

له بڵاوكراوەكانی
ڕێكخراوی ئەنفالەكانی كوردستان

مەرگەساتی ئەنفال

زەمان عەبدە

بەرگی یەكەم - چاپی دووەم
هەولێر 2011



مەرگەساتی ئەنفال

زەمان عەبدە

بەرگی یەکەم - چاپی دووەم

هەولێر - ٢٠١١



له بڵاوکراوەکانی

ڕێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان

ناوی کتێب: مەرگەساتی ئەنفال

ناوی نووسەر: زەمان عەبدە

پێداچوونەوەی: خالید کاوێس

تیراژ : (١٠٠٠) دانە

تایپ و نەخشەسازی: نووسینگەی هیوا

بەرگی یەکەم – چاپی دووەم ٢٠١١

چاپ : چاپخانەی منارە – هەولێر (٠٧٥٠٤٤٥٦٢٩٧)

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارە سپاردنی (٧٠٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی دراوەتێ

پێشکەشە بەوانەی هەست

بەئازارەکانی ئەنفال دەکەن

پێرست

پێشەکی
چاپی دووەم

چاپی یەکەمی ئەم کتێبە یەکێتی پەرلەمانتارانی کوردستان گرتیانە ئەستۆو بەو ئەرکە نیشتمانیە هەڵسان کە ئەم هەڵوێستەی بەرێزیان جێگای حورمەت و رێزە.

بەحوکمی ئەوەی خواستێکی زۆری خوێنەران و رۆشنبیران و دڵسۆزانی وولات لە سەر کتێبەکە بوو، هەرزوو ئەم کتێبە کە تیراژی چاپی یەکەمی (١٠٠٠) دانەبوو تەواو بوو بۆیە هەوڵماندا جارێکی تر چاپی بکەینەوە لەسەر ئەرکی رێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان، چونکە ئەم جۆرە کتێبانە هەڵگری بەڵگەنامەی گرنگن، لەداهاتودا ئەو بەرێزانەی کە دەیانەوێت لێکۆڵینەوە لەسەر ئەو تاوانانە بکەن کە لە رابوردودا بەسەر گەلی کورددا هاتووە بە تایبەتی تاوانی ئەنفال سودی لێوەربگرن .

نوسەر

هەولێر : ٨ /٢٠١١/٩

وتەیەکی پێویست

گەل کوردستان بەهۆی هەڵکەوتەی جوگرافی وەك نیشتمانێکی جوان و بەپیت و خێروبێر بەدرێژایی مێژوو بووەتە جێگەی سەرنج و چاو لێبڕینی دەسەڵاتەکانی دەورووبەری خۆی سەرەڕای بەرگری لە رادەبەدەری هەمیشە دووچاری کارەسات و نەهامەتی و دەست بڕین و داگیرکردن بۆتەوە، تا وای لێهاتووە لەچەندین شوێنی وولاتەکەی خاك و زمانەکەشی بەزۆر و زۆرداری لەدەست هێنراوەتە دەرو ئیرادەی لێ زەوتکراوە، دەتوانین بڵێن تەنیا میللەتێکە کە خاوەنی (زمان وخاك و گەل) بێ و زیاتر لە چل ملیۆن کەسیشە کەچی دامەزراندنی دەوڵەتەتی کوردی پێ ڕەوا نابینرێ، روداو و ئەزموونەکان لەسەرەتای سەدەی بیستەوە دەیسەلمێنن گەلەکۆمەکی و پیلانی ناحەزان لەگەڵ نەبوونی یەك دیدو بۆچوون لەلای کورد خۆی وای کردووە کوردستان بووە بە جێگەی ململانێ و یەکلاکردنەوەی بەرژەوەندیەکان، ئەگینا ڕێککەوتنامەی سیڤەر ئەگەر ئەو دوو خاڵەی سەرەوە نەبووایە لەمێژ بوو کوردستان ببوو بە دەوڵەت لانی کەم لەسنووری ویلایەتی مووسڵ. کە گومانیشی تێدا نەدەبوو رۆژهەڵاتی کوردستانیش دەبوو بە بەشێك لەو دەوڵەتە کوردییە کەچی رەوڕەوەی مێژوو بەپێچەوانەی ویست و خواستی گەلی کوردستان بوو ئەو باجە گەورانەی تا رۆژی ئەمڕۆش دەدرێ ئەوا لە ئەنجامی پیلانی هەمەلایەنەی دەوروپشتمان لەگەڵ هەڵس و کەوتمان کە لە ئاستی پێویست نەبووە، پەندێکی کوردی هەیە دەڵێ (چی بچینیت ئەوە دەدوریتەوە) کەچی خەبات و بەرخودانی نەپساوەی گەلەکەمان رێك پێچەوانەی ئەم پەندە

بووەو سووڕبوونیش لەسەر بەدیهێنانی ئاواتی دێرینی کۆمەلایەتی خەڵکی کوردستان ئەمڕۆ تا سبەی هەر دێتە دی.

یەکێك لەو کارەساتانەی کە تووشی میللەتەکەمان هات لە باشووری کوردستان جینۆساید بوو ئەویش لەسەر دەستی گەورە تاوانباری مێژووی سەردەم (سەدام حوسێن) کتێبی مەرگەساتی ئەنفال هەوڵ و تێکۆشانێکی بێ ووچانی پێوە دیارە کە نووسەری بەڕێز کاك (زەمان عەبدە) هێناویەتیە بەرهەم، بەڕاستی جێگەی دەستخۆشی لێکردنە، ئەم کتێبە کارێکی بایەخدارە بەوەی خزمەت بە پرسی کوردو کوردستان دەکات لە رووی مێژوویی – یاسایی– سیاسی، بۆ ئایندەش لەرووی دیبلۆماسی.

ئەم کتێبە هەڵدانەوەی مێژوویەکی نزیکە بۆ ئەوەی نەوەی ئەمڕۆ راستەوخۆ و باشتر لە ئەنفال و کیمیاباران و وێرانکردنی کوردستان تێ بگات کاری لەسەر کاریگەریەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتیی دەروونی جینۆساید بکات،. ئەم کتێبە گرنگیەکی تری هەیە کە گەلی کوردستان دەتوانێ لەنێو دام و دەزگاکانی نێودەوڵەتیش ئەم مەترسیە بخاتە ڕوو وەك هەڕەشەیەك، ئەمەش رێگایەکە بۆ دەربازبوون لەژێر دەستی چەوساندنەوە تا مافی چارەی خۆنووسین بە گوێرەی بنەماکانی بەندی حەوتی (UN) سەرەڕای ئەمانەش ئەم کتێبە دەکرێ سوودێکی گەورەی لێ وەربگیرێ بۆ کاری هونەری دواتر گەورەترین بەرهەمی هونەری لێ دروست بکرێ لەسەر جینۆسایدی گەلی کوردستان، بەتایبەتی مەرگەساتی ئەنفال و زیندووکردنەوەی چیرۆکی شایەتحاڵەکان هی ئەو منداڵانەی کە لە خێزانەکانیان دابڕاون و یاخود جیا کرابوونەوە. نووسەور ئەمانەشی زۆر بەووردی وەکو خۆی گواستۆتەوە.

کارێکی تری نووسەر هەوڵی داوە لەرێی بەڵگەنامەکان راستیی و دروستیی و دڵنیایی ببەخشێ بەخوێنەر.

ئەم کتێبە زۆر ئەوەندە دەهێنێ کەوا بەم شێوەیە هەڵی سەنگێنین، چونکە هەرچەندە لەسەر جینۆسایدی گەلی کورد بگوترێ و بنووسرێ هەر

کەمە، ئەمە ئەرکی دەزگایەکی حکومییە کە هانی ئەو نووسەرە بەڕێزانە بدات لەهەموو رووێکەوە بۆ ئەوەی دەیان کتێب و فیلم و دیکۆمێنت بلاو بکرێتەوەو هەندێکیشیان وەربگێڕدرێتە سەر زمانەکانی ئیگلیزی، عەرەبی، فەرەنسی، رووسی...هتد بۆ ئەوەی خوێنەرانی گەلانی تریش لەجینۆسایدی گەلی کورد بگەن ئەمەش وای لێدێت پشتگیری پەیدا ببێ لەئایندەدا، پرسی زۆرلێکراوی میللەتەکەمان لەسۆز و یارمەتی گەلان بگۆڕدرێ بەپرسێکی نێونەتەوەیی و نێودەوڵەتی ئەرك و ماندووبوونی نووسەری ئەم کتێبە بووەتە هۆی زیندووکردنەوەی قۆناغێکی مێژوویی گرنگی گەلەکەمان جێگەی بەرز نرخاندنەو چاوەڕێی کاری ترین کاك (زەمان عەبدە) لەخۆبوردووانە وەك چۆن سالانێکە خەریکە هەرواش بەردەوام بێ بۆ بەرژەوەندی نەتەوەیی نیشتمانی. هەر لەبەر ئەم گرنگیدانەیە یەکێتی پەرلەمانتارانی کوردستان لەچاپدان و بلاوکردنەوەی ئەو کتێبەی گرتە ئەستۆی خۆی، چونکە ئەنفال لەرووی یاسایی و سیاسی و دیبلۆماسی بەپرسێکی نەتەوەیی دەناسرێت، بەهەموو مافەکانییەوە.

نعمت عبدالله

سەرۆکی یەکێتی پەرلەمانتارانی کوردستان

٢٠١٠/٦/٨

پێشەکی

مێژووی میللەتی کورد پڕە لە نەهامەتی وقرکردن ولەناوبردن ، کە لەسەر دەستی رژێمە دیکتاتۆرەکانی ناوچەکە ئەنجامدراوە ، هەر جارەی بە بیانوویەکی دروستکراو. دیارە ئەنفالیش لووتکەی تاوانەکان بوو کە لەساڵی ١٩٨٧ - ١٩٨٨ لە سەر دەستی سەددامی گۆڕ بەگۆڕ ورژێمە دیکتاتۆریەکەی ئەنجامدرا، ئەم تاوانەش سەرتاسەری کوردستانی گرتەوە و تاوانەکەش تەنها دژی مرۆڤەکان نەکرا ، بەڵکو تاوانی ئەنفال لە ناوبردنی مرۆڤەکان وژینگەو سروشت ومێژوو رۆشنبیری وکلتووری وجوگرافی کۆمەڵگەی کوردی هتد... بوو، مادام تاوانی ئەنفال ئەو فراوانیەی بە خۆوەبینی بۆیە کورد پێویستە هەڵوەستەی لەسەر بکات و بەبیریکی تیژکاری لەسەر بکات ، ئێستا کورد دەتوانێ کار لە سەر جینۆساید وناساندنی ئەوتاوانە بکات کە لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەمدا ، دەگمەنە ، لە داهاتووشدا دەبێ نەوەکانی ئێمە تاکوو هەزاران ساڵی تر کاری لەسەر بکەن ، هەر چەندە کۆمەڵێ کتێبی باش لە سەر ئەنفال هەیە بەلاَم هەر چەند بنووسین هێشتا هەر کەمە ، چونکە پێویستە لە سەر ئێمە ئەمرۆ زۆرترین زانیاری لە سەر تاوانی ئەنفال کۆ بکەینەوە بۆ ئەوەی بەر چاو روونییەکی باش هەبێت بۆ نەوەکانی دوای خۆمان بۆ ئەوەی لە زانکۆکان لێکۆلینەوەی زیاتری لە سەر بکرێت وئەنفال بکرێتە میتۆدێك کە هەمیشە لەگەڵماندا بێت بۆ بەرز راگرتنی وولاَتی کوردان و هەوڵدان بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی و پاراستنی قەوارەی سیاسی میللەتی کورد. بۆیە من بە پێویستم زانی ئەم کتێبە بخەمە بەردەستی خوێنەرانی کورد و نەوەکانی دوارۆژی میللەتەکەمان ، ئەگەر لەداهاتوشدا

تـوانیم بەرگـەکانی تـریش بەچاپ دەگەیـەنم بۆئـەوەی زیـاتر شـایەتحاڵەکان لـەناو تـاوانی ئـەنفال زەق بکەمـەوە ، چـونکە ئـەوان بەڵگـەی زۆر بـەهێزن ، بەحوکمی ئەوەی سالآنێکە لەپرسی ئەنفال کاردەکەم ، ئەوەی لە تـۆیی ئـەم کتێبەدایــە زیــاتری کــاری مەیــدانی و بەڵگەییــە چــونکە گێرانــەوەی پیـادەکردنی ئـەم تاوانـە لـە دەمـی شـایەدحاڵەکانەوە دەگێردرێتـەوە، بۆیـە دەبـێ ئـەم پەیامـەی قوربانیـەکانی ئـەنفال هەمیـشە لـە هـزری تـاکی کـورد بـوونی هــەبێ و لەبیرنــەکرێت ، چــونکە لــەبیرکردنی ئــەنفال لــەبیرکردنی میللـەتی کـوردە , ئـەنفال خـەرمانێك تاوانـە هـەرتاکێکی کـورد بیـەوێت لـە هەربوارێکدا پسپۆربێت جێگـای کارەکـەی لـە بازنـەی تـاوانی ئـەنفال جێـی دەبێتــەوە ئەگــەر هونەرمەنــدبێت یــان نووســەر یــان رۆژنامــەنووس یــان مێـژووناس یـان جوگرافیانـاس.... کومـەڵناس یـان سیاسـی ژینگـەپارێز هتـد..... بۆیـە دەبێـت هـەموومان بـەجیاوازی کـارو شـارەزاییمان لـە سـەر پرسـی ئـەنفال کاربکـەین و تواناکانمـان یـەك بخـەین بۆئـەوەی ئـەنفال ببێتـە قـەڵغانێك لـە تـیری دوژمنـان بمانپارێزێـت ، مـن لـە تـۆیی ئـەم کتێبـەدا هەوڵمــداوە لەهەنــدێ سەرچــاوەی بــاوەڕپێکراو کــەڵك وەربگــرم، چــونکە جینۆسایدی میللەتی کورد هەرلە کوردستانی باشوور ئەنجامنەدراوە بـەڵکو لـە پارچـەکانی تـری کوردسـتان دەیـان جـاری تـر قڕکردنـی کـوردان چـەند بارەبۆتەوە، لەسەردەمی کۆنەوە ئەم تاوانە درێژەی هەبووە ,بـەردەوامبوونی تاوانـەکان دژی کـورد لەبـەر ئـەوە بـووە کـە کـورد قەوارەیـەکی سیاسـی گشتگیری نەبووە یان باشتر بڵێن کورد خاوەنی دەوڵەتی خۆی نەبووە ...

زەمان عەبدە

هەولێر ٢٠٠٨

بەشی یەکەم

جینۆسایدی گەلی کورد
لە کوردستانی گەورە

مێژووی (جینۆساید) کردنی گەلی کورد هەر چەندی بۆی بگەڕێیتەوە قولاَیی مێژوو چڕتر دەبێتەوە ، تەنانەت لە سەردەمی سەرهەڵدانی دینی ئیسلامی پیرۆزیش عەرەبە شۆڤینیەکان لە ژێر پەردەی ئیسلام قڕکردنی کوردیان پیادە کردووە لە کوردستان کە، لە ساڵی ١٩٨٨یش سەدام ئەو سیاسەتە قڕکردنەیەی لەژێر ناوی ئەنفال کە سوورەتێکی قورئانی پیرۆزە دووبارە زیندوو کردەوە. مەغۆلەکان لە ساڵی (١٢٥٧)دا کاتیَ دەستیان بەسەر شاری بەغدا داگرت بە سەرکردایەتی (هۆلاکۆ) یەکسەر لەشکرێکی زۆری کۆکردەوە و ناردیە سەر شاری هەولێر، دوای شەڕێکی یەك هەفتەیی دەستیان بەسەر شارەکەدا گرتوو سەربڕین و قڕکردنی کوردان لەشاری هەولێر بوو بە کارێکی ئاسایی لەبەردەم لەشکری داگیرکەر ، هەمان قەسابخانەیان لە شارەکانی تری کوردستان دووبارە کردەوە وەکو (دیاربەکر) و چەندین شوێنی تر، کە زۆر لە تیرەکانی کورد ناچار بوون لە مردنی حەتمی خۆیان دەرباز بکەن و ناوچەکانی خۆیان جیَ بهێڵن ،کە ڕەنگە بوونی کورد سەر بە تیرەی (لاوان) و (باستین) لە وولاَتی جەزائیر باشترین بەڵگەی ئەم ڕاستیە بن.(مستەفا کەمال) یش دوای ئەوەی دەوڵەتی تورکیای دامەزراندو دەسەلاَتی گرتە دەست و توانی پەیمانی سیڤەر بگۆڕیَ بۆ لۆزان و هەموو بەڵێنەکان کە بە کورد درابوو پشتگویَ خران کەلەپەیامێکدا دەڵیَ : لە تورکیا تەنیا تورك هەیە و کوردەکانی بە تورکی چیایی ناو زەند دەکرد، کە تاکو ئێستا تورکەکان پەیڕەوی ئەو سیاسەتە چەوتەی ئەوپیاوە دەکەن، دەوڵەتی تورك لەو سەردەمە پەرەی سەند و کەوتنە بەکارهێنانی هێزی سەربازی لە دژی کورد، ئەوەی کە (هۆلاکۆ) و تەیمور لەنگ نەیانکرد تورکەکان کردیان، لە ماوەی چەند ڕۆژێك حەوسەد گوندیان تەخت کرد و تاك و تەرا

دانیشتوانی گوندەکان ڕزگاریان بوو، هەموو خەڵکەکەیان سەربڕی. بۆ جینۆساید کردنی ڕۆشنبیرانی کوردیش کە خەڵکی ناوچەی (وان) بوون ژمارەیان (١٠٠)کەس بوو لە مامۆستا و ئەدیب و قوتابی دەستگیر کران بە تۆمەتی ئەندام بوونیان لە حیزبی (خۆیبوون) یان هاوسۆزی لەگەڵ حزبی (کۆرین) هەر هەموویان دەست و پێیان بەستران و بەهۆی بەلەمەوە گوازرانەوە بۆ ناوەڕاستی دەریاچە و بەو حاڵەوە فڕێدرانە ناو دەریاچەکەوە کە یەك کەسیان ڕزگاری نەبوو. لە هەمانکاتدا پرۆسەی کۆچ پێ کردن بە زۆر لە کوردستان درێژەی هەبوو کە دواتریش سەدام حوسێن ی دڕندەش پەیڕەوی سیاسەتە جینۆساید ئامێزەکەی کەمالیەکانی کرد لە کوردستانی باشوور کە دوایی دێینە سەری.

لە ساڵی (١٩٣٦–١٩٣٧) تورکەکان چەقۆ خوێناویەکانیان ئاراستەی ناوچەی (دەرسیم) کرد، کە سیاسەتی تورکاندن و دزی و ڕاوەدونان پەیڕەو دەکرا جوتیارانی کورد بەڕویاندا تەقینەوە بۆ بەرگری کردن لە خۆیان، هەر کاتێ کیش تورکەکان بیانزانیبا کوردەکان کۆنترۆڵ ناکرێن دانوسان و گفتوگۆی لەگەڵدا دەکردن سەرئەنجامیش هەر دەرفەتیان بۆ برەخسایە کوردەکانیان قڕ دەکرد، شاخە بەرزەکان هەموو کاتێك پشت و پەنای کورد بوون کاتێکیش کوردەکان هێزی بەرگریان نەدەما ڕوویان لە شاخە بەرزەکان دەکرد لێرەشدا ئەوپەڕی دڕندەیی سوپای تورك بەدەردەکەوت ، هەر لە ساڵی ١٩٣٧ ژن و منداڵەکان بۆ خۆڕزگار کردن لە مردنی حەتمی دەچونە ئەشکەوتە چڕ و گەورەکانەوە بە حوکمی ئەو تۆپ باران و لێدانی فڕۆکەوە ،بەڵام کاتێ تورکەکان زانیان ژن و منالەکان لەناو ئەشکەوتەکانن یەکسەر کەرەستەی بیناسازیان دەهێنا و دەرگای ئەشکەوتەکانیان دادەخست و زیندە بەچاڵیان

دەکردن یان ئاگریان لە بەردەم ئەشکەوتەکە دەکردەوە قانگیان دەدان بەدوکەڵیکی چر تا بێنە دەرەوە ئیتر جەندرمە پێشیان دەکەوتن بە چەقۆ ونیزەو شتی تر هەموویان دەکوشتن ، هەر لەو کاتەدا زۆرێك لە ژن و کچەکان لە بەرزایی شاخەکانەوە خۆیان فرێدەدایە خوارەوە بۆ ناو دۆڵە هەزار بە هەزارەکان بۆ ئەوەی دەستی جەندرمەکان نەکەون بۆ خۆیان داگیریان بکەن یان بە زۆر ئەتکیان بکەن.

لە سالآنی سیەکانەوە کە سەرهەڵدانی ڕاپەڕینەکانی کورد هەر هەبوون، تورکیا زۆر گۆڕانی بەسەر داهات و چەندین جۆرە حوکمی بە خۆیەوە بینی ،بەلآم هەڵوێست و سیاسەتی دەوڵەتی تورك سەبارەت بە کورد هیچ گۆڕانی بەسەردا نەهات کە وەکو سیاسەتێکی سیتراتیجی قڕکردنی کوردان درێژەی هەبوو ، هەموو تاوانەکانیش بەبەرچاوی کۆمەڵگای نێونەتەوەیش ئەنجامدەدرا وەنەبێ ئاگادار نەبن چونکە دەوڵەتان لەرێیگا نوێنەرەکانیان لەتورکیا ئاگاداری تاوانەکانی وولآتی تورکیابوون ، هەرلەسالّی ١٩٣٨ رادیوی لەندەن دەڵێ: (کوردی دەرسیم لەپێناوماڤ نیشتیمانیو ئازادی لەتورکیاشەردەکەن).

کاتێ (مێرال گورسیل) هاتە سەر حوکم لە وەلآمی پرسیارێکی پەیامنێری ڕۆژنامەی (تایمس) ی لەندەنی لێی کە دەپرسێ ئاخۆ نیازی هەیە کێشەی کورد چارەسەر بکات؟ لەوەلآمدا دەڵێ:تۆ مێژووت نەخوێندۆتەوە لە تورکیا کەسانێك نین کە پێیان بگوترێت کورد، لە ساڵی ١٩٦٠ دیسان لە کۆبوونەوەیەك لە دیار بەکر گوتی: بە هیچ جۆرێك لەم وولآتە گەلێك نیە کە پێ ی بگوترێ کورد. هەر لە نیسانی ١٩٦٠ دا حکومەتی تورك بڕیاریدا ئەو کتێبە چاپ بکرێتەوە کە نووسەری تورك (شەریف فورات) لە سی یەکاندا لەسەر داوای خودی

(مستەفاکەمال) داینا بوو تا بە بەڵگەی زانستی بیسەلمێنێ کە ئەوانەی بە خۆیان دەڵێن کورد لە ئەسڵدا تورکن. سیاسەتی جینۆسایدی کوردان لەسەر دەستی کەمالیستەکان ئەوەندە دەوڵەمەندە بۆیە خودی سەدام ئیرەیی پێدەهات و هەمیشەش لاسایی دەکردنەوە. چۆن سیاسەتی تورکاندن و قڕکردن لە سایەی حوکمی تورکیا دا پەیڕەو دەکرا بە هەمان شێوە و هەمان سیاسەتی ڕەگەز پەرستی . قڕ کردنی کوردان لە کوردستانی ڕۆژهەلاتیش پەیڕەو دەکرا لە سایەی حوکمی ڕەزا شای گۆڕ بە گۆڕ. ناوچە کورد نشینەکانی کوردستان لە ڕووی خزمەت گوزاری و ڕۆشنبیری و کلتووری بە شێوەیەکی چڕ فەرامۆش کرابوون و هەموو پێشکەوتنێکی کورد لە قالب نرا بوون، وە گۆڕینی ناوی شار و گوندەکانیش لە کوردیەوە بۆ فارسی بەردەوام بوو،جگە لە قەدەغە کردنی لەبەرکردنی جل و بەرگی کوردی و ڕێ و ڕەسمە نەتەوەییەکان. سیاسەتی جێ گۆڕکێ و ڕاگواستن هەمیشە بوونی هەبووە بۆ گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان ، بۆ ئەو مەبەستە لە کاتی سەر ژمێریەکان ڕاستیەکانیانی دەشێواند، وایان نیشان دەدا کە ڕێژەی کورد کەمە و یان هەر نیە ، لە ئێرانیش هەمیشە سیاسەتی کورد قڕکردن و لە سێدارەدان و لەناوبردنی ناسنامەی کورد، لەگەڵ گۆڕینی ڕژێمەکان سیاسەتێکی ئیستراتیجی بووە و گۆڕانی بەسەردا نەهاتووە تا ڕۆژی ئەمڕۆش هەر درێژەی هەیە ، کێشەی میللەتی کورد لە ئێران بێ چارەسەرکردن ماوەتەوە.

کوردستانی بەشی بەرکەوتووی سوریا واتە ڕۆژئاوای کوردستان سیاسەتی جینۆسایدی کورد لە سوریا بە شێوەیەکی ترە و تایبەت مەندی خۆی هەیە چونکە لەڕۆژئاوای کوردستان بزووتنەوەیەکی کوردایەتی چەکداری نیە واتە شەڕ نیە بۆیە ڕژێمی سوریا بە

شـێوەیەکی لەسـەرخۆ دەیـەوێت کوردەکـان لـە بۆتـەی عەرەبـدا بتوێنێتەوە ، قەدەغە کردنی بۆنە فەرمیە نەتەوەیـەکان و نەهێشتنی کلتـووری کـوردی و قەدەغـە کردنـی زمـانی کـوردی بـە تایبـەتی لـە قوتابخانەکاندا و تێکشکانی ژێر خانی ئابووری لە ناوچـە کوردیـەکان و پیێ نەدانی ناسنامەبە هاوولاَتی کورد لە سوریا بەمـەش مـافی هـاولاَتی بوونیشی لە کوردەکان وەردەگرێتەوە کە تـاکو ئێـستاش کـورد وەکـو کۆیلـە لـەو وولاَتـە ژیـان بەسـەر دەبـەن ، یـانیش وەکومیـوان دینـە هەژماردن نەك وەکو خـەڵکیك کـە خـاوەنی نیـشتمانی خۆیـانبن ، لـە سێدارەدانی کوردانیش لەو وولاَتـە لـە دژی کـوردان کـارێکی ئاسـاییە.

ڕژیمی سوریا بۆ سەرکوت کردنی ناوی کورد هەمیشە لەگـەڵ تورکیـا و ئێراق وئێران بەتایبەتی لەسەردەمی حـوکمرانی عەرەبـە شـۆڤێنیەکان کە هاوسنووربون کۆك بووە. سەرەڕای هـەموو ئـەم کـارە چـەپەلاَنەی ڕژێمی سوریا کوردەکان بە میوان دادەنێ لە خاکی خۆیان و دەڵـێ لـە شوێنێکی ترەوە هاتوون هەر چـەندە کـورد و عـەرەب و تـورکیش لـەو ناوچـەیە جـێگیرن.بـۆ گـۆڕینی دیمۆگرافیـای کوردسـتان بـەردەوام جێگۆڕکێ بە کوردەکان دەکـات و لـەجێ ی ئـەوان عـەرەب نیـشتەجێ دەکات ،ئەو کوردانەی کە ناسنامەی سـوریان لێ وەرگـیراوە زیـاتر لـە(٤١٠٠٠٠) هەزار کەس دەبن ،تاکو ئێـرە بۆمـان دەردەکـەوێت هەرسـێ وولاَتی سوریا و تورکیـا و ئێـران هاوبەشـن لـە قڕکـردن و لـەناو بردنـی کورد ئەگەر هەر کێشەیەکیشیان هەبێت لە ئاستی لەناو بردنی کوردان بۆ ئەم مەبەستە کۆك دەبن.با بزانین لـە بەشـی باشـاوری کوردسـتانی لێکنراوبە دەوڵەتی عێراق باس و خواسی قڕکردنی کوردان چ باسە؟:

سـاڵی ١٩٢١ دەوڵـەتی عێـراق دەمـەزرا پارچـەیەکی کوردسـتان بـەم دەوڵەتـەوە لکێنـرا کـە لەسـەر ئاسـتی کوردسـتانی گـەورە پـێ ی

دەگوترێت باشوری کوردستان،کەواتە ساڵی ١٩٢١ سەرەتایەك بوو بۆ لەناوبردن و قرکردنی میللەتی کورد ,رژێمە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق هەمیشە سیاسەتی قرکردن و گۆرینی دیموگرافیای کوردستانیان پەیرەو کردووە، ئەم کارەشیان وەکو ستراتیج تەماشاکردوە.

لێرەدا من نامەوێت زۆر بچمە ناو ووردەکاریەکانی جینۆسایدی گەلی کورد لە چوار چێوەی عێراقدا بەڵام هەندێ لەو تاوانانە دەخەمە ڕوو چونکە لەبەشەکانی ترلەم کتێبەدا باسی جینۆسایدی کورد لەکوردستانی باشور چردەکەینەوە:

ساڵی ١٩٣٣–١٩٣٤ لەگەڵ سەرهەڵدانی ڕاپەرینەکانی بارزان بۆ دامرکانەوەی ئەو ڕاپەرینە لە ئەنجامی ئەو پەلامارانەدا کە سوپای عێراق و بەریتانیا تیادا پشکداربوون (٧٩) گوند وێران کران لە ناوچەکانی بەرزۆکێ و مزوری و شێروان.

هاوینی ساڵی ١٩٦١ ڕژێمەکەی قاسم هێرشێکی کردە سەر کوردستان زیاتر لە (٣٠٠) کەس کوژران لە نێوانیاندا زیاتر خەڵکی مەدەنی بوون و زیاتر لە(١٠٠٠٠٠) هەزار کەس ئاوارە بوون و (١٥٠) گوند وێران کران.

ساڵی ١٩٦٣دیسان شەڕ دەستی پێ کردەوە لە ئەنجامی هێرشەکان بۆ سەر گوند نشینەکانی کوردستان نزیکەی (٢٠٠) گوند سوتێنران و زیاتر لە (٢٠٠٠) هەزار کەس کوژران. ساڵی ١٩٦٣ کۆمەڵە چەك دارێك دروست کران کە ناویان لێ نابوون (پاسەوانی نەتەوەیی) (الحرس القومی) کە لە عەرەبە شۆڤێنیەکانی گوندە عەرەب نشینەکان پێکهاتبوون تالآن و کوشتنی کورد ئامانجی سەرەکیان بوو، لەم پەلامارانەش دا دەڤەری کەرکوك پشکی شێری بەرکەوت لە گوندەکان مەڕ و ئاژەڵ و پەلەوەر و جاڵە گەنم و جۆ و تەنانەت جل و بەرگ و کەرەستەی ناوماڵیشیان تالآن دەکرد، لەو سەردەمەدا ڕێژەی مەڕ و

مالآت زۆر کەم بووە لەناوچەکە. لە هـەموو گـۆڕانی قیـادەی دەوڵـەتی عێراقی دا لە بەرامبەر گەلی کورد گۆڕان هەبووە گۆڕانەکەش تازەگەری بووە لە جینۆساید کردنـی کـورد بەشـێوازی تـازەتر واتـە لەگـەڵ هـەر گۆڕان و پێشڤەچوونێك لە چوار چێوەی دەوڵەتی عێراق کورد هەمیشە ژیان و گوزەرانی تاڵتر بـووە ، بـەلآم لەسـەردەمی بـەعس گـەلی کـورد ناخۆشترین ژیانی بەسەردا تێپـەڕیوە. لـە ڕۆژی ١٩٦٣/٨/٢ بـۆ یەکـەم جارە بەعسیەکان دەسەلآتیان گرتە دەست بـەلآم دوای چـەند مانگێـك دەسـەلآتیان لـە دەسـتدا. بـۆ دووەم جـار حزبـی بـەعس دەسـەلآتی سیاسی گرتەوە دەست بە پیلانێکی ئیمپریالیـستانە حزبـی بـەعس لـە سەرەتاوە ڕەگەز پەرسـتی عـەرەبی و تـاکڕەوی تیـا بـەدی دەکـرا لـە هەمان کات هـەوڵی قوڵکردنـەوەی شـۆڤیەنێتی عـەرەبی دەدا و کـاری دەکـرد بـۆ پێـشڕەوایەتی هـەموو نەتـەوەی عـەرەب ، ئـەوە بـوو لـە دوایشدا بە شێوەیەکی زەق ئەم هەوڵە دەرکەوت کە دوای لـە گۆڕنـانی بەعسیەکانیش لە پرۆسەی ئازادی گـەلانی عێـراق لـە سـاڵی (٢٠٠٣) دا زۆربەی عەرەبەکان شـانازی پێـوە دەکـەن و بـیێ ئـەوەی بڕواننـە ئـەو مێژووە خوێناویەی کە بەعسی پیا تێپـەڕی بـە سـەرۆکایەتی سـەدامی گۆڕ بە گۆڕ، کە تاوانەکان نەك هەر لـە دژی کـورد کـرا بـەڵکو لـە دژی عـــەرەب و هـــەموو نەتـــەوەکان ئەنجامـــدرا. بـــە حـــوکمی ئـــەوەی ئایدۆلۆجیای بـەعس ئایدۆلۆجیایـەکی سـەقەت و ڕەگـەز پەرسـت بـوو هـەموو عەرەبـە شـۆڤێنیەکانی عێراقـی لـە دەور کۆبوبـوّوە بۆیـە لـە سەردەمی بەعس قڕکردن و توانەوەی هـەموو گـەلانی عێـراق لەبۆتـەی عەرەبدا کارێکی بەکردەنی ئاسایی بوو، تا کـار گەیـشتە ئـەو ئاسـتەی مەسـیحی یـەکان کـە قـەومێکی زۆر جیـاوازن لـە ڕووی زمـان و ئـاین و کلتـوور و هتـد........ ! بـە عـەرەب ناونووسـی دەکـران بـەبێ ویـستی

خۆیان، کوردی یەزیدی کە ڕەسـەنترین کـوردن لـە عێـراق بـە عـەرەب ناونوس دەکران، بە شێوەیەکی گشتی هەموو نەتەوە و ئاینزاکـان لـەو سیاسەتە ڕەگەز پەرستیە دەرباز نـەدەبوون بـە عەرەبەکانیـشەوە بـە تایبەتی عەرەبی شیعە مەزهەب.

تاوانـەکانی بـەعس ڕۆژ لـە دوای ڕۆژ بـە شـێوازێکی تـازەتر کـاری پـێ دەکرا لە هەمانکات بێ پچڕانەوە بەرنامـە ڕێـژی بـۆ کـاری قڕکـردن لـە لایەن قیادەی حزبی بەعس چڕ دەکرایەوە، ئەمەش باشترین چارەسەر بوو بۆ چارەسـەرکردنی کێـشەی نەتـەوەکانی تـر لـە عێراقـدا. بـەعس هەمیشە ئەوەی ڕەت کردۆتەوە کە گەلانی تر هەبن لە عێراق جگـە لـە عەرەب هەموو کات عێراقی بە کوردستانیشەوە بە نیـشتمانی عـەرەبی ناو زەند کردووە، کە لە مـاددەی (٧) بەرنامـەی بەعـسدا لـە یەکـەمین کۆنگرەی دامەزراندنی دا پەسەند کراوە و دەڵێ نیشتمانی عەرەب ئەو پارچە زەمینەیە کە نەتەوەی عەرەبی تیـا دادەنیـشێ ، کـە لـە نێـوان چـیاکانی تـۆڕۆس و چـیاکانی پـشتکۆ و کەنـداوی عـەرەبی تیـادا دادەنیـشێ ، کـە لـە نێـوان چـیاکانی تـۆرۆس و چـیاکانی پـشتکۆ و کەنـداوی بەسـرە ، دەریـای عـەرەب و چـیاکانی بیابـانی گـەورە و ئۆقیانووسی ئەتلەنتیك و دەریای ناوەڕاست درێژ دەبێتەوە. بە گوتـەی بەعسیەکان باشـوری کوردسـتان کـە کوردسـتانی عێراقـی ئێـستایە ، باشووری سودان، کە نیشتمانی زنجیەکانە و بەشێکی زۆری نیـشتمانی گـەلانی ئـەفریقی بـە خـاکی عـەرەب و عەرەبستانی دادەنـێ. کـەوابێ نەتـەوەکانی نـاو بازنـەی عێـراق پارووپـەکی زۆر چـەورن لـە بـەردەم عەرەبە شۆڤێنیەکان ، بۆیە بەعسیەکان تاکو ئەو ڕۆژەی لەسەر حوکم بـون بـێ گوێدانـە هـیچ معبـارێکی نێودەوڵـەتی و هـیچ گوێـدانێك بـە پرنـسیپەکانی مـافی مـرۆڤ شـەلم کـوێرم ناپـارێزم کەوتبونـە قڕکـردن و

وێرانكردن. میللەتی كورد بۆ پاراستنی ناسنامەی خۆی و بەرگری كردن لە بوونی خۆی هەمیشە پەنای بۆ چەك بردووە چونكە بە هیچ شێوەیەك لە شێوەكانی گفت و گۆ و دانووستاندن نەیتوانیوە لەگەڵ ڕژێمە یەك لەدوای یەكەكانی دەوڵەتی عێراق چارەسەری كێشەی ڕەوای گەلەكەی بكات شۆڕشی ئەیلوول بە سەرۆكایەتی بارزانی نەمر یەكێ بووە لە گەورەترین شۆڕشەكانی كورد لەباشوری كوردستان ، دوای بەیاننامەی ساڵی ١٩٧٠ كە لە ڕۆژی ١١ ی ئازار ڕاگەیەندرا چوار ساڵ شەڕ ڕاوەستا بە مەبەستی چارەسەرێكی گونجاو لە چوار چێوەی دەوڵەتی عێراق بە ناوی حوكمی زاتی. دیارە لە ماوەی ئەم چوار ساڵەدا بەعس خەریكی خۆ قایم كردن و بەرنامە دانانبوو بۆ لەناو بردنی سەركردەكانی شۆڕش بۆیە دوای چوار ساڵ لە داواكاریەكانی گەلی كورد پاشگەزبووەو شەردەستی پێكردەوە، ماوەی ساڵێك شەڕ بەردەوام بوو بەعس كە زانی شۆڕشی كورد بە هێزە و لە بەرەكانی شەڕدا شكستی هێنا بۆیە پەنای بردە بەر دەسەلآتی ئەوسای ئەمریكا و ڕێككەوتنی جەزائیر هاتە ئاراوە بە بەشداری ڕژێمی گۆڕ بەگۆڕی شاهنشاهی ئێران و ڕژێمی جەزائیر و هند و خودی ئەمریكا. ڕژێمی عێراق لە بەرامبەر ڕاگرتنی شۆڕشی كورد بڕێكی زۆر لە خاكی ئێراقی بە ئێران بەخشی كە دواتر لێ ی پەشیمان بووەوە و شەڕی ٨ ساڵەی ئێراق ئیرانی لێ كەوتەوە، ساڵی ١٩٧٥ شۆڕشی كورد وەستا بۆ ماوەیەكی كەم، بەلآم ڕژێمی بەعس و قیادەكەی كەوتنە بەرنامە ڕێژی بۆ ئەوەی جارێكی تر شۆڕشی كورد سەرهەڵنەداتەوە، بۆ ئەم مەبەستە بەعس بیری لەوە كردەوە كە بە قولآیی ١٠ تا ٢٠ كیلۆ مەتر لەسەر سنوورەكانی ئێراق– ئێران و ئێراق– توركیا گوندەكان چۆڵكات و دانیشتوانەكەی لە ئۆردوگا زۆرە ملێكان كۆ بكاتەوە، ئەم

بەرنامەیەی پیادە کردو هەموو سەرچاوەی ئاوەکانی کوێر کـردووە بـە جۆرێك کە ژیان لە ناوچەکەدا بسرێتەوە.
بەلاَم لەم پرۆسەیەشدا دەڤەری بارزان تایبەت مەندی خـۆی هـەبوو لـە هەڵمەتێکی سەربازیدا بە پاڵپشتی هێـزی هـەوایی و زرێپـۆش و دەیـان ئالیـاتی سـەربازی و هـەزاران سـەربازی سـوپای ئێراقـی گـەمارۆی دەڤەری بارزانیاندا و دانیشتوانی ناوچەکەیان کۆکردەوە تەنانـەت ئـەو گوندانەی کە ڕێگـای ئۆتـۆمبێلی نـەبوو بـە هەلیکۆپتـەر گوازرانـەوەبۆ سەرجادەگـشتەکان و لـەوێوە بـەئۆتۆمبێل بـەرەو ناوەڕاسـتی ئێـراق بەڕێکران هەرچی ماڵ و سامانیان هەبوو تالاَنکرا یان بەجێما،دواتر لـە چەند ئۆردوگایەکی زۆرە ملـێ لـە پارێزگـای دیوانیـە جـێ نـشین کـران بەلاَم لە ژیانێکی ناخۆشی و دوور لە پێویستیەکانی ژیان بـەبێ خـانوو لـەناو تۆزوبـا لەسـەحرا ئـاوی خواردنیـان ئـاوێکی پـیس بـوە کـەبۆ خواردنەوە نەشیاوە. دواتر تووشی نەخۆشـی بـوون وەکـو ڕشـانەوە و زکچوون زۆرێك لە بارزانیەکان لەوێ گیانیان لەدەست دا. لەم پرۆسەی ڕاگواسـتنە زەرەرمەنـدی یەکـەم دانیـشتوانی دەڤـەری بـارزان بـوون چونکە هەرچی پێداویستی ژیان و سەروەت و سـامانیان هـەبوو بـەجێ مان یان سەربازەکان تالاَنیان کرد. ماوەی سێ ساڵ لە دیوانیە مانەوە لەویش خەڵکێکی زۆریان لێ مرد بە هۆی نەخۆشی ، تـا ڕژێـم جـارێکی تـر گواسـتنیانەوە بـۆ دەڤـەری هـەولێر لـە ئۆردوگـا زۆرە ملـێ کـانی قوشتەپە فرێیدان بەناوی (قودس/قادسیە) بـە زۆر جـێ نـشینی کـردن بەبێ ئەوەی هیچ خانویەك لەوشوێنە هەبێت لە ژێر چـاودێریەکی تونـد لە ڕێگای دەزگا سیخوڕەکانی بەعسەوە دواتـر لـە ڕۆژی ١٩٨٣/٧/٣١ لەبـەرە بـەیانێکی ئـەو ڕۆژە بـە پاڵپـشتی هـەموو پێداویـستیە سـەربازیەکان گـاردی کۆمـاری ئابلۆقـەی ئۆردوگـای قوشـتەپەیان دا و

هەرچی ڕەگەزی نێر هەبوو لە بارزانیەکان لە تەمەنی ١٠ ساڵ یان ١٢ ساڵ تا گەورەترین تەمەن ڕاپێچیان کردن بەرەو چارەنووسێکی نادیار دواتر لەرۆژی ١٩٨٣/٨/٨ لەکۆمەڵگای بحرکەئەمتاوانە دووبارە بووە ، ڕۆژی ١٩٨٣/٨/١٠ هەمان بەرنامەی گرتن و ڕاپێچ کردن لە هەریر و دیانا و شوێنەکانی تر دووبارە بووەوە تەنانەت لە جادە و کۆڵانیش بارزانیەك بینرابایە دەست گیر دەکرا، ئەم گیراوانە ژمارەیان نزیکەی ٨ هەزار کەس دەبوون دوای نەمانی ڕژێمی سەدام لە ساڵی ٢٠٠٣ هەندێکیان لە گۆڕە بە کۆمەڵەکان دۆزرانەوە. دوای بێ سەر و شوێن کردنی پیاوەکان درندەی بەعس بەرامبەر خانەوادەکانیان چڕتر بووە ئاو و کارەبا و هەموو پێداویستیەکانیان لێ قەدەغە کرا ژنانی بارزانی دەچون لەشوێنەدورەکان بەتەنەکە ئاویان دەهێنا بەلاّم پیاوەکان بەعس تەنەکەئاوەکەیان لەسەرشانی ئافرەتەکان دادەگرت و دەیان ڕشاندو بەپێلەقە تەنەکەکانیان دەشکاند، هەندێ کاتیش ڕاوەدوو نان بەرەو سنوورەکانی ئێران بە تایبەتی ئەو شوێنانەی کێڵگەی مینیان تێ دایە بۆیە هەندێکیان بەر مین کەوتن گیانیان لە دەستدا یان کەمئەندامبوون– شاهین سەبری کەئەوکات تەمەنی ١٢ساڵبوە دەڵێ: بەیانیەکی زوو پیش ڕۆژهەلاّت پاسێکی زۆریان هاوردە نێو ئۆردوگاکە پیاوانی ڕژێم کەجلو بەرگی سەربازیان پۆشی بوو هەموو ژن و منداڵیان کۆدەکردەوە دەیانخستنە ناوپاسەکان بەزۆر نەیاندەهێشت هیچ لەگەڵ خۆت بەری بەس جلەکانی بەرت نەبێ کەسیش نەیدەزانی بۆکوێت دەبەن تەنانەت شۆفێرەکانیش نەیاندەزانی بۆکوێدەرۆن دواتر ئۆتۆمێلەکان بەرەو سەرەوە رۆیشتن تاگەیشتینە سەر روباری (چامە) ئێمەیان لەوێ فرێدا وتیان برۆن بۆ ئێران بۆکوێ دەرۆن برۆن ئەوناوچەیەش پربوو لەمین بەلاّم دوایی پیاوێك بەناوی (حەسەن

جیهــانگیر) کەبراکــەی مــستەشاربوو چــوەلای ئــامرلیوا کەقایــدی ناوچەکەبوو پێی وتبوو ئەوانە ژن و منداڵن بۆکوێ برۆن لەوەلاٌمدا ئامر لیواکە وتبوی بابرۆن بمـرن بۆکوێـدەرۆن بـابرۆن، بـەلاٌم هەرچـۆنێبێت کاك(حەسـەن) قەناعـەتی پێکردبـوو وازیـان لێمـان هێنـا. ژیـانی کولـە مەرگی ئەوان ویژدانی هەموو خـەڵکی ناوچـەکەی هەژانـد، شـوێنەواری کێشەکانیان تـاکو ئێـستا هـەر مـاوە و درێـژەی هەیـە ،ژنـانی بـارزانی کاریقورسیاندەکرد کە هەرگیز لە توانـای ئافرەتـدا نـەبوو وەکـو کـاری بیناسـازی و کـشتوکاڵ و بـارکردن و داگـرتنی هــەموو شـتومەکێك لــە ئۆتۆمبێلــە بارهــەڵگرەکان کــەتاکو ئێــستاش مانــدوبون و شــەکەتی بەروخساری ئەو ژنانــەوە دیـارە بـەلاٌم ئـەوان گـەورەترین سـەروەریان لەتەمەنی خۆیان تۆمارکرد کەتوانیان منداڵەکانیان گەورەبکەن و سـەر بـۆ هـیچ کەسـێك دانـەنوێنن بۆیـە تاکوردێـك مـابێ دەبـێ شـانازیان پێوەبکرێت.

بەشی دووەم

ئەنفال... مەرگەساتی سەدەی بیستەم

(ئەنفال لەرووی زمانەوانیەوە)

ئەنفال کۆی وشەی (نفل) ە (نفل) یش واتە (الغنیمە) بە کوردی واتـای دەستکەوتە.

(ئەنفال وەکو زاراوەیەکی قورئانی پیرۆز)

ئەنفال لە ئایەتی ژمارە (١) ی سورەتی (الانفال) دا هاتووە کـە دەفەرمێت :

بسم الله الـرحمن الـرحیم (یـسالونك عـن الانفـال قـل الانفـال للـه والرسول)

ئەم زاراوەیەش بەم شێوەیەی خوارەوە پێناسە کراوە :

(هی الاموال الماخودة من الکفار قهرا لقتال).

لەم روانگەیەوە سێ ئەنجامەمان دەستدەکەوێت :

ئەنفال (امـوال) ە واتـە شـتومەك هـەروەکو لـە هـەمان سـورەتی (الانفال) دا خـوای گـەورە پێناسـەی بەئایـەتی (واعلمـوا انمـا غنمـتم شیء) کردووە چونکە (شیء) بەشتومەك یان شت دەوترێ.

(من الکفار) : واتە لە بێباوەرانی جەنگاوەر.

(قهرا بقتال) : شتومەکەکان یان دەستکەوتەکان شتی بەجێماوی گۆرەپـانی جەنگـە نـەك مـاڵ و نێـو مـاڵی لادێ و شـارەکان ، ئـەو شتومەکانەی گۆرەپانی جەنگیش پێـی دەگـوترێ (غنیمـە). کـەوابێ دەستکەوت لە ئاینی ئیـسلامدا و ئاینـەکانی پێشوش رێگـە بەکـەس نەدراوە هەڵیانبگرێتەوە.

هۆکاری نازڵبونی سورەتی ئەنفالیش لە ئەنجامی بە دەستهێنانی

ئەو دەستکەوتە زۆرەوە بوو کە لە شەری (بەدر) دا لەرۆژی (١٣/مارس/ ٦٢٤) زایینی بەرامبەر بە ١٧ رەمەزان) موسلمانەکان وەدەستیان هێنا، پاشان ناکۆکی کەوتە نێوانیانەوە ، موسلمانەکان بون بە سێ بەشەوە ، بەشێکیان دەیان ووت ئێمە دوژمنمان راوناوە دەبێ دەستکەوتەکان بۆ ئێمە بێت بەشی دووەمیان دەیان ووت ئێمە شتومەکەکانمان کۆ کردۆتەوە دەبێت بۆ ئێمە بێت ، بەشی سێیەمیان دەیان ووت لەکاتی جەنگەکەدا ئێمە پارێزگاریمان لە پێغەمبەر (د.خ) کردووە بۆیە دەبێ بۆ ئێمەبێت.

سەرەتايەك بۆ بەرنامەرێژی تاوانەكانی رژێمی بەعس لەكوردستان

كوردیش وەك هەموو میللەتانی ئەمگۆی زەوییە هەمیشە خولیای ئازادیو سەربەستیبووەو لەو پێناوەدا ئالأی شۆڕشی بەرزكردۆتەوەو یاخیبوونی خۆی دژ بەسیستەمەكانی زولموستەم دەربڕیوەو قوربانیەكی بیٚ ئەژماری لەو پێناوەدا بەخشبووە، مێژووی دێرینی پڕ شكۆداری گەلی كورد گەواهی ئەو راستیەیە نەبەردانەیە دەدەن. دەسەلأتداران‌و ناحەزانی میللەتی كوردیش بەوپەڕی درەندەییو نامرۆڤانە دەستیان چۆتە وێزەو بینەقاقای رۆڵە جەربەزەكانی گەلی كوردو روبەروی دەیان كارەساتو نەهامەتی جۆر بەجۆریان كردوون و تۆزقالێك بەزەییو رەحمیان لەبەرامبەردا نەكردوون. وێرای ئەوپارچە پارچە بوونەی وولأتی كوردو دابەشكردنی بەسەرچوار وولأتی رەگەز پەرستو شوڤێنی. بەئارەزووی خۆیان كۆیلایەتیان بەسەردا سەپاندوون‌و كووشندەترین چەكی قەدەغەكراوی جیهانی كۆكوژیان پیٚ تاقیكردونەتەوە. وێڕای بێسەرو شوێنكردن‌و جینۆسایدو رەشبگیرو راگواستن‌و سڕینەوەی كەلتووری نەتەوایەتی، هەروەها لە بچووكترین مافی نەتەوایەتی كوردی كەزمان‌و دابونەریتی كوردەواریە هەولٚی سڕینەوەی مۆركی نەتەوایەتی دراوە. هەر لەنسكۆی شۆڕشی ئەیلولی ١٩٧٥ رژێمی بەغدا بۆئەوەی جارێكیتر شۆرشی كورد سەرهەڵنەداتەوە بەدرێژایی سنوری ئێراق_ئێران _ئێراق _توركیا بەقولأیی بیست كیلۆمەتر گوندەكانی داگرت و لە ئۆردوگا زۆرەملێكان كۆیكردنەوە دەتوانین بلێین ئەم كردەوەیەی رژێمی بەعس سەرەتای دەستپێكی بیرۆكەی ئەنفال

بووکەپێش کردەی ئەنفال زنجیرەیەك تاوانی بەرنامـە رێـژ ئەنجامـدران کەدەتوانین بڵێن ئەزمونێکی باش بوو بۆدەسەلآتی رژێمی بەعس، لـەم راگواستنەدا ناوچـەی بـارزان تایبـەت مەنـدی خـۆی هـەبوو کەلەلایـەن بەعسەوە بەرنامـەی بۆداریـژرابوو چـونکە بارزانیـەکان نەهێنرانـە ئـەو ئۆردوگایانــەی کەلەکوردســتان شــوێنیان بۆدیــاریکرابوو راســتەوخۆ خـەڵکی ناوچـەی بـارزان گوازرانـەوە بـۆ پارێزگـای دیوانیـە لـەخواروی ئێراق هەموو ماڵوسامانیان تالآنکرا یان بەجێما چونکە ئـەو ئۆتۆمبێلـە سـەربازیانەی بۆیـان ئامـادەکرابوو هـەرجێی کەسـەکانی تیـا ئـەبووە، خــەڵکی ئــەو شــوێنانەش کــەرێگای ئۆتــۆمبێلی نــەبوو بەهەلیکۆپتــەر گوازرانــەوە بــۆ ســەر رێگــا گــشتیەکان و خرانــە ناوئۆتۆمبێلــە ســـــەربازیەکان، راگواستن‌وبێـــــسەرو شــــوێنکردنی بارزانیــــەکان لەسـالی١٩٧٥بۆناوەراسـتی ئێـراق لـەپارێزگای دیوانیـەو دوای ژیـانێکی دژواروتوشبونی چـەندین نەخۆشـی ومردنـی سـەدان هـاولآتی بـارزانی. رژێـم جـارێکی تـر گواسـتینیەوە بۆئۆردوگازۆرەملێکـانی دەوروبـەری هەولێرلـە قوشـتەپە ، لـەژێر چـاودێریەکی توندمانـەوە. دیـارە رژێمـی بـەعس بۆریـشە کێـشکردنی کـورد بەهـەموو شـێوەیەك کـاری دەکـرد لەسـاڵی ١٩٨٠ بـەبیانوی ئێرانـی بـون ناسـنامەی لـەکوردانی فـەیلی ساندەوە زۆرێك لەگەنجەکانی دەستبەسەرکرد بەپێی بۆچونی خاوەنـد قوربانیــــەکان نزیکــــەی دەهــــەزار کەســــدەبون، بــــەلآم دواتــــر بێسەروشوێنکران تاکوئێستاش کەسنازانێ چیانبەسەرهات ، بەهەزاران خانەوادەی کوردانی فـەیلی دەستبەسەرماڵوسـامانیان گـیراو رەوانـەی وولآتــی ئێرانکــران کەتاکوئێــستاش زۆربــەی ئەوخێزانانــە بــەئاوارەیی ژیانــدەگوزەرێنن رەشــبگیری و بێــسەروشوینکردنی کــوردانی فــەیلی دەتــوانین بڵــێین یەکــەم کــاری (جینۆســاید)ی کــوردی بەکۆمــەڵ و

ڕێکخراوبوو لەساڵی ١٩٨٠ لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە کەدواتربوو بەئەزمونێکی سەرکەوتوو بۆ ڕژێمی بەعس بۆ دڕێژەدان بەتاوانی لەوجۆرە، چونکە پێش بێسەروشوێنکردنی کوردانی فەیلی تاوانەکان لەدژی گەلی کورد هەرهەبوە وەکو کوشتن و لەسێدارەدان و زیندانی کرن و ڕاگواستن....هتد. بۆدرێژەپێدان بەتاوانی کۆمەلکوژی لەبەرەبەیانی ڕۆژی ٣١/٧/ ١٩٨٣گاردی کۆماری بەهاوکاری دەزگاکانی سیخوروئەمنی ناوچەکە، هەموو پیاوانی بارزانیان ڕاپێچی ناو پاسە شوشە رەشەکان کرد لەتەمەنی دەساڵی بۆسەرەوە تەنانەت ئەوکەسانەی نەخۆشی دەرونیشیان هەبوو لەم ڕەشبگیریە ڕزگاریان نەبوو شایەت حاڵەکان دەگێرنەوە یەکێ لەوانەی نەخۆشی دەرونی هەبوە زنجیر لەپێی بوە ئەویشیان ڕاپێچی ناو پاسەکان کردوە، لەبەردەوامی ئەم کردەوەیە لەڕۆژی١٠/٨/١٩٨٣ دیسان لەئۆردوگای هەریرو دیانا دووبارە بۆتەوە ئیتر لەهەر شوێنێك بارزانیەکیان چنگ بکەوتایە بزریان دەکرد سەرئەنجام (٨٠٠٠) مرۆڤی بارزانی بێ سەروشوێن کران و ژن و منداڵەکانیش ئاووکارەباو هەموو شتێکیان لێ قەدەغەکرا زۆرێکیش لەوژنو منداڵانە گوازرانەوە بۆناوچەسنوریەکان بەرەلای ناوبەفرو مینکران بەتایبەتی لەپشت ناوچەی بارزان لەسنوری تورکیا شوێنێك هەیە پێی دەڵێن (چامە) کەشوێنێکی زۆر دژوارە و پر بەفرو مینە زۆرێك لەژن و منداڵەکان بەهۆی سەرماوتەقینەوەی مین لەژێرپێیان گیانیان سپارد یان کەمئەندام بون ، ئەوژن و منداڵانەی مابونەوە لەئۆردوگاو شوێنەکانیتر بۆ بژێوی ژیانیان دەستیان کرد بەفرۆشتنی ناوماڵیان لەچاوەروانی پیاوەکان بەلام ئەم چاوەروانیە بێئاکام بوو بۆیە ئافرەتەکان دەستیانکرد بەکارکردن لەکێڵگە کشتوکاڵیەکان و کاری بیناسازی کەلەتوانای ئەوانیش نەبوو.

سەرهەڵدانی تاوانی ئەنفال

لەناوەڕاستی ساڵی ١٩٨٧ گوندەکانی دەوروبەری شاری کەرکووکی کاولکردو خەڵکەکەی بۆ ئۆردوگا زۆرەملێکانی دەوروبەری هەولێرو سلێمانیو خواروی عێراق راپێچکرد جگە لەشاری کەرکوك کە ئامانجی سەرەکی حزبی بەعس بوو وەکوسیاسەتی ئیستراتیجی دەتونین بڵێین کەبەهاری ١٩٨٧ دەسپێکی تاوانی ئەنفال بوو چونکە سەرەتا بەراگواستنی ئەوگوندانە دەستی پێکرد کە لەسەر جادە سەرەکیەکانەوە نزیکن و پێویست بەهێزی سەربازی زۆر ناکات، بۆیە کردەی راگواستنی گوندەکانی دەشتی قەراج ودەشتی هەولێرو ناوچە کوردنشینەکانی پارێزگای موسڵیشی گرتەوە، جارێکیتر لەجاران چڕو پڕتر پرۆسەی تەعریبو تەبعیسی زێتر گەشەپێداو عەرەبە جێنیشینەکانی خوارووی عێراقو دەوروبەری موسڵی لەشوێنەکانیان نیشتەجێ کردو لەدامودەزگا داپلۆسێنەرەکانی حوکمی رەهای پێبەخشین بۆ سەرکوتکردنی کوردی کەرکوك و سەرجەم ناوچەکانی تر. رژێمی بەعس هەرگیز نایەوێت لەدەرەوەی دەسەڵاتەکانی خۆیدا تروسکەیەك ئازادی بەکەس رەوا ببینێ. دەیەوێت دەستبەسەری تەواوی ژیان بگرێتو کۆنترۆڵی هەموو شتەکان لای خودی خۆیەوە بێت، بەعس ئەو درِەندە نینۆکتیژەیە هیچ ئەلتەرناتیڤێ قبووڵناکات.

لەکولتووری بەعسدا هیچ بە هایەکی مرۆڤایەتی نیە، جگە لە کووشتنو فەنابوون کە دەروازە فراوانەکانی خزمەتکوزاری بەعسە بۆ خەڵکی وڵاتەکەی. بەکۆتایی هاتنی روخان و راگواستنی دانیشتوانی گوندە نزیك دەستەکان ئینجانۆرەهاتەسەر کردەوەی سەربازی بەرنامەچڕەکەی ئەنفال کە حیسابی بۆ هەموو شتێك کردبوو بۆ ئەنجامدانی ئەم تاوانە.

هەشت قۆناغ بۆ جێبەجێکردنی تاوانی ئەنفال

لەساڵی ١٩٨٧ رژێم کۆتایی هێنا بەروخاندنی ئەوگوندانەی کەنزیکن لەجادە سەرەکیەکان کەلەبەهاری ١٩٨٧ وە دەستی پێکردبوو ، واتە ئەوگوندانەی کە نزیکن لەقەڵەمرەوی دەسەلاتی سوپای ئێراق، ئینجا قۆناغێکی تر دەستپێبکات کەهێزی سەربازی زۆری دەوێت چونکە ئەوناوچانە دژوارەو لەزۆر شوین هێزی پێشمەرگەی لێیە ، بۆ پیادەکردنی تاوانی ئەنفال کوردستان دابەشکرا بۆ هەشت پەلاماری سەربازی قۆناغی یەك لەرۆژی ٢٢/ ٢٣شوبات دەستی پێکرد کەلەنوسینەوەی قۆناغەکانی ئەنفال زیاتر وردەکاری دەخەینەروو.

پیا دەکردنی قۆناغی یەکی شالأوەکانی ئەنفال هەرچەندە لەسەرتای مانگی شوبات ئامادەکاری بۆدەکرا بەلأم لەرۆژی ١٧/٢/ ١٩٨٨هەستی پێدەکراو سوپای ئێراق دەستی بەجموجوڵکردو لە رۆژی ٢٢ی شوباتی ١٩٨٨ بەشێوەیەکی براکتیك جیبەجێکرا کەسوڵتان هاشمی تاوانبار بۆیەکەم جار لەبروسکەیەکدا بۆ سەدامی گۆربەگۆر بە ئەنفال ناو زەندی کرد ، بۆ بێسەرو شوێنکردنی رۆڵەکانی گەلەکەمان لەناوچەکانی (دوکان– قەلاچوولان بنگرد– چوارتا– سووورداش– سەرگەلوو – بەرگەلوو) ، دوا قۆناغی ئەو پرۆسە نامرۆڤانەیە قۆناغی هەشتەمە لەرۆژی ١٩٨٨/٨/٢٥ دەستپێکرد لەناوچەی بادینان کەلەئاکامی جێ بە جێ کردنی ئەو هەشت قۆناغە لەکوردستان (١٨٢) هەزار ژنو منداڵو گەنج وبەساڵا چووی گەلەکەمان بۆ شوێنە نادیارەکانی خوارووی عێراقو سنووری (سعودیە– کوێت) راپێچکران، بەعس بەپیادەکردنی هەشت قۆناغ لەجینۆساید بەناوی (عەمەلیاتی

ئەنفال) دژ بەرۆڵەکانی گەلی کورد نەك هەر گیانی تۆڵەستێنیو زەبر وەشاندنو بێرەحمی نواندنی بەرامبەر بە خەڵکی مەدەنی و بێبەرگری بەڵکو هەموو ئاراستەکانی ژیانی سەربەخۆیی بوونی خودی گۆڕیو رقی خۆی بەرامبەر ژینگەو ئاسمانیش دەربڕی. بەعس لەکاتێکدا پرۆسەی ئەنفالی ئەنجامدا، کەلەوپەڕی بەهێزی سەقامگیری رۆژانی فەرمانڕەوایەتی خۆیدا بوو. لەدوا ساتەکانی جەنگی ئێراق- ئێراندا بوو کەبەسەرکەوتوویی لەجەنگەکە دەهاتە دەرێ.

سەدام بەپیادەکردنی ئەنفال دەیوست ئاهەنگی سەرکەوتنەکانی لەبەرەکانی جەنگدا بگەیەنێتە چڵەپۆیەو هەرچی کەفوکوڵی نامرۆڤانەی هەیە بەکوردی هەڵڕێژێ، بەلام شەری خواکورك باشترین وەلام بوو بۆ سەدام کە لەم شەرەدا هێزی پێشمەرگەی پارتی دیمکراتی کوردستان بەسەر پەرشتی مەسعودبارزانی لوتی سوپای داگیرکەری بەعسی گۆڕبەگۆڕیان شکاند ئەمەش دەرسێکی باش بوو بۆ سەدام کە شۆرشی کورد هەرگیز کۆتایی نایەت ، سەدام پێی وابوو بەکۆتایی هاتنی قۆناغی هەشتی ئەنفال جولانەوەی شۆرشی کورد کۆتایی دێت ، چونکە پرۆسەی ئەنفال کردەیەکی کتوپڕو بێنەخشەنەبوو، بەڵکوهەر لەدوای پیلانکەی جەزائیر لەساڵی ١٩٧٥ کە بووەهۆی وەستانی شۆرشی ئەیاول، سەدام وحزبی بەعس نەخشەی بۆ کێشابوو، بۆ جینۆسایدکردنی کوردو سڕینەوەی مۆرکی نەتەوایەتی کوردو دامرکاندنەوەی شۆڕشەکانی کورد لەکوردستانی باشوردا لەکاتێکا ئەم تاوانەگەورەیە دژی میللەتی کورد ئەنجام دەدرا هیچ یەکێ لەوولاتانی عەرەب و ئیسلامی و ئەوروپا و ئەمریکا هەڵوێستیان نەبوو وەك ئەوەی گەلی کورد نەئینسان بێت و نەئیسلام بێت دیارە ئەم بێهەڵوێستیەش لەبەر ئەوەنەبوە ئەوان بێئاگابن بەڵکو

بەرژەوەندیـــە بالاکانیـــان رێگربـــوە لەبـــەردەم بێهەڵوێـــستیان ولایەتەیەککگرتوەکان بـەردەوام ئاگـاداری وردو درشـتی تـاوانی ئـەنفال بوەو لەشەری هەشت ساڵەی ئێراق ـ ئێـران باشـترین پاڵپـشت بـوو بـۆ ئێراق، بەلاّم دواتر سـەدام سەرکێشیکرد و کـوێتی داگیرکـرد بەمـەش ئـەمریکازانی سـەدام لەخـەت دەرچـوەبۆیە جـورج شـۆڵدزی وەزیـری دەرەوەی ئـەوکاتی ئـەمریکا سـەدامی لەپەنجەرەکـەوە فرێـدادەروەو هەڵویستی وەرگرد. ئەمریکا جگە لەو چاودێریە توندەی لە جولاّنەوەی رژێمـی سـەدامی دەکـرد زانیـاری تـەواوی لەسـەری کـۆدەکردەوە لەهـەمانکات کتێبخانـەی کۆنگریـسی ولایەتەیـەککگرتوەکان بـەردەوام رۆژنامە سەرەکیەکانی ئێراقی وەردەگرتوو لەدەزگاخزمەتگوزاریـەکانی پەخشی زانیاری بیانی (fbl) سەربە (سی ئای ئەی) بەشـێوەی رۆتـین کورتە هەواڵەکانی ئێراقی بلاّودەکـردەوە بـەزمانی ئینگلیـزی بەهـەواڵو باسوخواسی ئەنفالیشەوە. تاوانی ئـەنفال بـەجۆرێك کاریگـەری هـەبوو لەسـەرژیان و گـوزەرانی خـەڵك کـەدەتوانین بلّـێین ژیـان گـۆرانێکی بنەرەتی بەسەرهات لەودەمەدا، هەژاری و نەداری و خەمۆکی وبێکـاری و بـێ جێگاومـاڵ و سـەرگەردانی بـەش مەینـەتی روی لەمیللـەتی کوردکردلەسەروی هەموو ئەمانەشەوە دەبوو پیاوی کورد سەربازی بـۆ رژێمـی بـەعس بکردایـە لەوشـەرەنەخوازراوانەش بەناچـاری بەهـەزاران پیـاوی کورددەکـوژران چـونکە رژێمـی بـەعس ئەوەندەشـەرخوازبوو هەمیـشە لەشـەردابوو ، کیـشەی تـاکی کـوردیش لـەوەدابوو دەبوایـە سـەربازیت بکردایـەو بکوژرایـەیتو ئەسـیربوایەی و کەمئەندامبوایـەی و ماڵ و منداڵیـشت بـەهۆی کوردبـون نـەدپارێزرا لەشـالاّوەکانی سـوپای بەعس ،باشترین نمونەش عاسی مستەفایە کەسـەربازی سـوپای ئێـراق بـوەو ئەسـیربوە لەشـەری ئێـراق_ئێـران بـەلاّم منـداڵ وهاوسـەرەکەی

لەشالآوەکانی ئەنفال بێسەروشوێندەکرێن.ئەم هەمووتاوانەی رژێمی بەعس لەدڵی هەرتاکێکی کورد پەنگی خواردبوو بەجۆرێك هەمووتاکێکی کورد لەوپەری بێدەسەڵاتیدا، بەلآم لەناخا پێشمەرگەیەکی رقئەستوربوو، داگیرکردنی وولآتی کوێت لەساڵی ١٩٩٠ لەلایەن سوپای ئێراق سەرەتایەکبوو بۆبێهێزی دەوڵەتی ئێراق دوای گەلەکۆمەی وولآتان بەسەرۆکایەتی ئەمریکا کە٣٣ وولآتبون بۆ وەدەرنانی سوپای ئێراق لەکوێت بوە هۆکارێك کەلەباشوری ئێراق و لەکوردستان راپەرین رووبدات ئەوەبوو لەماوەی چەندرۆژێك هەمووشارەکانی کوردستان رزگارکران لەچنگی رژێمی بەعس بەلآم ئەم ئازادیە ئەوەندەدرێژەی نەکێشا جارێکی تر لەکۆتایی مانگی ئاداری ١٩٩١ سوپای ئێراق پەلاماری ناوچە کوردنشینەکانی دا کەوتەوە کوشتن و برینی خەڵکی مەدەنی، بەلآم بەحوکمی ئەوەی میللەتی کورد شارەزای رەفتاروکردەوەکانی سوپای ئێراق بووبۆئەوەی ئەزموونی ئەنفالی ١٩٨٨ دوبارەنەبێتەوەکۆرەوی ملێونی گەلی کورددەستی پێکرد لەکەشێکی باراناوی و سەرما بەرەو ناوچەسنوریەکانی ئێران و تورکیا بەلآم لەکاتی گەیشتنی ئاوارەکان بۆناوسنوری تورکیا جارێکیتر رژێمی تورکیا نارەواترین رەفتاری دەرهەق بەوئاوارانەکرد، لەم شالآوەی سوپای بەعس دیسان تاوانی جۆربەجۆر ئەنجامدرا لەلایەن سوپاوە لەشاری کەرکوك بەهەزاران کورد دەستبەسەرکران پێش ئەوەی کەرکوك بکەوێتە دەست کوردەکان کاتێ کەرکوك لەئێوارەی ١٩٩١/٣/٢١ کەهاوکاتە لەگەڵجەژنی نەورۆزی کوردان زۆر بەکەمی رەگەزی نێردەبینرا چونکەهەموویان گوازرابونەوەبۆزیندانەکانی تۆبزاوە حەویجە تکریت رومادی کەمن خۆم یەکێکم لەوانەی بردمانیان بۆرومادی دواتر دوای دانوستانی

سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی لەگەڵ رژێمی بەعس دوو وەجەبە ئازادکرن من لەگەڵ وەجبەی دووەم رزگاربوم بەلاَم زۆرێکیترلەوانەتاکوئێستا کەس نەیانی بینیەوە، شایەت حالەکان زۆرن کەبەچاوی خۆیان چەندین خەڵکیان بینیوە لە لێواری شەقامەگشتیەکان بەکوژراوی بینراون کەمن خۆشم دوای رزگاربونم لەنێوان شاری کەرکوک و سلێمانی ئۆتۆمبێلی سوتاوو کۆمەڵە خۆڵی زۆرم بینی کەبە کێلەی شۆفەڵ خۆڵ ناوەناوە لەپاڵ شەقامەکان رۆکرابوو دوایی دەرکەوت کەژێر ئەو خۆلآنە هەمووی تەرمی قوربانیەکانی لێیە کەخزمێکی خۆشم تەرمەکەی لەژێر ئەوکۆمەڵەخۆلآنەدۆزرایەوەبە ناوی(سەمەدشوکرمحەمەد).

ئەنفال تاوانێكى فەرامۆش كراو

سـەرەڕاى دەيـان سـاڵەى تـەعريبو تـەبعيسو ڕاگواسـتنى گـەلى كورد، لەزێدى بابو باپيرانى، لەلايەن حكومەتە يەك لەدواى يەكەكانى عێراقـەوەو شـوێنبزركردنى فەيليـەكانو دوايـش بارزانيـەكانو بەبەردەواميش شـوێنبزكردنى كـوردان هـەر درێـژەى هـەبووە لەسـاڵى ١٩٨٨ درندەيىو شۆڤينيەتى ڕژێمى بەعس گەيشتە بـەرزترين ئاسـتى تاوان ، لەژێر ناوى ئەنفال دەرهەق بەگەلى كورد لەكوردستانى عێراق ، گومان لەوەدانيە كەتاوانى ئەنفال قركردنێكـى بەكۆمـەڵى (جينۆسـايد) زۆر دڕندانـەو بـێ بەزيبيانـەبوو، ئەنجامدەرانيـشى هـيچ نكـوڵى لەئەنجامـدانى ئـەو كـردەوە سـەربازيە بـێ شـەرمانەيە ناكـەن بـەڵكو بەشانازيەوە باسى دەكەن ولەلايـەن سـەدامى ديكتـاتۆرەوە نيشانەى ئازايـەتى بـەو پاڵەوانـە ترسـنۆكانە دەبەخـشرا كەبەشـداريان لەشالاوەكانى ئەنفالـدا دەكـرد، تـاكو ئێـستاش كۆمـەڵى نێودەوڵـەتى بەفـەرمى هـيچ تۆمـەتى ئەنجامـدانى ئـەو تاوانـەى نەداوەتـە پـاڵ ئەنجامـدەرانى، دواى پرۆسـەى ئـازادى گـەلانى عێـراقيش تاوانـەكانى بەعس پـەردەيان لەسـەر لابـرا لەگـەڵ دەركـەوتنى ئـەو هـەموو گـۆڕە بەكۆمەڵـەى لەبيابانـەكان دۆزرايـەوە، ئەوانـەش كەلـەو سـەردەمەدا هاوكـارى سـەردامیان دەكردپێويـستە تـاكو دەمـرن لەبەرامبـەر مرۆڤايەتيـدا ئـارەقى شـەرمەزارى بـسڕن. سـالآنێكى دورو درێژيـشە كەسوكارى قوربانيەكان چاوەڕوانى گەڕانـەوەى كەسـەكانيان دەكـەن كەبەرشالاوى ئەنفال كەوتن يان چارەنووسيان بزانن بەلآم دۆزينەوەى گۆڕەبەكۆمەڵـەكان ئيـسپاتى نـەمانى ئـەو مرۆڤـە بێتاوانانـەى كـردو وەلآمى ئەو پرسيارە گرنگەى دايەوە. لەبەرامبـەر گـۆڕە بەكۆمەڵـەكان كورد زۆر خەمسارد وەستاو وەكو تەماشاكەرێك بەرچـاوكەوت چـونكە

کاتێ سەدای دۆزینەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان دەرکەوت کەسانی غەیرە کورد جلو بەرگی ئەو ئافرەتو منداڵو گەنجو پیرانەیان لەژێر خۆل ولمی بیابانەکان هەڵدەوەشاند کەلەشاشەی تەلەفزیۆنەکانەوە دەر دەکەوتن ئەم کردارەش جارێکی تر برینی کەسوکارەکانیانی دە کولاندەوە لەکاتێکا کە دەکرا هەردوو ئیدارەی ئەوکاتی کوردی تیمێکیان بۆ بەدواداچوونی گۆڕە بەکۆمەڵەکانو بەدیکۆمێنت کردنیان باندەکرا پشتگیری ئەو رێکخراوو کۆمەڵانەیان بکردایە کە داکۆکی لە ئەنفالەکراوەکان دەکەن کەلەو بوارەدا زۆر شارەزان ئێمە وەکو رێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان بەهاوکاری رێکخراوی زیندانە سیاسیەکانی کوردستان یاداشتنامەیەکمان بەرزکردەوە بۆ رێزداران کۆفی ئەنان ئەمینداری نەتەوەیەکگرتووەکانو جۆرج بۆشو دادگای نێو دەوڵەتی لاهای و پەرلەمانی ئەوروپا پەرلەمانی کوردستانو لیژنەی سەرۆکایەتی ئۆپۆزسیۆنی عێراق، لەرۆژی ٢٠٠٣/٣/١١ بەپشتگیری (٣٣) کەسایەتی و رێکخراوەکانی (NGO) بۆ ئەوەی کە لیژنەیەك پێکبێت بۆ بەدوواچوونی مەسەلەی ئەنفال کەگرنگترین کارەکانی دۆزینەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکانی بوو بەلام مەخابن هیچ وەلامێك نەبوو.

بۆیە ئێمە وەکو رێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان بەبێ هیچ جۆرە پشتگیریەك کەوتینە گەڕان بەدوای گۆڕە بەکۆمەڵەکان چەند گۆڕێکمان دۆزییەوە بەکاسێتی ڤیدو تۆمارمان کردن بەلام ئەوەی جێگای داخە هەڵدانەوەی گۆڕەبەکۆمەڵەکان بوو کە لەلایەن هەندێ خەڵكو دەزگا کانی راگەیاندن بەتاك هەڵدەدرانەوە لەکاتێکدا کەدەبوو بۆ هەڵدانەوەی گۆڕەکان گەورەترین حەملەی راگەیاندنی بۆ بکرایەو زۆرترین رێکخراوەکانی مافی مرۆڤی بۆ بانگێشت بکرایەو لەکۆتایی

دۆزینەوەی هەموو قوربانیەکان لەهەموو ئەو ناوچانەی ئەنفالیان تیاکراوە مەزاری تایبەتی یان بۆدروست بکرێتو هێمای درندەیی بەعسو مەزلومەتی گەلی کوردیان بۆ دابنرێت وەکو مێژووش لەقوتابخانەکان قۆناغ بەقوناغی خوێندن بخوێندرێت.

بەلاّم ئێستاش دەرفەتی ئەوەماوە ئەم مەسەلەیە کاری بۆ بکرێت بەمەرجێك لیژنەیەکی فراوان بۆ دروست بکرێت لە ئیدارەو رێکخراوەکانو کەسانی دلّسۆزو شارەزا ئەگەربکرێت کۆنفرانسێك گرێ بدرێت بۆ بەرنامەی کاری ئەو لیژنەیەو رێگا بەهیچ کەسو لایەنێك نەدرێت کەجورئەت بکات گۆڕەکان هەلّبداتەوە جگە لەو لیژنەیەو یاسای پاراستنی گۆڕەبەکۆمەلاّەکان تەعدیل بکریت کەلەئەنجومەنی نوێنەرانی ئێراق دەرچوە.

ئەنفال و ڕەهەندێکی سیاسی

بەکارهێنانی ئەنفال بۆ قڕکردنی کورد لە لایەن ڕژێمی بەعسی گۆڕ بە گۆڕەوەش ڕەهەندێکی سیاسی قـوڵی تیـا بـەدی دەکرێت بـەڵام داپۆشراو بە ووشەی ئەنفال و چاوبەست کردنی خـەڵکی موسـوڵمان بەناوی دینەوە ، ئەم کـردارەش کاریگـەری خـۆی هـەبوو لـە نێـوان وولاتانی عەرەبی و ئیسلامی ، چونکە بێ دەنگی وولاتـانی عـەرەبی و ئیسلامی واتە ڕازیبوونیان لە کاتێکا میللەتی کورد دینی ئیـسلامی لەسەری هەموو بەها پیرۆزەکانەوە ڕاگرتـووە و ڕادەگرێـت، لـەکاتی جێ بەجێ کردنی کـردەی ئـەنفال لەلایـەن ڕژێمـی بەعـسی گـۆڕ بـە گـۆڕەوە زۆرێـك لـە وولاتـانی عـەرەبی هاوکاریـان دەكـرد چـونكە لەکاتی دەست بەسەرکردنی خەڵکانی مەدەنی زۆرێك لەو ئافرەتانـە وولاتە عەرەبیەکان لە ڕژێمی بەعسیان وەرگرت کـە ئـەم مەسـەلەیە تاکو ئێستا بە فەرمی ساغ نەبۆتەوە ئەوە نـەبێت کـە کەسـانێك بـە هۆی چونیان بۆ حەجی ماڵی خوا ئافرەتی کوردیان بینیوە.لە کاتی داگیرکردنی (کوێت)یش لە لایەن ڕژێمی بەعسەوە سەربازێکی کـورد کە لە کاتی داگیر کردنی کوێت لەگەڵدا بـووە دەڵـێ سـەربازگەکەی ئێمە لەناو مەزرەعەیەکی پیـاوێکی کـوێتی جـێگیر بـوو بـە حـوکمی ئـەوەی سـەربازە کوردەکـانی ئـازاری کوێتیـەکانیان نـەدەدا وەکـو سەربازە عەرەبەکان بۆیە زیاتر لە ئێمـە نزیـك دەبوونـەوە خـاوەنی مەزرەعەکە زۆر جار دەهاتە لامان، ڕۆژێکیان پیـاوە عەرەبەکـە لای ئێمە دانیشتبوو کاتی نوێژی عەسر بوو منیش ویستم داوای مۆڵـەتی لـێ بکـەم، بـچم نوێـژ بکـەم و بێمـەوە، پیـاوە عەرەبـە کوێتیەکـە

سەیرێکی کردم بەسەرسوڕمانەوە گوتی بۆ کورد نوێژ دەکەن؟ منیش لە وەڵامدا ووتم ئەی چۆن بۆ کەس لە کورد موسڵمان تر هەیە؟ ئێمە لە کوردستان هیچ گوندێك نیە مزگەوتی تیا نەبێ بەڵام هەمووی وێرانکرا، پیاوە عەرەبەکە تۆزێك سەیری دەوور و پشتی خۆی کرد و گووتی وەڵا لە ساڵی ١٩٨٨ سەدام حسێن خەڵکی ئێمەی وا تێگەیاند بوو کە میللەتێك هەن لە باکوری عێراق لە دین وەرگەڕاون بە ناوی کورد بۆیە پێویستە قڕ بکرێن. دووای ئەوەی بە بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش ژمارە(١٦٠)ی ١٩٨٧ عەلی حەسەن مەجید سەر پشك کرا کە هەرچی هێزی سەربازی و پۆلیس و ئەمن و ئیستیخبارات و هەموو دەزگا حکومی و حیزبیەکان لە ژێر فەرمانی تاوانبار عەلی حەسەن مەجید دەبن ،بە بەرنامەیەکی پێشوەخت و بە دابین کردنی بودجەی باش و ڕەها پرۆسەی قڕکردنی کوردان دەستی پێ کرد سەرەتا لە ئازاری ١٩٨٧ وە کردارەکە دەستی پێ کرد ئەم دەستپێ کەش بەڕاگواستنی گوندە ژێر دەستەکان جێ بەجێ دەکرا لە سنووری هەر چوار پارێزگاکەی کوردستان کەرکوك–هەولێر– سلێمانی دهۆك ، لەم کردەیەدا سەرەتا دانیشتوانی گوندەکان دەرکران بۆ ئۆردوگا زۆرە ملێکان بە تایبەتی دەوروبەری هەولێر زۆرترین کۆمەڵگای زۆرە ملێ ی لێ کەوتەوە کە تاکو ئێستاش بە زەقی دیارن، ئەم خێزانانەی لە ئۆردوگا زۆرە ملێکان فڕێدران بێ ئەوەی هیچ جۆرە خانوو هیچ جۆرە خزمەت گوزاریەکی لێ بێ هەموو شوێنەکانیش زەوی کشتوکاڵی بوو بۆیە ژیان زۆر ئەستەم بوو دواتر هاوڵاتیان خۆیان خانوویان دروستکرد بەڵام بە شێوەیەکی کاتی چونکە هەمیشە بە نیازی گەڕانەوە بوون بۆ شوێنی خۆیان، هەر لەگەڵ

چۆڵکردنی گوندەکان شۆفەڵ و بلدۆزەر خانووەکانی لەگەڵ زەوی یەکسان دەکرد، ئەم کردەوەیەش زۆر بە ئاسانی بەڕێوە دەچوو چونکە هێزی پێشمەرگە لەو ناوچانە نەبوو یان بە هۆی تەختی ناوچەکان و زۆری هەلیکۆپتەری دوژمن پێشمەرگە نەیاندەتوانی چالاکیان هەبێت یان بەرگری بکەن. دوواتر دووبارە بڕیار دەرچوو کە لە لایەن خودی عەلی حەسەن مەجید واژۆ کرا بوو کە تاکو سەر ئێسقان درندەیی و بێ بەزەیی تێدا بەدی دەکررا، بڕیاری یەکەمیان بە ژمارە ٣٦٥٠,٢٨ لە ٣ی حوزەیرانی ١٩٨٧ ئاراستەی ژمارەیەك دەزگای حکومی و حیزبی و ئەمنی و فەرماندەکانی فەیلەقی ٥/٢/١ و ئیستیخبارات و موخابەرات کرابوو کە لە ٦ خاڵدا چڕ کرا بووە:

١- هیچ کەسێ هیچ جۆرە خۆراك و مەکینە و ئامێرێك نابێ بگاتە ئەو گوندانەی لەبەر هۆی کاری ئەمنی قەدەغە کراون بەو گوندانەشەوە کەوا لە قۆناغی دووەمدا کۆکراونەتەوە هەر کەسێکیش ئارەزوو بکات دەتوانێ بگەڕێتەوە ڕیزی نیشتمانی و ڕێگە نادرێ خزم و کەس و کاری لێیان نزیك بکەنەوە بە ئاگاداری دەزگاکانی ئاسایش نەبێت.

٢-بونی خەڵك لەو ناوچانەدا کە ڕاگوازراون، ئەوانەی کە خەڵکی ئەو گوندانەن لەبەر هۆکاری ئەمنی قەدەغە کراون ڕێگەیان پێ نادرێت بە وانەی قۆناغی یەکەم تا ٢١ ی حوزەیرانی ١٩٨٧ و ناوچە قەدەغە کراوەکانی دووەمیشەوە.

٣- سەبارەت بە بەروو بوم: لە کۆتایی دروێنە و هێنانەوەی بەروبومی زستانە کە دەبێ پێش ١٥ی تەمووز تەواو بێت ڕێگە نادرێت بۆ سەرەتای ئەم ساڵ کشتوکاڵ زستانە و هاوینە بکرێت.

٤- قەدەغەیە ئاژەڵ و ماڵات بۆ لەوەڕگا لەو ناوچانا.

٥-هێزە چەکدارەکان لەو ناوچانەدا کە فەڵەم ڕەوی دەسەلاّ تیانە دەبیّ هەر کەسیّ یان ئاژەڵیّ دەبینن بیکوژن چونکە سەرجەمی ئەوانە قەدەغە کراون.

٦- ئەو کەسانەی بەر ڕاگواستن کەوتوون بۆ ئۆردوگاکان لەم بڕیارە ئاگادار بکرێنەوە و بەرپرسیارن لەهەر سەر پێچیەك.

ئەوەبوو ئەم خالآنە دووبارە دەکرانەوە بۆ نموونە وەك لە نووسراوێکی ژمارە ٤٧٥٤ ی ٨ی حوزەیران ١٩٨٧ دا دەردەکەوێت کەوا لە ئەمنی هەولێرەوە ئاراستەی تەواوی دەزگاکان کراوە.

ئەم بڕیارەی (عەلی کیمیاوی) بیّ هیچ گیر و گرفتێك جیّ بە جیّ دەکرا

بڕیاری دووەم لە سەرکردایەتی نووسینگەی باکوورەوە بوو

بۆ فەرماندەی فەیلەقی ١/٢/٥

بابەت/ ئیجرائاتی مامەڵە کردن لەگەڵ ئەو گوندانەی کەوا لەبەر هۆکاری ئەمنی قەدەغە کراون. کە دەڵیّ لەبەر ڕۆشنایی ئەو ڕاستیەی کە دوا مۆڵەتی فەرمی ڕاگواستنی ئەم گوندانە لە ٢١ی حوزەیرانی ١٩٨٧ دا کۆتایی دێت بڕیارماندا ئەم ئیجرائاتانەی خوارەوە لە ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٨٧ وە بخرێتە گەڕ:

١-هەموو ئەو گوندانەی کەوا تێکدراون و ئەڵقە لە گوێیانی ئێرانی و خیانەتکارانی لەو چەشنەی دەرهەق بە عێراقیان تێدایە لەبەر هۆکاری ئەمنی لە دەرەوەی سنوور دادەنرێت.

٢-بەناوچەی کردەی سەربازی دادەنرێت و هەموو ئەو کەس و ئاژەلاّنەی دەبینرێن بە تەواوی لە دەرەوەی سنوورن و هێزە چەکدارەکان بیّ هیچ بەربەستێك دەتوانن دەستیان لیّ بوەشێنن تاوەکو ڕاسپاردەی تریان لەلایەن نووسینگەوە بۆ دێت.

٣-هاتووچۆکردن بۆئەم ناوچانەیان ئاژەڵداری و کشتوکاڵ کردن و هەر چالاکیەکەی پیشەسازی قەدەغەیە بەچاکی لە لایەن دەزگا تایبەتەکانەوە چاودێری دەکرێت بە تەواوی سەربەستی لە ئیجرائات وەرگرتن.

٤- فەرماندەی فەیلەقەکان دەبێ پەیڕەوی بۆردومانی ڕێك و پێك بکەن و چەکی تۆپخانە و هەلیکۆ پتەر و هێزی ئاسمانی هەموو کاتێك بە شەو و ڕۆژ بەکار بێنن بۆ ئەوەی گەورەترین ژمارەی ئەو کەسانە بکوژن کە لەناوچە قەدەغە کراوەکاندان و بەردەوام لە ئەنجامەکان ئاگادارمان بکەنەوە.

٥-تەواوی ئەو کەسانەی لەو گوندانە دەستگیر دەکرێن دەبێ لە لایەن دەزگا ئەمنیەکانەوە لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت و ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان ١٥ تا ٧٠ ساڵیدا دەبێ لەسێدارە بدرێن پاش ئەوەی زانیاری بە کەڵکیان لێ وەردەگرێت و لە کاتی خۆی ئاگادارمان بکەنەوە.

٦-ئەوانەی دەدرێنە دەست دەسەلاتە حکومی و حیزبیەکان دەبێ لە لایەن دەزگا تایبەتیەکان لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا ئەنجام بدرێت بۆ ماوەی ئەو پەڕەکەی سێ ڕۆژ کە دەکرێت درێژ بکرێتەوە بۆ (١٠) ڕۆژ ئەگەر پێویستی کرد بە مەرجێ لە هەموو حاڵەتەکان ئاگادارمان بکەنەوە ئەگەر لێکۆڵینەوەکە پێویستی بە ماوەیەکی دوور و درێژ بوو پێویستە بە تەلەفۆن یان بروسکە ڕەزامەندی ئێمە یان هەڤاڵ (تاهیر تۆفیق ئەلعانی)وەربگرن.

٧- هەموو شتێك کە لەلایەن موستەشارەکان و فەوجەکانی بەرگری نیشتمانیەوە دەستی بەسەردا دەگیرێت بۆ خۆیان دەبێت جگە لە چەکی قورس و دابەستراو و مام ناوەندی ئەوان دەتوانن

چەکە سوکەکان بۆ خۆیان گل بدەنەوە بە مـەرجێ تـەنها ئاگـاداری ژمارەی ئەو چەکانەمان بکەنەوە، فەرماندەی فەیلەقەکان دەبێ بـە خێرایـی تـەواوی موستەشـارەکان ئاگـادار بکەنـەوە و زانیـاری تەواومان بدەنێ سەبارەت بە چالاکیان لـە نێـو هێزەکـانی بـەرگری نیشتمان.

بـۆ زانیاریمـان و دەسـت بـەکاربونتان لـە ناوچـەی دەسـەڵاتتاندا ئاگادارمان بکەنەوە.

وێنەیەك بۆ:

- سەرۆکی ئەنجومەنی یاسا دانان.
- پارێزگاکان - سەرۆکی لێژنە ئەمنیەکانی - نەینەوا - ئەلتەئمیم - دیالـە- سەلاحەدین
- ئەمینداریەتی لقەکانی پارێزگاکان کە لەسەرەوە ناویان هاتووە.

واژۆ

هەڤاڵ

عەلی حەسەن مەجید

ئەندامی سەرکردایەتی هەرێمایەتی

سکرتێری گشتی نووسینگەی باکوور

بەشی سێیەم

قۆناغەکانی ئەنفال (١٩٨٨)

ئەنفالی(یەك) لە دۆڵی جافایەتی

ئەنفالی یەك کە بە فەرماندەی ڕاستەوخۆی تاوانبار سوڵتان هاشم بـوو لە ناوچەی سـەرگەڵو و بەرگـەڵو بـوو کـە شـوێنێکی شـاخاویەو چڕە دەکەوێتە سنوری ئیداری ناحیەی سورداش سەر بە قەزای دوکان ئـەم دەڤەرەش نزیکەی (١٥٠) گوند لە خۆ دەگرێـت کـە ناسـراوە بـە دۆڵـی جافایـەتی ئـەوکات سـەرکردایەتی یـەکێتی نـشتیمانی کوردسـتان لـە گوندی سەرگەڵو جـێگیر بـوو، دیـارە هێزێکـی زۆری پێـشمەرگە بـونی هەبوو لە ناوچەکە بـەڵام بـە هـۆی بـە کارهێنـانی چـەکی کیمیـاوی لـە هەندێ شوێن بەتایبەتی لەساڵی ١٩٨٧ لە بالیسان بەکار هاتبوو ورەی پێشمەرگە و خەڵکی ناوچەکە جێگیر نەبوو ، کـە دواتـر دەرکـەوت بـە درێـژایی پـەلاماری ئـەنفالی یـەك چـەکی کیمیـاوی بـەکار هـات ، ئـەو هێزانـەی بـە فەرمانـدەی تاوانبـار سـوڵتان هاشـم أحمـد بەشـداریان کردلەشاڵاوی ئەنفالی یەك بریتی بون لە یەکە سەربازیانەی خوارەوە:-

- فەیلەقی یەك :-

١- فرقـــەی پیـــادەی / ٣٨ ناســـراو بـــە هێـــزی (عومـــەری کـــوڕی عەبدلعەزیز) کـە پێـك هـاتبو لـە لیواکـانی پیـادەی / ١٨ – ٤٤٧- ١٣٠ و کەتیبەی دەبابە و فەوجێکی مغاویر.

٢- فرقەی ئالی پێنج ناسراو بە هێزی (محەمەد قاسم) کە پێکهاتبوولە لیوای پیادەی ئالی/١٥ و لیوای ئالی /٢٠٠ و لیوای مغاویر/٢ .

٣- فرقەی پیادەی /٨ ناسراو بە هێزی (موسەنا) کە پێـك هـاتبوو لـە لیواکانی پیادەی /٢٢ – ٤٨ – ٤٤ .

٤- فرقەی پیادەی دوو ناسراو بە هێزی (خالیدی کوڕی وەلید) کە پێك هاتبوو لە لیواکانی پیادەی /٤ – ٢- ٣٦.

٥- سێ لیوای حەرەس جمهوری بە هەموو پێداویستیە سـەربازیەکانی

پێشکەوتوو.

٦- هێزی بەدر.

٧- فرقەی پیادەی /٤ ناسراو بە (قەعقاع).

٨- فرقەی /٣٣ .

٩- هێزی موعتەسەم.

١٠- چەندین یەکەی تر بەشداریان کرد لەوانە :-

أ- یەکەکانی کیمیاوی.

ب- فڕۆکە سەربازیەکان.

ج- هیزی ئاسمانی.

د- یەکە شەڕکەرەکانی فەیلەقی پێنج.

هـ- یەکە ئەندازەییەکان بۆ تێکدانی گوندەکان.

و- مـەجهود حـەربی کـە دائـیرە مەدەنیـەکانی ڕێگاوبـان بـون بـۆ کردنەوەی ڕێگاکان و دانانی پردی سەفەری.

ز- یەکەکانی ئیستخباراتی سەربازی.

بـە پـێ ی ئەونەخـشە سـەربازیانەی دانرابـوو بـۆ جـێ بـەجێ کردنـی شالاوی ئەنفالی یەك لـە ڕۆژانـی ٦- ٧- ١٩٨٨/٢/٨ سـوپا ئابلۆقـەی ناوچەکەیدا لەو شوێنانەی کە بۆیان دیاری کرابوو بەم شـێوازەی کـە لەخوارەوە باسی دەکەین :-

١- محوەریجادەی سورداش بەرەو پیرەمەگرون.

٢- محـوەری جـادەی سـورداش- دوکـان بـەرەو زنجـیرە چـیای چەرمابان.

٣- محوەری سورداش بەرەو شەدەڵە.

٤- لە چیای ئەزمربەرەو دووبرا و پشتی قەیوان.

٥- لە سلێمانیەوە بەرەو دۆڵە ڕوت.

٦- لەسەربازگەی کارێزەوە بەرەو گاپیلۆن.

٧- لەدوکانەوە بەرەو قەڵەم پاشا و قەرانگوێ.

٨- لە دوکانەوە بەرەو بنگرد بە سەرسێدەر.

٩- وێستگەی کۆتایی بنگرد و مەرگە.

کاتژمێر (١/٣٠) خولەکی شەوی٢٢ /١٩٨٨/٢/٢٣ کە شەوێکی باراناوی زۆر سارد بوو خەڵکی ناوچەکە لەگەڵ گرمەی تۆپ و ڕاجیمە خەبەریان بۆوە کە سەدان تۆپ بەجارێ دەتەقیەوە ئەم بۆردومانە تاکو بەیانی درێژەی هەبوو بەجۆرێك کە دۆڵی جافایەتی لەهەموو لایەك ئاگر باران بوو، لەگەڵ بەیانی زوو فڕۆکەکان دەستیان کرد بەبۆردومانی ناوچەکە بە تایبەتی هەلیکۆپتەرە سەمتیەکان هەجوڵەریەك لە ناوچەکە هەبوایە ئەگەر مرۆڤ بوایە یان ئاژەڵ خێرا دەیانپێکا. بۆ خۆ رزگار کردن لەو بۆردومانە دانیشتوانی گوندەکان خۆیان دەگەیاندە ئەشکەوت وحەشارگەکان بە هیوای ئەوەی دوای پەلامارەکە بگەڕێنەوە ناو گوندەکان بەڵام ئەمجارەیان وانەبوو کەبتوانن بگەڕێنەوە گوندەکان چونکە ئەم پەلامارانە وا حسابی بۆکرابوو ئیترگوندەکان ئاوەدان نەکرێنەوە کەدواتر وا دەرچو، زۆرێك لەدانیشتوانی ناوچەکە بەرەو ئێران رۆیشتن لە ناوبەفردا هەندێکیان گیانیان بەخشی بۆیەش بەرەو ئێران ڕەویان کرد چونکە هێرشەکان چەند ڕۆژێك بەردەوامبوو هیوای گەرانەوەیان نەما بۆ گوندەکانیان ، ئەوخێزانانەی کە کەوتنە دەست سوپای ئێراق گوازرانەوە بۆ سەربازگەکانی سلێمانی و چەمچەماڵ و لەوێوە بۆ تۆبزاوە و دوبزو نوگرە سەلمان و دواتریش بۆ گۆرە بە کۆمەڵە کان.

تایبەتمەندی ئەنفالی یەك لەوەدابوو بۆ سوپای ئێراق چونکە

سەرکردایەتی یەکێتی نشتیمانی کوردستان لە سەرگەڵوبوو دیارەکۆنترۆڵی ناوچەکە کرابوو لەلایەن سەرجەم هێزە سیاسیەکانیکوردەوە رژێم پێی وابووئەگەر کۆنترۆڵی ئەو ناوچایەبکات گورزێکی کوشندە لەهێزی پێشمەرگە دەدات دواتر بە ئاسانی دەتوانێت قۆناغەکانی تری ئەنفال جێ بەجێ بکات ئەم بۆچونەش وادەرچوو چونکە سەرکردایەتی یەکێتی دوای شەڕێکی بێ ئەنجام سرکردایەتیەکەی گواستەوە بۆ شاری سەقزی ئێرانی هێزی پێشمەرگەی هەموو پارتەکان لە ناوچەکانی تر وەکو پارتی زانی مانەوە لە شێوە مەفرەزە دوای سەر کەوتنی سوپای ئەنفالچی سوڵتان هاشم أحمد فەرماندەی شالاوەکە لە بروسکەیەکدا بۆ سەدامی گۆڕبەگۆڕ پەیامی سەرکەوتن بە سەدام ڕادەگەیەنێتو بۆ یەکەم جار ناوی ئەنفال لەدەمی ئەو تاوانبارەوە دێت شانازی بەو تاوانەوە دەکات و دواتریش نیشانەی ئازایەتی لەهەمبەر ئەو تاوانەوە لە سەدام وەردەگرێت شانازی سوڵتان هاشم دەگاتە ئەو ئاستەی لەو کاتە دا کچێکی لەدایك دەبێت ناوی لێ دەنێت (ئەنفال) سوڵتان هاشم لە هەمبەر تاوانی ئەنفال لەدادگای باڵای تاوانەکانی ئێراق چوار بڕیاری لە سێدارەدان وەردەگرێت بەڵام تاکو ئێستا جێ بە جێ نەکراوە.

ئەنفالی (دوو) لە ناوچەی قەرەداغ

ڕژێمی بەعس بۆ تەواو کردنی شالاوەکانی ئەنفال دوای پیادە کردنی شالاوی ئەنفالی یەك كە یەكەم ئەزموون بوو بۆ سوپای ئێراق بایدایەوە ناوچەی قەرەداغ و ناوی ئەوشالاوەی نا (ئەنفالی دوو) دیارە ناوچەی قەرەداغ ناوچەیەكی جوان و ڕەنگینە و ڕازاوەتەوە بە چیای بەرز وجوان كە لە ڕوی سروشتەوە جوانیەكی یەكجار زۆری بەخشیوە لە هەمان كاتدا ناوچەیەكی چڕو دژوارە لەڕوی جوگرافیەوە بۆیەش قۆناغی ئەنفالی دوو لەوێ پیادە كرا دیارە بۆ جێ بەجێ كردنی ئەم تاوانە هێزێكی سەربازی زۆر ئامادە كرابوو كە لێرەدا باسی دەكەین، لە چوار چێوەی ئەم پەلامارەدا پیلانێكی سەربازی تۆكمە ڕێكخرابوو هەموولایەنێكی پەلامارەكە حیسابی بۆ كرابوو وەكو دابین كردنی ئۆتۆمبیلی سەربازی بۆ گواستنەوەی دانیشتوانی ناوچەكە و تێكدان و خاپور كردنی گوندەكان لە ڕێگای شۆفڵ و بلدۆزەرەوە.. هتد.

شالاوی ئەنفالی دوو لە قەرەداغ بەسەرپەرشتی ڕاستەوخۆی (لیوا روكن ئەیاد خەلیل زەكی) بوو كە فەرماندەی فەیلەقی دوو بوو كە ناسرابوو بە هێزی (یەرموك) بە هاوكاری ئەم یەكانەی خوارەوە :-

فرقەی پیادەی (١٥) بە ناوی هێزی فاروق كە لەم یەكانەی خوارەوە پێك هاتبوو :-

أ- لیوای پیادە / ٤٣٦ .

ب- لیوای پیادە / ١٠٤ .

ج- لیوای پیادە/ ٧٦ .

د- كەتیبەی دەبابەی نەهرەوان.

٢- فرقەی پیادەی (٣٤) ناسراو بە هێزی (الحارس) كە پێك هاتبوو لەم یەكانەی خوارەوە :-

أ- لیوای پیادەی / ٥٠٢.

ب- لیوای پیادەی / ٥٠٤.

ج- لیوای پیادەی / ٩٠ .

د- کەتیبەی دەبابە .

٣- فرقەی مدەرەعەی (٣) ناسراو بە هێزی (صلاح الدین) کە پێك هاتبوو لەم یەکانەی خوارەوە :-

أ- لیوای پیادەی ئالی / ٨ .

ب- لیوای مدەرەعەی /١٢ .

ج- لیوای مدەرەعەی /٦ .

د- فەوجی مغاویر .

٤- فرقەی / ٥٠ بە فەرماندەی (عەقید روکن زوهیر یونس علی).

٥- فەرماندەی فەوجە سوکەکان/١ واتە (جاشەکان) بە فەرماندەیی (عەمید روکن سەعد شەمسەدین).

٦- فەرماندەیی هێزی یەك.

٧- فەرماندەیی فەوجە سوکەکان/٣ (جاشەکان).

٨- فەرماندەی کەرتی قەرەداغ.

٩- هێزی تەواری سلێمانی.

هەندێ هێزی تر بەشداریان کرد لەوانە :-

أ- پۆلی کیمیاوی

ب- فرۆکەوانی سوپا.

ج- هێزی ئاسمانی.

د- پۆلێك لە ئامێرەکان بۆ روخاندنی گوندەکان لە شۆفل و بلدۆزەر.

هـ- (المجهود الحربی)تایبەت بە کردنەوەی رێگاو بانەکان.

و- یەکەکانی ئیستخباراتی سەربازی.

دابەش کردنی هێزەکان بە پێی ئەو پیلانـەی بۆیـان دانـدرابوو بـەم شێوەیەی خوارەوەبوو :-

- لە رۆژی ١٩٨٨/٣/٢٢ هێزەکان کەوتنە جولە بەرەو ئەوشوێنانەی بۆیان دیاری کرابوو لـە ناوچـەی قـەرەداغ بـە چاودێری فەرمانـدەیی گشتی سوپای ئێراق و سەرۆکایەتی ئەرکانی سوپاو بـە سەرپـەرشـتی (حـسین رشـید تکریتـی) کـەدواتر لەسـەر ئـەم تاوانـە بریـاری لـە سێدارەدانی بۆ دەرچوو لە دادگای باڵای تاوانی ئێراق ، بـەڵام تـاکو نوسینی ئەم بابەتە سزاکەی جێبە جێ نەکراوە :-

١- لە زەراینەوە بەرەو جولانە و بەلکان.

٢- لە بیرکێ بەرەو کانی سارد و ناوتاق.

٣- لە زەردە بەرەو بەرزاییەکانی چیای قەرەداغ (قۆپی قەرەداغ).

٤- لە زەردە بەرەو چرچە و بەکربایف.

٥- لە کەلوش بەرەو باوخوشین و بەلەکجاڕ.

٦- لە دەسکەرە بەرەو سەروچاوو ئۆمەر قەڵا.

٧- لە چەمچەماڵەوە بەرەو سەنگاو.

لـە ئێـوارەی هـەمان رۆژ لـە کاتـژمێری (٦/٣٠) فڕۆکـەکانی سـوپا هەڵسان بە بۆمباران کردنی گوندەکانی گومەتە و مەسنەوی کۆشـك عەلیا و تەکیە و بەلەکجاڕ و سێوسێنان بـە چـەکی ئاسـایی ، بـەڵام دواتـر بـە هـۆی تۆبخانـەی دور هاوێـژەوە راجیمـە و موشـەکانیان هەڵگری ژەهری کیمیاوی بون بۆیەش یەکەمجار بە چـەکی ئاسـایی تۆپ بارانی ناوچەکەیان کرد بۆ ئەوەی دانیشتوانی گوندەکان خۆیان بشارنەوە لەو کونە فڕۆکانەی کە لە ژێر زەوی چاکیان کردبـوو بـۆ خۆپاراستن لە بۆردومانی سوپای ئێراقی ئینجا لە تۆپخانەکانی کانی سـارداو گـولان و دەربەنـدیخان و ئاغجەلـەر بـە چـەکی کیمیـاوی

ناوچەکەیان بۆردومانکرد تاکو زۆرترین کەس لە دانیشتوانی ناوچەکە بەربکەون، کە پێشتر لە ڕۆژی ١٩٨٨/٣/١٦ یش بۆردومانی شاری هەڵەبجەی کرد بە چەکی کیمیاوی (٥٠٠٠) کەسی تیادا شەهید کرد و نزیکەی (١٠٠٠٠) کەسیشی بریندارکرد ، دیارە بۆردومانی هەڵەبجەش ترسێکی زۆری لای دانیشتوانی ناوچەی قەرەداغ دروستکرد مەبەستی ڕژێمیش ئەوەبوو بەو ترسە وابکات کە خەڵکەکە زوو خۆیان ڕادەستی سوپای ئەنفالچیەکان بکەن،دوای بۆردومانە چڕەکەی سوپای بەعس لە ڕۆژی ٢٩ /٣ /١٩٨٨ چڕترین پەلامار لە هەموو ئەو شوێنانەی کە لە سەرەوە باسمانکرد دەستی پێ کرد بە جۆرێك لە هەموو شوێنێکی ناوچەکە ئاگر بارانبوو ،دەنگی فڕۆکەو دەنگی دەبابەو بۆردومانی تۆپخانەکان ڕۆژی حەشری دروستکردبوو، بۆیە بەناچاری دانیشتوانی گوندەکانماڵیان بەجێ هێشت و ڕویانکردە حەشارگەو شاخ و دۆڵەکان بێ ئەوەی هیچ شتێك لە گەڵ خۆیان ببەن. دوای ئەوەی ناوچەکەیان لێ تەسك بووەوە بە ناچاری ڕویان کردە باکوری قەرەداغ بەرەو کۆمەڵگاکانی نزیك سلێمانی ، بەڵام لە دەوروبەری چیای گڵە زەردە سوپای ئەنفالچی ڕوبەڕویان بونەوە زۆرێك لەو خەڵکە دەستگیر کران کەشاهید حاڵەکان ئەوڕۆژە بە ڕۆژی حەشر داداەنێن چونکە هەموو لایەك گیرابوو تەنانەت ئەو ڕێگایانەی بەرەو سلێمانی دەچوو هێزی تەواری و ئەمن کۆنترۆلیان کردبوو دانیشتوانی ناوچەکە بون بە چەند بەشێکەوە.

یەشی یەکەم کە ژمارەیان زۆربوو بەورەو باشوری قەرەداغ ڕۆیشتن واتە بەلای ناوچەی گەرمیاندا ئەمانە زۆربەیان خەڵکی ئەوگوندانە بون کە کەوتبونە خواروی ڕۆژهەلاتی دەربەندیخان بەڵام ئەم بەشەیان

هەموویان کەوتنە دەست سوپای ئێراق و گوازرانەوە بۆ سەربازگەی چەمچەماڵ لەوێوەش پیاوانی ئەمن بەرەو تۆبزاوە و دوبز ونوگرە سەلمان بەڕێیان کردن لەوێش پیاو وژن ومنداڵ لەیەکتر جیا کرانەوە و دواتریش بۆ گۆڕە بەکۆمەڵەکان.

بەشی دووەمی خەڵکەکە هەر زوو خۆیان ڕادەستی سوپا کرد ئەوانیش بەدەردی بەشی یەکەم چون.

بەشی سێ یەمیخەڵکەکەخۆیان گەیاندە ناو سلێمانی و کۆمەڵگاکانی بازیان وپیرەمەگرون و سمود و شوێنەکانی تربە نهێنی بەلام هەر زوو دەزگای ئەمن وئیستخبارات پێیان زانی بۆیە لە ڕێگای بڵندگۆکانەوە جاریاندا کە لێبوردنی گشتیەو هەرکەسێ خۆی ڕادەستی نزیکترین مەرکەز یان دەزگای حزب و ئەمن بکات زەوی و خواردن وپێداویستیەکانی ناو ماڵیان دەدەنێ بۆیە بە لێشاو خەلکەکە خۆیان ڕادەستی حکومەتی بەعس کرد و هەمویان بە دەردی ئەوانی تر چون ئەوانەشی کە خۆیان بە دەستەوەنەدا جاردرا ئەگەر هەرگوند نشینێك لە هەرماڵێك بگرن ماڵەکەشی پێوەئەنفال دەکەن.

دوای ئەوەی سوپای ئێراق کۆنترۆلی ناوچەکەی کرد ئیتر دەستیان کرد بەتالان کردنی گوندەکان لە مەڕو مالات وتراکتۆر و دەراسەو هەموشتێکی تر، جاشەکانیش بە هەمان شێوە ڕەفتاریان کرد. ئەم شالاوە لە ڕۆژی ١٩٨٨/٤/١ کۆتایی پێ هات کە ناوچەکەلە ژیان داماڵا و بە شێوەیەکی گشتی ژیانی تیا سڕاوە.

تـاوانی ئەنفالی (سێ) لە گەرمیان(١٩٨٨/٤/٧)

بـەهۆی ڕەگـەز پەرسـتی وشـۆڤینیەتی و خۆپەرسـتی حیزبـی بەعـسی گۆڕبە گۆڕ هەمیشە هزرو هۆشی ئەو حیزبە لە کار بووە بۆ ڕیشەکێش کردنی دەورووبەری بـۆ ئـەوەی پڕۆسـەی دیمـوکراتی لـە وولآتـی ئێـراق گەلآڵە نەبێ و هەتا دونیا ماوە بـەعس دەسـەلآتی ڕەهـای لـە ئێـراق دا هەبێت،جگـە لـە هەنـدێ هەڵبـژاردنی درۆزنانـە نـەبێ نـە دیمـوکراتی و مەدەنیەت و پاراستنی ماف مرۆڤ لە سەردەمی بەعسدا نەبووە ،هـەموو تاکێـك بیویـستبوایە بـژیت دەبـوو دەسـتەمۆی بـەعس وملکەچـی فەرمانەکانیان بێت.لە کوردستانیش دا وەکو مۆرانە کاریان دەکـرد لـە تـەعریب و تـەرحیل و تـەبعیس و قڕکـردن بـە تایبـەتی لـە ناوچـە هاوسنورەکان لە گەڵ کوردو عەرەب کە سنوری پارێزگـای (کـەرکوك) وگەرمیان بـۆ ئـەم تاوانانـەی بـەعس پـشکی شـێریان بەرکـەوتووە لـە هەموو کات و ساتێکدا.تاوانی (ئەنفال) یەکێکە لەو تاوانە گەورانەی کە لە دژی گـەلی کوردسـتان ئەنجامـدرا بـە هەشـت قۆنـاغی جیاجیـا کـە سەرتاسـەری کوردسـتانی کـردە سـوتماك و زەوی قەدەغـەکراو ،وە دانیشتوانەکەی بێ سەروشوێن کردو ئەویش کە لەم هەشت قۆناغە بـێ سەروشوێن نەکرا ئاخێنرانە ناو ئۆردوگا زۆرە ملێکـان ،بـەلآم چـۆن لـە هەموو تاوانەکانی بەعسدا سـنوری (کـەرکوك) و گـەرمیان جیـاوازبوون ،بـە هـەمان شـێوە لـە تـاوانی (ئـەنفال) یـشدا سـنوری (کـەرکوك) و گەرمیان جیاواز بووە.(ئەنفال) ی سێ یەکێکە لـە هەشـت قۆنـاغی بـێ سەروشوێن کردنی کوردو ڕوخاندنی گوندەکان ،قۆنـاغی سـێ لـە ڕۆژی ١٩٨٨/٤/٧ دەسـتی پـێ کـرد لـە ڕۆژی ١٩٨٨/٤/٢٠ کۆتـایی هـات کـە سنوری پارێزگای (کەرکوك) ی گرتەوە بەرەو باشـوری شـارەکە ،واتـە شارۆچکەو گوندەکانی گـەرمیان بـەم شـێوەیە : خورمـاتو — کفـری —

کەلار –خواروی دەربەندی خان – چەمچەماڵ – کفری –هتد.٠٠٠٠

ئەو هێزانەی کە بەشداریان کرد لە قۆناغی (ئـەنفال) ی سـێ دا بـریتی بوون لە :

١–هێزی فەیلەقی دوو بە سەرپەرشتی تاوانبـار فـەریقی یەکـەم (کامـل ساجد) کە پێکهاتبون لەم یەکە سەربازیانەی خوارەوە :

ا–فرقەی پیادەی / ١٥.

ب – فرقەی پیادەی / ٣٤.

ج – فرقەی ئالی مدەڕەعەی / ٣.

٢– هێزی فەیلەقی یەك بە سەرپەرشتی تاوانبـار (سـولتان هاشـم) کـە پێکهاتبوون لەم یەکە سەربازیانەی خوارەوە :

أ– هێزی فەوجە سوکەکان واتە (جاشـەکان) بەسەرپـەرشـتی تاوانبـار لیوا (سەعد شەمسەدین).

ب– فرقەی مدەڕەعە (١٠) بەسەرپەرشتی تاوانبار (خالد دلێمی).

ج– هێزی پاسەوانی نەوت بە سەرپەرشتی تاوانباری گۆڕبەگۆڕ (بـارق عەبدوڵا حنتە).

د– فەرماندەیی مەوقعی فەیلەقی یـەك بـە سەرپەرشـتی لیـوا (مـونزر ئیبراهیم).

٣– (الجهد الهندسی) بۆ ڕوخاندن و تێکدانی گوندەکان.

٤– هەیئەی ئەرکانی ئیستیخبارات سەر بە فەیلەقەکان وفرقەکان.

٥– پۆلی کیمیاوی.

٦– فڕۆکەکانی سوپا.

٧– هێزی ئاسمانی.

٨– یەکەکانی ئەمنی پارێزگای (کەرکوك) و (سلێمانی).

سوپای بەعس لە (١٣) لاوە دەستی بە پەلامارەکانی دەکات ،
محـوەری پـەلامارەکانی سـوپا لـە (ئـەنفال)ی سـێ دا بـۆ ناوچـەکانی گەرمیان بەم شێوەیەی خوارەوە بوو :

١-خورماتوو – باشتەپە ئاوەسپی.

٢- کفری – ئۆمەربل عەزیز قادر.

٣-کفری – دەراجی.

٤-کەلار – تیلەکۆ – کوڵەجۆ.

٥-پێباز – شێخ تەوێل.

٦- بانگۆل – بەکربایف.

٧-دەربەندی خان – دروزن.

٨-چیای قەرەداغ – تەپە کروس.

٩-قادر کەرەم – ئیبراهیم غولام.

١٠-قەرەداغ – دوزینە.

١١-قەرە حەسەن – هەنارەو مەحمود پەریزاد.

١٢-لەیلان – تازە شار.

١٣-سەنگاو – سەرقەلاّ.

لـە گـەڵ دەرکـەوتنی خـۆری بـەیانی ڕۆژی ٧ / ٤ / ١٩٨٨ هێزەکـانی سوپای بەعس بەم شێوەیەی کە لـە سـەرەوە باسمـانکرد پێشڕەویان کرد بۆ دەڤەرەکە ،کەخەڵکی گەرمیان خەریکی کاروکەسابەتی خۆیـان بوون هەروەکو ڕۆژانی ڕابـردوو، هێزەکـان بـەو شـێوەیەی پلانیـان بـۆ دانرابوو هێرشیان کردەسەر ناوچەکە لە ناوەندی قـەزای (خورمـاتوو) ەوە هێزێکی گەورە پێشڕەویان کرد بۆ ئەوەی یـەك بگرنـەوە لـە گـەڵ ئەو هێزە زیادانەی کـە لـە شـاری (کـەرکوك) و لـەیلان و چەمـچەماڵ و سەنگاوەهاتبون بۆ ئەوەی لە(قادرکـەرەم) یـەك بگرنـەوە.وە بـەپێ ی

پلانی داڕێژراو، ئەو هێزەی کە لە (خورماتوو) بوون کران بە سێ بەشەوە :

هێزی یەکەم : بەرەو خواروی ڕۆژهەلاتی (نەوجول) بەرەو(ئاوەسپی).

هێزی دووەم : بەرەو دۆلی ڕەملی (ئاوەسپی) لە ڕۆژهەلاتەوە بە پشتگیری هێزی ئاسمانی فڕۆکە جەنگیەکان و سەمتیەکان بۆردومانێکی چڕی گوندەکانی دیاریکراوین کرد.

هێزی سێ یەم : هێرشێکی توندی کردە سەر گوندی (تازەشار) وە بە چەکی کیمیاوی لە ڕێگەی هێزی ئاسمانی بۆردومانکرا،ئەو سێ گوندە گەمارۆ دران (کانی قادری گەورە) و(کانی قادری بچوك) و(شێخ حامد).ئەو هێزەی کە لە (قادرکەرەم) ەوە هێرشی کردە سەر گوندەکانی باکوری (قادرکەرەم) بە سەرپەرشتی عەقیدی قوات خاسەی گۆڕ بەگۆڕ(بارق عەبدولا حنتە) بوو گەیشتە باکوری ڕۆژئاوای(قادرکەرەم) ،گوندەکانی ناوچەکەیان گەمارۆدا کە یەکێ لەو گوندانە گوندی(ئیبراهیم غولام) بوو کە گوندەکەیان بە جێ هێشتبوو بەرەو دەوروبەر بۆ خۆ ڕزگارکردن،دوایی گەڕانەوە خۆیان بەدەستەوەدا (٥١) کەسیان لێ (ئەنفال) کرا کە لە عەشیرەتی(زەنگەنە) بون،بەلأم هێزی سێ هێرشی کردە سەر گوندەکانی سنوری(سەنگاو) و (چەمچەمال) و هەموو گوندەکانی ئەو سنورەی وێرانکردو هەموو ئەو خێزانانەیان دەستگیرکرد کە لە دۆلەکان خۆیان حەشاردابوو بردنیان بۆ بنکەی پۆلیسی(قادرکەرەم) لەوێوە بەرەو ناوەندی(ئەنفال) لە(تۆبزاوە) ی خوار شاری(کەرکوك) ،ئەو گوندانەش(تەیبرزوپەریزادەوسۆلەوتەکیەی جەباری وبانگۆل وهەتا لەیلان،بەلأم هێزی چوار لە سەنگاوەوە لەگەل کەتیبەی دەبابەکان ڕوی کردە ڕۆژئاوا بەرەو دۆلی(گۆلباخ) لە ڕۆژهەلاتی

(قادرکەرەم) گوندەکانی (قەیتول – کاروانی – گۆلْباخی بچوك – گۆلْباخی گەورە و گوندەکانی تر لەناوچەکە خێزانەکانی ئەم ناوچەیەش بە هەمان شێوە گوازرانەوە (تۆبزاوە) ،لە هەموو ئەم پەلامارانەشدا هەندەسەی سەربازی گوندەکانی تەخت دەکردبە (شۆفەلّ) و (بلدۆزەر).جێگای وەبیرهێنانەوەیە لە هەموو هێرشەکاندا (جاشەکان) لە چوارچێوەی فەوجە سوکەکان ومەفرەزە تایبەتیەکان بەشداری و چاوساغی هێزی داگیرکەر بون وبە پێ ی بەلْگەنامەکان زۆرێك لەو(جاشانە) نیشانەی ئازایەتیان وەرگرتووە لە زاری خۆشیان شاهێدی دەدەن کە چەند شانازی بەوەوە دەکەن کە بەشداریان کردووە لە تاوانی(ئەنفال).لە ڕۆژی ١٩٨٨/٤/٢٠ دوا گوندیان وێرانکرد لە گەرمیان ئەویش گوندی (فەقێ مستەفا) یە ،بە پێ ی ئەو بروسکەیەی لە ئیستیخباراتی فەیلەقی دوو هاتووە بە ژمارە (١١٣٨٦) لە ١٩٨٨/٤/٢١ بۆ نوسینگەی (تەنزیمی باکور) لە شاری (کەرکوك) کەسوپا هەموو ئامانجەکانی پێکاوەو خەلْکی ناوچەکە بەرەو چارەنوسی نادیارنارردران و گوندەکان تەخت و خاپورکران.

تاوانەکانی بەعس لەکردەی (ئەنفال) ی (سێ) دا بریتی بوو لە:

١–تاوانی جینۆ ساید : واتە بە کۆمەلْ کوشتن،لە کاتژمێر ٣٠: ٤ دوای نیوەڕۆی ١٩٨٨/٤/٩ هێزەکانی (ئێراق) بۆردومانی گوندی (تازەشار) یان کرد بە چەکی کیمیاوی کە چەکێکی قەدەغەکراوە لە جیهان ،لەو ڕۆژەدا زۆرترین خەلْك کوژران.

٢–بەپێ ی ئامارێك لەم هەلْمەتەدا(٣٤٧٧٠) کەس لە ژن و منداڵ و گەنج و بەساڵاچوو بێ سەروشوێن کران.

٣–هێزەکانی بەعس لە سەربازو ئەفسەرو هێزی (ئەمنی داخلی)

و(جاشەکان) چەندین تاوانیان ئەنجامدا

٤-گواستنەوەی هەزاران خەڵك بۆ بەندیخانەی (نوگرە سەلمان)و شوێنەکانی تر بەمەبەستی لە ناوبردنیان یان لە پێش چاویان لە بەندیخانەی (نوگرە سەلمان) (سەگ) دەیانخواردن ئەو (سەگەڕەشە)ی کە هەموو ڕزگاربوانی بەندیخانەی (نوگرە سەلمان) باسیان دەکەن.

٥جیاکردنەوەی ژن و منداڵ وپیرو گەنج.

٦-برسی کردن.

٧-هەتك کردنی ئافرەتان لەلایەن تاوانبار (عەجاج و شەمخی).

٨-وێران کردنی گوندەکان و تێکدانی ژینگەی ناوچەکە.

جگە لە تاوانی بنبڕکردنی ژیان بە نەمانی ژێرخانی ئابوری و کۆمەلآیەتی و خەمۆکی و بێ کاری و بەهەزاران کێشەی تر لە بەردەم ئەوانەی رزکاربون لەچنگی ئەنفالچیەکان زەق بووە.

شالاوی ئەنفالی (چوار) (١٩٨٨/٥/٣)

ئـەنفالی چـوارکە لـە رۆژی ٣|٥|١٩٨٨ دەسـتی پێکـرد ناوچـەیەکی جوگرافی زۆری گرتەوە لـە دەوروبـەری زێ ی بچوك کـە لەناوچـەکانی شوان– شێخ بزێنی – قەلا سێوکە – تەق تەق – کۆیە –خەلەکان ئەم تاوانە جێ بەکێ کرا. هەرچەندە سێ قۆناخی تری ئەنفال پیادە کرابوو خەڵکی ناوچەکە ئاگادار بووبونەوە کەچـی لەبـەر بێچارەیی و نـەبونی پەنایەك دیسان خـەڵکێکی زۆری ناوچـەکە بەرشـالاوی ئـەنفال کـەوتن. سەدام فەرمانـدەدات بـە هێـزی سـەربازی و گۆربـەگۆر عـەلی حەسـەن مەجید و هاوکارەکانی بەجێبەجێ کردنی ئەنفالی چوارەم. دیارە لیوا روکن سلتان هاشم کە ئەوکاتـە فەرمانـدەی فەیلـەقی یـەك بـوو سـەر پەرشـتی راسـتەو خـۆی تـاوانی ئـەنفالی چـواری کـردوە کەلـەم یەکـە سەربازیانەی خوارەوە پێك هاتبوو ون :–

١–فەرماندەی فەیلەقی یەك کە پێك هاتبون لەم یەکانەی خوارەوە:–

أ– فرقەی پیادەی ئالی | ٨ .

ب– فرقەی | ٣٨ .

ج– فرقەی پیادەی | ٨.

د– فرقەی پیادەی | ٢.

٢– هێزی نەسر بە فەرماندەی (عەمید روکن خالد احمد ابراهیم)

٣– هێزی |٤٦ بـە فەرمانـدەی بـە فەرمانـدەی (عەمیـد روکـن عـەلی احمد محمد).

٤– هێزی پاراستنی نەوت بە فەرماندەی (عەمید روکن بارق عبدالله).

٥– مەوقعی فەیلەقی یەك بەفەرماندەی (عەمید روکن علاءمحمد تها).

٦– مەفرەزەکانی ئەمن و تەواری سلێمانی و کەرکوك.

٧–یەکە \ەندازەییەکانی بۆ تێکدانی گوندەکان.

٨– دەستەی ئەرکانی ئیستخباراتی سەربە فەیلەق و فرقەکان.

٩- پۆلی کیمیاوی.
١٠-فرۆکە سەربازیەکان.
١١- هێزی ئاسمانی.
١٢- ئیستخباراتی سەربازی.
ئەم هێزە زەبەلاحە بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەو ناوچەی بۆی دانرابوو بە پیلانێکی پێشوەخت بە پێ ی جوگرافی ناوچەکە دابەش کرابون بۆ پەلاماردانێکی تۆکمە بۆ سەر دانیشتوانی گوندەکان کە هەموویان خەڵکی جوتیارو کاسبکار بون. بۆ پیادە کردنی تاوانی ئەنفالی چواریش سوپای بەعس ئەزمونی کونی سێ شالاوی تاوانکاری تری هەبوو کە لە دۆڵی جافایەتی و قەرەداغ و گەرمیان ئەنجامی دابوو بۆیە تا دەهات تاوانەکانیان زوتر و زیاتر ئەنجام دەدا, دیارە ترسێکی زۆر لە ناوچەکە لە ناو دانیشتوان بڵاو بووبوو کە دەنگۆی شالاوی سوپای بەعس هەبوو بۆ ناوچەکە بە حوکمی ئەوەی لە شوێنەکانی تر چەکی کیمیاوی بەکار هاتبوو ترسێکی زۆر هەبوو لە نێوان هاوڵاتیان و هێزی پێشمەرگەش چونکە هیچ پێداویستیەکی خۆپاراستن لە چەکی کیمیاوی نەبوو. سوپا دەستی بە هێرش کردن کرد بۆ ناوچەکە بە پێ ی ئەم دابەشکردنەی خوارەوە :-
١- لە چەمچەماڵەوە بەرەو کانی عارەبان - تلیان - تیژە - مەحمەخان.
٢- لە چەمچەماڵەوە بەرەو تەوەکەل - شێخ پالەوان - ئاغجەلەر.
٣- لەچەمچەماڵەوە بەرەو سنوری گوندی فەقێ میرزا.
٤- لە چەمچەماڵەوەبەرەو ئاغجەلەر - گۆبتەپە - گەڵناغاج - سەرچنار.
٥- لەناوەندی ناحیەی تەقتەق کەدەکەوێتە سەر زێ ی بچوك بەرەو گوندەکانی شیچخ بزێنی سەرو قەرەناو - قەسرۆك - گردخەبەر- کانی هەنجیر ئیبراهیم ئاغا.

٦- لە ناحیەی تەقتەق بەرەولای ناحیەی شوان گوندەکانی تورکمان باغ - کارێزە - ئومەرمەنداِن و ناوەندی شیوەسور.

٧- لە ناحیەی تەقتەق بەرەو کونەگورگ - باغەجنێر - گەرمك - تەکەڵتو.

٨- لە ناحیەی تەقتەق بەرەو مخەرەس - مەلازیاد - گۆمەشین - قزلو - کەناری زێ ی بچوك.

٩- لە کومەڵگای گۆپاڵە کە دەکەوێتە سەر ڕێگای سلێمانی کەرکوك لە دۆڵی بازیان بەرەو سەروچاوە - کانیبی - گەورە دێ.

١٠- لە سوسێوە بەرەو شیلە خان - عەوداڵان - زەرزی - قۆجبلاغ.

١١- لە سوسێوە بەرەو سەرد - دەرەنار - چەمی سورقاوشان.

١٢- لە قەزای دوکانەوە بەرەو کەڵکەسماق - کانی سور -بۆگد - کانیبی لە دەشتی کۆیە

١٣- لە قەزای کۆیەوە بەرەو شەوگێڕ- باجوان - ناسرئاغا.

١٤- لە کۆیەوە بەرەو بناری حاجی قەڵا - داوداوە.

١٥- لە قەزای کۆیە - قەسرێ - تیمار - دۆندار.

١٦-لە ڕێدار ناوەندی ناحیەی شوان بەرەو گوندەکانی جولحان - پاپیلان - گورگان - قەفار.

١٧-لە ڕێدار ناوەندی ناحیەی شوان بەرەو سنوری شێخ بزێنی خوارو گوندەکانی عەلی بەیان -شەوگێڕ- مەرزیخە - عەمدۆن.

١٨-لە ناحیەی پردێوە کە دەکەوێتە سەر زێ ی بچوك لە نێوان شاری هەولێر و کەرکوك بەرەو گوندەکانی گەڵۆزی - سەربیر - قەرەسالم - تولکی - هەردوو دەرماناوی سەروو خواروو.

١٩- ناحیەی قەرەهەنجیر کەدەکوێتە سەرجادەی کەرکوك سلێمانی بەرەو گوندەکانی شوانی سەرخاسە - دەلۆ - قەلاوقوت - قەفار -هتد.

بـەم شـێوازە ڕژێـم پـەلاماری ناوچـەکەی دا لـە ژێـر فـەرمانی خـودی سـەدام و بەسەرپەرشـتی عـەلی حەسـەن مەجیـد کـەنیازیان وابـوو نیشانەیەکی گەورە بپێکن بە چەکی کیمیاوی زۆرترین خەڵکیش بکوژن بۆ بڵاو کردنەوەی ترسی گـەورەو چاوشـکاندنی دانیـشتوانی ناوچـەکە بـۆ خـۆ بەدەسـتەوەدان ئـەوەبو لـە ڕۆژی ٣|٥|١٩٨٨ دوای چـەند کاتژمێرێك لە پەلامارەکـە لـە عەسـرانێکی درەنـگ پۆلێـك لـە فڕۆکـەی ڕژێمی بەعس بە نزمی بەسـەر گونـدی گۆپتـەدا سـوڕانەوە دوای ئـەوە دەنگێکی نەرم هاتە بەر گوێی خەڵکی ناوچەکە کە (٨) گرمەی خەفـە کراوبوو لەدوای یەك دواتر دوکەڵێکی سپی بەرز بوەوەو بۆنێك بـڵاو بوەوە لە ناوگوندەکە وەکو بۆنی سێوی یان سـیر، پیاوێـك کەخـەڵکی گوندی گۆپتەپە یە بەناوی (مدیر) کە چاوپێکەوتنم لەگەڵ کـرد تـەنها خۆی ماوە ژن و منداڵـەکانی هـەموویان ئـەنفال کـراون دەڵـێ مـن زوو منداڵەکانم خستە ناو تراکتۆرکەم و بۆدەرەوەی گوندەکە بردیانم بـاش بـوو ئێمـە سـەلامەت بـوین بـەر کیمیاویەکـە نەکـەوتین چـوینە کونـە شاخێك منداڵکانم شاردەوە تراکتۆرەکەشم لە شوێنك دانـا بـوو بـەیانی گەرامـەوە بـۆ سـۆراغی کـەس وکـارم بەترسـەوە نزیـك نـاو گوندەکـە بومەوە بە چاوی خۆم بینیم جەنازەیەکی زۆر کەوتبوو من نەم دەزانـی سوپای بەعس لە ناو گوندەکەیە لەناکاو لە پەنایەك سـەربازێکم بینـی نـەمزانی ئـەو پێـشتر منـی بینیـوە بـە زمـانی عـەرەبی وتـی کاکـە چیدەکەی لێرە برۆ مەمینە لێـرە نـەزار خـەزرەجی لێرەیـە بـت بینـێ دەتکوژێ منیش ترسەکەم کەم بۆوە دیـاربوو ئـەو سـەربازە خـەڵکی باشـوری ئێـراق بـوو شـیعە بـوو دواتـر مـن بـە چـاوی خـۆم نـەزار خەزرەجیم بینی لەدورەوە بە لەقە لە منـداڵی دەدەا کـە مردبـوو بـە چـەکی کیمیـاوی.(مـدیر)دوای ئـەوەی گەڕایـەوە بـۆ لای منداڵـەکانی جارێکی تر منداڵکانی نەبینیەوە و تراکتۆرەکەشی دەسوتێت و فرۆکـە

لێ ی دەدەن منداڵەکانیش ئەنفال دەکرێن. گوندی گۆپتەپە گوندێکی گەورە بوو نزیکە (٤٠٠) خێزانی تێدا دەژیا خاوەنی پانتاییەکی زەوی کشتوکاڵی گەورە بوو دەکەوێتە سەر زێ ی بچوك.قوتابخانە و بنکەی تەندروستی ودوو مزگەوتی لێ بوو لەگەڵ بنکەیەکی رێنمایی کشتوکاڵی، لەگوندی گۆپتەپە (٥٠٠) کەس ئەنفال کراوە جگە لە چەندین خەڵکی تر کە بەر کیمیاوی کەوتن. دواتر فرۆکەکان بۆردومانی چەمی رێزانیان کرد بە چەکی کیمیاوی خەڵکی ناوچەکە هەندێکیان توانیان خۆیان رزگار بکەن ئەوانەشی مابونەوە بەر کیمیاوی نەکەوتبون سوپا هێرشی کردە سەریان و بەرەو تۆبزاوە را گوازران.
لەگوندی عەسکەرکەهاوسنورەلەگەڵ گوندی گۆپتەپە نزیکەی (٧٠)خێزان رادەستی سوپای ئەنفالچی کران لەرۆژی ٢٤|٥|١٩٨٨ گوازرانەوە بۆ سەربازگەی سوسێ.
بە پێ ی نوسینەکانی (میدل ئیستووچ) لەگوندەکانی(کلێسە —بۆگد— قزلو —کانی هەنجیر— گۆمەشین) (١٦٨٠) کەس لە ژن ومنداڵ و پیاو دەستگیر کران تاکو ئێستا چارەنوسیان دیارنیە. هەروەها سەدان هاوڵاتی گوندەکانی گەڵناغاج — گردخەبەر— جەلەمۆرد —قامیشە — قەسرۆك رادەستی سوپای ئەنفالچی کران بەتایبەت گوندی قەسرۆك (٣٠٦)کەس کەوتنە دەستی ئەنفالچیەکان دواتر دوبراکەهەردوکیان بەساڵاچون لەنوگرەسەلمان رزگاریان بووبون بەشاهیدحالی چۆنیەتی روداوەکانی سەفەری مەرگی ئەوخەڵکەی کەلەسنوری ئەنفالی چوار گیران. لە ئەنفالی چواردا بە پێ ی سەرژمێریەکان (٧٥) گوندسەربەناحیەی ئاغجەلەرخاپور کران(٢٤)گوند سەربەقەزای کۆیە خاپورکران (٥٢) گوند سەربە ناحیەی تەق تەق خاپور کران(٦١) گوند سەربەناحیەی شوان خاپور کران ، گوندی دەلۆ کەدەکەوێتە سەر روباری خاسە لە رۆژی ٥|٥|١٩٨٨ کەوتە بەرهێرشی کۆپتەرە

سـەمتیەکان گونـدی دەلـۆ نزیکـەی (٨٠) خێزانـی تیـا دەژیـا دواتـر هێزەکـانی لیـوای (٧٧) هێرشـیان کـردە سـەرگوندەکە بـەلام دانیـشتوانەکەی چـۆڵیان کردبـوو خۆیـان لـە نـاو هـەردەو چـەمەکان شاردبوەوە بەلام (٢٨) کەس لە خەڵکی گوندەکە لەو هێرشە دەستگیر کران و ژمارەیەکیشیان کەوتنە بەر بۆمبا بارانی کۆپتەرەکان ، زۆرێك لەدانیـشتوانی گونـدەکانی شـوان لـەناو هـەردەو دۆڵـەکان خۆیـان شاردبوەوە کە من بەچاوی خۆم هەموو ئەو شوێنانەم بینیوە لـەکاتی پێشمەرگایەتی و ئێستاش ئەو شوێنانە ئاساریان ماوە، هەر لە مـانگی ١٩٨٨/٥ هەنـدێ لـە پێـشمەرگەکانی لقـی ٣ ی‌پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان لـەو ناوچـەیە ڕێگـای دەرچـونیان لێ گیرابـوو لەناوچـەکە خۆیـان حەشـاردابوو، یـەکێ لـەو پێـشمەرگانە نـاوی حوسـێن سـەعید ناسراوە بە ئەبو عەلی دەڵێ ڕۆژێکیان لە دۆڵێك هەندێ هەویرم دروست کردبوو کردم بەنان کاتێم زانی منـداڵێکی هەشـت سـالان لـە پـشتمەوە وتی مامە نانێکم دەدەیتێ بۆدایکم؟ منیش زۆر سەرسام بوم لەم چۆڵە ئەم منداڵە چی دەکات وتم بابەگیان تۆ چی دەکەیت لێرە ؟ لە وەلامدا وتی لە کونێك لێرە خۆمان شاردۆتەوە دایکیشم منداڵی بـوە برسـیەتی هیچمان پێ نەماوە منـیش هـیچ لـە توانـام نـەبوو جگـە لـەوەی چـەند نانێکم پێی دا ، یەکێکی تر لەو پێـشمەرگانە بـەناوی ڕەفعـەت عەبـدە دەڵێ: گوندەکان چۆڵ کرابووپێش ئـەوەی سـوپا بگاتـە ئـەو گونـدەی ئێمە چوینە ناوی کە بۆ خواردن دەگەڕاین چومە گوندی داربەسەرە بۆ خـواردن دەگـەڕام گـوێم لـەدەنگی ناڵـە ناڵێـك بـوو بـەدوای دەنگەکـە ڕۆیشتم سەرتا ترسام لەوەی جاش یان سـەرباز لـەوێبن بۆیـە فیـشەکم لێخوریە بە تفەنگەکەم، بەلام دواتر کە سەیرم کرد پیاوێکی پیر کەدیار بوولە پێ کەوتبو هەندێ ئاو لەلای دانرابوو بـەلام پـیس بـوو بـوو ئـیتر وتم مامە گیان تۆ چی دەکەی لێرە بەتەنها؟ لـە وەلامـدا وتـی مـن زۆر

نەخۆشم منیان بە جێ هێشتوە منیش ئاوەکەم بۆی گۆڕی تۆزێك خواردنم لەکۆڵ پشتەکەم مابوو پێمدا حەب و دەرزیم پێ بوو هەندێ چارەسەرم بۆی کرد دواتر وتی هەندێ بمشێلە زۆر شێلام دواتر ناچار بووم بە جێ ی بهێڵم چونکە سوپای دوژمن خەریك بوو نزیك دەبوەوە کۆپتەرەکانیش ناوەناوە بۆردومانیان دەکرد ، دڵنیام لەکاتی ڕوخاندنی گوندەکە ئەو پیاوە کەوتۆتە ژێر خانوەکە بەلاّم تا مردن تابلۆی ئەو پیاوە جێماوەم لەبیر ناچێتەوە.

ئەو خەڵکانەی رزگاریان بوو خۆیان گەیاندە کۆمەڵگاکان دوای ئەوەی کەلێن دروست بوو لە نێوان سوپا بۆ دەربازبوون بە پێ ی گێڕانەوەی شایەد حاڵەکان جاشەکان زۆربەیان کەوتبونە تالان کردنی گوندەکان و تەنانەت پارەو زێڕیان لەو خەڵکە وەرگرتووە کە رادەستی سوپای ئەنفالچیان کردون کەلەچاوپێکەوتنی شایەدحالەکان زۆر بەرونی باسیدەکەن .

لە رۆژی٧ مایسی ١٩٨٨ تاوانبار سولتان هاشم احمد فەرماندەی فەیلەقی یەك بروسکەیەکی بە پەلەو نهێنی بە ژمارە (١٨٠٧) بۆتاوانبار عەلی حەسەن مەجید بەرپرسی نوسینگەی بەناو ڕێکخستنی باکور و تاوانبار حوسێن رەشید تکریتی یاریدەدەری سەرۆکی ئەرکانی سوپا وتاوانبار سابر دوری بەڕێوەبەری ئیستخباراتی سەربازی گشتی دەنێرێت کەباسی روخاندنی گوندەکان و کوشتاری خەڵکو شانازیش بەو تاوانەوە دەکات.

بە پیادە کردنی شالاوی ئەنفالی چوارەم کە لەو شوێنانەی سەرەوە باسمان کرد(٢٨٥٥٠)کەس بێ سەرو شوێن کراون بەرەو گۆڕە بەکۆمەڵەکان براون و ژێرخانی ئابوری و مرۆیی لە رەگەوە ڕیشەکێش کرا هەموو جوڵەیەك لە ناوچەکە پەکی کەوت.

شالاوەكانی ئەنفالی پێنج وشەش و حەوت

لە ناوچەكانی هیران - بالیسان – سماقولی – شەقلاوە – دۆلی ئالانە- ڕەواندز.

شالاوەكانی ئەنفالی (٥ و٦ و٧) زنجیرە تاوزانێك بون بەسەر یەكەوە ئەنجامدران بە فەرماندەی(عەقید روكن یونس محمد ئەالزەرب فەرماندەی فەیلەقی پێنج. ئەم شالاوە ماوەكەی هەندێ زۆرتربوو لە شالاوەكانی تر چونكە ناوچەیەكی فراوان بوو لە هەمانكات زۆر شاخاوی بوو سوپای بەعسیش كەمتر پێگەیسەربازی هەبوو لەو شوێنانە ، پانتایی جوگرافی ئەم سێ شالاوە نزیكەی نیوە پانتایی باشوری كوردستان بوو بەگشتی، لە گوندەكانی سەر بە ناحیەو قەزاكانی (كۆیە – ناحیەی دێگەڵە –هەندێ لە گوندەكانی دەوروبەری هەولێر– شەقلاوە –رەوادز– چۆمان– چیای قەندیل –رانیە – چوارقورنە – هیزۆپ –زنجیرە چیای باواجی و چەندین شوێنی تر) لەكاتی جێ بەجێ كردنی ئەم سێ تاوانە سوپای ئێراق لە زۆر شوێن هێزی پێشمەرگەی كوردستان بەرەنگاریان بونەوە كە لە ئەنجامدا دوای ئەنفالی پێنج، ئەنفالی شەش هەندێك دواكەوت بەلام بەكارهێنانی چەكی كیمیاوی لەلایەن سوپای ئێراقەوە ورەی پێشمەرگەو خەڵكی داگرتبوو، ڕژێم چاكی دەزانی ئەگەرچەكی كیمیاوی نەبێت تەنها (٢٠) پێشمەرگە بەسە بۆ بەرەنگار بونەوەی لیوایەكی سەربازی بەعس ، بەلام بەكار هێنانی چەكی كیمیاوی لە بەردەم بەرپرسانی سەربازی ڕژێمی بەعس بووبووەكارێكی زۆر ئاسایی ، ئەو هاولاتیانەی كەوتنە بەردەستی سوپا هەمویان كۆكرانەوە لە سەربازگەكان بە تایبەتی سەربازگەی سپیلك دواتر دەگوازرانەوە ناوەندەكانی ئەنفال وەك

تۆبزاوەی کەرکوك و دوبز و تکریت و شوێنەکانی تر لەوێوەش بۆ نوگرە سەلمان و گۆڕە بەکۆمەڵەکان· بە پێ ی ئەوپیلانەی بۆ هەرسێ پەلامارەکە دیاری کرابوو لەلایەن فەرمانـدەی گشتی هێزی سەربازی ئێراق ئەم یەکە سەربازیانەی خوارەوەبەشداریانکرد کە فەیلەقی پێنج دەستنیشان کرابوو بۆی :—

١— فەیلەقی پێنج(هێزی ئەلعەموریە) بە فەرمانـدەی (عەمیـد روکن یونس محەمەد ئەلزەرب) کە پێك هاتبو لەم یەکانەی خوارەوە :—

أ— فرقەی پیادەی/١٦ (هێزی زولفەقار)·

ب— فرقەی پیادەی /٤ (هێزی قەعقاع)·

ج— فرقەی پیادەی یەك /١ (هێزی ئەبو عوبیدە)·

د— فرقەی پیادەی /٧ (هێزی مەنسور)·

٢— یەکەکانی فەیلەقی یەك·

٣— دەستەکانی ئەندازەیی کە پێك هاتبوون لە شۆفەڵ و بلدۆزەر و ئامێرەکان بۆ کردنەوەی رێگاوبان و تەخت گوندەکان و شوێنە ئاینی و پیرۆزەکان·

٤— فرۆکە سەربازیەکان·

٥— هێزی ئاسمانی·

٦— دەستەکانی کیمیاوی·

٧— بە کارهێنەرانی تەقەمەنی تایبەت (العتاد المخاص) واتە چەکی کیمیاوی·

٧—یەکەکانی ئیستخباراتی سوپا·

هەموو ئامادە کاریەکان کرابوو بۆ پەلامارەکان هەموو ئەو یەکە سەربازیانەی لەسەرەو باسمان لێ کردن بە پێ ی ئەو پیلانەی دیاری کرابوو لە دەستەی ئەرکانی سوپای ئێراق و بەسەر پەرشتی

ڕاستەوخۆی تاوانباری گەورە (حوسێن محمەمەد ڕەشید تکریتی) کە بەسەر ئەم میحوەرانەی خوارەوە دابەش کرابون :-

١- ڕێگای ڕیشکریان - گوندی وەرتێ.

٢- پردی حافز- دێگەڵە - سرات - کلیتە.

٣-ڕەواندز - چیای هندرێن.

٤- ڕەواندز - ئاکۆیان - فەقێیان - کەسرەوان.

٥- ڕەواندز -چیای دۆسکات - شێروان مەزن - ئاوی شامیران.

٦- کەناری حەریر - سیساوە -شێخ مەحمودیان - چیای هەورێ.

٧- کەناری خەلیفان - چیای کۆرەك - بەرزاییەکانی جوانەگا.

٨- خەلیفان دۆڵی ئالانە.

٩- بێتواتە - شیرێ - مەلەکان.

١٠- بێتواتە بالیسان.

١١- شەقڵاوە -هیران - نازنین گۆمەسپان.

١٢- شەقڵاوە - هیران - سکتان.

١٣- دێگەڵە - عەلیاوە.

١٤- کۆیە - زنجیرە چیای باوەجی - کروش.

١٥- پردی هیزۆب.

دیارە بە پێ ی ئەزمونی شاڵاوەکانی تری ئەنفال سوپای ئێراق هەمیشە ویستویەتی بە هۆی چەکی کیمیاوی زۆرترین کەس بکوژێت بۆ چاو شکاندنی دانیشتوانی ناوچەکە ، بۆیە لە ڕۆژی ١٩٨٨/٥/١٥ لە کاتێکا دانیشتوانی گوندی وەرێ خۆیان ئامادە دەکرد بۆ پیرۆزبایی جەژنی رەمەزانی پیرۆزکە رۆژی ١٩٨٨/٥/١٥ دەکاتە یەکەم رۆژی دەسپێکی ئەنفالی پێنج لە ناکاو دوو فرۆکەیان لێ پەیدا بوو بە چەکی کیمیاوی بارانی مەرگیان باراندە سەر دانیشتوانی گوندی (وەرێ) ی

مەدەنی و بێ چەك، جەژن و خوێنیان لەگەڵ هاوارو گریانی ژن و منداڵ تێکەڵاو کرد ، هەر ئەو ڕۆژە لاشەی (٣٧) شەهید لە گۆڕێکی بە کۆمەڵ ژێر خاك نران بە خێراییەکی زۆر چونکە ترسی ئەوەیان هەبوو جارێکی تریش دووبارە ببێتەوە. لە ڕۆژی (١٩٨٨/٥/٢٣) جارێکی تر گوندەکانی بالیسان – هیران – مەلەکان – دۆڵەکان بە چەکی کیمیایی بۆردومان کرانەوە کە زۆر لە جاری یەکەم توند تر بوو بە جۆرێك کە بۆنەکەی لە شوێنە دوورەکانی ناوچەکە بڵاو بووە ، ئەم بۆردوومانە لە گوندەکانی بلەو – ئاکۆیان و – شوینەکانی تری ناوچەکە دووبارە بووە ، دوای ئەم بۆردومانە هێزی سوپای ئێراق هاتە ناو گوندەکانەوە و خەڵکێکی زۆری دەستگیر کرد بەرەو چارە نووسی نادیار ئاراستەکران ، شۆفڵەکانیش دەستیان کرد بە ڕووخانی گوندەکان لە گەڵ زەوی یەکسانیان کردن بە مزگەوت و بنکە تەندروستی و قوتابخانەکانیشەوە بۆ بنبڕکردنی ژیان لە ناوچەکە.

گوندی ئاکۆیان کە بە گەورەترین گوند دادەنرێت لە ناوچەکە ، لە ئەنجامی بۆردومانی کیمیایی خەڵکێکی زۆریان گیانیان لە دەستدا ، ئەوانی تریش کە بەرنەکەوتن هەلاتن و بوون بە سێ بەشەوە ، بەشی یەکەمیان بەرەو سنووری ئێران ڕۆیشتن کە (٥٥) کم گوندەکەیان لە سنووری ئێرانەوە دوورە بەڵام ڕێگایەکی سەخت و شاخاوی و هەورازو نشێو بوو ، لە ئەنجامی برسێتی و ماندووبون چەندین منداڵ و پیر گیانیان سپارد لە هەمانکات ترسیش باڵی ڕەشی بەسەر ناوچەکەدا پۆشی بوو.

بەشی دووهەمیان بە ناو دۆڵەکاندا ڕوویان کردە کۆمەڵگای زۆرە ملێ ی (حاجیاوە) لە باکووری بەنداوی دوکان لە ماوە ی چوار پێنج ڕۆژ ڕێگاکەیان بڕی.

بەشی سێیەمیان ڕوویانکردە شاخەکانی دەوروبەریان بۆ ئەوەی لە ئەشکەوت و کونە شاخەکان خۆیان بشارنەوە ، دواتر گەڕانەوە بۆ گوندەکان ، بەلاَم جارێکی تر سوپای ئەنفالچی پەلاماری دان و دەستگیر کران و کواسترانەوە بۆ سەربازگەی (سپیلك) لەوێش پیاوەکان لە خێزانەکانیان جیاکرانەوە و هەموویان ئاراستەی چارەنووسێکی نادیار کران.

(عەقید یونس محەمەد) فەرماندەی فەیلەقی پێنج بروسکەیەکی بە ژمارە (١٠٤٩) لە ڕۆژی (٣٠ مایس ١٩٨٨) ئاراستەی سەرۆکایەتی ئەرکان کرد ، لە بروسکەکەدا داوا دەکات بۆ ئەنجامدانی ئەنفالی شەش ، لە وەلاَمدا فەرمان وەردەگرێت بۆ پیادەکردنی ئەنفالی شەش بە بروسکەی ژمارە (٢٥٤٤) لە ڕۆژی (٢٥ حوزەیرانی ١٩٨٨) کە خودی سەدام حوسێن فەرماندەی گشتی هێزی سەربازی عێراق ڕاستەوخۆ فەرمانیداوە بەجێ بە جێکردنی ئەوتاوانە.

سەدام فەرماندەدات کە دەبێ دوای جەژنی قوربان کە دەکاتە ڕۆژی (١٩٨٨/٧/٢٥) ئەنفالی شەش بە کۆتا بێت ، لە ڕوژی (١٩٨٨/٧/٢٩) لە مەقەری فەیلەقی یەك کۆبونەوەیەك دەبەسترێت بە ئامادەبوونی (حسێن ڕەشد تکریتی) یاریدەدەری سەرۆکی ئەرکانی سوپا بۆ پەلامارەکان و بەڕێوەبەری جولەی سوپا ، بە گوێرەی ڕاگەیاندنی نهێنی ژمارە (٩٤٢) لە ڕۆژی (١٩٨٨/٧/٢٩) بڕیاردرا کە ئەنفالی شەش و حەوت دوابخرێت تاوەکو پێداویستیە سەربازیەکان ئامادەدەکرێت ، بەلاَم لە ڕۆژی (١٩٨٨/٧/٢٦) جارێکی تر فڕۆکەکان بە سەر دۆڵەکانی بالیسان و ووەرتێ و مەلەکان و هیران و سماقولی و دۆڵەکان بە گشتی سوڕانەوە و دەستیانکرد بە بۆمبارانکردنی دەڤەرەکە بە چەکی کیمیاوی کە دیسان خەڵکێکی زۆر بەرکەوتن دواتر خەڵکی ناوچەکە بە

تراکتۆرو ئوتۆمبێل بریندارەکانیان گواستەوە بۆ نەخۆشخانەکانی شەقلاوەو هەولێر کە دەبوایە بلێین فرۆکەی ئێرانی بۆردومانی کردوون بەلام ئەم قسەیەش فریایان نەکەوت پیاوانی ئەمن گەیشتنە نەخۆشخانەکان و هەموویانیان راپێچ کرد بۆ چارەنووسی نادیار یان باشتر بلێین بۆ گۆرە بە کۆمەلەکان بەم جۆرە ئەنفالی شەش و حەوت جێ بەجێ کرا.

هەر چەندە ئەنفالی (٥ — ٦ — ٧) بێ سەرو بەرەیەکی تێدا بوو بەلام هەر جێ بە جێ کران ، دەبێت ئەوەش لە بیر نەکەین کە هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە قۆناغی ئەنفالی (٥— ٦) بەرگریەکی بێ وێنەیان کرد کە زۆر جار دەبووە بەربەست لە بەردەم سوپای داگیرکەری عێراق بۆیە لە زۆر شوێن پیلانەکانی سوپای عێراق سەری نەدەگرد دواتر پێداچوونەوەیان دەکرد هەرچەندە سوپای عێراق دەیانویست بە زووترین کات هێزی پێشمەرگە رامالن لە ناوچەکەو بەرەو ئەنفالی هەشت برۆن لە ناوچەی سنووری بادینان کە هێزی پێشمەرگەی کوردستانی لێ بوو بەرەو سنووری تورکیا.

ئامانجی سوپا جگە لەوەی ئامانجێکی سەربازی بوو لە هەمانکات ئامانجێکی سیاسی گرنگی لە پشتەوە بوو بۆ سەرکردایەتی حزبی بەعس بۆ ئەوەی بلێن هێزی بەرهەلستکار لە عێراق نەماوە کە دواتر لە نووسینەوەی ئەنفالی هەشت دێینە سەری.

ئەنفالی هەشت لە بادینان

ئەنفال ئەوپرۆسە سەربازی وێرانکاریة بوو، کە لە هەشت قۆناغ دا یــەك لا دیــواری گونــدەکانی سەرتاســەری کوردســتانی بــەپێوە نەهێشت، کە لە مانگی شوباتی ساڵی ١٩٨٨ وە دەستی پێکردو لە کۆتایی مانگی ئەیلولی ١٩٨٨ بەکۆتاهات. دوور نیە ئەگەر ئەم تاوانە لای کەسێکی بیانی باس بکەین باوەرت پێ نەکات لەبەر ئەوەی چۆن دەبێــت دەســەڵاتی وولاتێـك خـۆی وولاتەکــەی خـۆی کــاول بکــات ودانیشتوەکەی قربکات و ئەو سروشتە جوانەی کوردستان لە بەین بەرێت ، چونکە زۆر جار من خۆم ئەم باسەم بەچری بۆ کەسێکی بیــانی بــاس کــردووە بــاوەری نــەکردوە بــەلاًم دوایــی کەبــەزمانی بەڵگەنامەکان قسەم لە گەڵی کردوە ئینجا زۆر سەرسام بووە کەچۆن تاوانێکی کۆکوژی لەم جۆرە لە چوار چێوەی وولاتێك ئەنجام دراوە. شالاًوەکانی ئەنفال وەکو نەهەنگ لەو ماوەیەی بۆی دانرابوولە لایەن ســەرکردایەتی حزبــی بــەعس ، ســەرتاپای کوردســتانی لــوش کــرد، بەشێوەیەکی فـراوان ژیـانی لەسەرتاسـەری گونـدەکان سـریەوە ، کـە تاکو رۆژی ئەمرۆش ئاسەواری هەرماوە و تاکۆتایی ئەم جیلەش هەر دەمێنێــت ، وەکــو ئافــاتێکی کۆمەلاًیــەتی , بــەلاًم لــەروی ئــابوری و ئاوەدانیــەوە دورنیــە زیــاتر درێــژە بکێـشێت لــە بــەر زۆر هۆکــار کــە ئاشــکرایە لای هــەمووان. ئــەنفالی هەشــت کــە لــە رۆژی ١٩٨٨/٨/٢٥ دەستی پێکرد لەرووی سەربازیەوە جیاوازە لە شالاًوەکانی تر واتە حەوت قۆناغەکەی تر, چونکە لە حەوت شالاًوەکەی تردا زیاتر سوپای عێراق سەرقاڵ بوو بە شەری ئێران ، بەلاًم لە ئەنفالی هەشت دا شەری عێراق و ئێران راوەستا لە رۆژی ١٩٨٨/٨/٨ ئەمەش فرسەتێکی باش بوو بۆ سوپای ئێراق کە بەرەهای و بە بێ گرفت سوپاکەیان بەکار

بهێنن، بۆ ئەنجامدانی شالاوی ئەنفالی هەشت ، جگە لەمانەش دووای ئەنجام دانی حەوت قۆناغی تری ئەنفال لە ناوچەکانی کوردستان ، سوپای عێراق پسپۆری تەواوی وەرگرتبوو لەڕووی ئابلۆقەدانی ناوچەکان و گواستنەوەی خەڵکەکە بەرە و مەرگ و تەخت و خاپور کردنی گوندەکان. لێرەدا دەتوانین بڵێین ئەنفالی هەشت بەشێوەیەکی گشتی تایبەت مەندی خۆی هەبووە بە حوکمی ئەوەی سەرقاڵ نەبووە بەهیچ شەرێکی ترەوە و زانیاری و تایبەت مەندیەکانیان چاك دەزانی چونکە سوپا قاڵبوی تاوانەکان بوو , باشترین پاڵپشتیش بۆ سوپای عێراق چەکی کیمیاوی بووە کە نەهێزی پێشمەرگەو نە دانیشتورنی ناوچەکەش نەیان توانیوە لە بەرامبەر ئەم چەکەدا بوەستن, زۆر چاك لەیادمانە پێشتر کە چەکی کیمیاوی نەبوە هێزی سوپایی عێراق لە رووی چەك و هێزی سەربازیەوە هەر چەند ێك بوایە هەمیشە لە بەرەکانی جەنگدا لە بەرامبەر هێزی پێشمەرگەی کوردستان چۆکیان دادەدا ، بەتایەتیش لەشۆرشی ئەیلولی مەزندا. لە ئەنفالی هەشت دا لە چەندین شوێن چەکی کیمیاوی بەکار هاتووە وەکو گوندەکانی دۆڵی (نەهلە) ی سەر بەناحیەی (دێرە لوك) کە لە کات ژمێر دووی پاش نیوەرۆی رۆژی ١٩٨٨/٨/٢٣ لەگوندەکانی (شێرانە —یەك ماڵە — سارکی —بیبێ) هەر هەمانکات بۆردومانی کۆمەڵگای (کانی) یشی کرد بەچەکی کیمیاوی کە لەژێر دەسەلاتی سوپای عێراقیش بوو (٥٤) کەس بەرکەوتن ، وەلە رۆژی ١٩٨٨/٨/٢٤ دیسانەوە فرۆکەکانی عێراق لە زۆربەی ناوچەکانی بادینان چەکی کیمیاویان بەکارهێنا بۆ ئامادەکاری پەلاماری زەمینی، کە لە رۆژی ١٩٨٨/٨/٢٥ و لەبەرەبەیانێکی زوو دا هێزەکانی سوپا لە هەموو ئەوشوێنانەی کەبۆیان دیاری کرابوو پێشرەویان کرد بۆ ئەوەی کۆنترۆڵی هەموو رێگاسەرەکیەکان و هەموو ئەو شوێنانە بکەن کە نەهێلن هیچ کەسێك

لەچنگی پیسی ئەنفالچیەکان رزگاربن , کە لە گوندەکان نیشتە جیٚ بوون، هەموو ئەو خەڵکانەش بەگشتی خەڵکانێکی مەدەنی و بیٚ دیفاع بوون بەجۆرێك خاوەن هیچ چەکێکی بەرگریش نەبون کە لە ناوچە شاخاویەکان بوون لە سنوری قەزاکانی(زاخۆ—ئامێدی — ئاکریٚ— شێخان —سمێلٚ —مێرگەسور — سۆران) ، سوپای عێراق هەوڵی کۆنترۆڵکردنی سنوری تورکیا —ئێراقی دەدا کە بەزوترین کاتو بەشێوەیەکی مەحکەم بەتایبەتی رێگاکانی سنوری (زاخۆ—باتوفە—کانی ماسی—دهۆك—سەرسەنگ—ئامێدی—گەلی باڵندە) ، لەگەلٚ ئەم پەلامارانەشدا هەمیشە هێزی ئاسمانی عێراقی ناوچەکەی بۆردومان دەکرد بە جۆرێك کە هیچ کەسێك نەی دەتوانی سەر دەر بێنیٚ٠ رۆژی٢٥/٨/١٩٨٨ ناخۆشترین رۆژەکانی ئەنفالی هەشت بون بەجۆرێك کە هەموو ناوچەکە روبەروی هێرشی ئاسمانی دەبونەوە و زۆرترین شوێنی ناوچەکەش بەر چەکی کیمیاوی کەوتن ، کە بە هەزاران شەهیدی هاوڵاتی لیٚ کەوتەوە کە هێزی داگیر کەر مەبەستی بوو ، ئەم کردە سەر بازیەی سوپای عێراق وورەی خەڵکەکەی بەجۆرێك دابەزاند کەترسێکی زۆری لێکەوتەوە٠ ئەوبەرنامایەی سوپا دانابوو بۆ کۆنترۆڵکردنی رێگاکان هەمووی ئامانجی خۆی پێکا، سەرەرای ئەم هێرشەش بەڵام زیاتر لە هەشتا هەزارکەس توانیان خۆیان بگەیەنە ناوچە سنوریەکانی ئێراق تورکیا کە هەموویان پێکهاتبوون لە ژن ومناڵ و پیرو گەنج ، دووای داخستنی سنوری تورکیا بە رویاندا خەڵکەکە بونە سیٚ بەشەوە ، بەشی یەکەم کەسنوریان بەسەردا داخرا و نەیان توانی دەرباز بن جارێکی تر گەرانەوە ناوچە شاخاویەکان بۆ خۆحەشاردان لە چنگی سوپای ئێراق بەڵام هەمویان کەوتنە دەست سوپای ئێراق و گوازرانەوە بۆ قەڵای نزارکیٚ لە دهۆك تاکو ئێستاش کەس نەیانی بینیەوە کە ژمارەیان بەتەواوی نەزانراوە٠

بەشی دووەمیان پێش داخستنی سنوری تورکیا دوای ماندو بونێکی زۆر گەیشتن بەلاَم زۆریان لێمرد پێش گەیشتنیان.
بەشی سێیەمیان دابەزینە ناو گەلی بالَندا لەسنوری تورکیا کە لە رێگا روبەروی سوپای ئێراق بونەوە بۆیە جارێکی تر بەرەو زنجیرە چیای گارە رۆیشتن بۆ خۆ حەشاردان و چاوەروانی مەرگ و چارەنوسێکی رەش یان لێبوردنێکی گشتی ،
هەولێکی زۆریشیاندا بۆ ئەوەی لە ناوچەی خواروی بادینان لە (زابی گەورە) بپەرنەوە بۆ رێگای گشتی دهۆك —دۆلی بادینان ، کەژمارەیان نزیکەی (٤٠) هەزار کەس دەبون بەلاَم دیسان ئاواتیان نەهاتە دی دووای ئەوەی سوپای ئێراقیان بینی هەموو ناوچەکەی کۆنترۆلکردوە جارێکی تر گەرانەوە دۆلَ و شاخەکان کە بە بەر چاویانەوە گوندەکان لە لایەن سوپاوە دەسوتێنراو وێران دەکرا.
بەهۆی ئەوەی برسیێتی و ماندوبوون شەکەتی کردن هەندێ لەو خەلَکە خۆیان رادەستی سوپای عێراق کرد وەکو ئەوانی پێش تر بێ سەروشوێن کران. خەلَکی گوندی(کورەیمێ) ش دووای ئەوەی نەیان توانی بۆ هیچ لایەك سەر دەرکەن دەگەرێنەوە گوندەکەی خۆیان،لەرۆژی١٩٨٨/٨/٢٨ سوپای ئێراقی دەیان بینن ویەکسەر دەیانگرن کەژمارەی پیاوەکان(٣٣) کەس بون هەرلەوێ گوللەبارانیان دەکەن(٢٨) یان هەرلەوێ شەهید دەبن،بەلاَم(٥) کەسیان لە ناو تەرمەکان دەمێننەوە بە بریندار ودووایی رزگاریان دەبێت.
لەرۆژی١٩٨٨/٩/٦ مەجلیسی بەناوقیادەی سەورە بریاری لێبوردنی گشتی دەرکرد بەژمارە(٧٣٦) لەژێرکاریگەری نێودەولەتی دووای گەیشتنی هەندێ راپۆرتی رۆژنامەوانی کە لە سەر تاوانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد گەیشتە شوێنی مەبەست دیارە ئەو رۆژنامە نوسانەش بە چاوقایمی خۆیان لەناو خاکی تورکیاوە سەردانی

کەمپی ئاوارەکانیان کردبوو. هێزەکانی سوپای ئێراق لەناوچەکە مانەوە بەچاودێری تەواوی ئیستیخباراتی عەسکەری کە هەموو ئەو گوندانە کە ژمارەیان(٦٣٣)گوندە بە تەواوی تەخت بکرێن بەشۆفەڵ وبلدۆزەروسوتاندنی هەر جۆرە خۆراکێك وهەر سەرچاوەیەکی ژیان وچاندنی مین بۆ ئەوەی هیچ کەسێك نەتوانێ بچێتە ئەو ناوچەیە،ئەوەی بچێتە ئەوێش ڕووبەڕوی کوشتن دەبێتەوە واتە ناوچەکە کرا بە ناوچەیەکی قەدەغە کراو. ئەو خێزانانەی پێش دەرچوونی لێبووردنی گشتی گیران هەموویان گوازرانەوە بۆ سەربازگەی(سەرسەنگ) بەئیفای سەربازی لەوێشەوە گوازرانەوە بۆ قەلآی نزارکێ لە دهۆك وپیاوەکانیان لە ژن ومنداڵەکان جیا کردەوەوبەشێکی زۆریان بۆ ناوەندی ئەنفال لە(السلامیە) لە موسڵ گواستەوە،بەلآم پیاوەکان بەڕێکران بۆ چارەنوسێکی نادیار کە تاکو ئێستا سۆراغیان نیە.لە هەمانکاتدا سوپای ئێراق دەیویست کۆنترۆڵی سێکوچکەی سنوری (ئێران / تورکیا / ئێراق) بکات کە بەقەبری (زاهیر) دەناسرا بۆ ئەوەی دەوڵەتی ئێراق بیسەلمێنێ بۆ رای گشتی کە هیچ جولآنەوەیەکی چەکداری بەرهەڵستکاری حکومەتی ئێراقی نەماوە ، بەلآم هێزی پێشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان ئەو خەونەی رژێمی بەعسی لە کۆرنا و دەرسێکی وای بەسوپای داگیرکەردا کەهەرگیز لەبیریان نەچێتەوە بۆیە ئەوشکانەی سوپای سەدامی شکا ئیتر نەینتوانی جارێکی تر روو لەپێشمەرگە بکەنەوە ئەم بەرگریە بێ هاوتایەش بەسەرپەرشتی خودی سەرۆك (مەسعود بارزانی) بوو ئەو هێزانەی سوپای ئێراق کە بەشداریانکرد لە ئەنفالی هەشت لەم هێزانەی

خوارەوە پێك هاتبوو:

فەیلەقی پێنج بەسەرۆکایەتی فەریقی یەکەمی روکن (یونس الزرب)

کەلەم یەکانەی خوارەوە پێك هاتبوو:

١- فرقەی پیادەی ١٦ ی هێزی زولفەقار کە پێك هاتبوو :

ا-لیوای پیادەی ١ ب- لیوای پیادەی ٥٠٥ ت لیوای پیادەی ٦٠٦.

٢-فرقەی پیادەی٤ هێزی قەع قاع کەپێك هاتبوو لە :

ا- لیوای پیادەی ٢٩ ب- لیوای پیادەی ٦٩ ت- لیوای پیادەی ٥

٣- فرقەی پیادەی ١ (هێزی ئەبوعوبەیدە)پێك هاتبوو لە :

ا- لیوای پیادەی ئالی ١ ب- لیوای پیادەی ئالی ٢٧ ت- لمع ٣٤

٤- فرقەی پیادەی ٧ (هێزی مەنسور) پێك هاتبوو لە:

ا- لیوای پیادەی ٣٨ ب- لیوای پیادەی ٣٩ ت- لیوای پیادەی ١١٦.

وەچەندین یەکەی سەربازی تر کە لە فەیلەقەکانی ترەوە هێنرا بون ، هەتا رێژەی ئەو یەکانەی کەبەژداریان کرد لە ئەنفالی هەشت وکۆتای گەیشتە (٣٨) لیوای پیادەو (٢) لیوای دەبابە و وە(٣) کەتیبەی مەد فەعی و چەندین لیوای تر.

٥- جوهەدی هەندەسی کەپێك هاتبون لە چەندین شۆفەڵ و بلدۆزەر و ئالیاتی تر.

٦- فرۆکەوانی سەر بازی.

٧- هێزی ئاسمانی.

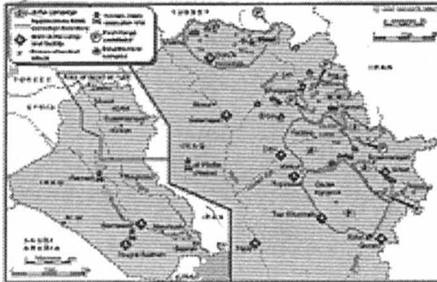
٨- پۆلەکانی کیمیاوی.

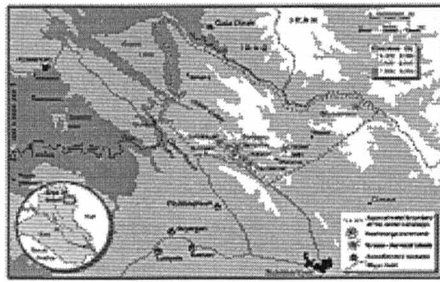
٩- مەجهود حەربی تایبەت بۆ کردنەوەی رێگا شاخاویەکان.

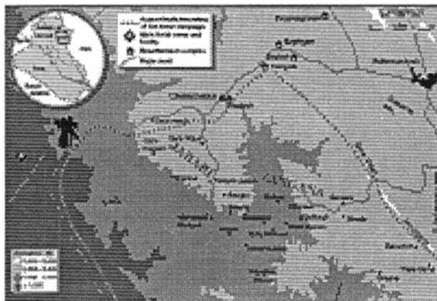
١٠- یەکەکانی ئیستخباراتی سەربازی.

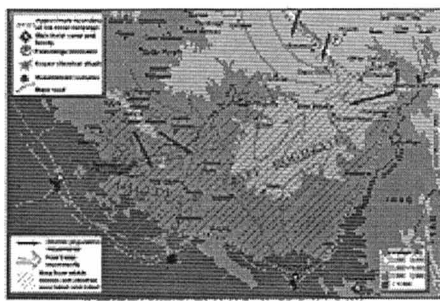
هەروەها چەندین فەوجی جاشی خەفیفە بەشدار بون و هەموو دەزگا حکومی و مەدەنیەکان لەژێر رکێفی فەرماندەیی ئەنفالی هەشت دا بووە.

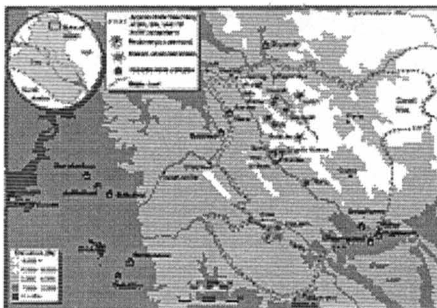
نەخشەی مەیدانی تاوانی ئەنفال



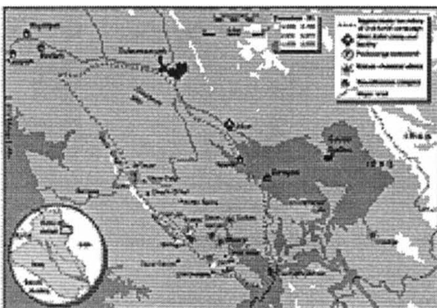


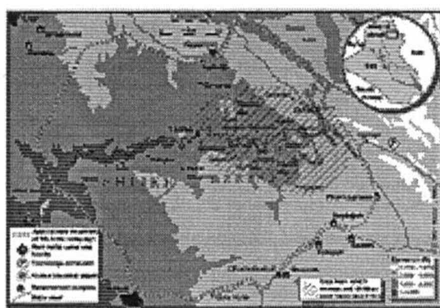












بەشی چوارەم

مەرگەساتەکانی نوگرەسەلمان

دوای ئەوەی ئەو هەموو ژن و منداڵ و پیاوەکان لەشالاَوەکانی ئەنفال لەسەرتاسەری کوردستان لە زێدی خۆیان راپێچ کران گوازرانەوە بۆ کەمپەکانی ئەنفال لەسنوری ئەنفالی یەك و دوو و سێ و چواربۆ سەربازگەکانی سوسێ و چەمچەماڵ و سەربازگەکانی سنوری خورماتوو و دواتریش گوازرانەوە بۆ کەمپی سەرەکی (تۆبزاوە) کەسەربازگەیەکی سوپای میللی (جیش الشعبی) بوو لەویش پیاوەکان لەخانەوادەکانیان جیادەکرانەوە هەندێ لە ژن و منداڵەکان دەگوازرانەوە بۆ قوتابخانەی کوشتار(مدرسەقتال) دووبز زۆرێکیشیان گوازرانەوەبۆسەربازگەی تکریت، گیراوەکانی ئەنفالی (٥، ٦، ٧) یش گوازرانەوە بۆ سەربازگەی سپیلك و هەولێر و شوێنەکانی تر ، قوربانیەکانی ئەنفالی هەشتیش دەگوازرانەوە بۆ قەلاَی نزارکێ وسەلامیەلەدهۆك و موسڵ و شوێنەکانی تر، هەندێك لەو هاولاَتیانە خرانە ژێرخاك لەگۆرە بەکۆمەڵەکانی تۆبزاوەو حەزەر و زنجیرەچیای حەمرین و چەندین شوینی تر ، بەلاَم ئەوانەی بەم سەربازگانەی باسمانکرد تێپەرین زۆربەی زۆریان گوازرانەوە بۆ قەلاَی (نوگرەسەلمان) لەودیو پاریزگای سەماوەکەلەنزیك سنوری ولاَتی سعودییە کەشوێنێکی نەشیاوەبۆ ژیان ، بەهۆی ئەوەی نەخۆشی لەناویاندا بلاَوبووبووە ئەوانی زۆر بەسالاَچوبون چەندسەد کەسێکیان لێ بەردان هۆکاری بەردانی ئەوانە تاکو ئێستا بەتەواوی نەزانراوە پێیان وترابوو لێبوردنی گشتیە بەلاَم لەئێراق کەمجار گەلی کورد سودی لەلێبوردنی گشتی بینیوە چونکە هەر ئەوانەی لەنوگرەسەلمان گیرابون لەکاتی لێبوردن خۆیان رادەستی رژێمی بەعس کردبوو ، دورنیە هۆکاری بەردانیان بۆ ئەوەبوبێ کە نەخۆشی لەکوردستان

بلاوبێتـەوە یـانیش قـەرەبالغی زۆر بوەلەسـەریان وتویانـە ئەمانـە هەرئـەمرن بـارۆن یـانیش بێزاربـوون لەزیندەبەچـالکرنی کـورد یـانیش کـورد بـێ پـشتو پەنایـە خـوا وای لێکـردن ئەمانـە بێنـەوە سـۆراغی رۆلەکانمان بۆ بێننەوەو ببن بە بەلگەیەکی زیندو لەسـەر ئەوتاوانانـەی لەزیندانـەکان بەرامبـەر بەوخەلکەبێگوناهـەکراوە، بەتایبـەتی لەسـەر دەستی دووتاوانباری دیار لەنوگرەسەلمان بـەناوی عـەجاج و شـەمخی کەزۆربەی ژنان و کچانی کـورد یـان لەوزیندانـە هـەتککرد، لێـرەدا مـن قسە لەسەر چۆنیەتی گوزەرانی ئەوان و رەفتاری ئەنفالچیەکان ناکـەم بالـەزاری خۆیانـەوە روداوەکـان بخوێنینـەوە چـونکە زمـانی ئـەوان بەلگەیەکی زیندووە و خۆیان شاهیدی حالن:

لەنوگرە سەلمانەوە.. هەناسەیەك بۆ مردن...
هەناسەیەك بۆ ژیان

-١-

(ئەحمەد محەمەد بابە حەسەن لەدایکبوی ١٩١٢) لەگوندی فەقێ مستەفا سەر بەناحیەی قادر کەرەم لەدایکبووە؛ مام ئەحمەد پیرۆو کەنەفت بووە سەرەتای ژیانی بەمەڕو ماڵات بەخێوکردن و فەلاحەتەوە بەسەربردووە، هەمیشە دیوەخانی گەرمبووە، مرۆڤێکی سەلامەت و بێوەی بووە، سەرباری وەش بەرداشی زەمانە درێغی لەگەڵدا نەکردووەو جەرگی داخکردووە، لەبەر هیچ هۆیەك نا، تەنها لەبەر ئەوەی لەمیللەتی کوردی ستەمدیدەو مەزلوومبووە.

هەر کەمام ئەحمەد چاوی پێکەوتن و زانی سەربە(رێکخراوی ئەنفالەکانن) حەماسەتی کوردانەی جۆشیداو چاوە کزو سوورهەڵگەڕاوەکانی پڕ لەفرمێسکان بوون بەهەموو ئەوتۆزە هێزەی کەلە جەستەی ماندوو شەکەتی مابوی هاواریکرد:

فەخرە بۆ ئێمە گیان فیداکردن
لەرێی ئەم خاکە بەکۆمەڵ مردن
ئەی کوردینە ئەی مەردینە
بادەست لەناودەست کەین هەموو
کوردین هەموو مەردین هەموو.

مام ئەحمەدی پیرو کەنەفت لەپەسڵانی تەمەنیدا ئەمێستە بەئاوارەیی دوور لەزێدو ئیلیانی خۆی. دوایین رۆژەکانی ژیانی بەچاوەنواری بەسەر دەبات و وەقسانمان هێناو وتی: ئێمەلە دێیەکەی خۆمان وەزعمان زۆر باشبوو خاوەن مەڕو ماڵاتی زۆر بووین،دوو جووت

فەلاحەتم هەبوون، مایینم هەبوون زەوی و زاری چاکم هەبوون. ئەو ئاواییەی ئێمە (١٧٠) کەسی ئەنفال بووە کاتێ ئەنفالەکە دەستیپێکرد، ئێمە لەماڵ وحاڵێ خۆمان دانیشتووین، خەریك کارو کاسبی خۆمان بووین ئاگامان لەهیچ نەبوو، رۆژێك جاشو جەیش چوار دەوریانگرتین، سەیارەیەکی زۆرهات ووتیان ئێوە بۆ مەرکەزەکان دەبەین، بۆ چەمچەماڵو قادر کەرەم دەتانبەین، چارمان نەبوو، هەندێ لەماڵو شتەکانمان بارکرد بۆ قادر کەرەم دووشەو لەوێ ماینەوە. دەورمان ئاوا تەوق کرابوو.

لەوەودوا ناردمانیان بۆ سلێمانی پانزە رۆژێك لەوێماینەوە گەییمانە لیوای کەرکوك لەتۆپزاودا جیامانیانکردەوە جوانو پیریان جیاکردەوە،پاشچەند رۆژێ سەیارەهاتو بردمانیان گەیینە پایین بەغا. لەوێ بردماینان بۆ سەماوە لەسەماوە ووتیان جێگا نیە ئەمجارە بۆ نوگرە سەلمانیان بردین.

نوگرە سەلمان یارەبی کەس نەیبینێ ئەسپێ وەك سکەی قەتار رێچکەی دەبەستا ،نزیکەی (٦-٧) مانگێ لەنوگرە سەلمان ماینەوە وەزعمان چۆن بێژی ئاوا خەراو بوو هەتا ئەو دەمەی ئێمە لەوێ بیووین من بزانم (٤٨٠) کەسمان لێمردن ، کەندێ لەنزیك ئێمەوە شۆفڵ لیێدا بوو زەویەکە لماوی بوو مردووەکانمان لەوکەندە دەناشت، شەوانە سەگ دەهاتو مردووەکانی دەخوارد رۆژێك لەحەوشەکە دەسوڕامەوە رائیدێ هاتو وتی: هاحجی شلونك؟ (من خۆم کردبوو بەفیدایی) وتم: انتم مسلم لویهودی لوکفار شنوا انتم رائیدەکە وتی: هاهاها شنو انت! ! وتم متشوف جنائز مالنا کلها چلب یاکول.

ووتی منوگال؟ وتم: احنا عالم یگول روح انت شوف.

وتی انشاء الله اسوی شی.

شەو دەنگی سێ چوار تەقە هات پۆلیسێك هات و ووتی: كشت سەگەكانمان گوشت بەیانی تەماشانكرد (٥٠-٦٠) سەگ لەو ناوەدەسوڕانەوە.
ئەوەی بەسەر ئێمە هات ئەو زوڵمەی لەئێمە كرا، یاخودا كەس نەیبینێ لەدێیەكەی ئێمە (٧) كەس لەنوگرە سەلمان مردن.
خێزانەكەم (ناهیدە سمایل جامبان) لەنوگرەسەلمان بوو، ماوەیەك پاش بەربوونەكەی كۆچیكرد، حەرەسەكان چۆن ئێژی ئاوا خەراو بوون، لەم نیوەڕۆ بۆ ئەو نیوەڕۆ(٢) سەمونیان دەدایێ بەقەد سەلكە دۆینەیەك نەدەبوو. بەردەوام برسیمان بوو، سكمان خاڵیبوو، هەمیشە تامەزرۆی خواردن بووین، چی لەو برسیەتیتە نەعلەتیە دەكەی، بەشەر بەدەستەخۆی نەبوو كەبرسیبوو برستی لەبەر دەبڕێ، ئەژنۆكانی لەكار دەكەون، عەقڵێشی رادەوەستێ.
ئەوسا كەلەدەرەوەی سجنەكە كەبرنج كیلۆی بە(١٠٠) فلس بوو حەرەسەكان بەنیو دیناروزێتر یان دەدایێ ئەویش چ برنجێ، هەر شوكرانەی خۆدامان دەكرد، ئەوەی پارەی نەبوایە لەبرسان دەمرد.
شەوێك نوستبووم ژنێك هاتو ووتی: مام ئەحمەد بەقوربانت بم وەڵڵاهی مناڵەكانم وا لە برسان دەمرن فریامان بكەوە (ئافرەتەكە زۆر كڵۆل دیاربوو بەكوڵ دەگریاو فرمێسكەكانی هەڵدەرشتن منیش هەندێ نیسكم كڕیبوو گوێزنگێ نیسكم دایێ.
پاشان مام ئەحمەد بەم شیعرە كۆتایی بەقسەكانی هێنا.

هەرلەچەمچەماڵ تاسلێمانی.

هەر لەسلێمانی تامەریوان

زێرەی مندالە كورد گەیشتە ئاسمان.

لـەم چـاوپێکەتنەی مـام ئەحمەددابـەهۆی نەخۆشـی و بێتاقـەتی نەمانتوانی زیاتربیـدوێنین بۆیـە حـەزمانکرد مـستەفای کـوری بـدوێنین کاك (مستەفا ئەحمەد) کوڕی گەورەی مام ئەحمـەدە بـەمجۆرە هاتـە ئاخاوتن، باوکم وەزعی تەواو نیە گـوێی گرانبـووە چـاوەکانی کزبوونـە برستی لەبەر براوە بیردانـی (زاکـرە) بـاش نیـە ناتوانـێ بـەتانو پـۆی شتەکاندا بچێتەوە گوندەکەی ئێمە (١٨٠) ماڵدەبوو کاتێ دایكو بـاوکم لەنوگرە سـەلمان بـەربوون ئێمـە نەماندەناسـینەوە رەنگـی مردوویـان لێنیشتبوو پاش ماوەیەکی کەم دایکم ماڵئاوایی لێکردین، بەو (٦–٧) مانگە بەقەد (١٠–١٥) ساڵان گوڕابوون.

کاتێ باوکم لەنوگرەسەلمان گەڕایـەوە ئێمـە مـاڵو حاڵمـان لێتێکـچوو بوو بەرەوازەببوین ، جەماڵی برام بەخۆیو (١٠) سـەرخێزانەوە ئـەنفال ببوون (کەمال) ی برام (٣) کەسی خێزانەکەی ئـەنفال بـوو خوشـکێکم بـە (٦) منداڵـەوە ئـەنفال ببـوو، لەبنەماڵـەی بـاوکم (٣٣) کـەسمان بێـسەروشوێن بـوون، ژیانمـان دۆزەخ بـوو لـەوەزعی خراپـدا بـووین ئێـستاش زۆرجـاران ئەوپرسـیارە لـەخۆم دەکـەم ئێمـە چ تاوانێکمـان کردبوو ئەگەر موسڵمانەتی ئاوابێ ئەبێ بێدینی چلۆن بێ.

تێبینی: ئەم چـاوپێکوتنەم لەسـاڵی ٢٠٠١ئەنجامداوەئـەوکات کـامێرەم نـەبوودەشمزانی مـام ئەحمـەد لـەلێواری مردنەبۆیـە کـامێرەم بەکرێگردوکارەکـەم ئەنجامدا،بەماوەیـەکی کـەم دوای چـاوپێکەوتنەکە مام ئەحمەدوەفاتیکرد خوالێی خۆشـبێ پیـاوێکی زۆر بەهێزبوولەناخـە زۆریش نیشتمان پەروەربوو .

لەهەلەبجەوە بۆئێران- نوگرەسەلمان...؟

تاوانی ئەنفالچیەکان ئەوەندە گەورەو جەرگبڕن ئەستەمە لەکاتی گێڕانەوەی هەریەکێ لەو تاوانانەی بەعس ئەنجامی داون لەدژی میللەتی کورد مرۆڤ کۆنترۆڵی خۆی بکات و کۆمەڵێ فرمێسکی بۆ نەرێژێ. بەراستی سەیرە لەسەردەمێکدا ئەوهەموو تاوانە دەرهەق بەگەلی کورد دەکرا هیچ فریاد رەسێك نەبوو بەهاوارو دەنگی کوردەوە بێت ، کەلەچوارچێوەی دەوڵەتێکدا میللەتێك قردەکرێ ئالاکەی لەناوەراستی کۆبونەوەکانی (نەتەوە یەککگرتوەکان دەشەکێتەوە) و سەردەمی پاراستنی مافەکانی مرۆڤە، رەنگە بڵێن کەس ئاگاداری ئەم تاوانانەنەبوە، بەلام ئەی بۆچی دەوڵەتانی زلهێزو پێشکەوتوەکان بەهۆی مانگە دەستکردەکانیان بچوکترین جوڵە لەهەرلایەکی دونیابێت ئاشکرای دەکەن ، ئەی بۆچی گوێیان لەهاواری میللەتێك نەگرد کە بەرۆژی روناك قردەکران ئەی بۆچی ئەوهەموو راپۆرت و سکالایانەیان نەخوێندەوە کەلەلایەن حزبە کوردستانیەکانەوە ئاراستەیاندەکرا ؟

یەکەم بەرژەوەندیە بالاکانی دەوڵەتان و دووەمیش ئێمەی کورد دەوڵەت لەپشتمان نەبوو بۆیە بێکەس کوژیان دەکردین ، چونکە جگە لە بێسەروشوێنکردنی کوردە فەیلیەکان و بارزانیەکان خۆلەسالانی ١٩٨٧-١٩٨٨ لەژێرناوی ئەنفال وولاتێك تێکدەدرا، بۆچی لەوسەردەمەدا ئەنفال نەبوە ناسنامەی کورد کە قوربانیەکانی وولاتێك و دانیشتوانەکەی بوو ، ئەگەر شاری هەڵەبجەی کیمیابارانکراویش دەوڵەتی ئێران نەبوایە ئەوتاوانەش وەکوتاوانەکانی ترکپدەکراو دەبوە قوربانی بەرژەوەندیەکان ، ئەوکاتیش لەو بەرژەوەندیەی ئێران خێرێکی بۆئێمەش تیابوو کەتاوانی شاری هەڵەبجەش پەردەی

لەسەرلابرا لابرا.

بالێرەدا بەسەرهاتی قوربانیەکی هەڵەبجە بخەینە بەردیدی خوێنەران بابزانین چۆن جەلادەکان ئەم مرۆڤانەیان تێکولاوی ژەهر و ئاوارەیی و ئەنفالکردوە بەرێزکاك ساحب لەگەڵ ئەوەی جارجار لەگەڵ یادەوەریەکانی لەوسەفەری مەرگەدڵی پردەبوو هەناسەکانی قوڵ دەبووە بەم جۆرە لاپەرەکانی بەسەرهاتەکانی خۆی ئەم دیوو ئەودیوو دەکردو گوتی:

ە خەڵکی قەزای هەڵەبجەم لەپارێزگای سلێمانی

ناوم (ساحب کەریم لەتیف لەساڵی ١٩٥٦ لەگوندی سازان لەدایك بووم.

کاك ساحب لەژیان و گوزەرانی خۆی دواو وتی : ئێمیە لەگوندی سازان نیشتە جێبوین ژیانێکی پرخۆشیو بەرەکەت جگە لەکەرە می خوا پێویستمان بەهیچ نەبوو ، لەتەمەنی (٧) ساڵی هەر لەگوندەکەی خۆمان چومە قوتابخانە تا پۆلی سێیەمی سەرەتایی بەردەوامبووم پاشان وازم لەقوتبخانە هێنا لەبەر ئەوەی باوکم ئەرکی قورس بوو ، برایەکم پێشمەرگەبوو، برایەکی ترم سەربازبوو لەجەیشی ئێراق ، ئێمەش (٣٠٠) سەرمەڕمان هەبوو (٢١) سەر ڕەشەولاغمان هەبوو (٨) دۆنم رەزوباغمان هەبوو کەمیوەیەکی بەناوبانگی هەبوو بەتایبەتی هەناری سازان زۆر بەناوبانگە،(١٥) دۆنم زەوی بەراومان هەبوو زۆر دەوڵەمەندبوین ،ژیانێکی سادەو ساکار دەژیاین بێئەوەی زیانمان بەکەسێك گەیاندبێ مانگی ١٩٨٧/٥ کاتێکمانزانی هێزێکی سەربازی زۆر دەورەی ئاواییەکەمانی گرد، دائیرەی قائمقام و ئەمن هاتنە ناو گوندەکەو دانیشتوانی گوندەکەیان کۆکردەوە لەمزگەوتی گوندەکە

گوتیان دەبێ لەماوەی ٢٤ کاتژمێرداماڵەکانتان بگوازنەوە بۆ ئۆردوگای(زەمەقی) کە ئۆردوگایەکی زۆرەملێ بوو ڕژێمی بەعس دروستی کردبوو ، دوای تێپەڕبونی ئەم(٢٤) کاتژمێرە ئیڤای سەربازیان هێناو ماڵەکانمانیان خستە ناو ئیڤاکان و هەر بەبەر چاوی خۆمانەوە خانووەکانیان تەخت کردین بە شۆفەڵ و داینەمێت تەقاندیانەوە،ئێمەشیان بەڕێ کرد بۆ ئۆردوگاکەو،مەڕومالاتەکەشمان دا بە پێش خۆمان،مەڕێك وبەرخێکمان دەدا بە(٣) دیناری ئەوکات،دەیانگوت گرانە٠ تاکو ڕۆژی ١٩٨٨/٣/١٦ لەو ئۆردوگایە ماینەوە،بەلام ژیانمان بە تەواوی گۆڕا لە ڕوی ئیدارەو داراییەوە هیچمان نەما هەوڵی کرێکاریمان دەدا ئەویشمان دەست نەدەکەوت. ڕۆژی ١٩٨٨/٣/١٦ ڕژێم بە چەکی کیمیاوی لە هەڵەبجەی دا کە کاتژمێر(١٠:٥٠) خولەك بوو چونکە ئێمە لەئۆردوگاکەوە چوینە ناو(هەڵەبجە) بۆ میوانی یەکەم جار فڕۆکە بە چەکی سادە بۆردومانی کرد خالۆیەکی باوکم وبرازایەکم بریندار بون و دەست و قاچیان پەڕی،دواتر کۆچی دوایی یان کرد،لە بەر ئەوەی کەس نەبوو تەداویان بکات،دواتر بۆردومان بەردەوام بوو،بەلام دەنگی کەم دەهات هەر وەك میزەلانێك بتەقێ،بۆیە وامان زانی زەرەری نیە بە حوکمی ئەوەی لە ژێرزەمین بوین ئاگامان لە دەرەوە نەما بوو،دوایی هاواریان کردو وتیان ڕاکەن کیمیاویە ئێمەش دەرچوین لە ژێرزەمینەکەو بەرەو گوندەکەی خۆمان واتە(سازان) چوین،بەلام بۆردومان هەر بەردەوام بوو کاتژمێر(٧) ی ئێوارە گەیشتینە گوندی(سازان) ،بەلام من تەرمی برازاکەم هەر پێ بوو کە تەمەنی(٣) ساڵ بوو،دواتر لە گوندەکەی خۆمان ناشتم،دواتر ئێمە زانیمان کە خەڵك ئەوەندە زۆر کوژراوە(٣٥) کەس لە خزمەکانم کوژرابوون،کاتژمێر(٩) ی شەو لە گوندی(سازان)

دەرچوین بەرەو سنوری(ئێران) ،لەسنوری(ئێران) ئۆتۆمبێلی(ئێران) ی ئێمەیان بردە ئۆردوگای(سەریاس) لە قەزای(پاوە) ،بۆ ماوەی(٣) مانگ لەوێ ماینەوە،ئیتر وتیان لێبوردنی گشتیە با بڕۆینەوە بۆ(هەڵەبجە) ،(ئێران) یەکان ئۆتۆمبێلیان بۆ هێناین تاکو سنوری(تەوێڵە) ئێمەیان هێنا،لەوێ تەسلیم بە سوپای(ئێراق) ی بوین،لەوێش ئیڤای سەربازیان هێناو بەرەو(سلێمانی) بردنمانیان،لەوێش بردنمانیانە(تەواریەکە) ی(سلێمانی) نەك(هەڵەبجە) ،وتیان لێرە سەرژمێریان دەکەن و دەڕۆنەوە بۆ(هەڵەبجە) ،بەلأم ئێوارە گەیشتینە(تەواریەکە) ناویان نوسین وبەیانی کاتژمێر(٨) سواریان کردین بەرەو(کەرکوك) وتمان بۆ ئەمان بەن بۆ(کەرکوك)؟ وتیان لەوێ سەرژمێریتان دەکەین،کە گەیشتینە(کەرکوك) یەکسەر بەرەو(نوگرە سەلمان) بردمانیان،وامانزانی لە(کەرکوك) دامانەدەگرن مقابەلەمان دەکەن و بەرماندەدەن،بەلأم وا دەرنەچوو، گەیشتینە (خورماتوو) وتمان برسیمانە؟ بادابەزین نان بخۆین وتیان نانی چی؟ نان نیە هەتا دەتانگەێنینە شوێنی خۆتان لەوێ خواردن ئامادەیە،ئێمەش وامانزانی ڕاست دەکەن ڕێزمان لێ دەگرن،بەلأم کە گەیشتینە شوێنی خۆمان نەمانزانی ئەمە کوێیە،بەلأم بەندیەکانی ئەوێ ووتیان ئێرە(نوگرە سەلمان) ە خەڵکێکی زۆری لێ بوو نە خواردن و نە هیچ،دۆشەکمان زەوی بوو،بەتانیشمان ئاسمان بوو،بیابانێکی لماوی و بە بێ مەفەر ئەگەر ڕاشتبکردایە دەربازت نە دەبوو و دەمردی. ماینەوە لەوێ(٣) مانگ و(٢٠) شەو لەو ماوەیە تەنها لە(هەڵەبجە) ییەکان(٦٥) کەس مردن،نە دکتۆر نە دەرمان نەبوو،من بە دەستی خۆم(٧٥) کەسم ناشت لە خەڵکی(هەڵەبجە) و ناحیەی(شوان) و(کەرکوك) و شوێنەکانی تر. جۆری ناشتنی تەرمەکان

زۆر خراپ بوو،و بەهێزترین کەسەکان نەیاندەتوانی لە بستێ زیاتر زەوی هەڵکەنن،کاتێك تەرمەکانمان دەخستە ژێر خاك هەر لە دوای ئێمە سەگە ڕەش دەریدەهێنان و دەیانخواردن،منً کوڕەکەی خۆم بە دەستی خۆم ناشتم، بەلاًم ڕۆژی دواتر چوینەوە تەرمی تر بنێژین دیتم کوڕەکەی خۆم سەگ دەریهێناوەو خواردویەتی،دیسان ئێسك وکەللەسەرەکەیم خستەوە ژێر زەوی کەسەگەکان گۆشتەکەیان خواردبوو بەس ئێسکەکەی مابوو،ئێمە لە هۆڵێك(٥٠٠) کەس دەبوین لە جەماعەتی ئێمە کەمتر دەمردن،چونکە ئێمە تازە هاتبوین بەرگریمان زیاتر هەبوو،هەموو بەیانیەك کە هەڵدەستاین یەکێ یان دوان تا چوار کەس دەمردن،بەلاًم ئەوانی تر کەلە پێش ئێمە لەوێ بوون زۆرتر دەمردن،چونکە پەکیان کەوتبوو،ئەسپێ لێیانی دابوو،مردنی ئەوان هەموو بەیانیەك بێ ژمار بوو،عەرەبانەی دەستی هەبوو کە(کەنناس) کاری دەهێنن بۆ فرێ دانی زبڵ تەرمەکانمان دەکردە ناوی و بۆ بەردەم سەگە ڕەشەکان،چونکە نەماندەتوانی گۆڕی تەواو هەڵکەنین،چونکە برسیمان بوو،هێزمان تیانەبوو،کەسێ نان نەخوات چۆن دەتوانێ زەوی هەڵکەنێ وگۆڕ دروست بکات؟،لە بەر ئەوەی خواردنی ئێمە تەنها(٢) سەمونی ڕەق وئاوی سوێر بوو،ئەمە چاکترین خواردنی ئێمە بوو،ئەویش ئەگەر کەسێ ئامادەنەبوایە هیچی بەر نەدەکەوت،بە تایبەت ئاوە سوێرەکە هەر چەند خولەکێك تەنکەرەکەیان ڕادەگرت،چونکە بۆیە ئێمەیان بردە ئەوێ بۆ ئەوەی جارێکی تر نەیەینەوە بۆولاًتی خۆمان و لەوێ بمرین،جیاوازیان بە هیچ جۆرێك لە نێوانماندا نەدەکرد،وەکو کوردێك هەڵسوکەوتیان لە گەڵ ئێمە دەکرد. (٢) کەس هەبوون لەوێ هەموو دەسەلاًتێکیان بەدەست بوو یەکەم(عەجاج) کە بەڕێوەبەری بەندیخانەکەبوو، دووەم

(شەمخی) جێگری بوو،(عەجاج) زۆر ئازاری بەندیەکانی دەدا ئەگەر کەسێکی ئەشکەنجە بدایە هەموومانی دەرئەکردە بەرخۆرەکە بۆ چاو شکاندنی هەموومان بە ئارەزوی خۆی فەلاقەی دەکردو تا ماندو دەبوو لێ ی دەداو دوایش دەیگوت(شەمخی) تۆش هەندێکی لێبدە،دوایی کە کەسە ئەشکەنجە دراوەکەمان دەبردە ژوورەوە وەکو پەڕۆی لێدەهات هی وا هەبوو دەمرد یان دەژیا. (عەجاج) دەگەڕا بەناو ئافرەتەکانداو کامەی بە دڵ بوایە دەیبردە ژورەکەی خۆی بۆ هەتککردنی. ڕۆژێکیان(شەمخی) ووتی هەواڵێکی خۆشتان پێ دەدەین، ئێوارە (عەجاج) تەلەفزیۆنەکەی هاوردە دەرەوەو ووتی کاتژمێر(٩) هەمووتان وەرن گوێ لە هەواڵەکان بگرن کە ئێوارەی ڕۆژی ١٩٨٨/٩/١٨ بوو لێبوردنی دا،بۆ بەیانیەکەی دکتۆری ژن و پیاو هاتن ئاوی(مغدی) و دەرمانیان هێنا،من زمانی عەرەبیم باش دەزانی ژنەکانی زمانی عەرەبیان نە دەزانی(٤٥) ئافرەت داوای عیلاجیان کرد بۆ ئەوەی (حەملەکانیان) فڕێ بدەن چونکە ووتیان ئێمە(دوو گیانین) و(عەجاج) وای لێ کردوین و دەبێ پێش دەرچونمان(حەملەکانمان)فڕێ بدەین،دکتۆرە ژنەکە دەرزی لێدان،ئیتر نازانم چیان لێ هات،ئەمە ڕاستیەکەو من بە چاوی خۆم ئافرەتەکانم بینی و بەگوێی خۆم گوێم لێ بوو ئەو(٤٥) ئافرەتە وایان گوت،بەڵام نازانم چەندیان(کچ) بوون،دوای ئەوە هەر جارەی(٢٠٠) کەسیان دەهێنا بۆ(سەماوە) من لە وەجبەی چوارەم خۆم و(٥) منداڵ و خێزانەکەم بوین،بەڵام یەکێ لە منداڵەکانم لەوێ مرد.سەرەتائێمەیان هاوردە(سەماوە) و بردمانیانە (دائیرەی ئەمن) و(٣) ڕۆژ ماینەوە(فەحسیان) بۆ کردین تاکو بزانن نەخۆشیەکانمان چیە؟ ئەوەی نەخۆشی قورسی هەبوایە دەیانهێشتەوە بۆ چارەسەرکردن. شوێن هەبوو لەوێ خۆمان

شۆری،بەلاَم جلەکانمان هەمووی پڕبوو لە ئەسپێ،دوای(٣) ڕۆژەکە سواری ئۆتۆمبێلیان کردین بەرەو(سلێمانی) بۆ یاریگاکەی(سلێمانی) لەوێش کۆستەریان بۆ هێناین و بردمانیان بۆگوندی(گردە چاڵ) ی سەر بەپارێزگای(هەولێر) ،لەوێش لەو دەشتە فرەیاندداین کە چواردەورمان بە(سەربان) گیرابوو یەکی(پارچەیەك زەوی) یان پێ مان نیشاندا،دەشتێکی ڕوت و قوت،هەر لەوکاتەشدا بارانێکی زۆر بە خوڕ دەباری،ئێمەش هیچمان پێ نەبوو لەبەر ئەو بارانە،هیچ پارەشمان پێ نەبوو،هەرچەندە ئەگەر پارەشمان پێبوایە دوکاندارەکانیان(تەبلیغ) کردبوو کەشت بە خەڵکی(هەڵەبجە) نەفرۆشن،هەروەکو دەست بە سەر بوین تا ساڵی ١٩٩١ ،بەلاَم ئەوەی کە گرنگە بیڵێم (١٠٠) خۆزگە بە(نوگرە سەلمان)،ئەگەر خەڵکی بە شەرەفی شاری(هەولێر) نەبوایە هەر هەموومان دەمردین،هەموو شتێکیان بۆ دەهێناین بە دزی (حوکمەتەوە)،ژیانی ئێمە ئەو(٣) ساڵە لە سەر خەڵکی شاری(هەولێر) بوو،چونکە نەیاندەهێشت لەئۆردوگاکەبێینەدەرەوەهەروەکوسجنەکەی نوگرەسەلمان بوو.

(جەلال ئیبراهیم تۆفیق لەدایکبوی ١٩٣٧)

خەڵکی گوندی کانی هەنجیرەی شێخ بزێنییە لەرێکەوتی ١٩٨٨/٥/٥ بەخۆی وهاوسەرەکەی و(٤) کورو (٥) برایەوە لەگەڵ سەرجەم منداڵەکانیان، بەر شالاَوی دڕندانەی ئەنفالەکان کەوتن لە ١٩٨٨/٩/٨ بەهۆی نەخۆشی و پەککەوتەییەوە،بەتەنها هەرخۆیو یەك لەبراکانی لەنوگرەسەلمان ئازاد کراونو ئێستا ش وەك خەباتگێرێکی شۆڕشی ئەیلول بەمووچەیەکی کەم ژیانێکی کۆڵەمەرگی و پڕ ئەندێشە بەسەردەبات.

خاڵە جەلال وەك سەدان و هەزاران بێکەس و بێدەرو لێقەوماوی ئەم وڵاتە سوتماك و وێرانەیە لەگەڵ خەونە ئاڵۆزەکانی موتەکەی ترس بەربینگی دەگرێ و بەدوی کلاورۆژنەیەیەکی هیوادا دەگەرێ ناخی هەڵدەپەرێ. ئێمەش لەگەڵیدا هەڵدەپەرین و دەگرێین.

خاڵە جەلال بەم شێوەیە بەسەرهاتێ ئەندێشاوی خۆی بۆ هەڵرشتین:—

لە ١٩٨٨/٥/٣ رژێمی بەعس کاتژمێر نزیکەی (٢)ی پاشنیوەرۆ بە(٨) فرۆکەی سیخۆکیمیابارانی گوندی گۆپتەیکردو خەڵکێی بێئەژمار کوژران و ئەو خەڵکەی دیکەش کە رزگاریانبوو هەندێکیان بەرەو گوندەکەی ئێمە هاتن کە(٨٠ —٩٠) کەسێ دەبوون ئێمە بەبینینی ئەو دیمەنە تۆقێنەرو خەمناکە بەجارێ دونیامان لێهاتەوە ئێکدی، شپرزە ببووین نەماندەزانی بۆکوێ بارگەمان بپێچینەوە لەئاکامدا لەئێوارەی ١٩٨٨/٥/٥ بەماڵو منداڵەوە بەسەڵتە خێزان رامانکرد هەرچیمان هەبوو لە پاشەخۆوەجێمانهێشتن و روومان لەگوندی گردخەبەرکرد شەوێکی تاریك و نووتەك گەیشتینە ئەویندەرێ گرد خەبەر چۆڵ و هۆڵ دەتووت خۆڵی مردووی بەسەرداکراوە بۆنی خوێن و دوکەڵی لێدەهات سامێکی گەورەی دەخستە دڵی مرۆڤەوە.

لەگەڵ ئەنگووتی بەیاندا جاش و جەیش ئەو ناوەی گەمارۆدابوو بەدەیان تانك و دەبابەو ئیڤای سەربازی لەناوچەکە بوون، بەردەوام کۆپتەرو هەنتەر بەئاسمانیدا دەسووڕانەوە لەهەموو لایەك تۆپباران و تەقینەوەی خومپارە بوو. خرمەی گوللە گوێی کاسدەکرد. زەندەقمان چووبوو قیژەی منداڵ و ژن دەگەیشتە ئاسمانێ، کەدەستگیریان کردین،بەر لەهەمووشتێ هەرچیمان پێبوو لێیان ئەستاندین، باخەڵی ئافرەتەکان بێشەرمانە دەگەڕان، هەموو کون و کەلەبەرێکی لەشمانیان

دەپشکنی. ئەورۆژە رۆژی هەینیبوو، عەمید محمد موسلاوی ناوێک سەرپەرشتی ئەو هێزی دەکرد پاش ئەوەی کۆیانکردینەوە وتی: ئێوە هەمووتان موخەریبن گەورەو گچکەتان موخەریبە ژنو پیاوتان قەتلوعام دەکەین، دەستمان کرد بەگریان وپاڕانەوە، بەڵام کێ گوێی لێدەگرتین، کێ بەزەیی پێدادەهاتینەوە. ئەوخەڵکە گیراوەی لەگەڵ ئێمە بوون خەڵکی گوندەکانی (گرد خەبەر- قەسرۆك- قەمیشە - کەپەنك- سماقە- قەرەناو- کانی هەنجیر- توتەقەڵ- سەرچنار - گەڵناغاج) بوون. سواری ئیڤای سەربازیان کردینو حیمایەیان بۆ دانابن بەرەو دایەرەی زراعەی (تەقتەق) بەرێیان کردین کە(٣) سەعاتە رێ دوور دەبوو.

لەرێگادا(٤) تراکتۆری پڕ لەخەڵکی (سەرچنار- توتەقەڵ - گەڵناغاج) تووشمانبوو لەنێوان رێگای قەمیشەو کەپەنك هەر بەتەراکتۆرەکانی خۆیانەوە لەگەڵ ئێمەیان پێچانەوەو بۆ تەقتەقیان بەرێکردن.

لەتەقتەق زۆریان لەگەنجەکاندا، زۆر چەرمەسەریان بەسەرداهێناین، لەگەڵ نوێژی شێوان سواری ئیڤایان کردینو بۆ (مقر جیش الشعبی) تۆبزاوەیان بردین لەخوارکەرکوك (٣) شەو بەبرسیەتیو ناخۆشی لەوێ ژیانمان بەسەربرد.

لەتۆبزاوە دوای ئەو سێ شەوە کاتژمێر (١٢) ی نیوەڕۆ بەرێکەوتین بۆ نوگرە سەلمان وکاتژمێر (٢)ی شەو گەیشتینە ئەوی. ئەم ماوەیەی دەستبەسەربووین لەسەموونی رەقو ئاو زێتر هیچیتریان نەدەداینێ، هیچ رەحمیان پێنەدەکردین زۆر زاڵمو بێوێژدان بوون.

نوگرە سەلمان شوێنێکی چۆڵ و هۆڵ بیابانێ ووشکو رووتە تەنها بیابانو ئاسمانت لێوە دیارە لەنوگرەسەلمان ژنو منداڵەکانیان جودا کردبووینەوە رۆژانە (١٠-٢٠) کەسمان لێدەمردن. نەخۆشیمان

تێکەوتبوو، کەس لێینەدەپرسینەوە، ئەو لاشانەی دەمانناشتن لەبەر چـاومان سـەگ دەیخـواردن وئێـسکو پرووسـکەکاینان لـەوگۆرە پەرتدەبون مدیر سجنەکەمان ناوی عەجاج بـوو، تـابڵێی بەدرەوشـتو بێئـەخلاق بـوو ، لـەبارەی ئافرەتەکانـەوە شـتی زۆر نابـەجێی لەگـەڵ دەکردن، پەلاماری ئافرەتیاندەدا،ئـەوەی ئـەوبێ ئەخلاقانـە دەیـانکرد پیـاو لـە روی نایـەت هەرباسـی بکـەیت. ژنو منداڵـەکانم براکـانم تاکوئێستاش چیان لێبەرسەهات مەگـەر خـودا خـۆی بزانـێ ئـیتر نـەم دیتنەوە من بیـاوێکی لادێـی هـەژار نـازانم بۆچـی وایـان لێمکـرد تـاوانم چیبوو نازانم؟.

(عومەر ئیبراهیم تۆفیق لەدایکبوی ١٩٣٢)

لەگونـدی کـانی هــەنجیر شـێخ بـرێنی هاتۆتـە دونیـاوەو لەڕێکـەوتی ١٩٨٨/٥/٥ لەگــەڵ سـەرجەم مـاڵو منـداڵی بەرشـاڵاوی ئەنفالـەکان کـەوتوونو بەتـەنها خـۆیو (خاڵـە جـەلال)ی بـرای لـەنوگرە سـەلمان رزگاریانبووە.

مام عومەری پیرو پەککەوتە لەگەڵ برا کڵۆڵەکەیداو لەگۆشەی ژوورێکی تاریكو تەنگ لەپەراوێزی ئەو ژیانە ئەستەموو بێرەحمەو ژیانێکی تاڵو ئەندێشاوی بەسەر دەبەنو مام عومەر بەم جۆرە بۆمان هاتە ئاخاوتن:

پاش ئەوەی لەدێکەی خۆمان رامان کردە هەردەکەو خۆمان حەشارداو جاشو جـەیش گەمارۆیانـداینو گرتمانیـانو بـۆ تـەق تـەق بردمانیـانو پاش چەرمەسەرییو ئازاری زۆر بـۆ تۆپزاوایـان بـردین.. لـەتۆپزاوا ژنو منداڵەکان. هەروەها گەنجەکانیان لەئێمە جودا کـردەوە. مـن پێموایـە هەموو خەڵکی کوردستان لـەتۆبزاوە بـوون. خـەڵکی هێنـدە گیرابـوون پیاو سەری سور دەما چ کافرستانێ بوو نەت دەزانی چی بکـەی؟ ئـەو

هەموو زوڵمو زۆرەی لە کورد کراوە هیچ عەقڵێ تەحەمولی نا کات. ئێمە غەدرمان لەکەس نەکردووەو پەلاماری کەسمان نەداوەو ماڵی کەسمان وێران نەکردووەو خودا ئەو هەموو زوڵمو تەعدایە چۆن قەبوڵ دەکات؟

هەرکاتێ ئەو ڕۆژانەم وەبیر دێتەوە خەریکە شێتدەبم ژنو منداڵەکانم چیان لێ بەسەر هاتو کوا خزمو کەسەکانمو گوندەکەمان بۆچی وێرانکرا؟ منی پیرو پەککەوتە بەرگەی ئەو هەموو ئازارە نا گرم دەمەوێ بزانم ئەگەر ماونو گۆڕەکانیان لەوکوێیە؟ (مام عومەر چاوەکانی پڕ لەفرمێسك بوونو وەك منداڵان دەگریاو ئێمەش لەو کلۆڵتر کەس نەبوو هێورمان بکاتەوە). مام عومەردوای کەفرمێسکەکانی سریەوە دەستی بەگێرانەوەی بەسەر هاتەتاڵەکانی کردەوە ووتی: ئەوەی کە هەمیشە لەبەر چاومە ئەختیارێك کەناوی حاجی عبدالله بوو لەگەڵ خێزانەکەی کە زۆر بەتەمەن بوونو لەدەمی دەرچوو ووتی: هەموو پارەکەیان لێسەندووین عەریفێکی مل قەوی تورکمان دیار بوو کوردی دەزانی ووتی: کێ پارەی لێت سەندووە؟ حاجی عبدالله ووتی: عەسکەرەکان ئەم عەریفە تورکمانە دیار بوو زۆر ڕقی لەکورد دەبۆوە بەدار لەحاجی بەربوو تاقۆڵی نەشکاند وازی لێنەهێنا وەك سەگ لەو گۆڕە حاجی فرێدا.

ئەوەی لەتۆبزاوە دەربارەی هەڵسوکەوتیان لەگەڵ ئافرەتەکان دیتومەو لەڕووم نایەت بۆتانی باس بکەم ئەوەی لەوێ دیتم نەئینسانو نەئیسلامو هیچ دینو قەومیەتێك ئەوە قەبوڵ ناکات جگە لەحزبی بەعس نەبێت درندەی وەك حزبی بەعس لەسەر ڕووی دونیا نییەقەت باوەرناکەم، دوای دوو ڕۆژان بۆ شوێنێکی نادیاریان بردین تاگەیشتینە نوگرە سەلمان لەڕێگا پیاوێکی ئەختیار کە ناوی حاجی محمد بوو

خەڵکی لای دوکان بوو لەناو پاسەکە دەگریا منیش لەحاجی کاکە خانم پرسی کەخەڵکی گرد خەبەر بوو ئەوە
(حـاجی محمـد) بـۆ دەگرێـت وتـی: ئـەوە پارەیـەکی زۆری پـێ بـوو سـەربازەکان لێیـان سـەندووەو حـاجی محمـد بەحەرەسـەکەی ووت: پارەکـەیان لێـسەندوم حەرەسـەکە ووتـی: کـێ شـاهێدتە؟ ووتـی: سـائیقەکە ، سـائیقەکە پیـاوێکی کـورد بـوو زمانیـشی بـەڕۆژوو بووسائیقەکە ووتی: من شاهێدم کە پارەکەیان لێسەند.
حەرەسـەکە زۆر تـوڕە بـوو ووتـی: تـۆ درۆ دەکـەی ئەمانـە ئـەنفالن پارەیان لەکوێ بوو (حەرەسەکە دەیزانی ئەو خەڵکە هیچیان لەگیرفان نەماوە بەڵام لەکاتی پشکنین حاجی محمەدپارەکەی شاردبووە دواتـر عەسـکەرێك پارەکـەی لێـساندبوو سایقەکە دیتبـوی حەرەسـەکە زۆر نامەردانە دای بەناو دەمی سائیقەکەو پڕ دەمی خـوێن کـرد، ئێمـە زۆر هەوڵماندا سـائیقەکەدەمی بـسرێتەوەبەڵام ووتـی: وەڵاهـی دەمـم ناسڕمەوە با ئەو ها لەحوزوی خوادا دا بم.
لـەنوگرە سـەلمان وەزعمـان زۆر خراپبـوو خـواردن نـەبوو زۆربـەی ئەختیارو منداڵەکان دەمردن جارێ ئەگەر بچوینایەتە بـەر هـەتاو ئـەوا وەك شـارە مێرووڵـە ئەسـپێ لـەگیانت دەبـاری کـێچ و ئەسـپێ پیـاوی دەخـوارد نـان نـەبوو بخـۆین کـێچ و ئەسـپێش خوێنەکـەی دەمـژین.
جەنازەی مردووەکان لەو گۆڕە بێناز دەکەوتن کەس نەبوو شـیوەنمان بۆ بکات خۆمان بۆ مردنی خۆمـان دەگریـاین لەبـەر بـێ هێـزی توانـای گریانـشمان نـەبوو ووشـك و ڕەق هـەڵاتبووین کـەس نـەبوو ئـاو بـۆ مردووەکانمان گەرم بکات نـەمردوو شـۆرمان هـەبوو نەمـەلاو نەتـەلقین بێ ڕێوەڕەسمی ناشتنی مردووان بەهەزار دەسـت مـاچ کـردن ڕێگایـان دەدایت تا مردووەکانمان بەجلوبەرگەکانی خۆیـان لـەو بیابانـە لماویـە

بنێژین کەشەویش دەهات سەگە ڕەش بێترس‌و شەرم لەبەر چاومان دەیانخواردن.

لەبەعس درندەتر خوا دورستی نەکردووە وامان لێهاتبوو مردوو زیندوو لێکجودا نەدەکرانەوە ڕۆژانە جەنازەی مردووەکان لەقاعەکان بەکۆمەڵ کەوتبوون.

ڕۆژێکیان کۆمەڵێ ئافرەت‌و منداڵیان لەدوبزەوە بۆ لای ئێمە هێنا زۆر خاوێن‌و جوان بوون عەجاج ناوێك کەجەللادبوو ووتی: نابێ ئەم ئافرەت‌و منداڵانە هیچ خواردنیان بدەنێ دەمەوێ هەفتەیەکی تر کەس نەیانناسێتەوە.

شێرەژنێك زۆر جوینی بەعەجاج داو ووتی: من تۆ بەپیاو حیساب ناکەموو تۆ لەم پێڵاوانەش کەمتری عەجاج بەکێبڵ زۆری لەئافرەتەکەدا هەموو سەرو کویلاکی شکاند زۆر جوێنی پیسی بەئێمەشدا، عەجاج بەهەموو شێوەیەك تەعەدای لێدەکردین. ڕۆژانە سەموونی ڕەقیان دەدایێ (٢٠)ڕۆژ بەر لەبەربونەکەمان بەجارێ برسیان کردین جەلالی برام ووتی: برنج دەفرۆشن کیلۆی بە (٢٠) دیناربەڵام بیست دیناری ئەوکات پارەیەکی گەلێ زۆربوو پارەمان نەبوو بەڵام حاجی برایم کە خەڵکی داڵاوە کوردان بووهەندێ پارەی حەشاردابوو پارەی پێداین‌و ئێمەش ووتمان جەلال بیکڕە. هەندێ گوێچکە سەمونی ڕەقمان لەشورتەکان وەرگرد وتمان با شۆربایەکی گەرم بخۆین.

بەشەکەی من لەبەردەمم بوو پیاوێکی ئەختیار دەستانی دەلەرزین دەرپێیەکی منداڵی بەدەستەوە بوو ووتی ئەم دەرپێیەم لێبکڕەبا هەندێ شۆربای پێبکڕم خەریکە لەبرسان دەمرم منێك نەپارەم پێیەو نەپێویستم بەودەرپێیەیە زۆر بەزەییم بەوپیرە هاتەوە ووتم: وەڵڵاهی

نـابێ ئەمـەش بخـۆم بالەبرسـان گیـانم دەرچـێ خواردنەکـەم دا بەئەختیارەکـەو دوای جەماعـەت سـەرو کەوچـکێکیان دامـێ. لـە ١٩٨٨/٩/٨ کە هـیچ هێزمـان تێـدا نـەما بـوو ناومـان نووسـراو سـواری سەیارەیان کردین‌و لە سلێمانی بەڕەڵایانکردین بێ ماڵ بـێ منـداڵ بـێ پارە نەشماندەزانی بۆکوێ بڕۆین.

-٥-

(مەحەمەد غەریب قادر لەدایکبووی ١٩٢٥)

لە گوندی تالاَو سەربە ناحیەی نەوجول هاتۆتە دونیـاوە پیرەمێردێکـی پەککەوتـەو بەسالاَچـووە لۆچـە قـووڵ‌و تاریکـەکانی رووخـسارە ماندووەکەی و مەرگەساتی ئەنفال‌و نوگرە سەلمان دەگێڕێتەوە هێـزی لەبەر براوە دەست‌و ئەژنۆی دەلەرزنو لەرینەوەیـەکی ئەندێـشاوی بـەر بینگـی گرتـووە؟ ئـەم ڕۆژگـارە دێـت‌و دەڕواو ماسـیەکان بەسـەر تاشەبەردێکەوە هەپروون بەهەپرون دەبنو ئاسمان دەگرێتو دڵی ئێمـە هەرگیز ناگرێت... محمەد غریب بەمجۆە بۆمان هاتە ئاخاوتن:

کە شالاَوی دڕندانەی ئەنفالـەکان کوردسـتانی گرتەوەلەبـەهاری سـاڵی ١٩٨٨ خـەڵکی ناوچـەکەی ئێمـە بـەژن‌و منداڵـەوە گوندەکـەیان چـۆڵ کردو رووما‌ن لەو چیاو هەڵەتانە کرد. چـیای عـەزیز بـەگ کـە سـەعاتە ڕێیەك لە تالاَوەوە دوورە چیایەکی سـەخت‌و دژوارەو سـێ شـەو ڕۆژان بەو چیایەوە گیرسـاینەوە ئـەو سـێ شـەو ڕۆژانـە سـامێکی گـەورەمان لینیشتبوو وەزعمان زۆر خەراپ بوو دەترساین کە ئەنفال بکرێین پاش ئەو سێ شەو ڕۆژە لەگەڵ کازیوەی بەیانی جاش‌و جەیش چوار دەوری لێگرتینـو زەوی لـەتانك‌و زریپـۆش‌و جـاش‌و جـەیش ڕەش دەچـۆوەو بەئاسمانەوەش کۆپتەرو هەنتەر دەسوڕانەوەو دەسـترێژی کوێرانـەیان

دەکرد لەهەموو لایەك گرمو هۆڕی تۆپو شریخەی گولـلـە بـوو هەڵایـەك بوو هەر مەپرسـن ئـەوە ڕۆژ نـەبوو ئـەوە ڕۆژی قیامـەت بـوو بەچـاوی خۆما بینیمان.

لەپڕێکدا وەکو گورگ لە هەموو لایەکەوە پەلاماریان داین زاقـو زریقـی ژن و منداڵ لـەو چـیایە دەنگـی دەدایـەوە سـامێکی کوشـندە ئـەژنۆی سـڕکردیبووین دەسـتمان بەپاڕانـەوە کـردو بـەس مـەمانکوژن چـیتان دەوێ بۆ خۆتـانی بـەرن مـەڕو مـاڵات بـەرن پـارەو پـوول بـەرن بـەس مەمانکوژن.

لەوهات و هاوارە دەسترێژێکیان پێـوە نـاین گوللەیـەك لەتەنیـشتم دای بەعەرزاو کاشکا بمیکوشتبایەو ئەو ڕۆژە ڕەشەم بەچاوی خۆم نەدیبا.

عەولعەزیزی ئامۆزام کە ئێستا کە ئەنفال کراوە عەرەبی دەزانی لەنزیك ئامرەکە وەستا بوو وتـی: ئامرەکـە دەڵێـت بێرنـەوە تـەیارە ڕەمیتـان ناکات مەترسن ناتان کوژین بڕۆنەوە ناو گوند.

ئێمەش وردە وردە لەگەڵ منداڵە کان بەرەو گوند ڕۆیشتینەوە.

بۆ سبەینی سەعات (٨)ی بەیانی کاتێکمانزانی چوار دەورەمان تـەوق کراوە هەم دیسان کۆیان کردینەوەو سـواری ئیڤـای سـەربازیان کـردین هەر (٢)ماڵ کراینە ئیڤایەکەوە زیاد لە (١٠)ئیڤا دەبوو کەوتینە ڕێ بـۆ مەکتەب شەبابەکەی دووزیان بردین. مەکتەب شـەبابەکە پـڕ لەخـەڵکی گیراو بوو ژنو منداڵ بەجیاو زەلام بـەجیاو خـەڵکی دوز دەوریـان لێـدا بووین بەهاوارمانەوە هاتبوون خواردنو جگەرەو ئاویان بـۆ دەهێنـاین. ماڵ خوشکێکم لە دوز بوو هەندێ غەرازمان پێبـوو لای ئـەوانمان دانـاو سەباح و فەرمانی کوڕم شوانکارە بـوون مـەڕەکانیان لێسەندبوون و بـۆ خۆشیان بۆ دوز هەڵاتبوون. بۆ ڕۆژی ئاینده بەمەنشەئە بارمانیـانکرد بۆ کەرکوك (١٠-١٢)مەنشەئە دەبـووین لەکـەرکوك ووتیـان جێگـا نیـە

ئنیجا بۆ تکریتیان بردین. ئەو خەڵکەی بەسەیارە بەدوامانەوە بوون کە بزانن بۆ کوێمان دەبەن بەر لەوەی بگەینە ناو تکریت هەموویانیان گەڕاندەوە. ئەو شوێنەی بۆی دەچوین لەتکریتەوە زۆر دوور بوو چۆڵەوانی و بیابان بوو قاعەی گەورەی لێ بوو هەمومانیان پەستایە قاعەکانەوەو ژنو منداڵ بەجوداو زەلامەکان بەجودا. سەعات (٨–٩)ی شەو بە (گوم گوم) نزیکەی (٣٠–٤٠) کەسیان لیجودا کردینەوەو دەستو چاویان بەستاین و سواری سەیارەیان کردینو لەگەڵ خۆیان بردین دونیا زۆر کپو خامۆش بوو دەنگی جوجەڵەیەکش نەدەهات دەمەو بەیانی گەڕاینەوە ئەوانیدی چیان بەسەر هات ئەڵڵاو ئەعلەم تا ئێستا چاومان پێیان نەکەوتوونەتەوە.

بۆ ڕۆژی دووەم سەر لەبەیانی جەماعەتێ لەگەنجەکانیان برد ئێوارە هەموویانیان گەڕاندەوە هەموو لەشیان هەلا هەلا کرابوو زۆریان لێدا بوون.

بۆ شەوی سێیەم بەمەودالید خەڵکیان دەبرد (٢–٣) ئەمنو ئیستخبارات دەهاتنە ناو قاعەکانەوە بە ئارەزوی خۆیان خەڵکیان هەلدەبژارد کەس نەیدەوێرا ورتە بکات هێندە پەرێشان حاڵبوین لەبرسان و لەتینوان سەرمان دەسوڕا ئەو شەوەش خەڵکی زۆریان بردو نەگەڕانەوە.

ڕۆژی پاشتر کە هەموو گەنجەکانیان برد. تەنها پیرەمێردو پەککەوتەکان مابوونەوە هەموومانیان لەقاعەکان دەرکردە دەرەوە وەك دیلە ئێرانیەکان دەستمان بەسەر سەرمانەوە بوو پاشان یەك یەك دەیانکردینە قاعەکانەوەو هەرچیمان پێبوو لێیان دەستاندین (پارەو سەعات و زێڕ) هەرشتێ بەکەڵك ئەوان هاتبا ئێمە فرە زۆر بووین.

شەوی چوارەم کاتژمێر (٨)ی شەو بەمنشەئە باریان کردینو بۆ

نوگرەسەلمانیان بردین کاتژمێر (١١) نیوەڕۆ گەیشتینە نوگرەسەلمان.
لەنوگرە سەلمان جەماعەتیَ تر لەپێش ئێمە لەوێبوون ئەوانیش هەر
زەلامبوون ئافرەتی لێبوو بەلاّم بەجیابون نەیاندەهێشت ئافرەتەکان
ببینین، ووتیان ئەوە جێگاو بانی خەڵکی پێش ئێوەیە بۆ خۆتان ئینجا
رەزالەت لێرەوە دەستی پیکرد مردن برسێتی چیتان بۆبگێرمەوە
دواتر بەریاندادین ئەیانزانی هەرئەمرین.

(**حمە سەعید فەقێ رەشید**)

لە دایکبووی ١٩٣٣ خەڵکی گوندی (دۆڵەبی) دۆڵی جافایەتی (ناحیەی
بنگرد/ قەزای دووکان / پارێزگای سلێمانی). (١٢) کەسی ئەنفالکراوە
لەماڵی خۆی ، دووای شەش مانگ و دە رۆژ خۆی و هاوسەرەکەی
لەگەڵ منداڵێکی لە نوگرەسەلمان رزگاریان دەبێت. لە بەهارێکی
باراناوی بەرێگایەکی خۆڵین و ناخۆش خۆم گەیاندە گوندەکەی مام
حەمە سەعید هەرچەندە رێگاکەش ناخۆشبوو ترسی ئەوەشم هەبوو
لەگەرانەوە رێگام لێبگیرێ لەبەرئەوەی بارانەکە زۆر بەهێزبوو بە هەر
حاڵ لەگەڵ هاورێی بەرێزم پارێزەر ئەیات ئیسماعیل کاکەیی خۆمانکرد
بەماڵی مام حەمە سەعید و دەستمانکرد بەگفتوگۆ لەگەلیداو
بەهیواشی زومی کامیرەکەم ئاراستەی کردو دەستم کردە پرسیار
کردن سەبارەت بەتاوانی ئەنفال لە و ناوچەیەو بەسەرهاتی خۆی
بۆمان گێرایەوە و ووتی : مانگی دووی ١٩٨٨ بوو کاتێکمانزانی جەیش
و جاش هاتبونە گوندی شارستێن و ئەو قوچەیەی بەردەم گوندی
شارستێن کە بەسەر ئێرەدا دەروانیَ
، دایگرتینەوە بە توپ باران بە جاریَ دایبێژتین ، لەترسی ئەو
تۆپبارانە چرە رامانکرد ، بەدۆڵی(شێخ محەمەد) ا سەرکەوتین بەرەو

ئێران رۆیشتین بەرەزالـەت بەوزسـتانە لـەناو بـەفرو سـەرما گەیـشتینە ئێران ، بەلاّم وەزعمان زۆر خراپ بوو ، لـەهیچ شـوێنێك جێمـان نـەبوو تیا بسرەوین پاشماوەیەك گوتیان بابـچینەوە بـۆلای رانیـە ، گـووتیـان عـەفوو دراوە ، منـیش ووتم وەلاّ کاکـە مـن دەترسـم نایەمـەوە ، ئـیتر ووتیان بابرۆین باشترە ، بەلاّم من دووای ئەوەی کورەکانم لە (دوڵەبی) شەهیدکران زەینم لـە هـیچ نـەمابوو ، ووتیـان کاکـە هـەردەبێ بێیـت. بەهەرحاڵ هاتینەوە لـە(سـونێ) وە کەگەیـشتینە (سـونێ) ئـیتر لـەوێ تـوش بـووین و گیرایـن حـەرەس بەدەورمانـەوە بـوو تاسـواری سـەیارەیانکردین ، پێمانیـان ووت مەترسـن (عـەفو) وە ووتمـان وەلاّ دەترسین ، ووتیان هەتا(فرقـەی چـوار قورنـە) تـان دەبـەین و لـەوێ بەرتان دەدەن کەبردینینە ئەوێ شەوێك لەوێ ماینەوە سبەینێ سواری سەیارەیانکردین بۆسـلێمانی سـێ شـەو لـە تـەواری سـلێمانی ماینـەوە بەلاّم لەوێ زۆر بێ لەزەت بوین بـەبێ ئـەوەی هـیچ خواردنمـان بـدەنێ لاکـەی سـەرمان دەهـات لەبرسـان و لـە تونیـا. دیـسان ئینجـا سواریانکردینەوە بەرەو کەرکوك بردمانیانە تـۆبزاوە ی کـەرکوك ، کـە گەیشتینە ئەوێ لەیەکتر جیامانیان کرەوە هەرچی لەتەمـەنی مـن بـوو کە تەمەنی تەجاوزبوو جیایاندەکردەوە لەلایەك ، هەرچـی ژن و منـداڵ بوو لەلایەك ، گەنجەکانیش لەلایەکـەوە ، ئینجا گەنجـەکانیان سـواری سـەیارە کـردەوە هـاتن منیـشیان بـانگ کـرد ووتیـان (حەمـە سـەعید رەشید) ووتم بەڵێ ووتـی (گـوم لـێش گاعـد بـل غورفـە) واتـە هەسـتە بۆدانیشتووی لەژوورەکە؟ ، کورە ووتم من عەرەبی نـازانم یـەکێ نـاوی نوسیموو ووتی برۆ ئەوغورفەیە کە(رائـد) بـوو ، گـووتی (لا) واتـە (نـا) ووتم وەلاّ ، ووتـی وەرە بردمـی بـۆ ئەوشـوێنەی کـە گەنجـەکانیان لێ سەردەخست ، کورێکی خۆم کەناوی (حەمە رەشید) بوو خـەریکی بـن

پشتێنەکەی بوون دەیان پشکنی دوواییی ئەویان سوارکرد بەمنیشیان ووت (یالاَ ئیرکەب سەیارە) واتە دەی سواری ئۆتۆمبێلەکەبە ، ئەفسەرێکی لێ بوو گوتی (لا مایەشموله) واتە نایگرێتەوە، ئیتر بەمنی ووت بۆچی چویتە ئەو ژورەوە ؟ گوتم وەلاَ (رائید) ە کە وای ووت ، سەیری تەسکەرەکەی کردموو ووتی ١٩٣٣ تەمەنت ٥٥ ساڵە برۆ ئەو ژورە بەلاَم ئەو دەمرەشەی کە هات بردمی قۆڵی هەر بەر نەدەدام هەردەیووت (ئیرکەب) واتە سەرکەوە ئەویتر قۆڵمی لەدەستی پچری و وتی (مایەشمولە هادە) واتە نایگرێتەوە ئەمە، وەلاَ لەگەڵم هات و قۆڵی گرتم هەتا گەیاندمیە لای ژوورەکەی کە ژن و منداڵ و پیرەکانی لێبوو گەیاندمیە بەردەرگای ژوورەکەو بەکوردی گووتی برۆ ژورێ ئینجا زانیم ئەمە کوردە چونکە لەوێ بەکوردی قسەی نەدەکرد ، ئەو کابرایە نەبووایە منیشیان دەبرد بۆ فەوتانێ لەگەڵ گەنجەکان. ئینجا بۆ سبەینێ دیسان ئێمەیان کۆکردەوە یەك یەك ناویان نوسین و لەئۆتۆمبیلیان هاویشتین هێشتا ژن و منداڵەکانم لەوێ مابون بانگیانکردم گوتیان بابە ئەوە بۆ کوێت دەبەن ؟ووتم وەلاَ بابە نازانم بەرمان دەدەن بۆ کوێمان دەبەن ؟ کەوتینە رێ نەماندەزانی بۆکوێ دەرۆین ؟ بردمانیانە(نوگرەسەلمان) پاشنیوەڕۆیەکی درەنگ بوو دامانیانیان گرد تاخم تاخم دەیان ووت برۆنە ئەو ژورە ، ئیتر (شەش مانگ و دە رۆژ) لەوێ ماینەوە.

ژیانمان ئەوپەری ناخۆش بوو ، رۆژی دوو سەمونی باریکەلەیان دەدایینێ ماوەی مانگێك خۆمان چێشتمان لێ دەنا دوواییی ئەوەشیان لێبرین هەردوو سەمونەکەیان دەدایینێ بۆ شەوو رۆژێك ، تەنکەرێکیش دەهات دەبەمان دەبرد پرمان دەکرد لە ئاو بەلاَم تا ئەو ئاوەمان پردەکرد دە کەسیان دارکاریدەکرد ئەوەی بچوایە پێشەوە دەیانکوتا.

سەبارەت بەمردووەکان(مام حەمە سەعید) دەڵێ :
هەرکەسێ دەمرد یەك بەتانیمان هەبوو لێماندە پێچاو عەرەبانەیەکی دەستی لێ بوو دەمانخستە ناو عەرەبانەکەو یەکێ لێی دەخوری و دوو کەسی دی لەگەڵ دەچون ، زەویەکە تۆزێك سەرەکەی خوڵ و لم بوو هەڵماندەکەند ئیتر دەگەیشتە زەویەك وەکو کۆنکریت وابوو بۆمان هەڵنەدەکەنرا خوڵمان بەسەردادەکرد هەردووای ئێمە (سەگەرەش) جەنازەکەی دەردەکردو دەیخوارد بەبەرچاومانەوە ، ئەو سەگە رەشە بەقەدەر کەرێك دەبوو ئەوەندە گۆشتی مرۆڤی خواردبوو لەقەڵەوییا پەکی کەوتبوو پیاو لێی دەتۆقی , ئەوماوەیەی من لەوێبوم من بینیم (٦٥٠) کەسم بینی کەمردن.
دووای ئەو شەش مانگودە رۆژە دوو وەجبە پێش من رەوانە کران نەماندەزانی بۆ کوێیان دەبەن ، بەریاندەدەن یاندەیانکوژن ؟ کە ئێمەشیان بەردا وای بۆ دەچم کە ئەختیار بوین و کەڵکی هیچماننەمابوو کە بەریشبوین ئێستا زۆربەمان نەماوە.

(نوری عەبدولرەحمان / خەڵکی گوندی جەلەمۆرد)

رزگاربوانی نوگرەسەلمان هەموویان لەقسەکردن و لەسیمایان خەمێکی قول بەدی دەکەیت ، بەلأم ئەوەی کە لە سیمای مام (نوری) بینیم خەمەکان زۆرتر بوو لەوانی تر بەجۆریك قسەی دەکرد لەبارەی ئەو رووداوانەی کە لە نوگرەسەلمان بینی بوی مرۆڤ ئارەزوی گریانی دەکرد ، چونکە هەر گێرانەوەی ئەو یادەوەریە تالأنەی مام (نوری) بۆ خۆی بەسە بۆ ئەوەی مرۆڤ نوقمی خەم بکات.
(نوری عبدولرەحمان) خەڵکی گوندی (جەلەمۆرد) ناحیەی (ئاغجەلەر) قەزای(چەمچەماڵ) پارێزگای(کەرکوك) ە بەم جۆرە رووداوی تاوانی

ئـەنفال دەگێڕێتـەوەو دەڵـێ : سـاڵی ١٩٨٨ بـوو ١٨ ی رەمـەزان ، سەرەتا کـەزانیمان جاش و جـیش پـەلاماری ناوچـەکەدەدەن بـۆ خـۆ رزگار کردن چوینە ناو چەمی روبار کـە دەکەوێتـە نێـوان جەلـەمۆرد و گوندی چوقلیجە ، نزیکـەی (٥) هـەزار کـەس لەخـەڵکی ناوچـەکە لـەو چـەمە خـۆی شـاردبووە ، (٨٠) کەسـیش لەبرینـدارەکانی گونـدی(گۆپتەپە) ش کە بەر چەکی کیمیـاوی کـەوتبون هاتنـەلای ئێمـە بـەڵام وەزعیـان زۆر خـراپ بـوو ، سـەریانمان شـۆری و مـەرومالاتی لـێ بـوو شیرمان بۆیان دۆشی دامانێ تۆزێك هاتنەوە سەرخۆیان ، سێ رۆژ لـەو ئەشکەوتانە ماینەوە ، بەڵام کاتێکمـانزانی جـەیش و جـاش دەورەیـان گرتین و بەهەموو جۆرە چەکێك تەقەیان لێکردین و دوو کەسیان لێمان شـەهید کـرد بـەناوەکانی (رەشـید عومـەر قـادر) و (ئەحمـەد یاسـین حوسێن) ، رەشید هێشتا گیانی دەرنەچوبوو دایك و باوکی هەرچـەندە هەوڵیانـدا بـەس بـچن ببینـن ئەوزاڵمانـە نەیانهێـشت. ئێمـە لـەوێ هەمووماں گیراین و گەرانمانیانەوە بـۆ دێیەکـەی خۆمـان ، دووای یـەك سەعات لە خاڵخالانەوە زیلی عەسکەریان بۆمان هێنا و ئێمەیان خـستە ناوزیلەکان و بردمانیان بۆ ناو دائیرەی بەیتەرەکەی (تەقتەق) و لـەوێ ماینەوە بەڵام ناو بەیتەرەکە زۆر پـیس و ریخـاوی بـوو بەخەڵکەکـەیان پاککردەوە ، پاش ماوەیـەکی کـورت دیسان ئێمـەیان گواستەوە بـۆ(تـۆبزاوە) تـا (١٢) ی شـەو لـە نـاو زیلـەکان ماینـەوە ئینجـا ئـەمن و ئیـستخبارات خربونـەوە و بەسـوێندەو کێبـڵ کەوتنـە لێـدانمان و نـاو نوسـینمان و دەرگـای زیلـەکانیان لێمـان داخـست ، هـەرجارەی خێزانێکیـان دادەگـرت و ناویانیـان دەنوسـی و خێزانەکـەیان دەکـردە چوار بەشەوە (کور لەلایەك کچ لەلایەك ژن لەلایەك پیرەکان لەلایەك) ، هەرپیاوێکیش گوێی لەدەنگی منداڵەکان یان خێزانەکەی بوایەو ئـاوری

بدایەتـــەوە ســـوندەیەکیان لـــەناو چـــاویدەدا. لەگـــەڵ هەڵکیـــشانی هەناسـەیەکی قـوڵ و ئاهێکـدا مـام نـوری ووتـی وەڵا دەڵـێن قیامـەت ناخۆشە ، بەڵام زۆر لەقیامەت ناخۆش تربـوو ، ئێمـە بەچـاوی خۆمـان قیامــەتمان بینــی ، دووایــی ئێمــەیان کــردە نــاو ژورێکــەوە کــەپربوو لەپیسی ، بە قەد دیوارەکەوە وەستاین و پـشتمان دا بـە دیوارەکـەوە سێ سەعات بەو حاڵەوە ماینەوە ، دووبـارە ئێمـەیان سـواری سـەیارە کردەوە بۆ نوگرەسەلمان بـەرێکراین ، هـەتا گەیـشتینە نوگرەسـەلمان نــەخواردنەخواردنــەوەیان نــەدراینێ ، گەیــشتینە بــەر دەرگــای گرتوخانەکەی نوگرەسەلمان لەدەرگاکەی نوسرابوو (وەیـل) پرسـیمان وەیل مانای چیە ؟ حەرەسەکە گوتی یەعنی جەهەنەم

ئەوە ئێوە چونەناوی. لەوێ ماینەوە بەرەزیلی ، رەزیلیەکەی ناگوترێ بـێ ئەنـدازەبوو، سـەرەتا بـاش بـوو تـاکو چـوار مـانگ مـردن کـەمبوو دووایی دەردی تێکەوت بـەیانیان کەلەخـەو هەڵدەسـتاین هـەر لـەجێی خۆمانەوە (٣٥تـا٤٠) مردومـان دەژمـارد ، ئـیتر وامـان لێهـات خۆمـان لەمردو شـاردنەوە دەدزیـەوە چـونکە هـیچ هیزمـان تیـا نـەمابوو هـیچ کەرەسەی سـەر قەبرانیـشی لێنـەبوو تـەنها یـەك عەرەبانـەی دەسـتی شری لێبوو جەنازەمان پێدەگواستەوە دووسـێ جـەنازەمان تێـدەکردو بەملاو بـەولا دەهاتنـە خـوارەوە بـۆ ناشـتنمان دەبـرد ، وەڵا ئـەوەش ناشتن نەبوو دەمانکردنە ژێر تۆزێ خۆڵەوە دووای ئێمە(سەگە رەش) دەریدەکردو دەیانخوارد. دەسدرێژیشیاندەکرە سـەرئافرەت زەلامیـان لەســـەر ئەوبرســـێتیەوە ســـەرەو خـــوار هەڵدەواســـی. ســـەبارەت بەوتاوانبارانـە مـام نـوری دەڵـێ: ئەوانـە دەبـێ هەرهـەمویان دادگـایی بکرێن چونکە ئەوانە حەقی ژیانیـان نیـە، ئەوانـە فیرعـەون و شـەداد و نەمرودن ، ئەوانە لەخودا نەترس بوون هیچ دەسەڵاتێك وای نـەکردوەو

پێـی نـاکرێ. ئافرەتـەکان بەزابتـەکانیان دەووت سـەگ بـە ئـافرەت ناوەرێ ؟ ئەوان دەیـانگووت ئینجـا سـەك لەچـاوێمەوە مەلائیکەتـە ، ئەوان خۆیان لەسگ بە سەگتر دادەنا ئیتر خەڵککەش قسەی نـەدەما بۆیە ئەوەی ناشێ کردیـان. بۆمەسـەلەی ئازادکردنیـان دەڵـێ : وتیـان لێبوردنێك دەرچوە بـەرمان دەدەن هەرچـەندە لێبـوردن بـۆ کەسێکە تاوانی کردبێت خۆئێمە هیچ تاوانمان نەکردبوو ، سەرەتا ئێمە ترسـاین واماندەزانی فرێماندەدەنـە نـاو بـەحرەوە ، ئینجـا وەجبەیـەکیان بـرد خەڵکەکەش ناوی خۆی دەنوسی بەلام هەرناوی پیرەکانیان دەنوسی و پێیانیـان ووتبـوو بـرۆن فریێـان بدەنـە ئـەو کولانانـەی سـلێمانی و چەمـچەماڵ نەرۆنـەوە شـوێنی ئەسـڵی خۆیـان. دووای ناونوسـینمان ئێمەیان گواستەوە بۆ (سـەماوە) ئێمـە هـەمووومان وەك درنـدە وابـوین پیس و ریشمان لەسەر سنگمان بوو ئەسپێ بەگینمانـدا دەهاتـەخوارێ کەڵکی ئەوەمان نەبوو کەس بمانبینێ ، لە سەماوە ئێمەیان خستە نـاو هۆڵێکـەوە بـەزۆر گوتیـان دەبـێ خۆتـان بـشۆن و ریـشتان بتاشـن ، گاڵتەشیان پێدەکرین و پێیان رادەبواردین و دەیان ووت گۆرانیمان بـۆ بڵێن قەت قـەت ئـەو سـوکایەتیەم لەبیرنـچێتەوە ، ئێمـەش لـە هـەوڵی سـۆراغی منداڵـەکانمان بـوین ئـەوانیش دەیـان ووت منداڵـەکانتان هەموویان وا لـە دەوری شـێخ جەعفـەری محـافزی سـلێمانین مزاهـەرە دەکەن و داوای ئێوە دەکەن کاتێکیش هاتینـە سـلێمانی ووتمـان ئـەی کوانێ منداڵەکان ؟ ووتیان منداڵی چـی وەلا یـەك منـداڵ نەهاتۆتـەوە. کاتێ لەنوگرەسەلمان دەرچـوم بەقـەد دیـوارەوە دەرۆیـشتم یانـدەبوو بەدار عەسا برۆمە رێوە هۆکاری ئەمەشی گەراندەوە بـۆ ئـەو وەزعـەی لە نوگرەسەلمان بینی ودەڵێ : ئەگەر کەسێ ماوەی شەش مانگ رۆانە دوو سەمونی پیس بە ئاوی پیس و تاڵەوە بخوات هەروای بەسەردێت.

(ئاورینگ عەلی قادر) ئەومنداڵەی چوە سەفەری مەرگ و نەمرد.

هەمووومان دەزانین منداڵ نەدەزانێ تاوان چیەو نەدەتوانێ تاوان بکات، هیچ یاسایەکیش نیە لەدونیادا تۆمەتی سیاسی بداتە باڵ منداڵ ، چونکە بونەوەرێکی بەریئە لەهەموو گوناهێك ، بەلاّم حزبی بەعس ئەمەی نەدەزانی گرنگ ئەوە بوو کوردێك کەم بێتەوە. (ئاورینگ) لەدایکبووی ساڵی١٩٨٥واتە لەکاتی شالآوەکانی ئەنفال تەمەنی سێ ساڵ بوە، دانیشتوی گوندی (سوتکە) ی ناحیەی (ئاخجەلەر) ی قەزای (چەمچەماڵ) ی پارێزگای(کەرکوك) ە لەساڵی ١٩٨٨ لە شالآوی ئەنفالی چواردا لەگەڵ هەندێ لە کەس و کاری لەلایەن سوپای ئەنفالچی دەستگیر دەکرێن و بەرە و کەمپەکانی ئەنفال بەرێ دەکرێن ، هەرچەندە ئەوکاتە ئاورینگ زۆر منداڵ بوە بەلآم زۆر لە روداوەکان وەکو کەسێکی گەورە باسدەکات ، باگوێی بۆ شلکەین بزانین چی دەڵێ : ئەوەی کە لە یادم بێت ئەوکات کەمنداڵ بوم بۆتان دەگێرمەوە رۆژی ١٩٨٨/٥/٤ کە هەژدەی رەمەزانبووە کەگوندەکەی ئێمە کوتە بەر شالآوی ئەنفال ، ئێمە من و سالمی برام و گزنگی خوشکە گەورەم و پورێکم و ئامۆزایەکم و هەندێ لە خزمەکانمان لەدایك و باوکم دابراین بەتراکتۆر بەرەو لای بازیان رۆیشتین بۆ ئەوەی خۆمان رزگار بکەین ، بەلآم لە نزیك جادەی بازیان جەیشەکە ئێمەیانگرت و بەرەو سەربازگەی سوسێ بردمانیان لەوێوە بۆ (مدرسە قیتال) ی دووبز بردمانیان ، ئەوشێوە دەستگیرکردنە وەکو خەون دێتە پێش چاوم بۆیە ناتوانم هەموو روداوەکە بەوردی بگێرمەوە ، خۆتاندەزانن منداڵ هەمیشە بیرلە سێ شتدەکاتەوە کە ئەویش خواردن و دایك و باوکە ، منیش خوشکە گەورەکەم تارادەیەك بۆشاییی بێدایکی بۆم پرکردبووە

، بۆمەسەلەی خواردنیش هەمیشە برسی بووین گەورەوبچوک عەودالی خواردن بوو ، بۆ ئەوەشیان ناتوانم بەوردی باسی بکەم بەلام ئەوەم لەیادە هەمیشە برسی بووم ، ئەوەشم لەبیرە جار جار حەرەسەکان بانگیان دەکردم نانیان دەدامێ. (حەلاوە سەیدە حەسەن) کە پوری (ئاورینگ) ە لەو سەفەری مەرگەدا هاوڕێیان بووە و دەڵێ : دوای ئەوەی لە سەربازگەی سوسێوە ئێمەیان گواستەوە بۆ (مدرسە قتال)ی دووبز لەوێ منداڵەکانیان لە دایکیان جیاکدەوە بەهەموو تەمەنەکانەوە تەنانەت منداڵی شیرەخۆرشیان برد ، بەلام هەر چۆنێ بێ (ئاورینگ) مان لەنێوان خۆمان شاردەوە نەیانزانی ئێمە منداڵمان پێیە ، لە دووبز رەزالەتی زۆرمان بینی ، دووایی ئێمەیان گواستەوە بۆ نوگرەسەلمان رەزالەتی تەواو لەوێبوو ، لەوێ سەرەتا خواردنی باشیاندایێ ، بەلام دواتر کەمیان کردەوە شەوو رۆژێ یەك سەمونیان دەدایێ. پورە (حەلاو) دەڵێ : ئەفسەرێك لەوێ دەیویست (ئاورینگ) بۆخۆی ببات بەلام هەر چۆنێك بێت نەمهێشت بیبات چونکە هەموو هەولی من ئەوەبوو کە(ئاورینگ) بپارێزم ، هەرچەندە چاوەروانی بەربونیش نەبووین چونکە نوگرەسەلمان بەلای ئێمەی ئافرەتەوە شوێنێکی زۆر دوربوو زۆربەی خەڵککەکەش لەوێ لەبرسان و لەبەر نەخۆشی دەمردن. ئاورینگ دەڵێ : من لەبیرم نییە سەرگوزشتەی بەربونەکەمان بە تەواویباسبکەم بەلام چاك لەبیرمە کاتێ هاتینەوە سلێمانی من وام دەزانی دایك و باوکم بزر بوون بۆیە دایکم دەڵێ ئەوکاتەی ئێوە هاتنەوە تۆ دەتگوت دایەوبابە ئێوە لەکوێبوون ، ئێمە لەو سەفەرە نەویستراوە دوومانگ و حەڤدە رۆژمان پێچوو لەوساوە دایك و باوکم لەسلێمانی لەماڵی خزمەکانمان خۆیان شاردبووە بەو هیوایەی کە ئێمە بگەرێینەوە بۆ ئەوەی بەرەو ئێران برۆین چونکە

ماڵی مامەکانم هەموویان بەرەو ئەوێ چوبون ، بۆیە لەگەڵ گەیشتنەوەی ئێمە بۆ سلێمانی یەکسەر باوکم بردمانی بۆ ئێران بەرێگای قاچاغ ، دوای راپەرینەکەی ساڵی ۱۹۹۱ گەراینەوە کوردستانی ئازاد. ئاورینگ ئیستا گەورە بوە و کچێکی ئاقڵ و هۆشمەندە ، ئەوکاتەی ئەم چاوپێکەوتنەم لەگەڵی ئەنجامدا لەپۆلی شەشەمی ئامادەیی دەیخوێند وەکو کەسێکی ژیر پرسیارێکم ئاراستەکرد سەبارەت بە هەڵوێستی ئەو بەرامبەر بە ئەنفالچیەکان ؟ ئەوگوتی : من ئێستا گەورە بووم زۆر بیر لەوە دەکەمەوە ئەوکاتە من منداڵێکی سێ ساڵان بوم ئەوانەی منیش لەگەڵیان بووم جگە لەبراکەم کە ئەویش هەر منداڵ بوو هەموومان ئافرەت بوین ، دەبێ من و ئەوان چ تاوانێکمان کردبێ ؟ خۆ منی منداڵ تاوانم نەدەزانی جگە لە دایکم و نان هیچی ترم نەدەناسی بۆ دەبێ منی منداڵ زیندانی بکرێم ؟ کەهیچ یاسایەك ئەمە قبوڵ ناکات ، بۆیە وایدەبینم سەدام و هاوکارەکانی مرۆڤ نەبون درندەبون ، بۆیە دەبێ هەموو ئەوانە قورسترین سزا بدرێن کە لەتاوانی ئەنفال بەشدار بوون ، زۆریش دڵخۆشبوم کاتێ سەدام و هەندێ لەهاوکارەکانیم بینی لەبەردەم دادوەرێکی کورد سەریان شۆرکردبووە ، داوادەکەم قەرەبووی هەموو ئەنفالکراوەکان بکرێتەوە و لە هەمانکاتیش دەستخۆشی لە رێکخراوی ئەنفالەکانی کردستان و ئەو پارێزەرانە دەکەم کە لە دادگای ئەنفال بەرگری لە قوربانیانی ئەنفل دەکەن.

(ئ) : دووای بورانەوەم عەجاج منی هەتککرد

هەرکاتێ سەرنجی چاوە کزو بێهێزەکانی بەساڵاچووانی رزگاربوو لە گرتوخانەی نوگرەسەلمان دەدەیت ، لەهەر تێرامانێکدا بەهەزاران

چیرۆکی دڵتەزین دەخوێنیتەوە ، نوگرەسەلمان ئەو گرتوخانەیەی کە بەهەزاران کوردی تیا ئاخێنرا بوو ، بەهەزاران منداڵ لەوێ لەبرسان مردن ، بەهەزاران ژنی کورد لەکاتی منداڵبوندا بەبێ پزیشك و بەبێ مامان گیانیان سپارد ، میوانی هەمیشەیی ئەوێ عزرائیل بوو کەرۆژو شەو ئەویی جێنەدەهێشت ، نوگرەسەلمان واتە برسێتی و مردن و ئابروچون و چەوسانەوەی دەرونی و چڵكنی وپیسی و بێ ئاوی و هەمووشتێکی ناخۆش ، ئای چەند ناخۆشە مرۆڤ چاوەروانی مەرگ بکات و گیانیشی دەرنەچێ ، چاوەروانی ژیان بیت و هیچ پێداویستیەکی ژیانیشت نەبێ ، ئای چەند ناخۆشە هەموو بەیانیەك لەخەو هەڵبستی چەندکەسێك بەدەورەتەوە گیانیان سپاردبێ، بێئەوەی کەسێ قومێ ئاو بکابەدەمیانا و بەبێ تەڵقین و بەبێ کفن و بەبێ مەراسیمی ناشتن و بەبێ مەراسیمی پرسەو دوواتریش لاشەکەت دەبێتە خۆراکی سەگەرەشەکانی (عەجاج) بەکەڵبەکانیان لەت و پەتتدەکەن، بەتەئکید ئەمەش چارنوسی تۆش بێ ، ئەمەچ ئافاتێکە بۆ کورد ئەم کردەوەیەی بەعسیەکان یاسای جەنگەڵستانیشی بەزاندووە. شتێکی تر هەیەکەدەمەوێ باسی لێبکەم لەزاری ئەو کچ و ژنانەی کەلە نوگرەسەلمان رزگاریان بووە بەلاّم ناتوانم ناوی کەس بدرکێنم لەبەر ئەوەی کۆمەڵگای ئێمە تاکوئەمرۆ کۆمەڵگایەکی داخراوە ناوهێنانی هەرئافرەتێك دەبێتە هۆی ئابروچونی ، هەرچەندە ئەوان بەقەت قورسایی خاکی کوردستان شەرەفمەندن چونکە ئەوان لەبەرئەوەی کوردن دەسدرێژیانکراوەتەسەر لەبەر هیچ هۆیەکی تر نەبووە. یەکێ لەو ئافرەتانە دەڵێ من تەمەنم ١٦ساڵ بوو کچ بووم بەلاّم (عەجاج) کەبەرێوەبەری گرتوو خانەکەبوو بردمیە ژورەکەی خۆی داوای لێکردم کاری جنسیم لەگەڵ بکات من رازی نەبوومو

پێمگوت من کچم ، (عەجاج) ویستی بەزۆر ئەوکارەم لەگەڵ بکات بەلام من خۆم تەسلیم نـەکرد، بۆیـە بـانگی چوارکەسـی لەجـەلادەکانی کـرد کەوتنە لیدانم تاکو بێهۆشبووم ئینجا بەبێ هۆشی کـاری خـۆی لەگـەڵم کردبوو دوواترپێنج جاریتر ئەوکارەی لەگەڵم کرد هەرلەژورەکەی خۆی. من لەو ئافرەتەم پرسی بۆهەرئەوەندە لەگەڵ تۆدا کاری جنسی کـرد؟ لەوەلامدا گوتی : ئافرەتی جوانی زۆر لێبوو وەجبەی تازەش دەهات (عەجاج) هەمیشە دەگـەرا بـۆ ئـەو ئافرەتانـەی تـازە دەهـاتن فریـاش نەدەکەوت چونکە کچ و ژنی زۆر زۆری لێبوو یەك کچ نەبێ کـەناوی(ع) بووبالابەرزێکی زۆر جوان بوو خەڵکی کەرکوك بوو (عـەجاج) کەئێمـەی دەبرد بۆپاککردنەوەی قاعەکان ئیشی بەونـەدەکرد دەسـتی دەخـستە سەرملی و یاری بەسینگی دەکرد بەبەر چاوی ئێمەوە. ئەم ئافرەتانەی باسیاندەکەین ئێستاش لەژیان ماون گەنجیشن بەلام نـاتوانن شـوبکەن چونکە درکاندنی ئەوەی کەبەسـەریان هـاتووە دورنیـە توشـی بـەلایان بکات بۆیە ئەگەر کەسێکیش بچێتەداوایان رەتـی دەکەنـەوە باشـە بـۆ دەبێـت کەسـێك ئەوباجـە گەورەیـە بـدات لـەبری ئـەوەی کـەکوردە هـەتاکومابێت نـەتوانێ ژیـانی هاوسـەری پێـك بـێنێ ، زۆرن ئـەو ئافرەتانەی توشی ئـەم کارەساتە نەویستراوە بـوون بـەلام بۆدادگـای ئـەنفال لـەزۆر لاوە هەوڵیانـدا کـەس نـەیتوانی هـیچ کـەس لـەو ژنانـە رازیبکات بێنە بەردەم دادگا لە بەغدا بـەلام دووای مانـدوبوونیکی زۆر من توانیم یەك دوو لەو ژنانە رازیبکەم بەلام بەکۆمەلێ مەرج کە دوواتر توانیمان بەهاوکاری هەردوو برایانی بەرێزم (دادوەر محەمد عرێبـی) و(داواکاری گشتی مـونقز ئـال فیرعـۆن) و هـاورێ پارێزەرەکـانم لـەتیمی داکۆکی لەقوربانیانی ئەنفال لەدادگای بالای تـاوانی ئێـراق ، کـەدوواتر لەسەر داوای من لەو چوار پارێزەرەکـەی نـاو هـۆڵی دادگـا دەبـێ یـەك

پارێزەر بمێنیتەوە لەناو هوڵی دادگا کە ئەویش هەر من دەست نیشانم کردبووباری بوو، بۆ ئەوەی پارێزەرەکانیش ئەو ئافرەتـە نەناسـنەوە، چـونکە وارێککـەوتین کـە بۆنـاو داد شـکاتکەر بـەژمارە بـانگ بکرێـت کەخۆی ژمارەکەی پـێ گووترابـوو لـە پـشتی پەردەشـەوە دانیـشتبوو ئامێرەکانیش دەنگیان دەگۆڕی ، ئەم لایەنە گرنگەش تاکە دانیـشتنی دادگابوو ئەم باسەی تیا ورووژا ، مـن خـۆم زۆر پـێش دانیـشتنی دادگا هەسـتم بـەو نوقـسانیە کردبـوو ،بۆیـە دووسـاڵ پێـشترخۆم بـۆی ئامادەکردبوو ، لەبەر ئەوەی پێشبینی ئـەوەمان دەکـرد هـەموو شـتێ لەبەردەم دادگا باس دەکرێت لەچوارچێوەی تاوانی ئەنفال،تاکـە شـت کەباسناکرێت مەسەلەی (هەتککردنە). دیارەجەنابی سەرۆك بـارزانیش زۆر بەبایەخەوە چاودێری دادگاکەی دەکردو تێبینی خۆی هەبوو،یەکێ لەتێبینیـەکانی بـەرێزیان فـەرموی کـەموو کـوری هەیـە لـە دادگاکـەدا کەمەسەلەی هەتککردنی ئافرەتانە لەوێ باس نەکراوە؟ پـێش ئـەوەی مـن وەلآم بدەمـەوە بـرادەران گووتیـان کـاك زەمـان ئـەوکارەی جێبەجێ کردووە وردەکاریەکانمان بۆی باسـکرد. ئـەنفال بەملیونـەها چیرۆکی جەرگبڕی لەم شێوەیەی تێدایە بـەحوکمی کـارکردنم لـەوماوە دورو درێژەدا کاتێ دەمەوێ شتێ لەسەر تاوانی ئەنفال بنووسم هـەموو رووداوەکە وەکو فلیمێك دێتە بەر چاوم نازانم لەکوێوە دەست پێبکـەم ، لەبـەر ئـەوەی ئەگـەر رزگاربویـەکی نوگرەسـەلمان یـان دووبـز یـان شایەتحالێك ئەو باسی ئەوشـوێنەت بۆدەکـات کـەلێی بـووە بـەلام مـن بەحوکمی ئەوەی چاوپێکەوتن وگفتو گـۆم لەگـەڵ زۆرێـك لـەوانکردووە دەتوانم بڵێم شایەت حاڵی هەموو روداوەکەم.

مدرسه قتالی دوبز یان (بەندیخانەی ئافرەتانی ئەنفالكراو)

هـاووڵاتی (فوزیـه احمـد حامـد) لـەدایكبووی ١٩٦٩- خـەڵكی گونـدی محمـود پـەریزە، سـەر بەناحیـەی قادركـەرەم، قـەزای دووز.. لـەكاتی شـاڵاوی ئەنفالـەكان بـۆ سـەر ناوچـەكەیان لە١٠/٤/١٩٨٨، وێڕای ئەنفالكردنی سـەرجەم كـەس‌و كارەكـەی، هاوسـەرەكەی (كمـال عبـدالعزیز قـادر) بەهـەمان شـێوە ئەنفالكراوەو بێسەرو شـوێنە. ناحیـەی قـادر كـەرەم كەلـە (٩٤) گوند پێكهاتووە، بەر ئەنفالی سـێ كـەوت‌و لـەماوەی نێـوان (٧-٢٠)ی نیـسانی خایانـدو پـتر لـە(٣٠) هـەزار خـەڵكی ناوچـەكە كوژران‌و بێسەرو شوێنكران... فوزیە خان بەمجۆرە بۆمان هاتە ئاخاوتن:

گوندەكەمان بەئۆتۆمبیل نزیكـەی كاتـژمێرێ لـەقادر كەرەمـەوە دوورە، ناوچەیەكی گردۆلكاوییە، گوندەكانی دەوروبەرمان (عەلی مستەفا-زەردە- قۆچەلی)یە.

سـێ- چـوار رۆژ بـەر لەئـەنفالكردنی گوندەكـەمان‌و گونـدەكانی دەوروبەری، بـەردەوام فرۆكـە دەسـترێژی ناوچـەكەیان دەكـردو لـەرێگاوبانان خـەڵكی پیادەیـان دەكوشـت‌و ئۆتۆمبیلیـان دەسوتاندو شوان‌و گاوان‌و مەڕوماڵاتیان دەكووشت، كەس بەڕۆژ نەیدەوێرا لەماڵ سەر دەربێنێ، تەنها بەشەو خەڵكی هاتوچۆیان دەكرد. لە٧ی نیـسانی سـاڵی ١٩٨٨، هێزەكـانی رژێـم لەسـوپاو ئەفواجـەكانی جـاش لـەدوزخورماتووەوە كەوتنـە جموجـۆڵ‌و لەبنكـەكانیان بڵاوەیـان لێكـرد. دوو رۆژ پاشـتر لـەلایلان‌و چەمچەماڵ‌و سەنگاوەوە بەڕێكەوتن‌و لەهـەموو لایەكـەوە بـەرەو ناحیەی قادر كەرەم پێشڕەوییان كرد، ئەو هێزە هاوبەشـەی كـە لـەقادر كەرەمـەوە بەڕێكـەوتن لـەلیوای ٦٥ی هێـزی تایبـەت‌و

لەلایەن هەردوو فەوجی خەفیفە (٥٨و ٢٠٠) پاڵپشت دەکران، بەچاوساغی موستەشار (شێخ حەسیبو عەبەی شانان). دوو رۆژ بەر لەئەنفالکردنی گوندەکە، لەتاریكو روونی بەیانیەوە تا نیوەڕۆ فڕۆکە گوندەکەی بۆردومان دەکرد، خەڵکی گوندەکە روویان لەهەردەی (دار خورما)کرد کەناوچەیەکی گردۆلکاوییە، لەو هەردە خەڵکەکە کوونە تەیارەیان هەڵکەندبوو؛ خۆیان تێدا حەشار دەدا، نەبادا بەر هێرشو پەلامار بکەون، گوندەکەش لەناوبلێسەی ئاگرو دوکەڵدا ونببوو. ئەو خەڵکە ماڵوێرانو بێدەسەڵاتەی کە لەهەردەکە کۆببوونەوە، پتر لە(٣٠٠)کەسدەبوون، تەنها نانەرەقو خواردنی ووشکەمان پێبوو، کەس ئاگری نەدەکردەوە، زیرەی منداڵ دەگەیشتە ئاسمانێ، لەخودا زیاتر کەسمان شك نەدەبرد، هەر دوعامان دەکردو خێریان قەرار دەداو لەناخەوەش ئاگرمان تێبەربببوو.
کاتێ هێزەکە بەچاوساغی جاشەکان روویان لە گوندەکە کردو زانیان کەسی تێدا نیە، یەکسەر روویان لەهەردەکە کرد، چونکە شێخ حەسیب خۆی خەڵکی گوندەکەی ئێمە بوو، باش شارەزای ناوچەکە بوو. کاتێ چوار دەورمان گیرا، یەکەمجار زەلامەکانیان دایەپێش خۆیان، پاشان ژنومنداڵەکانیان بارکردە ناو ئیڤاسەربازییەکانەوەو بۆ (عەلی مستەفا)یان بردین، کەهەر ئەو رۆژە سەرلەبەیانیەکەی ئاگری تێبەربببوو، هەمووی بەسەریەکدا رووخابو و دیمەنێکی ئەوەندە دڵتەزێنو جەرگبڕ بوو، کەس خۆی پێنەدەگیراو لەقوڵپەی گریانی دەدا.
لەگەڵ خۆرئاوابوون، بردمانیان بۆ ناو لیوایەکەی چەمچەماڵ (کەرۆژی راپەرینەکەی چەمچەماڵ بوو). لەچەمچەماڵ یەك شەو ماینەوە، زەلامەکانیان لەژنەکان جودا کردەوە، بۆ بەیانی رۆژی ئایندە سواری مەنشەئەیان کردینو بۆ تۆپزاوە بەرێکەوتین.
لەتۆپزاوە، دارت هەڵدابا نەدەکەوتە سەر زەوی، لەوێ ئازارێکی

زۆریان داین، هەزار قسەی ناشرینیان پێدەوتین، (٥) رۆژ لەتۆپزاوە ماینەوە، لەرۆژی سێیەم گەنجەکانیان جودا کردەوە، لەرۆژی چوارەم پیرو بەسالاچووەکانیان جودا کردەوە، لەرۆژی پێنجەم منداڵی بەرمەمکەیان لێسەندین، ئەو رۆژەی منداڵە بەرمەمکەکانیان لێسەندین، بەجارێ شێتو هار بووین، هەتا بەیانی هەر شیوەنو گریان بوو، ئەم کارانە تەنها بەشەو دەکران. بۆ بەیانیەکەی منداڵەکانیان گەڕاندەوە لامان. ئەو ژنو منداڵانەی کە بۆ دوبز بەرێکران پتر لە(١٠-١٢) هەزار ژنو منداڵ دەبوون، ئۆتۆمبیلی سەوزی موقەپەتیان هێناو هەر (٢١) خێزان باردەکرانە ناو ئۆتۆمبیلەکان، حەقیان بەسەر ئەوەوە نەبوو کەهەر خێزانێك چەند کەسە، زۆرن، یان کەم. پتر لە(٢٠٠-٣٠٠) سەیارە وەستابوونو خەڵکیان بار دەکرد، وەجبە وەجبە ئەو خەڵکەیان دەگوێزایەوە. کاتژمێر (٩)ی شەو بەدواوە لەتۆپزاوە بەرێکەوتینو شەوێکی درەنگ گەیشتینە (مدرسە قتالی دوبز). لەوێ مەنتیقە مەنتیقە خەڵکەکەیان جیاکردەوە، هەولێر بەجیا-کەرکوك بەجیا، کەلارو کفری بەجیا...هتد. هەر قاعەیەك نزیکەی (١٠٠٠) هەزار ژنو منداڵی تێدابوو.. ئێمە لەدوبز (٦) مانگ ماینەوە، رۆژی یەك سەمونیان دەداینێ، شلەو برنجو چایان دەداینێ، خواردنەکەمان مام ناوەندی بوو، رێگایان دەداین لەناو تەلبەندەکە ئاگر بکەینەوەو جلەکانمان بشۆین، زۆر جاریش بەدزیو ئاشکرا ئەو دارودوڕەی لەناو تەڵبەندەکە بوو ببڕینەوەو ئاگری پێ بکەینەوە، زۆرجاریش لەسەر ئاگرکردنەوە قسەی ناشرینیان بەئافرەتانو منداڵان دەوتو لێیان دەدان. (ئەبو مەعروفو هادی عارەب) کەهەردووکیان عارەب بوونو بەتەمەن بوون، کەجەیشی شەعبی بوون، هاوکاری خەڵکەکەیان دەکردو غەدریان لێنەدەکردین. پاش ئەوەی (٣) مانگ لەدوبز بووین، (بێخاڵ)ی کچم کەمنداڵ بوو،

نەخۆش کەوت، بردمان بۆ نەخۆشخانەی دوبز، یەك شەو لەخەستەخانە مایەوە، رۆژی پاشتر کەگەڕاینەوە (مدرسە قتالَ) لەوێ مرد. ئەوانەی دەمردن، لەئێمەیان وەردەگرتو خۆیان دەیانناشتن، گۆڕستانی مردووەکان لەنێوان دوبزو گوندی (قەرەچەم) بوو، کەگوندێکی کوردنشینەو تەعریب کراوە، لەماوەی ئەو شەش مانگەدا پتر لە (١٠٠٠) هەزار ژنو منداڵ مردن، ئەوانەی دەشمردن بەنەخۆشی زگچوونو رشانەوەو سورێژەوە دەمردن. (حاجی حمد ب. ب.) کەپیاوچاکێکی دوبزە، منداڵێکی زۆری لەو ئەنفالکراوانە بەدەستی خۆی ناشتوەو کفنو دفنی کردووە. پاشئەو شەش مانگە، هەموو مانگێ (٢) کاروان ژنو منداڵیان دەبرد، کەهەر کاروانێك (٢٠-٢٥) سەیارە دەبوون. یەکەم وەجبە لەهەولێرو کفریو کەلار بارکران، کەتائێستاکە بێسەروشوێنن. وەجبەی کەرکوكو قادر کەرەم، بە(٢) وەجبە بارکران، بردمانیان بۆ تکریت، کەپتر لە(٢) هەزار کەسدەبووین، دوو شەو لەتکریتماینەوە، تەنها یەك ژەم هەندێ شۆربایان داینێ، چلەی هاوین بوو، کەس بەرگەی گەرمای نەدەگرت ، هەر لەناو ئۆتۆمبیلەکان ئێمەیان هێشتەوە. پاش عەفواتەکەی ١٩٨٨/٩/٦ خواردنیان بۆ هێناین، ئەوکاتەی لەتکریت بووین، قاعەیەکی زۆری لێبوو، (ژێر زەمینی) هەبوو، خەڵکی بەمەبەستی دەست بەئاو گەیاندن، گوێیان بەدەرگا ئاسنینکەکانی ژێر زەمینەکەوە دەنا، دەنگی غەڵبەغەڵبی خەڵك دەهاتە گوێ. ئەو کاتەی خەڵکەکەیان برد بۆ تکریت، هەرچیمان پێبوو لێیان سەندینو ناونووسیان کردین، دوو ژنی عارەبیان هێنابوو، هەموو لەشمانیان دەپشکنی.. رۆژێك پاش عەفواتەکە، سواری مەنشەئەیان کردینو بۆ عەربەت بەڕێیان کردین، پاشان لەوێ بەرەڵلایان کردین.

بەشی پێنجەم

ئەومندالانەی لەخێزانەکانیان جیابونەوە بەهۆی پیادەکردنی تاوانەکانی(ئەنفال)

هاوڵاتی (**نازم ئیبراهیم شێخ بزێنی**) لەساڵی ١٩٧٤ لەگوندی سەرچناری بناری خاڵخاڵان هاتۆتە دنیاوە، دایكو باوكو (٤) براو(٢) خوشكی ئەنفالكراون، بەتەنها خۆیو برایەكی ماون كاكە نازم بەم شێوەیە بۆمان هاتە ئاخاوتن: پاش ئەوەی رژێمی ناوەندی بەغدا لە١٩٨٨/٥/٣ گوندی گۆپتەپەیدایە بەرهێرشی فرۆكەو كیمیابارانیكرد. نزیكەی هەفتەیەك پاش ئەو كارەساتە لەهەموو قۆڵەكانەوە رژێم هێرشی بۆ سەر ناوچەكان دەستپێكرد لەقۆڵی (ئاغجەلەر.رێدار ، تەق تەق، بەری كۆیە) بەمەبەستی گەمارۆدانی خەڵكەكەو دەستگیركردنیان، هێزەكەی دوژمن كەلەسەدان تانكو زریپۆشو فرۆكەو چەكی جۆر بەجۆر پێكهاتبوو. كەبەهەزاران سەربازو بەكرێگیراو پاڵپشتی هێزەكەیان دەكرد لەسەر تاسەری ناوچەكە پەرتبوون. پاش ئەوەی دوژمن هێرشی بۆ سەرناوچەكەمانكرد. بەناچاری بەماڵو منداڵەوە بەسەڵتە زەلام روومان لەچەمەكانی رووباری دوكانكرد لەگەڵ ئێمەش خەڵكی گوندەكانی (توتەقەڵ، گردخەبەر، شێخان،جەلەمۆرد، چوقلیجە) بەهەمان شێوە سەرگەردانو پەرەوازەببوون. سێ رۆژان بەكۆلەمەرگی بەو حاڵە ماینەوە نەماندەزانی چ بكەین، سەرمان لێشێوابوو،نركەو ناڵەی تۆپو تانك دونیای وروژاندبوو. پاش ئەوەی لەخۆمان وەرسبووین بەناچاری ژنو منداڵەكان روویان لەگوندەكان كردەوە لەلایەك برسیەتی هەرەسی بۆ هێنابووین، لەلایەكی دی ترسو تۆقاندن، ئەو ناوچەیە بۆنی بارووتو مەرگی لێدەهات. ژن و منداڵو پیرو پەككەوتەكان هیچ رێگە چارەیەكیان نەبوو سواری تەراكتۆر بوونو بەدەم زێو زێ بەرەوتەقتەق بەرێكەوتن،هێزە زەبەلاحەكەی دوژمن لەگوندی قەمیشە موڵگەی بەستابوون وەك گورگ پەلاماریان دایـنو كەلبەیان

لی تیژ کردین، لەهەورازەکەی قەمیشە هەرچیمان پێبوو لێیان ئەستاندین بەدەستی رەشی خۆیان گوارەو ملوانکو بازنیان لەئافرەتەکان دەکردەوە هەموو شوێنێکی لەشیان دەپشکنین هەر لەرێگاوە سوکایەتیەکی زۆریان پێکردین لەکاتژمێر شەشی ئێوارە تا نۆی بەیانی لەو گۆرە لەناو تەراکتۆرەکان رایانگرتین هیچ گوێیان لەتێنویەتیو برسێتیمان نەدا، تادەهات خەڵکی گیراویان کۆدەکردەوە کاتژمێر (٢)ی پاش نیوەڕۆ پاش ئەوەی حمایەیان بۆ دانابن کەزیاد لە(٢٠) تەرکتۆر دەبووبن، بەرەو تەق تەق بەرێیان کردین.

لەگەڵ هەر تەراکتۆرێ (٢) سەربازیان لەگەڵمان دا دەنا لەبیرمە عارەبانەی تەراکتۆرەکەی ئێمە وەرگەڕاو سەربازێك بەژێریەوە مردیەك دوو ئافرەتیش دەستو سەرو پۆتەلاکیان شکا. سەربازەکان پەلاماری شوفێرەکەیانداو هەموو لەشیان تێك شکاندو لەو دەشتە بەجێیان هێشت. سەبارەت بەزەلامو گەنجەکان بەخۆیانو مەڕو مالاتەکانەوە روویان لەبناری خالخالان کرد ئەویش لەبەر دوو هۆ: یەکەم چونکە ناوچەیەکی دوورە دەستی دوژمنەو کەم وارێك کەوتووە دوژمن دەسەلاتی بەسەر ئەو ناوچەیەدا هەبێت ئەویش لەبەر بوونی هێزی پێشمەرگەی کوردستان. خالی دووهەمیش بۆ ئەوە بوو مەڕو مالاتەکان بپارێزن وتمان ئەگەر ماڵو خانووەکانیشمان لەدەستچوو، مەڕو مالاتەکان بمێننەوە. کاتێ گەیشتینە ئاژەڵ دروستیەکەی (بیگرە) تەقتەق خەڵکی جوامێرو بەئەمەکی تەقتەق دەستە دەستە خواردنیان بۆ دەهێنایو هەوڵو تەقەلاشیاندەدا بەهەر فرتو فێلێك بێت رزگارمان بکەنو لەبن دەستی جەیشو جاشە خۆ فرۆشەکان دەرمانبهێنن. جاشێك کەناسیارمان بوو ووتی دەچمە دەرەوە ئێوەش واتە خۆمو براکەم بەناوی (ئیسماعیل) دەربازتان دەکەم، پاش هەندێ

سەربازەکان هاتن و گەمارۆی شوێنکەیانداو جاشەکانیان دەرکردو ئیڤایەکی زۆریان راگرتو کەوتنە بارکردنی خەڵکەکە بۆ کەرکوك بەهەر شێوەیەکبوو بە ووریاییەوە من و براکەم خۆمان لەوێ دوورخستەوەو چووینە ناو(تەقتەق)ەوە بیگرە کەهەر بەتەنیشت تەق تەقەوەیە رووبمان لەگەڕاجرکد دووکوڕی تریش خۆیان رزگار کردبوو،سواری ئۆتۆمبێل بووین و چووینە خەڵەکان لەماڵی خزمێکمان بەنێوی (احمد کریم) ماوەیك ماینەوە.

دایك و خوشك و براکانم هەموو گیران و نەماندەزانی چیان بەسەرهاتووە تەنها من و براکەم مابووینەوە باوکیشم لەخاڵخاڵان لەلای مەڕوماڵاتەکان مابۆوە.

(٦–٧) رۆژ دەنگۆیە بڵاو بۆوە گوایە ئەو خەڵکەی بەبناری خەڵخاڵان ماونەتەوە بەهێزی پیشمەرگەشەوەگەر تەسلیم بەبارق ومستەشارو مەفرەزە خاسەکان ببنەوە ئەوا ژن و منداڵەکان بەڕەڵلا دەکەن ئەو هەواڵە وایکرد خەڵکی زۆر تەسلیم بەمستەشارەکان ببنەوە بەتایبەت لەسنووری کۆیە باوکیشم لەگەڵ ئەو خەڵکە تەسەلیم بۆوە لەچاتروکاندنێ ئەوانیشیان بزرکرد، تائێستا کەش هەر بێیسەرو شوێنن هەر لەچاوەڕوانی هاتنەوەیاندان.

(جەمیل محەمەد ئەحمەد)

ئەومنداڵەی سەردەمی ئەنفال لە خیزانەکەی جیابووە، بابزانین چیمان بۆ باس دەکات:

ناوم(جەمیل محەمەد ئەحمەد)ە خەڵکی گوندی فەقێ مستەفام کەسەربە ناحیەی قادرکەرەمە لە پاریزگای کەرکوك. ئێمە لە دێکەی خۆمان دانیشتبوین خەریکی جوتیاری و مەرداری بوین ، دەنگوباسی

ئەوەهەبوو کە رژێم پەلاماری ناوچەکەدەدات، پیش دێیەکـەی ئێمـەش گونـدەکانی (مەسـۆیی) کـە چـوار گونـدن ئـەنفالکرابون ، لەگـەڵ گوندەکانی داویەو دەوروبەری بـە سەرپەرشتی تاوانبار(بارق حاجی حنتـە) بۆیـە ئێمـەش زۆردەترسـاین ، ناچـار بـوین خۆمـان بگێنینـە ناحیەی سەنگاو پێمانوابوو ئەگەربچینەئەوێ رزگارمان دەبێـت ، بۆیـە مـەرومالآت و هەنـدێ بـەتانیمان لـە ولآغ بـارکرد ماڵەکـەمان هـەمووی جێهێـشت کەوتینـــەرێ ، هەرئـــەوڕۆژە بـــانگی ئێـــوارە گەیـشتینە گوندی(سەرقەلآ) کەنزیك(ناحیەی سەنگاوە) بەلآم پێش ئێمـە دیـاربوو خەڵکی گونـدەکانی تـریش هاتبونـە ئەوشـوێنە، سـەربازەکانی رژیمـی لەوێ رێگایان لێمـان گـرت نـەیان هێـشت بـچینە سـەنگاو وتیـان لێـرە بمێننەوە تاسبەی زیلی عسکەریان بۆدێت ، بۆماوەی سێ رۆژ ئێمەیان لەوێراگرد، خەڵکەکە زۆر بێزار بـوون دووای سـێ رۆژەکـە ئەفـسەرێکی ئێراقی هات کە تەرجومانی کوردی لەگەڵ بوو، وتی عائیلـەکان بالێرە بمێننەوەو شوانەکانیش مەرومالآت بەرن بەرەو چەمچەماڵ کـە لەگـەڵ شوانەکان کەوتینەرێ دوو کوری مامم کەلەگەڵ مەرەکان دەرۆیشتن بۆ چەمچەماڵ ، هەرچەندە ئەوکات من زۆر منـداڵ بـووم بـەلآم کورەکـانی مامم وتیان با(جەمیل) لەگەڵ ئێمـەبێت ، باوکم وتـی(جـەمیل) نـابێ بێـت لەگـەڵتان چـونکە زۆر منداڵـەو لـەخۆم جیـای ناکەمەوە،بـەلآم کورەکانی مامم وتیـان هـەردەبێ بێـت لـە گـەڵمان ئێمـە ئاگامـان لێـی دەبێت ،هەرچۆنێ بێت باوکمیان رازیکرد کـەبرۆم لەگـەڵیان ، کەوتینـە رێ لە باسەرەوە سێ رۆژ رێمانکرد بەرەو چەمچەماڵ وپیرایـی ، لـەرێ زۆر ناخۆشبوو نانمان پێنەمابوو جگە لەمەش عەسکەرەکان بەدرێـژایی رێگاکە دەکەوتنە ناو رانە مەرەکـەو بەکـەیفی خۆیـان کـام مەرباشـبوو دەیانبرد ئێمەش نەماندەوێرا دەنگ بکـەین چـونکە دەیـانگوت (بـارق) چەندین رانە مـەرو شـوانی بـردووە. کەگەیـشتینە شـیوە سـوری نزیـك

پیرایی پێش چەمچەماڵ قەسابەکان و ئەوانەی خەریکی کڕین و فرۆشتنی مەرومالآت بوون هاتنە پێشمان پێمانیان دەگوت ئێستا (بارق) دێت دەتانبات بۆئەوەی مەرەکانیان بە هەرزان پێبفرۆشین ئێمەش زۆر ماندو و شەکەت بوین زۆریش دەترساین نەماندەزانی چیبکەین ناچار جوتی مەرو بەرخمان بە(١٥) دینار دەفرۆشت. سەبارەت بەوەی کەس یارمەتیدابن ؟ جەمیل دەڵێ : نەوەاللە سەرەرای ئەوەی کە یارمەتی ئێمەیان نەدەدا کەچی تەعەداشیان لێمان دەکرد جاشەکان دارکاری شوانەکانیان دەکردو مەرەکانیان دەبردو شوانە کەشیان دەدا دەست عسکەری،من لەبەرچاوی خۆم جاشم بینی کەشوانی دارکاری دەکرد وەکو (رەحمانی مام حەسەن) کە خەڵکی گوندی کۆییە یەکێبوو لەو شوانانەی جاشەکان تەعزیبیاندا دوایش مەرەکەیان بردو خۆشیان دایە دەست سوپای ئەنفالچی. منییش دووای ئەوەی مەرەکانم فرۆشرا پورێکم لە گەڵ خاڵم هاتبون بۆ سۆراغی من منیان لەگەڵ خۆیانبرد بۆ سلێمانی بۆ ماڵی خۆیان لای ئەوان مامەوە تا یەك مانگ بەعسیەکان جاریاندا بەناو شاردا ئەگەر هەرکەسێ گوند نشینێك لەماڵی بگرن ئەوانیش ئەنفال دەکەن، بۆیە خاڵم ناچار بوو منی برد بۆ ئۆردوگای باینجان لەوێ منی کردە شوانی ماڵێك بەبێ مقابیل خاڵم وتی با ئەم کورە لاتانبێت بەس بۆئەوەی نەیگرن بۆماوەی سێ مانگ لەوێ مامەوە دووایی لەبەر ئەوەی مەرکەزی پۆلیس و ئەمنەکان نزیکیان بوو ماڵەکە بە خاڵمیان ووت جەماعەتی مەرکەزەکە وەك بڵێی هەستیان پێکردووە واباشە کورەکە ببەیتەوە بۆیە خاڵم منی بردە چەمچەماڵ لە ئۆردگای قادرکەرەمیەکان لەوێ کردمی بەشوانی ماڵی حەکیم ئاغا تا ساڵی ١٩٩١ لای ئەوان مامەوە بەلآم دەمەوێ ئەوە بڵێم کە حاجی حەکیم ئاغامنی زۆر خۆشدەویست و پێش منداڵەکانی خۆی جل وبەرگی بۆمن دەکرد بۆیە

تا مردن لەپیاوەتی ئەو دەرناچم. سەبارەت بەسۆراغی دایك و باوك و خوشك و براكانی (جەمیل) دەڵێ : كاتێ ئێمە لە گوندی (سەرقەلاّ) جیابوینەوە ئیتر من ئەوانم نەدیەوە كە ئەو كات تەمەنم (١١) ساڵ بوو هەرئەیان ووت بەردەبن تاكو ئێستا هەر چاوەرێم بەلاّم دوای نەمانی رژێمی سەدام كە گۆرە بەكۆمەڵەكان دەركەوت زانیم ئەوان سەفەری مەرگیانكردوە. دوای ساڵی ١٩٩١ یش واتە دوای راپەرین بوم بە پێشمەرگە لە هێزی بەردە قارەمان تاكو ئێستا پێشمەرگەم. لەساڵی ١٩٩١ یش ژیانی هاوسەریم پێكهێنا و دوو منداڵم هەیە بەناوی (هێلین و بیلال) و لە ئۆردوگای بنەسلاّوە ژیان بەسەردەبەین. (جەمیل) سەبارەت بەژیان و مەسەلەی قەرەبوو دەڵێ : من ژیانێكی زۆر ناخۆش و دەردەسەریم بردەسەر ، دوور لەنازی دایك وباوك و كەس و كارم ، نەژیانم قەرەبوو دەكرێتەوە و هەموو ئێراقم لەسەر تاپۆبكەن ناكاتە ئەوەی یەك جار بڵێم بابە یان دایە یان ئەو ساتانەی لەگەڵ برا و خوشكەكانم لەدامێنی گوندەكەمان یارێماندەكرد ، بەلاّم ئەوەی دڵخۆشمدەكات كەسەدامم بینی بەو شێوەیە رسواییەوە و لە داهاتوشدا خوازیارم هەموو ئەوانەی دەستیان لە ئەنفال هەبووە لەسێدارە بدرێن ، حەزدەكەم ئەوەش بڵێم هەركاتێ كەباسی حكومەتی بەعسیاندەكرد زۆر دەترساین ، بەلاّم دووای ئەوەی سەدامیان بەو شێوەیە گرد وەكو كەسێكی ترسنۆك و بێ غیرەت ، من خەفەتی ئەوەمە ئەو ترسنۆكە دایك و باوك و خوشك و براكانمی لەمن بزركردو ئەو هەموو خەڵكەی ئەنفالكرد.

(فەرمان خورشید محەمەد)
ئەومێرد منداڵەی لە ئەنفالی گەرمیان رزگاری بوو.

فەرمان دڵی خۆی بۆمانکردەوەو بەم شێوەیە بەسەرهاتی خۆی بۆمان گێرایەوە :

ناوم (فەرمان محەمەد خورشید قادر) ە خەڵکی گوندی (تالاو) م ناحیەی (نەوجول) قەزای (خورماتوو) پارێزگای(کەرکوك). پێش ئەنفالکردنی گوندەکەمان ، هەمیشە بە فرۆکە گوندەکەمان بۆردوماندەکرا، سەرەرای ئەوەی هەموو خەلکی گوندەکە خەڵکی مەدەنی و بێچەکبوون ، بەجوتیاری و ئاژەڵداریەوە خەریك بوین ، ئەوکات من تەمەنم (١٤) ساڵ بوو ، لە ترسی ئەنفال هەفتەیەك چوین لە شاخ خۆمانشاردەوە ، خەڵکی گوند توانیان هەر هەفتەیەك ئیدارە بکەن لەبەر ئەوەی نان و خواردنمان پێنەما ، بۆیە گەراینەوە گوندەکە، دوو رۆژ دووای گەرانەوەمان واتە رۆژی ٧ / ٤ / ١٩٨٨ ئەوەندەمانزانی جاش و جەیش دەوری گوندەکەیانگرت و هەموو خەڵکی گوندیان لەوبەری گوندەکە کۆکردوە ، ئەفسەرەکە وتی (جیبو رەشاش) واتە رەشاش بێنن بۆئەوەی گولەبارانمانبکەن ، ئەوکات من نەمدەزانی ئەگەر کەسێ لەسەرە مەرگابێ دەبێ شەهادەبێنێ کەسەیرم کرد هەموو پیاوو ژنەکان پەنجەی شەهادەیان بەرز کردەوەو دەمیان ئەجولا بۆیەمنیش وەك ئەوانم کرد ، دووایی نازانم جیهاز کرا نازانم چیبوو نەمانیان کوشت منافەسەش کەوتبووە نێوان جاشەکان و جەیشەکە، ئیتر بەلێدانی قۆناغە تفەنگ خەڵکەکەیان راپێچی ناوزیلە عەسکەریەکانکرد. بەلام ئەوەی مەری پێبوو وەکومن واتە شوانەکان سەرو وەرەقەیان دا پێمان ، ئیتر لەوکاتەوە من خەبەرم نەما لە دایك و باوك و خوشك و براکانم ، چونکە ئەوانیان برد بەرەو ناحیەکە و لەوێوە بۆ (خورماتوو) و شوێنەنادیارەکان کە دوو برا و دوو خوشکم

بون لەگەڵ دایکم بەناوی (فازیلە محیەدین) و باوکم بەناوی (خورشید محەمەد قـادر) براکـانم بـەناوەکانی (لوقمـان و حـەکیم) خوشـکەکانم بەناوەکانی (کوێستان و حەسارۆست) ئـای کـە چـەند بیریـان ئەکـەم. ئێمەش مەرەکانمان بردو بەرێکەوتین بـەرەو شارۆچـکەی (خورمـاتوو) جادەو جادە ئەملا و ئەولای جادەکەش هەمووی هێزی عەسکەری بـوو ، لەهـەر رەبایەیەکـەوە چـەند جوندیـەك دەهاتنـە نـاو مـەرەکانمان و هەبوو (٥) سەری دەبرد هەبوو (٤) سەری دەبـرد بـۆ خۆیـان سـەریان دەبری و دەیانخوارد ، تاگەیشتینە (خورماتوو) یەك مەرمان پێنـەما ، ئێمە (٧) کەس بوین کە چوینە ناو (خورماتوو) نەماندەزانی چیبکەین نەشارەزابوین بەتایبەتی من ئەوە یەکەم جارمبوو (خورمـاتوو) ببیـنم لەو حەوت کەسە هـەبوو خزمـی جاش بـوو دەهـاتن دەیانبردن تـاوای لێهات من و یەك کەسیتر ماینەوە ، من و برادەرەکەم لەخۆمانـەوە لـە دەرگـای ماڵێکمانـدا فـەرمویان لێمـانکرد بـەڵام ئێمـە زۆرپـێس و بێوەزعبوین بۆیە لێمانیان پرسی ئێوەچین و خـەڵکی کوێن ؟ وتمـان خـەڵکی تـالاوین ئێمـە نەمانـدەزانی ئـەنفال چیە ؟ بەهـەرحال نانیـان داینێ و دووایی پرسیان خزمتان کێیـە لێـرە مـن نـاوی کەسـێکم ووت کەخزممانبوو لە (خورماتوو) دۆزیانـەوە ، دووایـش هاورێکـەم کـەناوی (وریـا) بـوو خزمەکـەی ئـەویش دۆزرایـەوە ، ئێمەیاندایـە دەسـت خزمـەکانمان. هـەواڵێك بـڵاو بـووە لەلایـەن دەزگاکـانی بەعـسەوە هەرماڵێك خەڵکی گوندەکان لە ماڵی بگرن ماڵەکـەش ئـەنفال دەکـەن ، مـن و خزمەکـەمان زۆر ترسـاین لـە هەواڵەکـەش وا هـاتبوو هەرکەسـێ گوند نشینێ تەسلیم بکات (٣) هەزار دیناری دەدەنێ دوو مـستەشاری جـاش کـەناویان (مدحـەد ئاغـا و تـاریق کاکـەیی) بـوو خـەڵکیان زۆر تەسلێم کرد. خزمەکەی مـن هەسـتا منـی بـرد بـۆ شـاری (سـەماوە) لـەخواروی ئێـراق ، لـەوێ مـاڵی خزمێکـی ترمـانی لـێ بـوو چـونکە

خزمەکـەم دەترسـا لـەماڵیان بمگـرن ، منـیش ووتم باشـە دەڕۆیـن بـۆ سەماوە بەڵام ئەی دایك و باوکم لەوێن ، ئەوە پرسـیاریێ بـوو هەمیشە دەمکرد ئەوانیش هەردەیانووت دێنەوە بۆلات بـەڵام تـاکو ئێـستا هـەر چاوەڕوانم. چوینە سەماوە مـاڵی خزمەکـەمان وەلآیـی هەڵویـستی ئـەو پیـاوە کـەناوی (ڕەشـید حەسـەن) بـوو زۆرزۆر بـاش بـوو ووتـی مـن سۆراغی دایك و باوکت هەردەکەم ئەگەر بەر بوون دەیانهێنمـەوە مـاڵی خۆمـان ، ئـەو ئاگـای لـەو ڕۆژە حەشـرەی کوردسـتان نـەبوو دوواتـر ئەویش هیچی بۆ نەکرا. مامەوە لەسـەماوە لـەماڵی خزمەکـەمان بـەڵام گەورەترین کێشەی من ئەوە بوو منداڵەکانی ئەوان کوردیـان نـەدەزانی ماڵی ئەوان هیچ جیاوازی نەبوو لەگەڵ سـجن چـونکە نەمـدەوێرا بـچمە دەرەوە ، دەیان وت نەوەك جیران خەبەرمان لێبـدەن تـاکو ڕاپـەڕینی سـاڵی١٩٩١ لەوماڵەمامـەوە بـەڵام ئەوماوەیـەی لـەویێ بـووم هـیچ جیـا وازیـان لـە نێـوان مـن و منداڵـەکانی خۆیـان نـەدەکرد بۆیـە تـا مـردن لەپیاوەتی ئەو ماڵ بەرێزە دەرناچـم و بـەماڵی دووەمـی دادەنـێم دوای ماڵی باوکم. من موالیدم خەریك بـوو نزیـك دەبـووە بـۆ ئـەوەی شملـی عەسکەری بکەم یەك دوو مانگم م مابوو (کاك ڕەشید) نەیـدەزانی چـی بکات ، کە من خۆشم هەستم بـەو مەسـەلەیە دەکـرد ، کـاك (ڕەشـید) ووتی فەرمان ڕاپـەڕینکراوە کوردسـتان ئـازادبووە ،ئێـستا تـۆ گـەورە بوویـت خـۆت دەتـوانی بڕیاربـدەیت لێـرە دەمێنیـەوە یـان دەچـی بـۆ کوردستان منیش ووتم دەڕۆم بـەڵام کەسـێکم نیـشانبدە لەگـەڵ خـۆی بمبات یان کەسیێ ڕێنیشاندەرم بێـت دیـاربوو کەسـی دەسـت نەکـەوت بۆیە خۆی لەگەڵم هات بۆ (خورماتوو) ئەویێ ئازاد کرابوو لەلایەن خەڵك و پێشمەرگەوە لە بەعسیەکان ، لەویێ ئەوەندە گەڕاین بەدوای خزمێـك کـە مـن لـەماڵیان بم کەسماندەسـت نەکـەوت بۆیـە کـاك (ڕەشـید) بەناچاری گەڕایەوە بۆسەماوە لەبەر ئـەوەی وەزعەکـە زۆر خـراپ بـوو

دەیانووت حوکمەت هێرش دەکات. ئـەوەی کـە زۆر دڵخۆشـی دەکـردم بینینی ئەوهەموو پێسمەرگەیە بوو ، منیش چەکێکم دەستکەوت کەوتمـە گەڵ پێشمەرگە بێ ئەوی خۆم بەکەس بناسێنم لەبـەر ئـەوەی وامـدەزانی ئـەو پێـشمەرگانە بـاوك و بـرامن بـەلاّم کـە دەیـانگوت عەسـکەردێت زۆر دەترسام وامدەزانی منیش ئەنفال دەکەن ، جەیشی ئێـراق هێرشـیانکرد بەرگریـەکی زۆرمـانکرد بـەلاّم بێـسودبوو خەڵکەکـە هـەموی رایکـرد و ئاوارەی ئێران بون بەلاّم من نەچومە ناو ئێران لەگەڵ پێشمەرگە مامـەوە لەژێر کەپرو کونەشاخ دوایـی کـە خـەڵك هـەمووی هاتـەوە منـیش هاتمـە هـەولێر لـەو سـاوە پێـشمەرگەم تـاکو ئێـستا. ئـیتر چـاوم کرایـەوە خـزم وکەسو کارم لە ئۆردوگا زۆرە ملێکانی دەورو بەری هەولێر دۆزیەوە بەلاّم هیوایان تیایە یەك کەسی ماوە یان شێت بون بیرم کردەوە تازە ماڵمـان رۆیشتن دەبێ هەوڵبدەم خێزان دروستکەم خۆنا بێ هەروا بەسەرگەردانی بمێنمەوە بۆیـە سـاڵی ١٩٩٩ خێـزانم پێکهـاورد ئێـستا سـێ منـداڵم هەیـە بەناوەکانی (کاروان/ چاوەروان / بێریڤان) بەلاّم کـاتێ نـاوی چـاوەروان دێنم شریتی ئەو هەموو چاوە روانیەی بـاوك و دایـك و بـرا و خوشـکەکانم دێنە بەر چاوم. سەبارەت بەسەدامیش پێویستی بەدادگایی نـەبوو لەبـەر ئەوەی غەرقی تاوانە دەبـوو هـە ر رۆژی پارچـەیەك گۆشـتی لێبکرایـەوە نەك هەر سەدام عـەلی حەسـەن مەجیـد و هـەموو ئەوانـەی دەسـتیان لـە ئەنفالدایە بە جاشەکانیشەوە. سەبارەت بە قەرە بوو کردنەوە ش ئەگـەر بکرێـت باشـە بـەلاّم تـاکو ئێـستا هـیچ نـەکراوە ، مـن بـەژیانێکی دەردە سـەری گەیـشتومەتە ئـەم قۆناغـە هـیچ لام لێنەکراوەتـەوە رابـرودی مـن گێرانەوەی هەر بەدەم خۆشە هەر خۆم دەزانم چەند جەفام کێشاوە نە ژیـانم قـەرە بـوو دەکرێتـەوە نـە دایـك و بـاوك و خوشـك و براکـانم ، گەرەترین دەستکەوت بۆمن ئەوەیە ئەنفالچیە کان لەبەر چاوم نـەمێنن و ریسسوا بکرێن.

(هێرۆ خورشید محەمەد)

شێخ سەلاحی مستەشاری جاش هەموو پارەو زێڕەکانی لێمان ساند

ئەگەر سەرنجی تەواو بدەیە تاوانی (ئەنفال) دەگەینە ئەو بروایەی کە ئەنفال هەموو پێکهاتەکانی کۆمەڵگای کوردی لەبەر یەك هەڵوەشاند بەتایبەتی پێکهاتەی خێزانی کورد کە گەورەترین کاریگەری هەیە لەسەرهەر تاکێك کەتا چەند وابەستەی خێزانە ، ئەم بەسەر هاتی هیرۆ خان دەیگێڕێتەوە گەواهی ئەوراستییە کە (سەدام) ی گۆڕبەگۆڕ چ ئافاتێکی بەسەر کۆمەڵگای کوردیا هێناوە :

من ناوم (هێرۆ خورشید محەمەد) ە لە دایکبووی ساڵی (١٩٧٠) م خەڵکی گوندی (سماقە)ی (شێخ بزێنی) م کە سەر بە پارێزگای کەرکوکە.

لەئەنفالەکە ئەم کەسانەم گیران (١~ باوکم خورشید محەمەد میکایل ٢~ دایکم حەنیفە عەبدولا کەدواتر لەنوگرە سەلمان رزگاری بوو ٣~ برام تاهیر خورشید لەدایکبووی (١٩٥٠) بە خۆی و خێزانی ٤~ برام نوری خورشید لەدایکبووی (١٩٦٠) ٥~ خوشکم مەدیحە خورشید بەخۆی و چوار منداڵی ٦~ ماڵی خاڵم کە حەوت سەر خێزان بوون.

سەبارەت بەرۆژی پیادەکردنی ئەنفال هێرۆخان دەڵێ : زۆرچاکم لەبیرە کەرۆژی ١٩٨٨/٥/٥ بوو کەگوندەکانی ئێمە ئەنفالکران ، پێش ئەوەی گوندەکەی ئێمە دەستی ئەنفالچیەکان بیگاتێ (عەبە) کارەبایی هەبوو کەئامر مەفرەزەی جاش بوو جوابی نارد ووتبوی با گەنجەکان بێن بۆلای من و چەك بکرن بۆ ئەوەی لای من بمێننەوە و حوکمەت نەیانگرێ خەڵکەکەش چەکیان کری و پارەی زۆریشیاندا ، شەو لە

تەلەفزین بلاو بووە کە (عەبە) کارەبایی ئەوەندە پێشمەرگەی گرتووە ،یەکسەر تەسلیم بە(بەعسی) کردبوین کەتاکو ئێستا چاومان پێاننەکەوتەوە دووایی باوکم و کەسوکاری گەنجەکان چونە لای (عەبە) بۆسۆراغی کورەکانیان لە وەلامدا پێیانی ووتبوو نابێ تەعزیەشیان بۆ دابنێن. خالم بەباوکمی ووت بابچین بۆلای (شێخ سەلاح نەقشبەندی) کەمستەشاری جاش بوو ، هەرچی مەرو مالات و پارەمان هەیە دەیدەینێ بۆ ئەوەی رزگارمانبێت و ناموسمان پارێزراو بێت تازە کورەکانمان رۆیشتن (شێخ سەلاح) هاتەلامان و گوتی : نابێ هیچ پارەو زێرو شتی واتان پێ بێ چونکە عەرەبەکان سەرتان دەبرن و لێتان دەستێنن ، من خۆم دووایی هەموو پارەو زێرو شتەکانتان دەدەم بە (تاهیر) ی دوکاندار (تاهیر) کابرایەکی دوکاندار بوو لەتەق تەق ناسرابوو. هەرچی پارەو زێرمان پێبوو لە گوارەو ئەنگوستیلە و بازن و ملوانکە هەمووی لێمان ساند بێئەوەی سەیرکات و بزانێ کامە هی کێیە، من ئەوکات هەزار دینارم پێبوو هەزاردیناری ئەوکات زۆربوو براکەم ژنی مارەکردبوو ، قەرار بوو بچین کەلوپەلی بوکێنی بکرین ، ئەو هەزار دینارەشی لێساندم. ئینجا (شێخ سەلاح) بەجیهاز قسەی لەگەڵ فرقەبوو نازانم کوێبوو کرد بەزمانی عەرەبی ئێمە لێی تێنەگەیشتین بەلام ژنێکمان لەگەڵ بوو زمانی عەرەبی تێدەگەیشت گوێی لە قسەکانی (شێخ سەلاح)ی جاش بوو وتی وەلا حیسابمان رۆیی ئێستا زیلی عەسکەری دێن دەمانبەن ، منیش وتم بۆچی وادەڵێی؟ ژنەکە وتی (شێخ سەلاح) بە عەرەبی دەڵێ جەماعەتێکی باشم بەبێ شەرو تەقە گرتووە، لەگەڵ کۆتایی هاتنی قسەکانی (سەلاح) ی جاش هەلیکۆپتەر هاتە سەر سەرمان و دوای کەمێکی تر زیلی عەسکەریش هات و خەڵکەکەیان سەرخستە ناوزیلەکان ، (شێخ سەلاح) دووبارەی دەکردەوە و دەیگوت من حەرام ناخۆم پارەو

زێرەکانتـان دەدەمـە ئـەو کەسـەی کـەپێتانم گـوت. دوای ئـەوەی خەڵکەکەیان هەمووی سواری زیلەکان کرد ، خاڵم گوتی یاشێخ بۆچی وات لەئێمەکرد مـەرو مـالأت و پـارە و زێرمـان هـەمووی دابـەتۆ بۆچی ئێمەت دایە دەستی عەسـکەری ؟ هەرکاکـە شـتێکمان بۆبکـە مـن ئـەم کـچە جـوان و عازەبانـەم لەگەڵـە ئـەی نـازانی دەکەونـە بەردەسـت وەلەکەعەرەب. لەوکاتەشدا خاڵۆزایەکم ژانی منداڵبونی بوو بردمانە بن دارێك هەرلـەوێ منداڵەکـەی بـوو ، ئێمـە شـەش کـچ بـوین ، خـاڵم زۆر پارایەوە و زۆریش تەنازولی کرد لە بەر ئێمە گوتی کورە پیاوی چاکبە هـەر ئـەم کـچانەم بـۆ رزگاربکـە ئێمـەش لـە دەوری خاڵوزاکـەم بـوین کەمنداڵی دەبوو خەریکبوو دەبورایەوە ، ژنەکە رزگاری بوو و منـداڵی بوو ، ئێمەش وتمان ژنەکە دەمرێ بە عەسکەرەکانمان گوت منداڵە کـە بۆ خۆتان ببەن. هەرجۆنێ بێ (شێخ سەلاح) بەئێمـەی گـوت دەبـچنە ناو ئەو کونە تەیارەوە ژنەکەش باشبوو هۆشی هاتەوە لەگـەڵ خومـان بردمان باقی خەڵکەکەی تر هـەموویان بـردن بـەرەو شارۆچـکەی تـەق تەق لە١٢ی نیوەڕۆ خەڵکەکەیان تەسلیم کرد ئێمـەش خۆمانـشاردەوە تا ١٢ی شەو بوو جاشەکان هاتن لۆریان هاورد دەسـکەوتەکانی (شـێخ سـەلاح) ببـەن هەرچـی مـەرو مـالأتی ئەوخەڵکـە هـەبوو هـەموویان کۆکردەوەو لە لۆریەکان باریانکرد ، بەئێمەشیان گـوت بـچنە ژێـر پێـو دەستی مەرەکان لەناو لۆری بەلأم فزەتان لێوە نەیەت ، چونکە ئەگەر عەسکەرەکان بتان بینن دەتان بەن، لۆریەکان بەرەو شارۆچکەی تـەق تـەق بەرێکـەوتن تـا گەیـشتینە سـەر پردەکـەی تـەق تـەق لای سـەیتەرەکەی قەلأتـە راوەسـتان ئێمـە وامـانزانی فرێماندەدەنـە نـاو زێیەکـە ، ئەوەنـدەمانزانی عەسـکەرەکان سـەرکەوتنە سـەر لۆریـەکان ئێمەش لـەژێرزگی مـەرەکان خۆمـان شـاردەوە ، بـەلأم (شـێخ سـلاح) پێیـانی گـوت هـەر مـەری تیایـە یەکـسەر عەسـکەرەکان دابـەزین ،

لۆریەکان بەرەو ناو تەق تەق رۆیشتن کاتیٚ گەیشتینە ناوشار ئێمەیان داگرت و گوتیان پێلاوەکانتان بگرنە دەستانەوە و راکەن بۆناو کۆلانەکان چونکە بتانگرن سەرتان دەبرن ، ئێمەش خۆمان گەیاندە ناو کۆلانێك و لەدەرگای مالێکماندا ئێمە من و ئەو ئافرەتەی خلۆزامبووین کە لەودەشتە مندالی بوو ، باش بوو مالەکە دەرگایان لێمان کردەوە گوتمان بمانشارنەوە مالیان ئاوا بێت بردمانیانە ژورەوە ، جل و بەرگ و خواردنیان بۆمان هێنا خزمەتی زۆریانکردین ، بەلام من و هاورێکەم هەردەگریاین نانمان پێنەدەخورا ، دووایش مامم هات و ئێمەی دۆزیەوە و گوتی وەرن لەگەلم بابرۆین ، منیش وامدەزانی باوك و دایکم لای ئەوانە و بۆلای ئەوانمان دەبات خالێشم هەروای گوت بەلام کاتیٚ گەیشتینە مالی مامم گوتم ئەی کوا دایك و باوکم دەستمکرد بەگریان بەلام ئامۆژنم توند لەباوەشیگرتم و گوتی رۆلە گیان مەگری ئینشا ئەلا دێنەوە. دووای حەوت مانگ دایك و باوکم لە نوگرەسەلمانەوە گەرانەوە بەلام رەنگی مردویان لیٚ نیشتبوو ، پێمگوتن چۆن ئێوەیان بەردا ؟ گوتیان لە بەر ئەوەی سجنی زۆری لیٚ بوو و ئێمەش واتە ئەختیارەکان نەخۆش و پەکمان کەوتبوو بۆیە دەریانکردین. سەبارەت بە ئەنفلچیەکان (هێرۆ) خان دەلیٚ :

(سەدام و بەعس و جاش) ئەوەی بەسەر ئێمەیان هاوردبەسەر کافریش نەهاتووە بۆیە داوا دەکەم هەر هەموویان داگا یی بکرێن و لەسێدارەیانبدەن و قەرەبووی زیانەکانمان بکەنەوە ، هەرچەندە هەموو دونیامان لەسەرتاپۆبکەن ناکاتە پەنجەی یەکیٚ لەکەسەکانمان چونکە ئەوان ئەوەی ئێمە خۆشماندەویست لە ئێمەیان ساند. پێویستە حکومەتی کوردیش لامان لێبکاتەوە چونکە خەلکی خاوەند ئەنفال هەمووی ژیانی خەراپە.

(مەریوان عەبدولقادرساڵح) ئەو منداڵەی کەتوانی لە قورگی تاوانی ئەنفال لەناو قشلەی کۆیە خۆی رزگاربکات و بەم شێوەیەی خوارەوە بەسەرهاتی خۆی بۆمان دەگێرێتەوە:

من ساڵی (١٩٧٥) لەگوندی (تاڵەبانی گەورە)ی سەر بەقەزای کۆیە لەدایك بووم گەر ژیانی خۆم باس بکەم وەك مرۆڤێکی بێبەش لەهەموو تروسکەیەکی هیواو ئومێدو ئایندەیەکی گەش.......هتد، هەر زوو گوندەکەمان بەبیانوی دەڤەری ستراتیژیو بوونی نەوت تێکدرا، لە ساڵی ١٩٧٩ بۆ شارۆچکەی (تەقتەق)راگوێزراین.

دوای دەساڵی بێکێشەو گیرو گرفت ، بەمەبەستی بژێوی ژیانو کارو کاسبی، بەماڵەوە لەبناری (خاڵخالان) چووینە گوندی (قەسرۆك) ولەوگوندە گیرساینەوە، کە پێش شالاوی ئەنفال دانیشتوانەکەی نزیکەی سەد خێزان دەبوو.

حکومەتی بەعس مانگی پێنجی ساڵی ١٩٨٨ بەسەرپەرشتی راستەوخۆی لیوا (بارق)و جاشە بەکرێگیراوەکانی کورد، بەرنامەی پەلامارەکانیان قۆناغ بەقۆناغ دەستپێکردو هێرشەکانیان بۆ سەر گوندەکانی (قەرەناو، قامیشە، قوودرەتە، دارئەختیار، قەسرۆك) هێنا. خەڵکی ئەمگوندەو گوندەکانیتر حەوانەوەیان لێهەڵگیراو هەموان لەپێناو قوتار بوونو خۆ رزگارکردن لەمەرگو ئەشکەنجەو ئازاری ئەو پرۆسە درندەیی هەمیشە رژێم پیادەیدەکردو گوندەکەمان چۆڵکردو هانامان بۆ شاخەکانی بناری خاڵخالان بردو توانیمان دە رۆژ لەو شاخەدا بێخواردنو خواردنەوە بگوزەرێنین، بەلام بە دۆزینەوەو گەیشتنی سەربازەکان بەهۆی چاوساغیو رێنیشاندەری جاشە خۆفرۆشەکان چوار دەورەمانگیرا.

وەك باسمکرد دەسگیرکراین کاتژمێر (٢)ی شەو ئێمەیان هێنایە

هەمان گوند کەبەشۆفەلوTNT تەواو گوندەکەیان خاپووڕو بەسەریەکدا روخاندبوو.

(١٥٠) خێزان لەیەك شوێنو جێگەیان خڕکردینەوە، یەك لەو خێزانانە ماڵی ئێمە(دایكو باوكو پێنج خوشكوو دووبرا)م بوو. هەر ئەوکات پیاوەکانیان لەلایەكو ژنو منالیان لەلایەك داناو جیاّیانکردنەوەو بە (٩) زیلی موقەپەت بەرەو مەنزومەی کۆیەیان بردین، لەوێش وەك تێبینیمان کرد ئەوە (١٠٠) زیندانی تر هەیە.. سەرجەم پیاوەکانیان لەهۆڵێکی تایبەت خستو ژنو منالەکانیشیان فرێدا هۆڵێکی ترەوە.

من ئەو دەم بەهۆی بچووکی تەمەنەوە کە (١٣) ساڵبووم.. بەچاوی خۆم ئەمبینی، سەربازەکان چۆنوو بەچ شێوەیەك ئیهانەو بە چ چاوێکی سووکەوە سەیری ئەو خەڵکەیان دەکردوتۆزقاڵێك چیە هەستی سۆزو بەزەییان لانەبوو،خەو نەبوو، خواردنیان پێنەدەدەیان.. گەر نانێ هەبوایەو پێیان بدابینایە ئەوە بەرماوەی قوزعەکانیان بوو، ئافرەتمان لەگەڵ دابوو لەسەرمناڵ بوون بوو، بە هۆی ژانە سکەوە هاواری رۆژە رێیەك دەرۆیشت، کەچی سەربازەکان گاڵتەیان پێدەکرد. ئەمەش ئەو دیمەنەیە کەتاژیان ماوە، لەپێش چاوم وون نابێت.

سەبارەت بە خۆرزگارکردنی کاکە (مەریوان) دەڵێ :

– کاتژمێر (٦)ی بەیانی بوو، پوورێکم بەناوی (نەخشین)، ئەو وەکوو دڵی خەبەری دابێ کەپیلانێکی نادیارو گەورە لەئاردایە، هەمیشە ئامۆژگاری منالە بچوکەکانی دەکرد، دەیوت: رۆڵەکانم هەر دەرفەتتان بۆ رەخسا، خۆ قوتاربکەن و هەڵێن، لەبەر هیچنا با وەچەمان دوای نەبڕێ ئەوە بوو بەهاوکاری ئەو، توانیم لەدەرگای سەرەکییەوە رابکەم کە ئەوکات ئێشکگرەکە بەئیشو کارەوە سەرقاڵ بوو، هاتبووە ناوژنو منالەکانەوە، ئاگای لێ نەبوو من لەدەرگاکەوە

رامکرد.

ئیتر ئەو دابڕانەی لە باوكو خوشكو براكانم دابڕام، دوا دیدەنیمان بوو..ئەوان هەمان رۆژكاتژمێر (٨)ی ئێوارە بۆ شوێنێكی نادیاریان گواستنەوە..كام شوێن؟! نازانم ... ئێستاش وێڕای بێ كەسیم، چەندین ساڵە بە خەوی ئەوانەوە رۆژ ئەكەمەوەو هەمیشە لە چاوەڕوانی گەڕانەوەیاندام كەتا نووكە ئەوەی هەواڵە دەربارەیان بێ ئاگامو هیچ لەهەواڵیان نازانم.

مەریوان زۆر بەرەزالەت ونائومێدی گەیشتۆتەقۆناغی ئەمۆ ئێستاش ئاسەواری خەمەدێرینەكانی هەربەروخساریەوە دەدروشێتەوە وەك ئەوەی بڵێ تامردن دەست بەرداری ئەو خەمانە نابم مەریوان ئێستا لە قەزای كۆیە گیرساوەتەوە و خێزانیشی پێكهێناوە.

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی داد
دادگای باری کەسایەتی لە

ژمارە: ٧٢
بەروار: ١٨/ ٤/ ٢٠٠٥

بەڵگەی مردن - حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە بەڕێز محمد سعید عبداللە
ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم :-
لەسەر داوا و پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بەمردنی خوالێخۆشبوو . پەروین عبدالقادر صالح
لە بەرواری ١٩٨٨/٥/٥ وەتۆمارنەکردن ئەو حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندی دارەکان .
بۆیە بڕیارم دا بە تۆمارکردنی مردنی ناوبراو وەدەرکردنی ئەم بەڵگەنامەیە بە پێی ی ماددەی
لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایک بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١٤٨) ی ساڵی ١٩٧١ .

لە بەرواری ١٨/ ٤/ ٢٠٠٥ تۆمارکرا

ناوی مردوو و نازناوی: پەروین	رەگەزی: مێینە
ناوی باوک و باپیری: عبدالقادر صالح	ناوی دایک و باپیری: [illegible]
ئایین و رەگەزنامەی: اسلام / عیراقی	ناونیشانی مردوو: [illegible]
بەرواری مردنی: ١٩٨٨/٥/٥	شوێنی مردوو: [illegible]
ژمارەی پەڕەو (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو: ٢١٨/ ٢/ ٢ م ٨٥ [illegible]	

[illegible] / انفال

فەرمانبەری رێکخەری بەڵگە
دادوەر
کاظم [illegible]
محمد سعید عبداللە

وەزارەتی داد

دادگای باری کەسایەتی لە نەقەدە

ژمارە: ٦٧

بەروار: ١٨ / ٤ / ٩٦ ز

بەڵگەنامەی مردن – حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە نەقەدە بەڕێز مجید سعید عبداللە

ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم:

لەسەر داوا و پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بەمردنی خوالێخۆشبوو نەریمان عبدالقادر صالح

لە بەرواری ٥ / ٥ / ١٩٨٨، وەتۆمارنەکردنی ئەو حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندیدارەکان.

بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو وەدەرکردنی ئەم بەڵگەنامەیە بە پێی ی ماددەی ١٦ و ٦٧ لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایک بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١.

لە بەرواری ١٨ / ٤ / ٩٥ ز تۆمارکرا.

ناوی مردوو و نازناوی: نەریمان	ڕەگەزی: مێینە
ناوی باوک و باپیری: عبدالقادر صالح	ناوی دایک و باپیری: عەدری، اسماعیل
ئایین و ڕەگەزنامەی: ئیسلام / عێراقی	ناونیشانی مردوو: نەقەدە / سەرزل
بەرواری مردنی: ٥ / ٥ / ١٩٨٨	شوێنی مردوو: سەرزل
ژمارەی پەڕەی (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو: ٢ / ١٠٨ لە ٨٥ هەولێر / کۆیە	

هۆی مردن / انفال

فەرمانبەری ڕێکخەری بەڵگە

کاظم عمر حمە

١٨ / ٤ / ٩٦ ز

دادوەر

مجید سعید عبداللە

١٨ / ٤ / ٩٦ ز

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی داد
دادگای باری کەسایەتی لە [illegible]

ژمارە : ٧٢
بەروار : ١٨ / ٤ / ٢٠٠٥

بەڵگەنامەی مردن – حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە [illegible] بەڕێز محمد سعید عبدالله
ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم :
لەسەر داوا و پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بەمردنی خوالێخۆشبوو نەسرین عبدالقادر صالح
لە بەرواری ٥ / ٥ / ١٩٨٨ وەتۆمارنەکردنی ئەو حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندی دارەکان .
بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو ودەرکردنی ئەم بەڵگەنامەیە بەپێی ی ماددەی
لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایک بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١ .

لە بەرواری ١٨ / ٤ / ٢٠٠٥ تۆمارکرا.

ناوی مردوو و نازناوی: نەسرین	ڕەگەزی: مێینە
ناوی باوک و باپیری: عبدالقادر صالح	ناوی دایک و باپیری: قدری اسماعیل
ئایین و ڕەگەزنامەی: اسلام / عیراقی	ناونیشانی مردوو: [illegible] / سرزل
بەرواری مردنی: ٥ / ٥ / ١٩٨٨	شوێنی مردوو: سرزل

ژمارەی پەڕەو (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو: ٢ / ١٠٨ / م ٣ ل ٨٥ هەڵەبجە / گوندی

هۆی مردن / انفال

ئەرمانبەری ڕێکخەری بەڵگە
کاظم محمد [illegible]
١٨ / ٤ / ٢٠٠٥

دادوەر
محمد سعید عبدالله

حکومەتی هەرێمی کوردستان – وەزارەتی داد – دادگای باری کەسایەتی [illegible]

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی داد
دادگای باری کەسایەتی لە .. چەمچەماڵ

ژمارە : ٧٠
بەروار: ١٨/ ٤/ ٩٤

بەڵگەی مردن — حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە چەمچەماڵ بەڕێز مجيد سعيد عبدالله
ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم :-
لەسەر داوا و پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بەمردنی خوالێخۆشبوو کامەران عبدالقادر صالح
لە بەرواری ٥ / ٥ / ١٩٨٨ وەتۆمارنەکرانی ئە حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندی دارەکان.
بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو ودەرکردنی ئەم بەڵگەنامەیە بە پێی ماددەی (٦١ و ١٧) لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایك بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١ .

لە بەرواری ١٨/ ٤/ ٩٤ تۆمارکرا.

ناوی مردوو و نازناوی: کامەران	ڕەگەزی : نێرینە
ناوی باوك و باپیری: عبدالقادر صالح	ناوی دایك و باپیری : [illegible] إسماعيل
ئاین و ڕەگەزنامەی : ئیسلام / عێراقی	ناونیشانی مردوو: چەمچەماڵ / [illegible]
بەرواری مردنی : ٥ / ٥ / ١٩٨٨	شوێنی مردوو: [illegible]

ژمارەی پەڕەو (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو ١١ / ١٠٨م ل ٨٥ هەولێر / کۆیە

هۆی مردن / ئەنفال

فەرمانبەری ڕێکخەری بەڵگە
دادوەر

مجيد سعيد عبدالله

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی داد
دادگای باری کەسایەتی لە [illegible]

ژمارە: ٢٠٠٥/٧٥
بەروار: ١٨ / ٤ / ٢٠٠٥

بەڵگەی مردن حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە [illegible] بەڕێز [illegible]
ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم :-
لەسەر داوا و پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بەمردنی خوالێخۆشبوو [illegible] عبدالقادر صالح
لە بەرواری ٥ / ٥ / ١٩٨٨ ، وەتۆمارنەکردنی ئەو حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندی دارەکان .
بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو وەدەرچوونی ئەم بەڵگەنامەیە بە پێی ماددەی [illegible]
لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایک بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١ .

لە بەرواری ١٨ / ٤ / ٢٠٠٥ تۆمارکرا.

ناوی مردوو و نازناوی: [illegible]	رەگەزی: [illegible]
ناوی باوک وباپیری: عبدالقادر صالح	ناوی دایک و باپیری: [illegible]
ئایین و رەگەزنامەی: اسلام / عراقي	ناونیشانی مردوو: [illegible]
بەرواری مردنی: ٥ / ٥ / ١٩٨٨	شوێنی مردوو: [illegible]
ژمارەی پەڕەو (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو: [illegible] / ٣١٠٨ [illegible]	

[illegible] / انفال

فەرمانبەری رێکخەری بەڵگە
[illegible]

دادوەر
[illegible]

بە ناوی خوای گەورەی میهرەبان

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی داد
دادگای باری کەسایەتی لە نەسرین

ژمارە: ٦٨
بەروار: ١٨ / ٤ / ٥٠٠٢

بەڵگەی مردن – حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە نەسرین بەڕێز مجید سعید عبدالله
ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم :-
لەسەر داوا و پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بە مردنی خوالێخۆشبوو بەیان عبدالقادر صالح
لە بەرواری ٥ / ٥ / ١٩٨٨ و تۆمارکردنی ئەو حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندی دارەکان
بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو وەرکرتنی ئەم بەڵگەنامەیە بە پێی ماددەی (١٧ و ١٦) لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایک بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١.

لە بەرواری ١٨ / ٤ / ٥٠٠٢ تۆمارکرا.

ناوی مردوو و نازناوی: بەیان	رەگەزی: مێینە
ناوی باوک و باپیری: عبدالقادر صالح	ناوی دایک و باپیری: عذری اسماعیل
ئایین و رەگەزنامەی: سلام / عێراقی	دە نیشانی مردوو: نەسرین / حسن
بەرواری مردنی: ٥ / ٥ / ١٩٨٨	شوێنی مردوو: عێراق

ژمارەی پەرەو (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو: ٢ / ٢١٠٨ م / ٨٥ هەولێر / کۆیە

هۆی مردن / انفال

فەرمانبەری رێکخەری بەڵگە
کاظم عمر حمە

دادوەر
مجید سعید عبدالله

وێنەی ژمارە : دەفتەر

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی داد

دادگای باری کەسایەتی لە [illegible]

ژمارە: ٣٨٥ / ١٩٩٤

بەروار: ٢٨ / ١٢ / ١٩٩٤

بەڵگەی مردن : حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە [illegible] بەڕێز احمد عبدالله زبیر

ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم:-

لە سەر داواو پشت بەست بە شایەتی بیستراو سەبارەت بە مردنی خوا لێخۆشبوو. عبدالقادر صالح [illegible]

لە بەرواری ٦/٩/١٩٨٨ وە تۆمار نەکردنی ئەو حاڵەتە لای لایەنە پەیوەندی دارەکان.

بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو وەدەر کردنی ئەم بەڵگە نامەیە بەپێی ماددەی

لە (یاسای تۆمار کردنی لە دایك بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١.

لە بەرواری ٢٨ / ١٢ / ١٩٩٤ تۆمار کرا.

ناوی مردوو و نازناوی: عبدالقادر	ڕەگەزی: نێر
ناوی باوك و باپیری: صالح [illegible]	ناوی دایك و باپیری: [illegible] صالح
ئاین و ڕەگەزنامەی: مسلم / [illegible]	ناو نیشانی مردوو: [illegible]
بەرواری مردنی: ٦/٩ ١٩٨٧	شوێنی مردوو: [illegible]
ژمارەی بەرگ و سجلی باری شارستانیەتی مردوو: [illegible] ٨٥ / ٢٠٨	
هۆکاری مردن	

دادوەر

احمد عبدالله زبیر

[illegible]

وەزارەتــی داد
دادگای باری کەسایەتی لە چەمچەماڵ

ژمارە: ٧١
بەروار: ١٨/٤/٢٠٠٥

بەڵگەنامەی مردن — حجة الوفاة

من دادوەری دادگای باری کەسایەتی لە چەمچەماڵ بەڕێز مجید سعید عبداللە
ئەمەی لای خوارەوە جێگیر ئەکەم :-
لەسەر داواو پشت بەست بە شایاتی بیستراو سەبارەت بەمردنی خوالێخۆشبوو قدری اسماعیل میکائیل
لە بەرواری ٥ / ٥ / ١٩٨٨ وەتۆمارنەکردنی ئەو لای لایەنە پەیوەندی دارەکان .
بۆیە بڕیارم دا بە تۆمار کردنی مردنی ناوبراو و دەرکردنی ئەم بەڵگەنامەیە بە پێی ماددەی (١٧/٦/١) لە (یاسای تۆمارکردنی لە دایک بوون و مردنەکان) ی ژمارە (١١٨) ی ساڵی ١٩٧١ .

لە بەرواری ١٨/٤/٢٠٠٥ تۆمارکرا.

ناوی مردوو و نازناوی: قدری	رەگەزی: مێینە
ناوی باوک و باپیری: اسماعیل میکائیل	ناوی دایک و باپیری: بدری صالح
ئایین و رەگەزنامەی: ئیسلام / عێراقی	ناونیشانی مردوو: چەمچەماڵ / قەرەزل
بەرواری مردنی: ٥/٥/١٩٨٨	شوێنی مردوو: قەرەزل

ژمارەی پەڕەو (سجلی) باری شارستانیەتی مردوو: ٣ / ١٠٨ م ل ٨٥ هەڵەدن / کۆیە

هۆی مردن / انفال

دادوەر
مجید سعید عبداللە
١٨/٤/٢٠٠٥

فەرمانبەری ڕێکخەری بەڵگە
کاظم عمر حمە
١٨/٤/٢٠٠٥

محەمەد جەعفەر

مەرگەساتی ئەنفالکردنی خێزانەکەمان، ریشەی لەناخمدا چەقاندووە.. لەبەر چاوم وون نابێ

لەئاقاری لێڵبوونی نیگاکاندا، سەدو هەشتاو دوو هەزار پەپوولەی کەسكو سوورو زەرد لەناو گەردەلوولی هەڵوەرینو تۆفانی ئەو زەمەنە جەنجاڵیەداو لەبەر دەستی ئەهریمەنو فەرمانی شەڕانگێزیدا، خشپەیەك دێ.. زریانە دەنگێك بەرز دەبێتەوەو بەرەو مەملەکەتی هەرەسو بیابانە جەنگەڵستانەکان، خەونە سەوزو رۆژە ئەرخەوانیەکان، بەرەو جیهانی ئەبەدیەت دەپێچێتەوە قرچە قرچی رۆحی زارۆكو هەڵکڕوزانی دڵی دایكو زرمەی کەوتنی تەمەنەکان، سەدای مەئیوسی غەزوە (ئەنفالەو ئەنفال هەڵیکردوەو بۆ چارەنووسێکی نادیار، لوولی داون).

(محەمەد جەعفەر ئیسماعیل) گەنجێکی تاكو تەرای ڕەسەنو متمانە بەخۆ، ساڵی ١٩٧٨ لەگوندی (تاڵەبانی گەورە)و لەخێزانێکی کورد پەروەر چاوی بە دونیای ڕەوشەن هەڵێناوە.. لەتەمەنی (١٠) ساڵیو لەگەرمەی پیادەکردنی بەرنامەی وەیشوومەی ئەنفال لەڕوخانی گوندەکانو خاپوورکردنو گرتنو بێسەرو شوێنکردنی هەزاران هەزار گەنجو پیرو ژنو منداڵ لەشوێنە جیاجیاکانی کوردستان، لەگوندی (قەسرۆك) وەك یەکێك لەو گوندانە، بەتەواوی خێزانەوە (دایكو باوكو چوار خوشكو و دووبرا) دەست بەسەر دەکرێو لەهەڵقۆزتنی دەرفەتێکدا لە مونەززەمەی کۆیە دەرباز دەبێو ئێستا هاوسەری ژیانی پێکەوە ناوەو دوومناڵی بەناوی (سەمەد) و

(سەربان) هەیە. ئەمەش وەکو ئاماژەیەکە بۆ ناوی ئەو دوو برایەی کە لەلایەن رژێمی بەعسەوە لە ئەنفالەکەدا شوێنبزر کران. نوکی خامەمان لەدەرگای ئەوخەمانە دەدا کە زامی برینیان سارێژ نەبووەو تادونیا دونیایە هەناسەی گەرمی دایکو خەوو خۆزگەی باوکو پشت ئەستووری براو شانازی خوشکەکانی قەرەبوو نابێتەوە.. لەم هەڤپەیڤینەدا بەپێویستی دەزانین بێپەروا رازو خەمەکانی ئەو گەنجە بخەینە روو.

پ: پێش باسکردنی گەمەکانی ئەنفال، گەمەکردن بەچارەنووسی هەزاران مرۆڤی بێتاوان و زارۆی پەپوولە ناسک ئاسا، چوونی ئێوە بۆ گوندی (قەسرۆك) لەچیەوە سەرچاوەی گرتبوو؟! رەوشی ناو ئاوایی و گوزەران و هەلوێستی خەلکەکە دەرهەق بەئێوە چیبوو؟!.

محەمەد جەعفەر: باوکم موالیدی (١٩٤٩) بوو.. لەشەری نەگریسی عێراق -ئێران دا بۆ خزمەتی سەربازی بانگ دەکریو چەند سالێك دەبێتە سەربازو لە قوولبوونەوەی ناکۆکی و گرژیەکانی ئەم دوو دەولەتەو سەرتیاچوونی خەلکێکی رەش و رووت لەشەرێکی بێئاکامدا سالی ١٩٨٧ بریاری خۆیدەدا کەبچێتە شوێنێك، دەستی رژێمی نەگاتیو لەژێر سایەو سێبەری کەشێکدا ژیانی، دلخۆش و بەختەوەر بگوزەرێنی، بۆ ئەمەش گوندی (قەسرۆك) دەست نیشاندەکا.. بەپێی تەمەن بچووکیم بۆ ئەو کاتە کە(٩) سالانبووم، گوندی (قەسرۆك) شوێنی پێکەوە ژیانبوو. بەچاوی نامۆو غەوارەوە نەیاندەروانیە ئەوکەسانەی لەشوێن و جێگەیەکی دییەوە بهاتنایەو لەم گوندەدا نیشتەجێبوونایە،ئەوەش بۆ دلگەورەیی خەلکەکەی

بوو.دانیشتوانەکەی لەبواری کشوکاڵیەوە زیاتر (توتن و پەمۆ) یان دەچاندو کەسانێك هەبوون، ئیشیان مەڕداریو بەخێو کردنی ئاژەڵداری بوو.ماڵی ئێمەش من و باوکم (جەعفەر ئیسماعیل) دایکم (نەخشین ساڵح) خوشکەکانم (مریەم – مێرەم، فاتم– عەیشان) براکانم (سەمەد و سەربان). ساڵێکي دوور لەتەنگو چەڵەمەو ژیانێکی خۆشگوزەرانمان بردە سەر، وەلێ ئەو بەختیاریە درێژەی نەکێشا، ساڵێکی بەسەردا سووڕاوە،ئەنفاڵ هەموو دیمەنە جوانو دڵڕفێنەکانی سڕیەوە.

پ: گەر تیشکێك بخەنەر سەر ڕووخانو کاولکردنو سوتانی ئەم گوندەو لەوەوە هەڵوێستی خەڵکەکەو دواتر چۆنیەتی پیادەکردنی بەرنامەی ئەنفال بکەن؟!

محەمەد جەعفەر: لە٥/٥/١٩٨٨ شەیتان، دەستە ڕەشەکانی گەیشتە گوندی قەسرۆك، بەری هاتنی جەیشو جاش، لەمو لەوەوە گوێبیستی ئەوە بوو بووین کەڕژێم گوندەکانی دەشتی کۆیەی لەکاولکاریدا یەکلاکردۆتەوە،بەلام ورەیەکی بەرز لەهەر دڵو دەروونێکی ئەو خەڵکەدا بەرجەستە بووبوو، بەڕاشکاوی دەیانوت: حکومەت لەبەر سەخت و دژواری ئەم دەڤەرە ناتوانێت بستێك بێتە پێشوە بەتوندی بەرپەرچی دەدەینەوە، هەواڵ گەیشتە گوند کەجەیشو جاشێکی زۆر بۆئەم سنوورە بەرێوەیە.. سەراپای خەڵکەکە بەژنو پیاو و منداڵو گەنجو پیرەوە دایانە چیایەکی بناری خاڵخالان چونکە ناوچەیەکی سەختو دژوارەو سوپا وابەسووك و سانایی ناتوانێ ئابلۆقە یانبدات.

بەرزبوونەوەی تەپو تۆزو چڕە دووکەڵی ڕووخانو سوتانی خانوەکان لەدوورەوە دیاربوو ئەمەش ترسی خستە دڵو

دەروونەوەکەبەتەواوی بێزارو لەو ژیانەدا بێئومێدبن.. بەهاتنی چەند جاشێك گوایە نوێنەرن‌و کەوتنەبەلێندان بەو حەشاماتە بەوەی حکومەت لێبوردەیەو دەست لەکەس نادا. ئەم قسانە فریوی سەرتۆپی خەڵکەکەیداو جگە لەژمارەیەکی کەمیان، ئیتر هەمووان لەدەمە دەمی عەسرانێکی درەنگ بەجارێ هاتینە خوارەوەو یەکسەر ڕووەو گوندەکە شۆڕبووینەوەو ئەوەی چەکی هەبوو چەکیانکرد.. قەسرۆکمان بینی تەماشاکردنی واگومانت دەبرد ڕەنگە قەت رۆژێك لەرۆژان ئاوەدانی تیادا نەژیابێ.. تەپو تۆزو دووکەڵی سووتانی گوندەکانی (قەرەناو — قەمیشە— قودرەتەو دارەختیار) دەهاتە بەرچاو.. هێزەکەی ڕژێم بەوەندە نەوەستا بۆ گوندەکانی (چوقلیجە وگردخەبەر)یش پێشڕەوییانکرد. خەڵکەکە بەو دیمەنە لەخۆی گەیشت کەسەرەتای چارەنووسێکی نادیارە.. هێزە سەربازیەکە لیوای بارق بوو فەرمانیان پێدرا ژن‌و مناڵەکان بەجیاو پیاوەکان بەجیا لادرێینە لاوە،بەمەش هەموو گومانێکمان رەوەییەوەکەئیتر ئایندەیەکی پڕ لەمەرگەسات لەچاوەڕوانیماندایە.. زیرو هۆری ژن‌و مناڵ رۆژە ڕێیەك دەڕۆیی.. نەبەزەیی، هەستی کەسێکی لەو چەکدارانە نەهەژاند بۆ ئەم رەوشە پەرۆشی خۆیان دەربڕن‌و بۆمان خەمبارین، نەك هەر ئەوەنەبوو بەڵکو مامەڵەیەکی نامرۆڤانە جولانەوە، بەجۆرێ کەوتنە چاوسوورکردنەوەو ئیهانەکردنی ئەوانەی ئارەزوویان لەسەر بوایە کوڵی خۆیانیان پێ دابمرکێنن ئەفسووس لەرەفتارە هەرە نەقیزەوەن و ناشیرینەکانیان ئەوەبو زۆر بێ ئەدەبیانە خۆیان لەوانە نزیك دەکردەوەکە کچێکی تازە هەڵچوو یا ژنێکی جوان بوایە، ئەمە ئەوکاتانەیە کەجاشەکان لەپاڵەوە پاسەوانەنیان دەکەن‌و بەچاوی

خۆیان شتەکان دەبینن.

پ: چۆنیەتی گواستنەوەی ئەو خەڵکەو رەپێژکردنیان بەرەو کوێ بوو؟!!

محەمەد جەعفەر: دوای هاتنی ژمارەیەك ئیڤای موقەپەت کەچادرو تۆرپیان بەسەر دادابوو.. کاژمێر (١١)ی شەو بوو، ژن‌و منداڵەکانیان بەجیا خستە ناوچەند ئیڤایەك وپیاوەکانیشیان بەجیا لەچەند ئیڤایەك پەستاو چەند چەکدارێك بۆ پاسەوانی‌و چاودێرکردنیان لەدواوە خۆیان بەئیڤاکانەوە گرتبوو.. بەناو شارۆچکەی (تەق تەق) بەرەو (کۆیە) بردراین‌و لەبەندیخانەیەکی ئامادەی منەززەمەیان فرێدراین، پێش چوونمان بۆ ئەو بەندیخانەیە نزیکەی (٢٠٠)ژن‌و منداڵی تری گوندەکانی دەشتی کۆیەی تێخزێنرابوو.

پ: بیرۆکەی راکردنی ئێوە لەچیەوە خۆ دەبینێتەوە لەکاتێکدا تەمەنت لە (١٠) ساڵ تێپەڕێ نەکردبوو ؟!

محەمەد جەعفەر: من دووشەو لەوێ مامەوە،لەو ماوەیەدا خەڵکێکی باش کە کەس‌و کاریان لەکۆیە بوو، وەختی جەم نانیان بۆ دێنان ئەویتریش بێ خواردن‌و خواردنەوە،سەربازەکان لەپاشماوەی خۆیان خواردنەکەیان دەداینێ، هات‌وو هاواری ژن‌و برسێتی منداڵ هەموو جەرگێکی هەڵدەقرچاند، ژن هەبوو سکپر لەسەر منداڵ بوو، گەرما تەنگی پێ هەڵچنیبوو، قسەکانی دایکم لەیادە دەیوت: (تۆبڵێ تۆومان بەجارێ ببرێت‌و کەس جێمان نەگرێتەوە ؟) وەپرس‌و وبێزاری ئێمەی منداڵ گەیشتبووە ئاستێك، داوام لەدایکم کرد کە حەز دەکەم بچمە دەرەوە.. دایکم یادی بەخێر شوێنی دەرچوونی نیشاندام، وتی: (دەرگایەکی بچووك لەپشتەوە هەیە، تۆ منداڵی دەرفەتی خۆ ئاودیوکردن ئاسانەو

بەدزییەوە لەو دەرگایەدا لەگەڵ مەریوان بچووە دەرێ، ڕەنگە کەس قسەت لەگەڵ نەکا). هەرچەندە سەربازەکان ئەو دەورو بەریان تەواو گەمارۆ دابوو بەتایبەت سەربانەکان، چونکە ژمارەیەك لەمناڵەکانی ئەوگەڕەکە لەو دەورە خڕببوونەوەو بەیاریەوە سەرقاڵ بوبوون سەربازەکان هەر وایانزانی ئێمەش منالّی ئەو گەڕەکەین بۆیە بەچاوی پڕ بایەخەوە سەیریان نەکردین‌و نەیانگوت ئێوە کێن‌و بۆ کوێ دەچن؟!

پ: نەشارەزایی ئێوە بۆ ئەو کاتە، بەرەو کام مەنزڵگا هەنگاوتان هاویشت‌و ڕوتان کردەکوێ‌و بۆ کوێ چوون؟!

محەمەد جەعفەر: لەگەڵ مەریوان عەبدولقادر کەهاوڕێی یەکدی‌و خزمی یەکتر بووین، بەجووتە دەستی یەکمان گرت‌و بۆ ناو شار بەدەم فرمێسك هەڵڕشتن‌و گریان وخەم‌و خەفەتەوە هەنگاومانـدەنا.. کابرایەکمان تووشبوو نەمانزانی ناوی چییە، وتی: کوڕم ئەوە ئێوە بۆ دەگریێن؟ وتمان دایك و باوك‌و خوشك وبراکانمان لەو شوێنە گیراون، کابراکە ئاهێکی قووڵی هەڵکێشاو وتی: باشە خەڵکی کوێن‌و کەس‌و کارتان لەکوێ دادەنیشن؟ وتمان: تەقتەق کابراکە زۆر جوامێرانە دەستی گرتین ئێمەی بردە گەراجی تەقتەق لەکۆیەو ئەمانەتی دەستی شوفێرێکی کردین، تەنانەت پارەی ڕێگەیشی لەجیاتی داین، لەوێش بەدیدەنی‌و دیداری باپیرەم شاد بوومەوەو لەو ڕۆژەوە ژیانی بێ دایك‌و باوك‌و بێخوشك وبرا دەبەمە سەر سەرەڕای ناهەمواری بژێوی ڕۆژانە، مەرگەساتی ئەنفال تەواوی خێزانەکەمانی وەکو ریشەی لەناخمدا چەقاندووە، لەبەر چاوم وننابێ.

پ: هیچ کەس‌و لایەن‌و ڕێکخراوێك ئاوریان لێ نەداویتەوە؟

محەمەد جەعفەر: جێی نیگەرانیمە سەرباری مەرگەساتی تەواوی

خێزانێكو دوابڕانیان (بۆ بارودۆخێكی دروستو لەباری وەك ئەم ڕۆژگارە، تائێستا كەس نەهاتوە لەخەمەكانم بكۆڵێتەوە) كەس نەهاتووە دەستی هاوكاریم بۆ درێژ كات.. مَنێكی بێ كەسو كار، دڵۆپە خوێنێكی بنەماڵەكەم بەهەرچی مولّكی دونیا هەیە قەرەبوناكرێتەوە.. پێویستە تاهەست بەوەنەكەین لەجیهانێكی تر داین، ئاوڕدانەوە لەكەسو كاری ئەنفالەكان خزمەتێكی پیرۆزە بەتایبەتی ئەوانەی كەسو كارو سەروەتو سامانو ماڵیان لەدەست داوەو لەجەنجاڵی ئەم ڕۆژگارەدا بێ نازو بەچەرمەسەرێ، ژیان دەبەنەسەر سوپاس بۆ ئەم بەسەركردنەوە كەبەم ئاخاوتنە دڵۆپێك لەخەمەكانی منتان ڕەواندەوە.

بەشی شەشەم

تاوانی جینۆسایدکردنی بارزانیەکان لەدەمی شاهیدحالەکانەوە

منداڵەکانیش قسەیان هەیە

کوڕی ئەنفالکراو (دلشاد عبدالوهاب)

دلشاد بەم شێوەیە باس لەو ڕۆژە دەکات کەخۆشەویسترین کەسیان بەبەرچاویەوە راپێچ کردو جەلادەکان گوێیان بەگریان و هاواری ئەونەدا:

باوکم یەکێکە لەوهەشت هەزار بارزانیانەی کەلەقوشتەپە ئەنفال کراوە لەرۆژی ۱۹۸۳/۷/۳۱ من لەوکاتەدا منال بووم، بەلام بەپێی پێزانینەکان دایکم کە وای پێم راگەیاندووە کە وا بەرەبەیان بوو لەوکاتەدا باوکم خەریك بوو نوێژی بەیانی بکات، لەوکاتەدا باوکم بینی کەوا جەیشی عێراقی دەوروبەری ناوچەکە کۆنترۆڵ کرابوو پاش تێپەڕبوونی ماوەیەك جەیشی ئێراق بلاو بوولەم ناوچەیە دەستیان کرد بەگرتنی چەند کەسێك پاشان هاتن بۆ مالمان بەشێوەیەکی ناشارستانی دەرگای حەوشەیان شکاندو ئینجا هاتن بۆژوورەوە بەهەمان شێوە دەرگای ژوورەوەشیان شکاند، بەشێوەیەکی دڕندانە ویستیان پەلامارمان بدەن ئەوەبوو لەم پەلاماردانە باوکمو باپیرم و لەگەڵ مامێکم دەستیان بەسەر داگرت زۆریان نیگەران کردین بەلام ئێمە پێمان وابوو کەوا باوکمو ئەوانیتر دەگەڕێنەوە، بەلام بەداخەوە نەمانزانی کەوا بەزیندوویی ژێرخاك دەکرێن.

ئەمیرە عومەر تاهیر

سالی ۱۹۸۳ بوو (۸۰۰۰) هەزار بارزانی بێ سەروشوێنکران، من وەکو کچێکی ئەنفال لەتەمەنی (۱۱) رۆژیدا بووم کەباوکم ئەنفال کرا، من تاقانەکچێکم کەلەپاش باوکم مامەوە لەگەڵ دایکم کەئێستا ژیانێکی پڕ مەترسیدار دەبەینەسەر، وەك باسی لێدەکەن لەو رۆژەی کەرژێمی

بەعسی لەناوچوو دەورەیان لەقوشتەپە دا، سەعات(٥)ی بەیانی بووبەعەسکەرو زریپۆش و هەموو چەکەکانیەوە دەوروبەریان گرتین، رژێمی بەعس کە باوکمیان گرت، باوکم بەنەعلەوە بوو، هیچ شتێکی پێنەبوو، بەلاّم هەرزوو نفوسەکەی لەگەلّ خۆی برد وایدەزانی کەبۆ عەسکەری دەیبەن، گوتی من هێشتا تەمەنم بچوکە نامکەن بەعەسکەر،بەلاّم دایکم لەدوای چووگوتی باهەندێك پارەی بۆ ببەم بەس بەداخەوە لەترسی عەسکەر نەی وێرا لەدوای بچێت چونکە هەموو ئافرەتێکیان دەدابەرقۆنداغە تفەنگ، رژێمی بەعسی لەناوچوو بەو هەشت هەزار پیاوەش قائیل نەبوو لەدواییدا ئاوو کارەبایان لێ برین کەنەدەوێراین بچێن بۆ ئاویش ئەمنی بەعس ئاوەکەیان دەرێژت، ئێمەش لەترسان یەکسالّ بەسەرچووبارمان کرد چووین بۆ شاری هەولێری خوراگر لەوێندەرێ ئەوانەی لەپاش ئەنفالەکان مابون هەمویان مندالّ بون،بەلاّم ئافرەتەکان مەجبور بوون دەچوون بۆ ئیش و کار تاکو ژیانی رۆژانەیان بەرێوەببەن، هەرلەشاری هەولێریش رژێمی بەعس وازی لەئێمە نەهێنا مالّەکانیان بارکردین و هەمومان تەمەنمان بچوکبوو دایکمان لەئێش و کاری رۆژانە بوولەپاشان ئێمەیان بردە شوێنێك لەوێ فرێیداین تالەبرسان و بێ ئاوی بمرین، بەلاّم خوای گەورە پشت و پەنامان بوو یەکێك بوویە سەبەبمان هاتینەوە مالّی خۆمان، ئینجا لێرەوە داوا لەحکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین چاوپێخشاند نێکمان لێبکەن چونکە هەندێکمان تائێستا خانوومان نی یە. یان بەتەمای ئەم موچەین بەلاّم موچەکەش ئەوەندە زۆرنی یە تابەشی ژیانی رۆژانەمان بکات.

ئەز شیمال ئەحمەد حەسەن ل سالا (١٩٨١) ل دایك بویمە بابێ من

یی هاتیە ئەنفال کرن ل سالا ١٩٨٣ ژ لایی رژێما بەعس من بـابێ خـو نەدیتیـە وەختـێ هاتیـە گـرتن تەمـەنێ مـن سـالەك بـی... دایکـا مـن یادبێژیت کو بابێ تە گرتی ئەم زور زور ترسیان چـونکی مـە نـەدزانی ژیانـا خـو دێ ب چ رەنـگ رێڤەبـەین وداتکـا مـن دبێـژیت مـە ئـەف زاروکێت خو زور ب زەحمەت خودان کرینە.. ودبیـژیت ئـەم روژ ب ڕۆژ د چـوینە شـولێ هـەتا مەهنـدەك پـارە پەیـدا دکـرو مـالو زاروکێـت خومەسەرف دکرن... وپشتی چەند هەیڤەکا ئاڤـ و کـەهرەباو ئـەرزاق ل مە هاتە قەدەغەکرن، نە رێکا (٣) کیلومـەترا دبـری هـەتا مەهنـدەك ئاڤ بخوپەیدا دکر. هەر ڕۆژ حکومەتا بەعس داهێنە پێش دەرکێـت مـە دەسـت نەخوشـی بومـە پەیـدا کـرن د گوتـە مـە مروڤێـت هنگـو پێشمەرگەنەێل سەری.. و ئەز دبێژم برایێت منیش دەست لە قوتابخانێ بەردان کو بارزانینە دەست نەخوشـی بوچـێت کـرن وەلـێ داکـرن کـو دەست ل خاندنێ بەردەن.

بەلێ ئەز بەردەوام بیم ل قوتابخانێ ئەویش دایکـامن نـەدهێلا دەسـت ل خاندنێ بەردەم بۆمن شول دکر هەتا ئەز بخـوینم وژیانـا خـو هـەمی من ل بەشێت نافخو بەرێفەبری هەتا ئـەز گەهـشیتە ڤـی قۆنـاغی کـو پەیمانگەها ماموستایانە ل بلێ.

يوم القيامەی بارزانییەکان

کەباس لەبارزانیەکان دەکرێت، ئەوهـەزاران خەڵکـەمان دێتـە یـاد، کەلەگوندو ناوچەکانی زێدی باووپیرانیان گەمارۆدران، بەشێوەیەکی زۆر دڕاندانەونامرۆڤانـە دوور لەهـەمووعورف و عـادەتێکی دەوڵـەتی دژ بەهەمو یاساکانی کۆمەڵگا رەفتارەیان لەگەڵ کـردن، بەمنـداڵو پیرو پەککەوتەوە بۆ بییانە لماوییەکانی خوارووی عێراق راپێچیان کـردن بـێ ئـەوەی کەسـێ داکـۆکی لـەماڵو ژیانیـان بکـاتو لەمانشێتی رۆژنامە یەکداهەندێ فرمێسێکیان بۆ هەڵرێژن.

گوندی شـیفکێ کەسـەر بەناحیـەی شـێروانی قـەزای مێرگەسـۆرە ، کەوتوّتە پشت چیای شیرین لە دۆڵی ولاتی ژیرە، کـە نـۆ گونـد لـەو دۆڵە دایە گوندی (هیـزان / تیلـێ/ ئاڤـەدور / بانـسیڤە / شـیفکێ / داویدکە / بێکوڵ / شنکێ / ئەردێل).

عەلی سام ئەیوب لەدایکبوی (١٩٣٨) خەڵکی گوندی شیفکێ بەم جـۆرە بۆمـان دئاڤیـت: پـاش رێکەوتننامـە شـومەکەی جـەزائیر ، لـەمانگی هەشـتی ١٩٧٥ دا، حکومـەتی ئێـراق بەپاڵپـشتی لیـوای مدەرەعی (١) و لیوای دەباباتی (٢) و بەهێزێکی سەربازی زەبـەلاح و دەیـان هەلیکۆپتـەر، ناوچـەی بارزانیـان گـەمارۆدا هەمووچـیاو رێگاوبانەکانیانی دەڤەرەکەیان ئابلۆقە دا ، کە بەرپرسی هێزەکەش ناوی (مقـەدەم سـامی) بـوو خـەڵکی سامەرایە. لـە گونـدی بـازێ ، فەرمانگـەی کـشتوکاڵی لێبـوو ، لـەرۆژی ١٩٧٥/٩/١٦ هـەموو موختاری گونـدەکان ئاگـادار کرانـەوە کـە لـەبازێ ئامـادەبن گوایـە سەرژمێری زەوی و زار و مـەر و مـالآت و بـاغ و رەزەکـان دەکـەن ، بەرێوە بەری کشتوکاڵی شاری(دیوانیە) ش کە ناوی (بەزونە) بـوو

ئەویش بۆ جەردکردن هاتبوو ، ئێمەش هەستمانکردبوو شتێك هەیە زۆر دەترسـاین بـەلاّم چـارمان نـەبوو هـەموو ناوچـكە بـە هێـزێ حوکمەت گیرابوو وەك مێروستان سەرباز رژابوونە دەڤەرەکـە کـەس نەیدەتوانی هـەلّبێت وەزعەکـەش لەوکاتـەدا لـەبار نـەبوو خەلّکەکـە دلّتەنگ بوو شۆرش نەمابوو چ دەکرا بیکەین. پێنج شەش رۆژ دوای ئەو ناونوسینە جەیشەکە چیای شیرینی گرت و ناوچەکەی بـەجاریّ گەمارۆدا ، شەش کۆپتـەر دەنیشتەوە شەشـی دی هەلّدەستا. لـە ٢٣و٢٤/٩ دا هێزەکە خەلّکەکەی ئاگادار کردەوە کـە دەگوازرێنـەوە بـۆ نـاو شـارەکان بـەبیانوی ئـەوەی گوایـە ئـاوو کارەبامانیـە و لەشارەکانەوە دورین. پاشان ژن و منداڵەکانی گوندەکانی (هیزان و تێل و ئاڤەدوور و بانیڤە) لە تێل بەکۆپتـەر گوازرانـەوە بـۆ بـازێ ، پاشان ژن و مندالّی گوندەکانی شیفکێ و داودکا و تـەریل و ستكێ بەهەمانشێوە گوازرانەوە بۆ بـازێ ، بـەس پیاوەکـان لـە گوندەکان مانـەوە رۆژی دواتـر هـەر (١٠) کـەس لەگـەلّ (١٥) سـەرباز بـەپێ رەوانەی بازێ کـران پـاش ئـەوەی شـەش کاتـژمێر بـەرێگاوە بـوین گەیشتینە گوندی بازێ ، لە هەر گوندێك یەك شوان و یەك گاوانیان بەجێ هێشت لەناوگونـدی بـۆ ئـەوەی مـەرو مـالآتی گونـدی بـەرەو گوندی بلـێ بێـنن ، شـوان و گاوانـەکان وەرەقـەیان بـۆ کرابـوو کـە کەس دەست نەخاتەرێیان تادەگەنە بلێ چونکە دەڤەرەکـە بـەتانك و زرێپۆش گەمارۆدرابوو. ئێمە گەیشتینە بازێ نیوەرۆ بوو ، گونـدی بازێ خەلّکەکەی راگوازرابوو خانوەکانیش بەسەر یەکدا روخێنرابـوو تەنها ژن و مندالّی گوندەکانی دی لەوێ کـۆ کرابونـەوە ، ئێمـە لـەو پەری وەزع خراپیدا بوین بەتایبەتی کەبینیمان خەلّکی گوندی بازێ لەوێ نەمابون و گوندەکەش خاپورکرابوو ، هەرگوێت لەزاق و زیقـی

ژن و منـدالٚ دەبـوو ، کـەس پـاروە نـانێکی بەگـەرودا نەچـوبوو لەبرسـاندا گریـانی منـدالٚ دەگەیـشتە ئاسمـانێ ، کـەس بـەزەیی پێمانـدا نەدەهاتـەوە بـەدوژمنی بـاوە کوشـتەی خۆیـان دەزانـین. دووای ئـەوەی هـەموو زەلامـەکان گەیـشتن ، خێـزان خێـزان فرێمانیاندایە ناو زیلـە سـەربازیەکان ، کەبەسـەدان زیلـی سـەربازی وەسـتابون ، کوێپتـەریش بـەردەوام بەئاسمانـدا دەسـورانەوە وەك دالٚێ بەدوای کەلاکدا بگەرێت ، بۆنویژی مەغریبان گەیـشتینە (بلـێ) ، لەوێ قافلٚکە زۆر گەورە بوو ، نێـوان هـەردوو زیلـی پـر لـە خـەلٚك زیلێك هەبوو پـر لـە سـەرباز ، جگـە لـە تانـك و زرێپـۆش ، کاتـژمێر (٩)ی شەو گەیـشتینە گونـدی ترێـشمە کـە لـەوێ بـەولاوە جادەکـە قیربوو ئیتر بـەرەو شـاری هـەولێر رۆیـشتین ، (کاتـژمێر١/٣٠) شـەو گیـشتینە سـەربازگەی(رەشـکین) لـە زیلـەکان دایـان بەزانـدین ، لەسـەربازگەی رەشـکین چـادرێکی زۆر هەلٚـدرابوو چـواردەوریان بەسەرباز گیرابوو ، ژن و مندالٚەکان زەنـدەقیان چـوو ، هـەرگریان و باوکەرۆ بوو ، کەس خۆی لێبەساحێب نـەدەکرد ، تـرس و برسـێتی لەپەلوپۆێ خست بووین ، بەهەر شـێوەیەك بـوو ئێمـەیان پەسـتایە نـاو چـادرەکانەوە ، لـەو شـەوەدا ئەسـتێرەکان کزکـز دەسـوتان ، سـەربازە رەش و بێبەزەییـەکان ددانیـان لێبەچـیرەوە دەبـردین بـەیانی دونیـا تـاریکو رونبـوو ، بەشـەق و تێهەلٚدان لەخێمـەکانیان وەدەرنایـن ، هەرمنالٚ بوو لەئامیزی دایکی دەترازا ، هەر زەلام بـوو بەشـەق نـەرم دەکـرا، لەوبەیانیـە تالٚـەدا تۆزقالێـك بـەزەیی لەسـەر زەوی خـودا نـەمابوو ، زیلـە سـەربازییەکان لـەوێ نـەمابوون، لۆریەکی زۆریان راگرتبوو،هەر (٦) خێزان لەلۆریەکدا باریان کـردین، زەلامو ئافرەتەکان بەشەقو تێهەلٚدان بـار دەکران،مندالٚـەکان وەك

گلۆڵــە بــۆ ناولۆریــەکان فرێــدەدران،گرنگ نــەبوو کــێ دەژێ،کــێ دەمرێ، گرنگ بارکردنمان بوو.

لەســەربازگەی (رەشــکێن) گوێزراینــەوە بــۆ قــەڵا ســەربازییەکەی پردێ، پاشــان لــەوێوە لەگــەڵ قافلەیــەکی ســەربازی جارێکی دی گوێزراینــەوە بــۆ کــەرکوك، نەباداکەســەرنجی خــەڵك رابکێــشێ وتووشی سەرئێشە ببن لــەناو شــاری کــەرکوکێ ، هــەر جــارەی(٢) لۆریــان بەشــاردا بەرێــدەکردو پاشــان لۆریــەکان لــەدەرەوەی شــار کۆکرانەوەو بۆ عەلی بەگ بەرێخراین، کەنزیك شارۆچکەی خالیسە.

ئێمــە نزیکــەی (٦) لــۆری دەبــووین، پــاش ئــەوەی گەیــشتینە ئەوێندەر،ئەمجا بەرێخراین بۆ پرسگەی بەغدا، ماوەیــەکی زۆریــش لەوێنــدەر راگیرایــن، پــەکمان کــەوتبوو هێزمــان لەبــەر برابــوو چ لــەتێنوان، چ لەبرســیەتی، چ لەترســان، یەکــدوو زەلامــی ریــش ســپیمان چــوونە لای مەســئولەکە،ووتیان :خــودا هــەڵناگرێ بــەم دەردەمان دەبەن، پیاوی چاین، یان بمانکوژن‌و هەموو قەتلوو عام بکەن، یان بەزەییەکتان بــەم ژەن‌و منداڵانــە بێتــەوە مەسئوولەکە، کــە ئەفــسەرێکی دەرەجــەداربوو، وتــی: پەلەمەکــەن،دان بــەخۆتان بگــرن، تــاریکرو روون بــەناو بەغــدا دەکەوینــە رێ، لــەوە دەترســین خەڵکی بەغدا بزانن ئێوە بارزانین‌و پەلامارتان بدەن، بەو بیــانووەی گوایە بارزانی لەو خەڵکەی کووشتووە بەهرەحاڵ، دانمان بــەخۆمان گــرت، لەبەغــداوە بــۆ حلــەیان بــردین، دووایــی بــۆ دیوانیــە نوێــژی بەیانی گەیشتینە ئۆردوگای (عەفەك).

حیمایەکانیش هەر لەگەڵمانبوون بەڵام کاتێ گەیشتینە ئۆردوگاکە، هەموو حمایەکان پایدۆستیان لێکرد ئێمەیان لەلۆریەکان داگرت.

ئێمە قافڵەی (٢)ەمین بووین کەگەیشتبووینە ئەوێندەر بەر لەئێمــە

قافڵەی بارزانیەکان گەیشتبوون قافڵەی سێهەمیش (نزارە) بوون.

کاتێ لەلۆریەکان دابەزین، ئەوخەڵکە بەستەزمانەی بەر لەئێمە لەوێندەر بوون، زۆر دڵیان پێمان کرایەوە،نانو ئاویان بۆ هێناوینو تۆزەك حەساینەوە.

خانووەکان لەبیابانێکی چۆلۆهۆڵدا بوون لەئێمە زێتر کەسی دی لەوێندەر نەبوون، ئێمەش هەر ماڵەو بەتانیەكو دوانمان پێبوو نەقاپوقاچاغمان پێبوو،نەکەرەستەی خواردن.

ئۆردوگاکە گەورەبوون، لەبەر دەمی ئۆردوگاکە بەگەورەیی نووسرابوو (یوم القیامە).

ئێمە لەئۆردوگای ژمارە(٣) بووین، کەنزیکەی (١٧٠٠-١٨٠٠)ماڵدەبووین، ئۆردوگاکە لە٣٣ ریز ماڵ بەدووروودرێژی بونیاد نرابوو قەلایەکی لێ دروستکردابوو لەبەردەم ئۆردوگاکە کە(١٥) پۆلیسی تێدا بوو، یەکەم ئەفسەری دەرەجیەك کەناوی (رشید) بوو سەرپەرشتی دەکرد، لەپشتەوەی ئۆردوگاکە نوقتەیەکی سەربازی لێ بوو چەند ئەفسەر سەرپەشتیان دەکرد. هەر ئیشو کارێ ببوایە، یان کێشەیەك روویدا با، بەرێگای ئەوچەند موختارەی بۆ ئوردوگای کەلەلایەن خۆمانەوە دانرابوون، کارەکان رووبەڕووی پۆلیسەکان دەبوونەوە،پاشان بەرز دەکرانەوە بۆنوقتە سەربازییەکە.

ئۆدوگاکان لە(٣) ئۆردوگای زۆرەملێ پێکهاتبوون،کەهەر ئۆردوگایەك بەچوار تەنیشتیدا گەندالێکی قوولی (٤) مەتری کرابوو کەپانتاییەکەی (٣) مەتر دەبوو،بۆ ئەوەی کەس نەتوانێ لەئۆردوگاکان هەلێتو بەلایەکدا بڕوات.

جارێکیان (٣) زەلامی ئۆردوگاکانمان چوونە دەرەوەی

ئۆردوگا،تائێستاكەش نازانین چیان بەسەرهاتووەو چۆن ونبوون.
ئۆردوگاكان لەجەزیرەی عەفەك بوون سەربەپارێزگای دیوانیە، رۆژانە كەگەردەلولی بیابانی هەڵدەكرد، چاوچاوی نەدەدی، گەرمای هاونییش لەوێندەر بووەستێ. ماوەی نێوان ئۆردوگاكان بەپیادە (٤) دەمژمێر دەبوون بەئۆتۆمبیلیش پتر لەسەعاتە رێیەك دەبوون. ئێمە لەسەرەتاوە، ئاومان نەبوو، پاشی هەندێ شۆفەڵیان هێناو زەویەكەیان هەڵكەندو ئەو ئاوەی لەكەنداڵەكە پەنگی دەخوارد، كەزۆر شوێرەكات بوو، بۆ خواردنەوە بەكارمان دەهێنان. نزیكەی(٣) رۆژ دەبوو لەوێندەر بووین،تووشی نەخۆشی سك چوونو سورێژە بووین،كەرۆژانە بەنەخۆشی رشانەوە (٨-٩) كەسمان لێدەمردن. پاش ئەو سێ مانگە بەتانكەر ئاویان بۆ هێناین، ئاوەكە دەرمانی تێكرابوو، لەیەكەم رۆژی ئاو هێنانەكەدا (١٤) كەسمان لێ مردن.

لەرێگای موختارەكانەوە،هەندێ داواكاریمان پێشكەش كردن، رۆژێك بەئۆتۆمبێلی فریاكەوتن دووپەرستار سەردانیان كردینو هەندێ داوو دەرمانیان بەسەردا دابەشكردین پایدۆستیان لێكرد، بێ ئەوەی لەنەۆخشیەكانمان بكۆڵنەوە یان هەوڵی چارەسەركردنیان بدەن.
سەبارەت بەبژێوی ژیانیان مام عەلی دەڵێ :
ئەو سەرژمێریەی بۆ مەڕو ماڵاتەكان كرابوو ،هەر ماڵە بەگوێرەی ماڵاتەكەی هەندێ پارەو پولیان دایێ، خەڵكی وامان لەگەڵ دابوو(٥) فلسی لەبەركیدا نەبوو، بۆكارو كاسبیش ئەوە قەدەغە بوولەئۆردوگاكان بچینە دەرێ،

بەلام پاش ئەوەی ساڵو نیوێك لەو ئۆردوگا زۆرە ملێیانەدا دەیان جار مەرگمان بەچاوی خۆمان بینی، ڕێگایان بەخەڵکەکەدا لەفەرمانگەی کشتوکاڵی و شارەوانی دەست بەکاربکەین، سەبارەت بەپیرەمێردەکانیش مانگانە بڕی(٣٠) دینار یان بۆ بڕینەوە وەك موچەی خانەنشینی.

هەر کاتێکیش بمانویستایە دابەزین بۆ عەفەك و دیوانیە، ئیجازەیان بۆ دەکرین، دەبوایە لەئیجازەکە ئەو کارەی هەمانە روونی بکەینەوە، وەدەبوایە لە هەمان ڕۆژدا بگەڕێینەوە بەم پێیە ڕۆژانە(٤-٥) کەس بۆی هەبوو ئیجازە بکات.

بۆ دابینکردنی خۆراکیش مانگانە ئەرزاقیان بۆ بڕیبووینەوە بەگوێرەی نەفەرەکان بوو، بۆ هەر نەفەرێك(٢) کیلۆ برنج و (٢) کیلۆ ئاردو یەك کیلۆو نیو ڕۆن و (١) کیلۆ شەکرو هەرماڵێك (١) کیلۆ چای، بەدوو نەفەر(١) صابون، بەهیچ شێوەیەك نەدەبووتایت بەکاربەرببێنین.

سەبارەت بە دابەشکردنی گوندەکان مام عەلی دەڵێ :

لەئۆردوگای ژمارە(٣) خەڵکی ئەم گوندانەی لێبوو(سافتە، سەرکەڤرێ،شەرە، ئیروان، زۆرەگڤان،زێوە، دەربوتك، ساکار،بێکریس، شیفکێ،زرارا). لەئۆردوگای ژمارە(٢)ش، خەڵکی ئەم گوندانەی لێبوو(ڕێزان- شانەدەر،کانیان، فەقێانێ، سورانێ، دیریشکێ، سەکۆیێ، بێدارون، کانیە دێرێ، لیرەبیرێ، دووری،پیرساڵ).

لەئۆردوگای ژمارە(١) ش خەڵکی ئەم گوندانەی لێبوو(باڵندە، سەڤرە، بان، ئالیان، رازیان، هەمدلە،هەڤنکە ،هەسنێ، ببانە،هسنەکا، بارزان، هەرەێشە، هوستان، ئاستە، بلێ، بلاژێرە).

سەبارەت بە گەرانەوەیان بۆ قوشتەپە دەڵێ :

پاش ئـەوەی داواکارییـەکی زۆرمـان بـۆ کاربەدەسـتانی حکومـەت بـەرزکرکردەوە حکومــەت ١٩٧٨/١١/٢٤ رەمەزامەنــدی نیــشاندا گەبگەڕێنــەوە ناوچــەکانی کوردســتان فــەرمانی ســەرۆك کۆماربوو،بـەڵام نەدەبوایـە بگەڕێنـەوە ناوچـەی بـەرزان، هـەرماڵە(٥٠) دیناریـان داینـێ ئۆتۆمبێلیـان بـۆ گـرتین بـۆ گواسـتنەوە. لـەمانگی ١٩٧٨/١٢ دەمـژمێر(١٢) ی شـەو گەیـشتینە ئۆردوگـای قوشتەپە لەپاشـەخۆمان لەعەفـەك(٣) گۆڕسـتانمان لەرۆڵـەو کـەس کارەکانی خۆمان بەجێهێشت.

پاش ئەو هەموو دەردی سەرو مالوێرانیە جـارێکی دی، نامەردانـەتر، رژێمی داخ لەدڵێ بەغدا لـە ١٩٨٣/٧/٣١ دیسان پـەلاماری داینـەوە و (٨٠٠٠) نێرینەی بارزانی بێسەروشوینکرد.

لەیادەوەری ساڵرۆژی بێسەرو شوێنکردنی بارزانیەکان

فریشتەکان، خەونتان خۆش

ئەمرۆکە مـن، پـەیامی سـەرفرازیم بـۆ سـەرجەم گـەلی کـورد پێیـە، ئەورۆکـە ئەمـەریکا بەبێبەشـبوونی مـافی رۆشـنبیری‌و زمانـەوانی‌و سیاسـی کـورد، لەهـەر بـستکەیەکی کوردسـتان، بەهەرەشـەیەك دەزانـی بـۆ سـەقامگیری دەڤەرەکـەو ئاشـتی لەجیهاندا، زۆر نیگەرانم بەو ئازارانەی پێمانگەیاندوون

پاش رێکەوتننامە شـوومەکەی ٦ی ئـاداری ١٩٧٥ کەلـە نێـوان سەددام حوسێن‌و شـای‌ئێراندا واژۆکـرا، بەچـەند مانگـێ پـاش ئـەو رێککەوتنامەیە،رژێمی ناوەندی بەغدا، بەپاڵپـشتی دەیـان کۆپتـەرو دەیـان تانـك‌و زرێپـۆش‌و بەهـەزاران سـەربازی راهێنـەر دەڤـەری بـارزانی گـەمارۆداو پـاش گـرتن‌و رەشـبگیری سـەرجەم خـەڵکی دەڤەرەکـە کەلـەژن‌و منـاڵ‌و پـیرو پەککەوتـەو راگواسـتنیان بـۆ پارێزگـای دیوانیـە، لەبیابانـە لماویـەکانی (عەفـەك) گونـدەکانی بەسـەریەکدا خـاپوورو وێرانکـردن‌و پرۆسـەی سـرینەوەی مـۆرکی کوردانـەی ناوچـەکەی پیـادە کـردو سەرچـاوەی ئاووکانیاوەکـان تەقێندرانەوەو دەڤەرەکەکرا بەناوچەیەکی قەدەغەکراو بە تـۆرێکی سەربازی باڵا دەست خۆی لەناوچەکەدا راگەیاند. پاش تێپـەڕبوونی زێتر لەسێ سـاڵان‌و ژیـانێکی کۆڵەمـەرگی‌و گیرۆدەبـوون لەمیانـەی ژیـان‌و مـردن‌و دوور لەهـەموو پێداویـستیە سـەرەتاییەکانی ژیـان، لەمانگی کانوونی یەکەمی ساڵێ ١٩٧٨ بەبڕیارێکی کتـوپڕ خەڵکـە لێقەوماوەکـەی بـارزان گەڕانـەوەبۆ سـنووری پارێزگـای هـەولێرو

لەکۆمەڵ"ای قوشتەپە نیشتەنیانکردن. لەگەرمەی جەنگی عێراق ـ ئێراندا پاش ئەوەی زێتر لەسێ ساڵان رژێمی بەغدا لەشەرێکی خوێناوی دەستەئێخەدا بوودەگەڵ ئێرانی هاوسێدا، بەبیانووی هەماهەنگی و پێشەنگی بزافی رزگاریخوازی کورد لەگەڵ هێرشبەرە ئێرانیەکان لەناوچە رزگارکراوەکانەوە بۆ سەرپێگەەو شوێنە ئیداری‌و سەربازییەکانی رژێم. رژێمی بەغدا هەرچی کەف‌و کوڵی درندانەو شوفێنیانەی خۆی هەبوو بەسەر بارزانییەکانی هەڵرشت.

بەماوەیەکی کەم پاش رەشبگیری بارزانییەکان سەددام حوسێن لەووتارێکی مانگی ئەیوولی ساڵی ١٩٨٣دا، هیچ گومانێکی ئەوتۆی نەهێشتەوە لەوەی کەبەسەر بارزانیەکان هاتووە: (ئەوانەخیانەتیان لەولات‌و خیانەتیشیان لەپەیمانکرد. بۆیە ئێمەش بەسزای توندو سەختمان گەیاندن و بۆ دۆزەخمان ناردن).

لەدەمژمێر(٣) بەرەبەیانی ١٩٨٣/٧/٣١ کەخەڵکی لەگەرمەی نووستندابوون‌و دونیا گشومات بوو هێمنیەکی قووڵ باڵی بەسەر کۆمەڵگای قوشتەپەدا کێشابوو ئالەو ئان‌وو ساتەدا سەربازە بێبەزەییەکانی دیکتاتۆریەت ،کەلەگاردی کۆماری‌و هێزەکانی کۆماندۆ پێکهاتبوون. کەمارۆی کۆمەڵگەی قوشتەپەیانداو وەك شارە زەردەواڵە وروژانەناو قوشتەپەوەو زارۆڵە خنجیلانەنەکاینان لەخەونی بەرئەتکردو پیرەمێردو جحێڵەکانیان نایەژێر پۆستاڵی رەشەوەو گۆنای ئاڵی کیژۆڵە نازدارەکانیان بە رندۆکی حەسرەتان تەرکردو ئێخەی خوشك‌و دایکانیان تابەرۆکان دادری.

ئالەوئان‌و ساتە دڵرەقانەیەدا، بەزەیی خودا لەسەر ئەرز هەستا، کەفوکوڵی بێبەزەییانەی دیکتاتۆرییەت، چەمۆڵەیەکی پر شەرمەزاری بوو بۆ مرۆڤایەتی.

لـــەیادەوەری رەشـــبگیرییەکەی کۆمەڵگـــەی قوشـــتەپەدا، کەلەئاکامـدا (٨) هـەزار مێـر منـداڵو لاوو بەسـالا چـووی نێرینـەی بارزانیان بێسەرو شوێنکران مافی مرۆڤی لێوە دەنگ نـەهاتووە تـا ئەورۆکەش چارەنووسیان نادیارە.

چـەندین چـاوپێکەوتنمان لەکۆمـەڵگای بەحرکـەو شـاخۆلان لەگەڵ خێزانو کەسو کاری بارزانیـەکان سـازداو بـەم جـۆرە هاتنـە ئاخاوتن:—

(مەنیجـە جـادر یـەحیا) کەدانیـشتووی بەحرکەیـە(١٨) کەسـی ئەنفالە ووتی:

(سەعات چواری سپێدە بوو، ئێمە هەستاین بۆ نوێژی کاتێکمان زانی چـواردەورەمان گـیراوە زیلـی عەسـکەری هـاتنو پیـاوو منـاڵی ئێمـەیان دایـە پێـشەخۆو بردنیـان، بـوو بـەگریانو هـاوار ،ژن دەگریا، مناڵدەگریا، تەنانەت مندالۆچـکەی ناوبێـشکەش دەگریـا، لەقوشتەپە تەنها گوێت لـەگریان و هـاواری عەسـکەرەکان دەبـوو، بـەگریانو یەخـە دادریـنو قژرنینـەوە چـووینە پـێش سـەبارەکان وتمـان: پیاوەکانمـان بـۆ کـوێ دەبـەن؟ ئەومنالانـە چ گوناهێکیـان کـردووە عەسـکەرەکان لێمـان توورەبـوونو ووتیـان یـەلا.. یـەلا. بەشەق لەئێمەیاندەدا.

تائێستا کەهەواڵێکیان نازانین من(١٨) کەسم بێسەرو شـوێنە. منداڵەکانم بەعەمەلەیی بەخێو کردن رۆژتائێوارە کاردەکەین کەس ئاوڕی لێنەداوینەتەوە.

(عێـراق حـاجی عبـدالله محمـد) خـەڵکی گونـدی بێرمەیـەو لەکۆمـەڵگای بەحرکـە گیرسـاوەتەوەدەڵێ: هـەمووومان نوسـتبووین دەرگاکانیان شکاندین ناو ماڵەکـەیان هەمووکـشکنی. نـاو نوێنـەکان

کۆلیتی مریـشکەکان، بـەردەرگاو ناوحەشـوە پڕبـوون لەعەسـکەر هەرسـێ منـاڵی مـن نـەخۆش بـوون، سـووریکەیان بـوون، ووتم: مناڵەکانم نەخۆشن، خودا قەبووڵ نەکات باوکیان مەبەن، من کەسم نییە چەندێ گریامو هاوارم کرد. قژم رنینەوە هیچ سوودی نـەبوو، ووتیـان شـتی واقـەت نـابێ سـەریان سـوورە ، واتەجامانـەکانیان سورەبارزانین.

ئێمـە مـردووین هێنـدە ئـیش بکـەین، بەدەسـتەخۆ شـووڵ دەکەین کەفتینە هێندە ئێش بکـەین، مـن سـێ منـاڵی خـۆمو (٤) مناڵێ برامو (٢) مناڵێ خەزوورم بەسەروەن، دەبێ نانیان بـۆ پەیدا بکەم. رۆژ تا ئێواری ئیش دەکیەن لۆیان بە خواردن دەدەم ، لۆری باردەکەم تەماتە دەرنم، مەفقـەس بـەتال دەکـەم. کـەس بەراسـتی ئاوڕی لێنەداینەتەوە هیچ حسابێان بۆ نەکردووین ئێمە نەشەهیدین نەئـەنفالین. خوشـکە(مـریم یوسـف سـەلیم)

دانیـشتووی کۆمـەڵگای بەحرکـە، (١٠) کەسـی خێزانەکـەی بێـسەرو شوێنە.هاتە ئاخـاوتنو گـووتی: (ئێمـە لـەماڵی خۆمـانبووین نوێـژی سبەینێ بوو عەسکەر رۆخـی مجەمـەعی گـرت کـەس نـەی دەتـوانی بـڕوات ئـەو ماڵـەی حەشـارگەی هـەبوو خـۆی لێدەشـاردەوەکە عەسکەرەکان هاتنە نێو موجەمـەع بوبـە هـەلا هـەلاو لـەدەرگا دانو دەرگا شـکاندن لەگوێسەبانەکانەوە خۆیـان فرێدەدایـە حەوشـەوە، هەرکێ لەماڵەوەبوایە پەلیان دەگتو فرێیان دەدانـە دەرەوە پیـاوو مناڵەکانمان بـەجلی نووسـتنەوە دانـە پێـشخۆ تەنانـەت شێتیـشیان دەگـرت. مـەلای مزگەوتەکەشـیان گـرت. لەکاتێکـدا دەچـوو بـۆ مزگـەوت بـانگی نوێـژی بـەیانی بـدات. بەقۆنداغـە تفـەنگ لـە ئافرەتەکاینان دەدا. هەرەشەی کوشتنیان لێدەکرین بەبـەر چاوی

خۆمانەوە جگەر گۆشەکانیان بردین، منالێ دوانز سالانەمان بێسەرو شوێنکرا کەس رەحمی بەکورد نەکردووە ئەکوردە زۆر غەدر لێکراوە پێویستە سەرکردەکانمان خەممان لێبخۆن ئاور لەمیللەتەکەی خۆیان بدەنەوە. بەدوای چارەنووسی رۆڵەکانمان بگەڕێن ئەوانەی بێسەرو شوێنکران ئێمە پێویستیمان بەخەمخۆری ئەم میللەتە هەیە. ماڵ هەیە (٦) کوری گیراوە ماڵ هەیە تاکە زەلامێکی نەماوە، ئێمە ژنو بێدەسەلاتینو بەعەمەلەییو غەریبی رۆژگار بەرێدەکەین. بەو قرچەی گەرمایە ژیان بەسە ردەبەین داوا دەکەین ئاورێکی دڵسۆزانەمان لێبدەنەوە .

(بەرێز عەلی سام ئەیوب) دانیشتووی کۆمەڵگای شاخۆلان بەم شێوەیە کارەساتەکەی بۆگێرایەوە: (ئەو دەمەی رەشبگیرییەکەی قوشتەپە بوو من لەهەولێر بووم لەماڵێ شێخ عوسمان بووم کەچومە وێنەدەرێ ووتیان حکومەت داوای ئێمەی کردووە ئێمەلەهەولێرماینەوە. شێخ بەخۆیو چواردە کەسەوە بەترومبێلی خۆیان چوونە کەرکووک لەکەرکوك موخابەراتی تایبەت هاتنو رایانماڵێن بۆ بەغدا ،سەعات دوانزەی شەو، شێخ عوسمان تەلەفۆنی بۆ کردینو وتی :ئێمە خەلاس ئەنگۆ چارەی خۆتان بکەن، گیراین. لەگەڵ شێخ سەباح کورێ شێخ سولەیمان بووم، تەلەفۆنمان بۆ قوشتەپە کرد، ووتیان موجەمەعەکان تەوق کراون،هەرسێ مەتر ، سێ جوندی وەستاوە، بەینی مەتری جوندییەك وەستاوە. وتیشیان قوەتی وەزارەتی دیفاع هاتووە، بەرزان تکریتیان لەگەڵە.

وتم: شتی وا چۆن دەبێ؟

بەکاك فرسەتم وت (مدیر ئاسایش)ی ئێستا بابچین بەڵکو

عیلاجێك بكەین،بەڵكو چارەیەكی زەلامەكان بكەین بەحیساب ئێمە پیاوی حوكمەتبوین وچەكداربوین.

چوینە ئەوێ، لەوێندەر گەڕاینەوە، (بۆئەوی كەس نەزانێ، بارزانین جەمەدانیمان لەسەرەخۆكردەوە) وەزعەكە زۆر ئاڵۆز بوو، زۆر شدەت بوو، شەش هەلیكوپتەر دەسوڕأنەوە (٣) لەسەر قودس بوو(٣) لەسەر قادسیەبوو (دوو مجمع بوون لە قوشتەپە) لەوەزارەتی دیفاعەوە هاتبوون.

خوشكە(مریم عومەر رەسول) كەلە شاخۆلآن گیراساتەوە وتی: (كوڕەكەم نە خۆخش بوو باب و مامی ووی بردبوویانیان بۆ هەولێر، بۆ چارەسەركردنی نەۆخشیەكەی شەوی رووداوەكە لەقوشتەپە مابوونەوەو بێسەرو شوێنكران من كەسم نەماوە نەماڵ ماوە نەعەیال ماوە، هیچمان نەماوە برام بەخێومان دەكات موسڵمانان خێرم پێدەكەن دەمانەوێ چارەنووسی منداڵەكانمان پیاوەكانمان دیاری بكەن.

(ئاسیا محەمەد ئەمین لەشكری) كەئەویش دانیشتووی بەحركەیە دەڵێت: تفەنگیان بەئێمەوەنا، كوڕی من لەبن قەسەلی هێنانە دەرەوە منداڵ بوو عومری چواردەساڵ بوو تاهەنوكەش چ بۆ ئێمە نەكریاوە ساڵێك پاش ئەو رەشبگیرییەی قوشتەپە كارەبایان لەسەر خەڵكەكە بڕی. نەیانهێشت ئافرەتەكان لەئۆردوگا بچنە دەرەوە تەنانەت رێگای چوونە بازاڕیشیان لێ قەدەغەكرا. خەڵكی موسڵمان لەهەولێرو دەوروبەری شەوانە بەدزییەوە خواردنیان بۆ دەهێنان هاوكاریان دەكردین.

یەكێك لەفایلەكانی موخابەراتی سیو نۆ مەرسوومی كۆماری یەك لەدوای یەكی تێدا یە، كەلەساڵی ١٩٨٣ بەژمارە (١٩٨٨تا

١٠٣٦) دەرچووەو لیستی ناوی ئەوکەسانەی تێدایە کەحوکمی مردن دراون بەهۆی کێشە تایبەتەکانەوە، ئیجا بەهۆی کێشە تایبەتەکانەوە گەلێ نووسینیان کراوەتە پاشکۆو یەك لەونووسینە دەسخەتەکان لەوە دەدوێت کە:(هیچ کام لەو کەسانەی لەسەرەوە نابراوانو حوکمی مردن دراون لای ئێمە بەندن؟) وەڵامەکەش دیسان بەدەسخەتێك بوو کەوا لەرێکەوتی ٩ی نیسانی ١٩٨٥دا نووسراوە: (هیچ کام لەو کەسانەی لەسەرەوە ناویان هاتووە وحوکمی مردن دراون بەندی لای ئێمە نین بێجگە لەبارزانیەکان، کەلەناوچەی ئێمەدا دەژیان لەپێش گرتنیاندا.

بەشی حەوتەم

لە گوندو ناوچە ئەنفالکراوەکانی باشووری کوردستان

گوندی بارزان

گوندی بارزان سەربەناحیەی شێروان مەزنە، قەزای مێرگەسوور، دەکەوێتە بن چیای شیرین، دەم زێی گەورە کەناوچەیەکی شاخاوی سەختو دژوارە، پڕە لەدارو دارستان (۳) سەرچاوەی ئاوی کانی تێدایە... خەڵکی ئەم گوندە لەعەشیرەتی (بارزانین)، بەرلەنسکۆی شۆڕشی ئەیلولی (۱۹۷۵) ئەم گوندە نزیکەی (۲۰۰) ماڵدەبوو، کەپتر لە(۱۵۰۰) سەرخێزانی لەخۆ گرتبوو، سەرچاوەی دەرامەتی خەڵکی ئەم گوندە کشتوکاڵو ئاودێریو مەڕو ماڵات بەخێو کردنبوو، گوندەکانی دەوروبەری (هوستان- ڕێشە- هەسنەکا- ببانە- هەسنێ- هەڤنکە- هەمدلە- ئالیان- بلێ)... مێژووی دامەزراندنی ئەم گوندە بۆ سەدان ساڵ دەگەڕێتەوە کە بەدەیان پیاوی مەزنو شۆڕەسواری تێدا هەڵکەوتوون (شێخ عبدالسلام بارزانی- شێخ محمد بارزانی- شێخ احمد بارزانی- مەلا مستەفا بارزانی.... هتد).

لەسەرەتای سەدەی بیستەمەوە، چەندین جار ئەم گوندە بەر هێرشو پەلاماری دوژمنانی میللەتی کورد کەوتووەو سووتێنراوەو خەڵکێکی زۆری لێ شەهیدو بێسەروشوێنکراوە، پاش نسکۆی شۆڕشیئەیلول، بەیەکجاری ئەم گوندە تەختو خابوور کراوەو خەڵکەکەی گواستراوەتەوە بۆ خوارووی عێراقو پاش گەڕانەوەیان بۆ قوشتەپە، لە۱۹۸۳/۷/۳۱ ئەنفالکراون.

ئەمەی خوارەوە ریزبەندی قوربانیەکانی رەشبگیریەکەی ۱۹۸۳یە:

۱- یاسین ابراهیم عبدالله ۱۹۵۰

۲- خلیل حسن ابراهیم ۱۹۲۰

٣- ملا فقی سعید ١٩٥١

٤- عارف عبدالله حكيم ١٩٦١

٥- میرخان محمد ابا بكر ١٩٢٥

٦- سەرباز سەلیم زوبیر١٩٦١

٧- سلێمان احمد عوسمان ١٩٣٥

٨- كريم ملكو احمد ١٩٢٠

٩- ابراهيم كريم ملكو ١٩٧٠

١٠- سعادكريم ملكو ١٩٧١

١١- حسين كريم ملكو ١٩٧٢

١٢-عادل حسن محمد ١٩٤٧

١٣-ولی خليل حسن ١٩٦٧

١٤-علی خليل حسن ١٩٦٥

١٥-نزير احمد محمد ١٩٢٥

١٦-نيداد نزير احمد ١٩٦٣

١٧-اياد نزيز احمد ١٩٦٢

١٨-مصباح سليمان عبدالسلام ١٩٦٥

١٩- صالح تاهير عبدالله ١٩٣٨

٢٠-حسين صالح تاهير ١٩٦٨

٢١-رهم كريم ملكو ١٩٤٢

٢٢-عبدالله رهم كريم ١٩٦٦

٢٣-خليل تاهير عولا ١٩١٢

٢٤-عيسى مستەفا سعيد١٩١٧

٢٥-محمد عيسى مستەفا ١٩٦٥

٢٦-تەلعەت قرتاس ابابكر ١٩٣٧

٢٧–عبدالله تەلعەت قرتاس١٩٦٨

٢٨–محمد ملا درویش ١٩٥٥

٢٩–عیسی حسن شریف١٩٥٠

٣٠–عزت عیسی حسن ١٩٦٨

٣١–ابراهیم محمد تاج الدین ١٩٣٨

٣٢–علی ابراهیم محمد ١٩٦٣

٣٣–صمد ابراهیم محمد١٩٥٨

٣٤–فاخر باقر عبدالله ١٩٥٢

٣٥–علی اسماعیل میر خان ١٩٥٠

٣٦–حکیم ملا حسن ١٩٤٢

٣٧–احمد حکیم ملا ١٩٦٤

٣٨–کریم شریف حسن ١٩٢٠

٣٩–سلیم بهرام کریم ١٩٦٤

٤٠–وسمان داود حسین ١٩٣٩

٤١–عزیز وسمان داود ١٩٦٦

٤٢–کودرس احمد ئالی ١٩٢٨

٤٣–محمد کودرس احمد ١٩٦٧

٤٤–میرخان کودرس احمد ١٩٦٢

٤٥–احمد مام رەش شمدین ١٩٤١

٤٦–شوان احمد مام رەش ١٩٦٨

٤٧–سعید عبدالله قاسم ١٩٢٠

٤٨–عبدالله سعید عبدالله١٩٧٢

٤٩–احمد حسن محمد ١٩٣٧

٥٠–یاسین شریف حسن ١٩٧١

٥١–محمد عيسى محمد ١٩٧٠

٥٢–رەشيد بشير محمد ١٩٦٦

٥٣–احمد على ابراهيم ١٩٤٣

٥٤–تەها احمد احمد ١٩٤٨

٥٥–اسعد شريف حسن ١٩٠٢

٥٦–ياسين شهاب ملا محمود ١٩٣٧

٥٧–فهد ياسين شهاب ١٩٦٧

٥٨–تاهير صالح مستەفا ١٩٦٣

٥٩–محمد ابابكر محمد ١٩٣٣

٦٠–ابابكر فتح الله چيچو ١٩٤٠

٦١–عبدالله ابابكر فتح الله ١٩٦٩

٦٢–تەيب فتح الله چيچو ١٩٣٦

٦٣–حوسێن زياب در ١٩٢٧

٦٤– مستەفا حسين زياب ١٩٤٠

٦٥–عزيز زبير خالد ١٩٦٧

٦٦–زبير خالد زبير ١٩٤٠

٦٧–شرۆدين زبير خالد ١٩٦٦

٦٨–سەركەوت زبير خالد ١٩٧٠

٦٩–مستەفا كەريم شەريف ١٩٥٤

٧٠–محمود كريم شريف ١٩٥٦

٧١–ياسين حسين حسن ١٩٥١

٧٢–محمد نبى تحسين ١٩٥٤

٧٣–جادر على محمد ١٩٤٣

٧٤–تاهير احمد شريف ١٩٥٣

٧٥-اسعد شريف حسن ١٩٠٢

٧٦-خۆشەوی یاسین شریف ١٩٥٥

٧٧-بايزدين محمد شريف ١٩٥٢

٧٨-فرهاد حسن عبدالله ١٩٥٦

٧٩-محمد شريف حسن ١٩١٨

٨٠-حسين حسن شريف ١٩٥٥

٨١-حمد فقێ سعيد ١٩٥٣

٨٢-حسين حسن احمد ١٩٥٩

٨٣-عبدالباقی محمد حسێن ١٩٥٠

٨٤-فقێ سعيد فقێ ١٩١٩

٨٥-سعيد فقێ سعيد ١٩٤٠

٨٦-مستەفا زبير موسى ١٩٣٩

٨٧-حسێن محمد حسن ١٩٢٩

٨٨-حجی حسين محمد ١٩٦٦

٨٩-محمدامين خان عوسمان ١٩٢٦

٩٠-على احمد ميكائيل ١٩٤٨

٩١-ميكائيل احمد ميكائيل ١٩٥١

٩٢-خالد صالح حسێن ١٩٢٦

٩٣-شاكر خالد صالح ١٩٦٧

٩٤-شكری خالد صالح ١٩٧٠

٩٥-حسكۆ عزيز عبدالله ١٩٥٦

٩٦-زكری محمد ياسين ١٩٦٥

٩٧-حاجی سعيد مستەفا ١٩٤٧

٩٨-خالد سليمان شريف ١٩٤٩

٩٩–رسول حسن شريف ١٩٥٠
١٠٠–رشيد سعيد مستەفا ١٩٤٣
١٠١–حسن سعيد مستەفا ١٩٤٠
١٠٢–جادر حسيت سعيد ١٩٦٣
١٠٣–عزت خان محمد جم ١٩٣٥
١٠٤–عوزير احمد شريف ١٩٤٦
١٠٥–عوسمان شيخ احمد محمد ١٩٣٠
١٠٦–رەزوان عوسمان احمد ١٩٦٥
١٠٧–حسن عمر حسن ١٩٦٧
١٠٨–زێندين عبدالله عبدالرحمن ١٩٤٦
١٠٩–فرسەت محمد چيچۆ ١٩٥٩
١١٠–جلال محمد چيچۆ ١٩٤٩
١١١–بابكر عزيز على ١٩٥١
١١٢–حسين عمر احمد ١٩٤٢
١١٣–حسن عمر احمد ١٩٤٠
١١٤–درويش شريف حسن ١٩٢٥
١١٥–عبدالله محمد حسن ١٩٥٣
١١٦–حسين رشيد چيچۆ ١٩٥٥
١١٧–سعيد محمد محمدامين ١٩٥٥
١١٨–على رشيد چيچۆ ١٩٥٣
١١٩–عبدالله رشيد چيچۆ ١٩٧٠
١٢٠–عوسمان فقێ سعيد ١٩٥٥
١٢١–عزيز فقێ سعيد ١٩٤٠
١٢٢–عوسمان صالح عوسمان ١٩٦٢

١٢٣–محمود عبدالله محمود ١٩٤٢

١٢٤–اسماعيل بشير شنێ ١٩٦٣

١٢٥–محمد مستەفا زبێر ١٩٦٤

١٢٦–بشير شنێ حسن ١٩٤٦

١٢٧–عارس ابراهيم عمر

١٢٨–صادق يونس عبدالله ١٩٦٧

١٢٩–عبدالخالق زبێر موسى ١٩٤٥

١٣٠–احمد عزيز ميرخان ١٩٥١

١٣١–احمد عبدالله عبدالرحيمن ١٩٣٦

١٣٢–رەمەزان اسماعيل جمعە ١٩٦٥

١٣٣–شكرى محمد ابراهيم ١٩٦٦

١٣٤–على يونس عبدالرحمن ١٩٤٥

١٣٥–شاسوار على يونس ١٩٧٠

١٣٦–عبدالرحمن على يونس ١٩٥٣

١٣٧–محمد ابراهيم عمر ١٩٥٦

١٣٨–مهدى صديق مستەفا ١٩٦٧

١٣٩–حكيم عبدالله احمد ١٩٣٦

١٤٠–عمر تاهير عمر ١٩٦١

١٤١–صبرى مستەفا احمد ١٩٤٩

١٤٢–عوسمان مستەفا احمد ١٩٤٥

١٤٣–خۆشەوى عزيز عبدالله ١٩٦٨

١٤٤–شريف اسعد شريف ١٩٥٥

١٤٥–سليمان محمد بابكر ١٩٤٩

١٤٦–حسين صالح حسين ١٩٤٩

١٤٧–مستەفا صالح حسين ١٩٦٦

١٤٨–شێخ عمر شێخ عمر باپیر ١٩٤٥

١٤٩–رەمەزان شێخ عمر شێخ عمر ١٩٦٥

١٥٠–رشيد امين بهاوالدين ١٩٢١

١٥١–على حسن على ١٩٢٧

١٥٢–حمد عبدالله پير ١٩٦٩

١٥٣–حسن عبدالله مل ١٩٨٧

١٥٤–عبدالوهاب حسن عبدالله ١٩٧٠

١٥٥–كمال حسن عبدالله ١٩٧٢

١٥٦–زاهير قادر زاهير ١٩٦٥

١٥٧–ملا درويش ملا ١٩٢٣

١٥٨–عبدالرحمن ملا درويش ١٩٦٠

١٥٩–سليمان ملا درويش ١٩٦٥

١٦٠–عادل ملا درويش ١٩٦٦

١٦١–محمد حسن عوسمان ١٩٣٢

١٦٢–عمر عزيز خالد ١٩٥٥

١٦٣–نعمت غزالى حسين ١٩١٨

١٦٤–عوسمان حسين عوسمان ١٩٤٠

١٦٥–على عارب على ١٩٥٧

١٦٦–حيرالله سليم سعيد ١٩٦٧

١٦٧–عارب على محمد ١٩٣٠

١٦٨–مستەفا حارس مستەفا ١٩٣٢

١٦٩–محمد حارس مستەفا ١٩٢٢

١٧٠–سعيد محمد حارس ١٩٦٤

١٧١–عمر حسن محمد ١٩٤٣

١٧٢–احمد عمر حسن ١٩٦٩

١٧٣–احمد محمد حارس ١٩٦٠

١٧٤–اسماعيل احمد شريف ١٩٤١

١٧٥–انور اسماعيل احمد ١٩٦٨

١٧٦–مل حسن عبدالله ١٩٥٧

١٧٧–صالح ملا عوسمان ١٩٢٢

١٧٨–جميل صالح ملا ١٩٦٤

١٧٩–شيرۆ رشيد عزيز ١٩٦٥

١٨٠–سعيد سليمان هادى ١٩٣٧

١٨١–محمود سعيد سليمان ١٩٦٦

١٨٢–عزيز عزيز فقىٚ على ١٩٤٣

١٨٣–محمد على يونس ١٩٥٥

١٨٤–شعبان محمد حسن ابراهيم

١٨٥–رجب اسماعيل حسن ١٩٣٢

١٨٦–كريم رشيد محمد ١٩٤٧

١٨٧–يونس رشيد محمد ١٩٥٣

١٨٨–رشيد سعيد اسماعيل ١٩٥٧

١٨٩–انور مستەفا سعيد ١٩٦٤

١٩٠–بهرام كريم ملكۆ ١٩٣٨

١٩١–عزيز شكر عوسمان ١٩٤٢

١٩٢–مل چيچۆ محمد ١٩٤٧

١٩٣–موئەيد اسعد شريف ١٩٦٦

١٩٤–سليمان ميرخان شيخۆ ١٩٥٤

١٩٥–خليل احمد مستەفا ١٩٥٠

١٩٦–سليمان شاكر عوسمان ١٩١٢

١٩٧–شاكر سليمان شاكر ١٩٦٤

١٩٨–رشيد كريم شريف ١٩٥٥

١٩٩–على شهاب محمود ١٩٣٠

٢٠٠–احسان على شهاب ١٩٦٦

٢٠١–نهجوان على شهاب ١٩٦٦

٢٠٢–ميرخان اسماعيل ميرخان ١٩٥٥

٢٠٣–شهاب على شهاب ١٩٥٥

٢٠٤–ازوەر بشير ممد ١٩٦٥

٢٠٥–شريف شرۆ شريف ١٩٥٧

٢٠٦–عبدالستار وحيد رحو ١٩٧٠

٢٠٧–شريف اسماعيل احمد ١٩٦٥

٢٠٨–حاجى عبدالله على ١٩٣١

٢٠٩–على محمد على ١٩٣٠

٢١٠–مەلا محمود اسماعيل ١٩٤٩

٢١١–تاهير مامەرەش شمدين ١٩٣٧

٢١٢–رعد ياسين شهاب ١٩٥٦

٢١٣–عزيز تاهير مامەرەش ١٩٥٢

٢١٤–عزيز على سعيد ١٩٥٤

٢١٥–سليم سعيد فقێ عبدالرحمن ١٩٠٦

٢١٦–صالح على ابراهيم ١٩٢٧

٢١٧–احسان صالح على ١٩٦٤

٢١٨–ابابكر محمد ابابكر ١٩٢٦

٢١٩-محمد حمدامين عبدالله ١٩٣٩

٢٢٠-عباس عبدالله مل ١٩٤٨

٢٢١-نبى محمد شاكر ١٩٥٤

٢٢٢-يونس عبدالله عبدالرحيمن ١٩٤٥

٢٢٣-تەها عمر محمد ١٩٦٩

٢٢٤-عزيز عمر محمد ١٩٦٦

٢٢٥-بابكر كريم شريف ١٩٥٧

٢٢٦-ابابكر عمر محمد ١٩١٧

٢٢٧-محمد عبدالله ملا ١٩٣٨

٢٢٨-مرخان شيخۆ مل ١٩٢٧

گوندی شیفکێ

گوندی شیفکێ کەوتۆتە پشت چیای شیرین لەناوچـەی بـارزان، کـە ناوچەیەکی شـاخاوییە، کەوتۆتـە نێـوان هەردووچـیای شـیرین وچـیای موسەکان ئەم گونـدە پـتر لـە (٣٠٠) سـاڵە لەسەردەسـتی (شـێخ داود بارزانی) بناغەی لێدراوە، بەدارو دارستانی چڕو پـڕ داپۆشـراوە، (داری بەروو-گوێز-سپێندار)، لەناو گوندتـەنها یـەك سەرچـاوەی ئـاو هەیـە، دەوروبەری گوند پڕە لەکانیاو.

لـەدۆڵی وولاتـی ژێـرە، هەشـت گونـدی لێیـە ئەمانـەن (بـاب سـیف-شـینگل - داوودکـە- ئاڤـەدوور-تـێڵ- هێـزان- بێکـول- ئـەردیل) سەرچـاوەی دەرامـەتی ئـەم گوندانـە، بەرهـەمی ئـاوی بـوون (بـرنج-گونجی -ماش ومەڕو ماڵات بەخێوکردن).

گوندی شیفکێ سـەر بەناحیـەی شـێروانە قـەزای مێرگەسـوورە، هـیچ جادەیەکی قیر ناڕواتە ناو ئەم دۆڵە کـە (١٨ گونـدی لـەخۆ گرتـووە،

جاری یەکەم لە حەرەکەی بەعسیەکان بۆمبا بارانکراوەو سووتاوەو چەندین شەهیدو بریندار داوە.

جارێکتر سووتاوەو لەدوای نسکۆی شۆرشی ئەیلول تەختو خاپوور کراوەو خەڵکەکەی رەوانەی دیوانیە کراونو (٤) ساڵان لەخێوەتگا ژیاون.

پاشان لە ١٩٨٣/٧/٣١ هەر خەڵکی ئەوگوندە جارێکیتر ئەنفالکراونو ئەمەی لای خوارەوە ناوەکانیانە :

١-ابراهیم محمدایوب

٢- ایوب تەها ایوب

٣- قاسم تەها ایوب

٤- جادر احمد صالح

٥- صالح جادر احمد

٦- یاسین اسماعیل

٧- علی یاسین اسماعیل

٨- احمد بریندار چیچۆ

٩- حسین شێخو محمد.

گوندی (کەرپتی)

گوندی کەرپتی دەکەوێتە دەڤەری لای بادینان کە لەرووی ئیداریەوە سەر بە قەزای زاخۆیە لە پارێزگای دهۆك ، لەدەڤەرا سندی ئەم گوندە گوندێکی خنجیلە وجوانە وەکی هەمی گوندێت کوردستانێ بەتایبەتی کەدەکەوێتە سەر روباری قەشەنگی خاپور ، بەلاّم هەروەك ئاشکرایە لەکلتوری (حزبی بەعس) دا شتی جوان نابێ وجودی هەبێ ، بۆیە لە ئەنفالی هەشت کە هەموو دەڤەری بادینانی گرتەوە ، ئەم گوندەش

وەکی هەمی گوندەکانی تری کوردستان ، بێبەش نەبوو لەوتاوانەی سەدام و هاوکارەکانی لە چوار چێوەی تاوانی ئەنفالداکە ئەنجامیاندا لە کاتێکا دانیشتوانی گوندەکە خەڵکی مەدەنی و بێ چەك بوون و خەرێکی پەرەپێدانی ژیانی ئاسایی خۆیان بوون ، ئەمەی خوارەوەش ریزبەندی ئەو خەڵکانەن کە لەم گوندە لەتاوانی ئەنفال بێسەروشوێنکراون :

١- مشیر یوسف عوبدولرەحمان
٢- محەمەد یوسف سالح
٣- سالح یوسف سالح
٤ - دەروێش حاجی مراد
٥ - حاجی مراد فەنودۆ
٦ - فەخری عومەر ئبراهیم
٧ - محەمەد عەبدولرەحمان دەروێش
٨ - شەعبان عەبدولرەحمان دەرویش
٩ - سەعدی عەبدولرحمان دەروێش
١٠ - فەریق عەبدولرەحمان دەروێش
١١ - ئەحمەد شاکرسلێمان
١٢ - بەشیر ئەحمەد شاکر
١٣- سلێمان ئەحمەد شاکر
١٤- خەلیل یوسف عەبدولرەحمان
١٥ - نەجم ئەلدین عەبدولرەحمان یەعقوب
١٦ - حەسەن سالح ناسر
١٧ - سەعید عەبوش مستەفا
١٨ - حەمید عەبوش مستەفا

١٩ ـ رەشید عەبش مستەفا

٢٠ ـ تەیار عەبوش مستەفا

٢١ ـ سەلیم عەبوش مستەفا

٢٢ ـ یونس عەبوش مستەفا

٢٣ـ تەحسین عەبوش مستەفا

٢٤ ـ جانگیر عەبوش مستەفا

٢٥ـ موسلح عەبوش مستەفا

٢٦ ـ ریاح سەعید عەبوش مستەفا.

گوندی فەقێ مستەفا

ئەم گوندە سەر بەناحیەی قادر کەرەمە، لەباکورەوە گوندی (تەپە عارەب) لەباشوورەوە گوندی (خان رۆستم ئاغا) لەخۆرهەلاتەوە گوندی (کۆییو مەسۆیی) لەرۆژئاواوە گوندی (قولیجان ئەمین قارەمانە). ئەم گوندە (٤٥) کم لەقادر کەرەمەوە دوورە، دەکەوێتە سەر چەقی مامدانو ئاوەچی. خەڵکی ئەم گوندە سەرچاوەی دەرامەتیان کشتوکاڵو فەلاحەتیو ئاژەڵداری بووە، چوار ئاشی ئاوی تێدا هەبووە. وگوندەکانی دەوروبەری بۆ باراش سوودیان لێوەگرتووە. گوندی فەقێ مستەفا بەر لەشالاوی ئەنفالەکاندا (٩٠) ماڵ دەبوو، کە(٦٠٠) کەسی تێدا حەوابۆوە. لەساڵی (١٩٦١)وە بەبەردەوامی ئەم گوندە بەرشالاوی تۆپبارانو سووتانو کاولکاری کەوتووە، تالەمانگی چواری ١٩٨٨ بۆیەکجاری تەختو خاپوور کراو پتر لە (١٠٠) کەسی ئەنفاکراوە.لەپاش راپەرین ئەم گوندە جارێکیتر ئاوەدان کراوەتەوەو پتر لە (٨٠) ماڵێ تێدا نیشتەجێ بووەو قوتابخانەیەکی بۆ دروست کراوەو (٤) بیری ئاو خواردنەوەش بۆ لێدراوە، لەسنوری ناحیەی قادر کەرەم لەکۆی(٨٧) گوند(١٤٨٦٣)

کەس ئەنفاکراون، گوندی فەقی مستەفا، بەر شالاَوی ئەنفالی سێ کەوتووە، کەلەماوەی (٧-٢٠)ی نیسانی ساڵی-١٩٨٨ خاپاندووە.
ئەمەش ریزبەندی ئەنفالەکانی گوندی فەقێ مستەفایە:-
١- ئەحمەد محەمەد باباحەسەن- لەنوگرە سەلمان رزگار بووەو پاشان مردووە.
٢- نائیلە ئیسماعیل جان بەخش.
٣- بەهجەت محەمەد باباحەسەن
٤-دلبەر ئەحمەد مەحەمەد بابا حسن ١٩٦٥
٥- دلێر کەمال ئەحمەد محەمەد ١٩٧٨
٦- هیوا کەمال ئەحمەد محەمەد ١٩٧٩
٧- ئاوات کەمال ئەحمەد محەمەد ١٩٧٥
٨- سۆران کەمال ئەحمەد محەمەد ١٩٨١
٩- خەیاڵ کەمال ئەحمەد محەمەد ١٩٨٦
١٠- بێخاڵ کەمال ئەحمەد محەمەد ١٩٨٥
١١-عزیمە عەزیز ئیسماعیل ١٩٥٥
١٢- سەدریە عەزیز حسین ١٩٥٤.
١٣- ئیلهام جمال ئەحمەد محەمەد١٩٧٥
١٤- سوهام جمال ئەحمەد محەمەد ١٩٧٧
١٥-کافیە جمال ئەحمەد محەمەد ١٩٧٨
١٦- رۆژگار جمال ئەحمەد محەمەد ١٩٨٠
١٧- هیرۆ جمال ئەحمەد محەمەد١٩٨٢
١٨- ئەیلول بەهجەت محەمەد ١٩٧٩
١٩- چالاك بەهجەت محەمەد ١٩٨٠
٢٠- گورچیە محەمەد بابا حەسەن ١٩٥٦
٢١- زیرەك بەهجەت محەمەد ١٩٨٣
٢٢- عەزیز حوسێن بابا حەسەن ١٩٢٥ لەنوگەرە سەلمان زگاربووە.

٢٣- حەسەن عەزیز حوسێن بابا حەسەن١٩٦٠

٢٤- کاروان حەسەن عەزیز حسین ١٩٨٠.

٢٥- سیروان حەسەن عەزیز حسین ١٩٨٢

٢٦- ئینجیە محەمەد باسا حەسەن ١٩٧٠.

٢٧- رەجمە عەبدولرەحمان عەزیز ١٩٢٥ لەنوگرە سەلمان رزگابوە

٢٨- زانا جەلال ئیبراهیم ١٩٨٨

٢٩- زانیار جەلال ئیبراهیم ١٩٨٩.

٣٠- جەلال ئیبراهیم ١٩٦٥

٣١- چیا بەهجەت محەمەد بابا حەسەن ١٩٨٤

٣٢- یونس حەسەن عەزیز ١٩٤٥

٣٣- جەمال عەلی سەعید ١٩٤٦

٣٤- رەحمان عەلی سەعید ١٩٤٠

٣٥- عەلی ئەحمەد حەمە شەل ١٩٣٩

٣٦- جعفر جەمال عەلی ١٩٧٥

٣٧- فەرهاد جەمال عەلی ١٩٧٩

٣٨- محەمەد جەمال عەلی ١٩٨١

٣٩- سەبریە عەزی ئیسماعیل ١٩٥٥

٤٠- قەدریە عەزیز ئیسماعیل ١٩٥١

٤١- ئالآ جەمال عەلی ١٩٨٤

٤٢- فازل جمال عەلی ١٩٨٥

٤٣- پشتیوان رەحمان عەلی ١٩٧٣

٤٤- محەمەد ئەحمەد شەل ١٩٥٠

٤٥- ئەحمەد شەریف حەمە خان ١٩٧٠

٤٦- حوسێن عەبدولکەریم ١٩٤٥

٤٧- ئەحمەد عەبدولرەحمان ئەحمەد ١٩١٨

٤٨- حەسەن ئەحمەد عەبدولرەحمان ١٩٤٠

٤٩- حوسێن احمد عەبدولرەحمان ١٩٣٥

٥٠- سەلام حوسێن ئەحمەد ١٩٧٥

٥١- رەشید محەمەد ئەحمەد ١٩٧٤

٥٢- مەجید محەمەد ئەحمەد ١٩٧٦

٥٣- فەخریە فەرەج ١٩٣٥

٥٤- جەبار تاهیر عەبدولرەحمان ١٩٤٠

٥٥- جەلیل تاهیر عەبدولرەحمان ١٩٥٠

٥٦- وەردە حەسەن عەلی ١٩٥١

٥٧- عەلی مەحمود قادر ١٩٦٥

٥٨- نجمەدین مەحمود قادر ١٩٣٧

٥٩- سلێمان ئەسود کەریم ١٩٧٧

٦٠- هاوەر قادر جوهر ١٩٤٠ لەنوگرە سەلمان بەربووە

٦١- محەمەد ئیبراهیم جان بەخش ١٩٦٠

٦٢- عائیشە حوسێن بابا حەسەن ١٩٢٥

٦٣- نجمەدین کەریم جەبار ١٩٣٧

٦٤- شەفیق کەریم جەبار ١٩٥١

٦٥- بەدریە قادر سالّح ١٩٣٠

٦٦- سەلام مەجید محەمەد ١٩٥٩

٦٧- جیران مستەفا بابا حەسەن ١٩٢٧

٦٨- حمە جان محیەدین ١٩٤٩

٦٩- مەجید شەریف حمە خان ١٩٣٥

٧٠- سەرتیپ مەجید شەریف ١٩٧٧

٧١- مەریم مەلا عەبدولکەریم ١٩٦٠

٧٢- سەروەر جەبار تاهیر ١٩٧٧

٧٣- مەریم ئەحمەد حمە خان ١٩٦٥ لەنوگرە سەلمان بەربووە.

٧٤-ئەحمەد حمەخان ١٩١٢ لەنوگرە سەلمان بەربووە.

٧٥- كاكە برا رەشيد ئەحمەد ١٩٥٠
٧٦- رۆستەم مەحمود حەسەن ١٩٣٠ لەنوگرە سەلمان بەربووە.
٧٧-جيران عەبدللا كەريم ١٩٥٧
٧٨- مەجيد جلال جبار ١٩٥٠
٧٩- حەسەن عەلى ١٩٢٧ لەنوگرە سەلمان بەربووە.
٨٠- مەجيد محەمەد سالح ١٩٣٠ لەنوگرە سەلمان بەربووە.
٨١-مەحمود قادر ١٩٢٥ لەنوگرە سەلمان بەربووە.
٨٢- رەفعەت حوسێن١٩٢٧ لەنوگرە سەلمان بەربووە.
٨٣-شەريف حمە خان ١٩١٧
٨٤- پەرژين شەريف حمە خان ١٩٧٠
٨٥- نازم محەمەد ئەحمەد ١٩٨٦
٨٦- كامەران محەمەد ئەحمەد ١٩٨١
٨٧- نەرين محەمەد ئەحمەد ١٩٧٩
٨٨- حەيات حمە كەريم ١٩٥٨
٨٩- فاتح حەمە كەريم ١٩٣٥
٩٠ - ئولفە سالح ١٩٤٠
٩١- زينەب خورشيد ئەحمەد ١٩٦٥
٩٢- فەرەيدە حەسەن ئەحمەد ١٩٣٥
٩٣- ئاسۆ مەجيد محەمەد ١٩٨٠
٩٧- كانى محى الدين حەسەن ١٩٦٠
٩٨- قەرديە محيەدين حوسێن ١٩٥٠
٩٩- سەرتيپ نجممەدين ئەحمەد ١٩٧٥
١٠٠- خۆراسان حمە جان
١٠١- فخريە كەريم ١٩٦٥
١٠٢- ئاسۆ شەفيق كەريم ١٩٨١
١٠٣- سنەوبەر شەفيق كەريم ١٩٨٢

١٠٤- هەتاو مەحمود قادر ١٩٥٠
١٠٥- هەرمێ محمود قادر ١٩٥٧
١٠٦- شەریف جەبار تاهیر ١٩٧٥
١٠٧- مەلیع جەبار تاهیر ١٩٧٩
١٠٨- لیمۆ مەحمود قادر ١٩٧٠
١٠٩- سامان کاکە برا رەشید ١٩٨٠
١١٠- گلاوێژ کاکە برا رەشید ١٩٨٢
١١١- شادان کاکە برا رەشید ١٩٨٤.

گوندێ پیرەمۆنی

گوندی پیرە مۆنی سەربە پارێزگای کەرکوك، قەزای کەلار، ناحیەی تیلەکۆیە، کەوتۆتە بناری چیای مازوخ کەپێی دەڵێن (داویەی کوردستان) بەدووری (١٠) کم لەئاوەسپیو (٥٠) کم لەناحیەوە. لەباشوورەوە گوندی قەلا چەرمەڵەو لەباکوورەوە گوندی (قەواڵی) ولە رۆژهەلاتەوە بنەکەی خەپەکوێرو لەرۆژئاواوە (چیای مازوخ). سەرچاوی ئاوی ئەم گوندە (کانی ساردو تەنگەڵە) وبیری ئاوی ماڵان بووە، ئەم گوندە لە (٣٢)ماڵ پێکهاتبوو کە (٢٠٠) کەسی لەخۆ گرتبوو. سەرچاوەی دەرامەتی ئەم گوندە بەخێوکردنی مەڕوماڵاتو ئاژەڵداریو کشتوکاڵی دێمەکاربووە. لەشۆرشەکانی کوردستان چەندین جار بەرشاڵاوی سووتانو وێرانکاری هاتووە لەساڵەکانی (١٩٦٣، ١٩٦٤، ١٩٨٨) دوا شاڵاو بۆ سەر ئەم گوندە لەرۆژی ١٩٨٨/٤/١٤ بوو، پاش تەختوخاپوور کردن (١٣٥) کەسی ئەنفالکراوە ئەمەی خوارەوەریزبەندی قوربانیەکانی گوندی پیرەمۆنیە.

١-حسن خورشید محمد ١٩٥٧
٢- فلاح حسن خورشید ١٩٨٤

٣- بارزان جمعه خورشيد	١٩٧٩
٤- صالح محمد رەشيد	١٩٥٧
٥-بارزان صالح محمد	١٩٨٥
٦- عمر على فتاح	١٩٧١
٧- عوسمان على فتاح	١٩٧٢
٨-لقمان على فتاح	١٩٧٣
٩-هادى على فتاح	١٩٧٥
١٠-جبار عبدالقادر رحيم	١٩٧١
١١-جلال عبدالقادر رحيم	١٩٧٢
١٢- ياسين محمود معروف	١٩٧٠
١٣-ناسح محمود معروف	١٩٧١
١٤-احمد محمود قادر	١٩٦٧
١٥- محمد محمود قادر	١٩٦٨
١٦-ئازاد محمود قادر	١٩٦٩
١٧- رمەزان احمد سعيد	١٩٦٧
١٨- بورهان احمد سعيد	١٩٦٩
١٩- قارەمان احمد سعيد	١٩٧١
٢٠- سامان احمد سعيد	١٩٧١
٢١- فرمان احمد سعيد	١٩٧٣
٢٢- مجيد محمد على	١٩٤٠
٢٣- لقمان مجيد محمد	١٩٧٠
٢٤-نعمان مجيد محمد	١٩٧١
٢٥-حمەخان مجيد محمد	١٩٧٢
٢٦-حمه جان مجيد محمد	١٩٧٣
٢٧- عماد مجيد محمد	١٩٧٤

٢٨–سامان مجيد محمد	١٩٧٥
٢٩–فرمان مجيد محمد	١٩٧٦
٣٠–ديار مجيد محمد	١٩٧٧
٣١– على محمد على	١٩٦٠
٣٢–على محمد حسن	١٩٤٥
٣٣– محمد على محمد	١٩٨٥
٣٤– على صالح ابراهيم	١٩٦٦
٣٥– عمر على صالح	١٩٨٥
٣٦–عوسمان على صالح	١٩٨٥
٣٧–سەركەوت اكرم قادر	١٩٨٧
٣٨–حسن قادر حسن	١٩٧٠
٣٩–حسن سمين ابراهيم	١٩٥٩
٤٠ –فلاح حسن سمين	١٩٨٢
٤١– سەلاح حسن سمين	١٩٨٣
٤٢– سامان حسن سمين	١٩٨٤
٤٣– سدار حسن سمين	١٩٨٥
٤٤– سردار محمد رحيم	١٩٨٥
٤٥– محمد عيسا جاسم	١٩٥٢
٤٦– سردار محمد عيسا	١٩٧٨
٤٧– رێبوار محمد عيسا	١٩٨٢
٤٨– اسماعيل صالح رشيد	١٩٧٥
٤٩– عمر محمد عزيز	١٩٧١
٥٠– على محمد عزيز	١٩٧٦
٥١– جمعه محمد عزيز	١٩٨٠
٥٢– اكبر رشيد حسن	١٩٤٠

٥٣-	جاسم احمد محمد	١٩٦٧
٥٤-	احمد محمود محمد	١٩٣٠
٥٥-	محمد محمد محمود	١٩٨٠
٥٦-	محمد صالح محمد	١٩٧٧
٥٧-	على صالح محمد	١٩٨٨
٥٨-	شكور عبدالعزيز حسن	١٩٧٠
٥٩-	تاريق على محمد	١٩٦١
٦٠-	ز ياد تاريق محمد	١٩٧٦
٦١-	سليم تاريق محمد	١٩٧٩
٦٢-	محمد تاريق محمد	١٩٨١
٦٣-	خليل فريق عزيز	١٩٥٥
٦٤-	صالح عزيز على	١٩٥٠
٦٥-	سعيد عزيز على	١٩٥٢
٦٦-	ناميق عزيز على	١٩٤٨
٦٧-	شكور غفور رشيد	١٩٥٠
٦٨-	امين فريق عزيز	١٩٦٠
٦٩-	وەسفى على محمد	١٩٦٢
٧٠-	سەلاح على محمد	١٩٦٤
٧١-	خەيجە محمد رەشيد	١٩٥٩
٧٢-	سيلانە حسن خورشيد	١٩٨٣
٧٣-	نجيبە محمد رشيد	١٩٥٨
٧٤-	كوێستان جمعە خورشيد	١٩٨١
٧٥-	حەيات صالح محمد	١٩٨٧
٧٦-	پيرۆز على حسن	١٩٤٥
٧٧-	فيرۆز على فتاح	١٩٦٧

٧٨-	شلێر علی فتاح	١٩٦٩
٧٩-	مەنیجە علی فتاح	١٩٧٠
٨٠-	پرشنگ علی فتاح	١٩٧٤
٨١-	عەلیمە عبدالقادر رحیم	١٩٧٣
٨٢-	خەجیجە محمود معروف	١٩٦٨
٨٣-	رازیە محمود معروف	١٩٦٩
٨٤-	امینە صابر محمد	١٩٤٧
٨٥-	غوربەت محمد حسن	١٩٤٦
٨٦-	خرامان احمد سعید	١٩٧٤
٨٧-	ژیان احمد سعید	١٩٧٥
٨٨-	زەکیە عبدالقادر رحیم	١٩٦٩
٨٩-	ژیان رەمەزان محمد	١٩٨٦
٩٠-	کەژاڵ محمد وەلی	١٩٤٤
٩١-	ژیان مجید محمد	١٩٦٨
٩٢-	ژیان فریق محمد	١٩٦٨
٩٣-	زەینەبە علی محمد	١٩٨٦
٩٤-	سوسن سعید لەتیف	١٩٤٦
٩٥-	کەژاڵ قادر حسن	١٩٦٩
٩٦-	بەفراو صالح ابراهیم	١٩٧١
٩٧-	کەژاڵ صالح ابراهیم	١٩٦٧
٩٨-	بەفراو قادر حسن	١٩٧١
٩٩-	زارە اکرم قادر	١٩٨٥
١٠٠-	بەسیە علی محمد	١٩٦٣
١٠١-	شیرین احمد حسین	١٩٦٢
١٠٢-	هیدۆ محمد رحیم	١٩٧٤

١٠٣- رەعديه امين ابراهيم ١٩٦٥
١٠٤- حەربيه محمد عيسا ١٩٧٥
١٠٥- فەوزيه محمد عيسا ١٩٧٣
١٠٦- بەهيه عبدالعزيز حسن ١٩٥٧
١٠٧- چنوره صالح رشيد ١٩٧٤
١٠٨- سنوره صالح رشيد ١٩٧٧
١٠٩- رەوشەن صالح رشيد ١٩٧٨
١١٠- سروه صالح رشيد ١٩٧٩
١١١- خيريه اسماعيل محمد ١٩٤٩
١١٢- چيمەن محمد عزيز ١٩٧٠
١١٣- ڕێزان محمد عزيز ١٩٨٢
١١٤- رحمه على صالح ١٩٦٨
١١٥- سيران جاسم احمد ١٩٨٤
١١٦- كوسران جاسم احمد ١٩٨٥
١١٧- سبريه احمد محمد ١٩٦٨
١١٨- بدريه احمد محمد ١٩٦٩
١١٩- رحمه محمد على ١٩٤٨
١٢٠- امينه احمد محمود ١٩٧٧
١٢١- سبريه احمد محمود ١٩٨٠
١٢٢- گەلاوێژ حسن عزيز ١٩٥٨
١٢٣- سلمه صالح محمد ١٩٧٥
١٢٤- رحمه صالح محمد ١٩٧٦
١٢٥- نەسرين صالح محمد ١٩٧٩
١٢٦- نەسرين على حسين ١٩٦٩
١٢٧- اميره احمد محمد ١٩٦٠

١٢٨-	ژيان تاريق علي	١٩٧٥
١٢٩-	بەيان تارق علي	١٩٧٨
١٣٠-	سەميرە تارق علي	١٩٨٠
١٣١-	رەوشەن رشيد محمد	١٩٤٠
١٣٢-	ئارەزو امين محمد	١٩٨٥
١٣٣-	ئيسمەت احمد سعيد	١٩٦٨
١٣٤-	تەمينە محمد قادر	١٩٣٠
١٣٥-	ژيان محمد عوسمان	١٩٦٩

گوندی گوڵباخی سەروو

گونـد گولبـاخی سـەروو، سـەر بەناحيـەی قـادر كـەرەم، قـەزای خورمـاتووە كـە(٣٠) كـم لەناحيـەوە دوورە، دەكەوێتـە ناوچـەيەكی نيمـچە شـاخاوی، كـە زەوی وزارێكـی بـەپيتی هەيـە بـۆ كـشتوكاڵ، كـە(چـيای زەنـوور) دەكەوێتـە رۆژهـەڵاتی ئـەم گونـدەوە گونـدەكان دەوروبـەری (قيرچــە،خدر رەيحان،گوڵبــاخی خــواروو) دانيــشتوانی ئەمگونـــدە (٧٠) ماڵـــدەبوون كـــە (٣٦٠) كەســـی لـــەخۆگرتبوو، سەرچاوەی دەرامەتيان بەخێو كردنی مەڕو ماڵاتو كشتوكاڵ بوو.

دوو رووبار بەگوندەكەدا تێدەپەڕن، يەكەميان (كەوز زاهير) كەلەچيای (زەنوورەوە) شۆردەبێتەوە، ئەوەيديان (چەمی گـەورە) كەلـەژووررووی چيای زەنوورەوە دێتە ناوی دێ.

جگە لەكانی شەش بيری ماڵان لەگوندەكە هەيە.

ئـەم گونـدە لەسـاڵی (١٩٨٧) ولەسـاڵانی هەشـتاكان چـەندين جـار بەتۆپو فرۆكە بۆردومـان كـراوەو زۆربـەی خانووەكـانی بەسـەر يەكـدا رووخێنرا نو(٦) شەهيدی بەكوردستان بەخشيوە.

بـۆ دواجـار لـە١٩٨٨/٤/٢٤ جاشـە خۆفرۆشـەكان چـيای زەنووريـان

گرتووەو لە ٢٥/ ١٩٩٨/٤ چوونەتە گوندى گولباخەوەو پاش تالان و برۆو سوتاندنى گوندەکە (٥٧) هاوولاتى بێدیفاعى گوندەکەیان تەسلیم بەپیاوانى رژێم کراون کەئەمەى خوارەوە ریزبەندى ناوەکانیانە.

١- صالح محمد فرج.

٢- فاتح محمد فرج

٣- علی محمد فرج

٤- عوسمان حسن فرج

٥- بكر حسن فرج

٦- فائق مجيد مستەفا

٧- نەجات مجيد مستەفا

٨- فاتح مجيد مستەفا

٩- عمرعلی شريف

١٠- رەشيد علی شەريف

١١- عمر ابراهيم امين

١٢- علی ايراهيم امين

١٣- جبار امين علی

١٤- محمد ابراهيم محمد

١٥- صالح ابراهيم محمد

١٦- جبار عبدالكريم محمد

١٧- رەئووف احمد جبار

١٨- عدالەت احمد جبار

١٩- شێرکۆ احمد جبار

٢٠- محمد عبدالكريم جبار

٢١- عبدالله احمد مجيد

٢٢- قادر احمد مجيد

٢٣- عمر صابر جبار

٢٤- انور صابر جبار

٢٥- حسن عبدالكريم حميد
٢٦- تاهير عبدالكريم حميد
٢٧- قادر عبدالكريم حميد
٢٨- خالد عبدالكريم حميد
٢٩- رشيد احمد حميد
٣٠- اكرام احمد حميد
٣١- خليل عبدالله عزيز
٣٢- زەليل عبدالله عزيز
٣٣- نجم على احمد
٣٤- كريم حسن احمد
٣٥- حسين فرج
٣٦- جمال حسن فرج
٣٧- كمال حسن فرج
٣٨- عبدالله ولى محمد
٣٩- حميد واحد محمد
٤٠- سامان احمد واحد
٤١- حسن فرج رفيق
٣٢- عمر فرج رەفيق
٤٣- احمد محمد رەفيق
٤٤- كامل امين رفيق
٤٥- عمر امين محمد
٤٦- لوقمان امين محمد
٤٧- عوسمان خورشيد مجيد
٤٨- على خروشيد مجيد
٤٩- محمد رەشيد مجيد
٥٠- ئاشتى عبدالكريم حسين
٥١- عمر حسين عزيز

٥٢- سلام حسين عزيز
٥٣- وريا حسين عزيز
٥٤- حسين احمد حميد
٥٥- قادر احمد حميد
٥٦- عزيز محمد كريم
٥٧- ستار محمد كريم

گوندی دەلۆ

گوندی دەلۆ سەر بەناحیەی شوانە کەوتۆتە ناوچەیەکی گردۆلکاوی چڕو پڕەوە،کە نزیکەی (٣٠) کم لەمەرکەزی ناحیەوە دوورە.

گردۆڵكو بەرزاییەکانی چواردەوری ئەم گوندە بەم ناوانە نسراون لەلایەن دانیشتوانی گوندەکەوە (شاخە هەنارەکە- عباس- خاڵە بلۆلی- مستەفا نووری -کەلشار- بێژن بەسەر) هەروەها کەڵەکی حەمە دەلۆش بەسەر سەری کەرکوکەوەیە.

مێژووی دروستبوونی ئەم گوندە بۆ سەدان ساڵ دەگەڕێتەوە، ئەویش لەبەر بەپیتو بەرەکەتی زەویو زارەکەیو ناوچە دڵگیرەکەی کەتا ئەنفالە بەدناوەکانیش نزیکەی (١٥٠) ماڵ دەبوو کە(٦٠٠-٧٠٠) سەر خێزانی بەخۆووە گرتبوو.

دارو دارستانێکی چڕو دڵگیر گوندەکەی رازاندبۆوە کەسەرچاوەی دەرامەتیش بووبۆخەڵکی گوندەکە هەروەها رووبارێك بەناوگوندەکەدا تێدەپەڕی، پیشەی کشتوکاڵو ئاودێریو مەڕو ماڵات بەخێو کردن سەرچاوەی دەرامەتبوون بۆ خەڵکی گوندی دەلۆ.

هیچ رێگاوبانێکی قیرڕێژکراو گوندەکەی بەدەوروبەرەکەی گرێنەدەدا، تەنها رێگای خولێن نەبێت ،لەلایەن حکومەتی ناوەندییەوە هیچ

گرنگیەك بەگوندەكە نەدرابوو بەڵكو (٣) جاران بەرشالاوی كاولكاریو سووتانكەوتووەو (١٠) شەهیدیی لەوپێناوەدا بەكوردستان بەخشیوە.
گوندەكانی دەوروبەری دەلۆ (قەلاو قوت- علی ئاوا- رەحیمە قوتە- گۆران)ن، كۆنە ئاسیاوێك كەدەستاودەست ماوەتەوە حەمە قالە ناوێك كەبەمام دەروێش ناسرابوو، سەر پەرشتیدەكردو باراشی گوندەكانی دەوروبەری دەكردو لەساڵی (٢٠٠٠) لەناوچەی بازیان كۆچی دوایی كردووە.
گوندی دەلۆ لەساڵی ١٩٨٨ بەرشالاوی درندانەی ئەنفالەكان كەوتووە پاش رووخانو خاپوركردنی (٣١)هاولاتی ئەنفال كراوە.
ئەمەی خوارەوە ریزبەندی ئەنفالكراوەكانی گوندی دلۆیە.

١- محی الدین سید مردان
٢- صابر كویخا خورشید
٣- سدرالدین صابیر خورشید
٤- سامی صابر خروشید
٥- سعید كویخا خورشید
٦- تەیب كویخا خورشید
٧- انور بكر خورشید
٨- كریم شریف حارس
٩- زرار كەریم شریف.
١٠- ستار سادق علی
١١- عبدالله محمد قادر
١٢- تالیب محی الدین
١٣- كامیل محی الدین

١٤- جیهان محی الدین

١٥- سعیدە عبدالله ئەحمەد

١٦- محمد عارف صالح

١٧- احمد عارف صالح

١٨- حسن عارف صالح

١٩- ئازاد علی فرج

٢٠- رزگار کەمەرخان علی

٢١- عیماد علی صالح

٢٢- احمد علی صالح

٢٣- هادی محمد فقیٚ

٢٥- خلیل محمد فقیٚ

٢٦- فوئاد محمد شکور

٢٧- لوقمان بەکر خورشید

٢٨- اشرف محمد شکر

٢٩- کاروان تالیب محی الدین

٣٠- ئازاد علی فرج

٣٠- رزگار کریم شریف.

تێبینی : بۆ ئەم بابەتـە سـوود لەزانیارییـەکانی بـەڕێزان (یاسـین نجـم حسین وتحسین جلال حمید) وەرگیراوە

گوندی قەیتوول

گوندی قەیتوول دەکەوێتە بناری چیای سەرکەشی ئیمام زەنـوورەوە، سەربەناحیەی قادر کەرەم قەزای دووز خورماتووە کەنزیکـەی (٢٠)کـم لەقادر کەرمەوە دوورە دەکەوێتە رۆژهەلاتی پارێزگای کەرکوکەوە.
ئەم گوندە لەسەر دەستی (میر سمایل) میری زەنگەنـە بـەر لـە (٤٥٠) سـاڵ بـەردی بناغـەی بونیـادنراوە کەقەلایـەکی قوولـەداری توورەکەرێژی تێدا دروستکراوە کەبەرزییەکەی (٢٥٠)م دەبێت
قەیتوول دوو قشلاغی دەرەبایز پاشان ئـەم دووقـشلاغە چـۆلکراوەنو هاتوونەتە پاڵ گردێکی بەرزو قووچ بەناوی قەلای سوور کـە(٣٠٠) م بەرز دەبێت کەبۆ خۆپاراستن لەشالاوی نەیاران شـوێنێکی بـاش بـووە لەکاتی هـەر هێـرش‌و پـەلاماریٚ گوندی قـەیتوول سـەر بەعەشـیرەتی زەنگەنەیە ، گونـدەکان دەوروبـەری قـەیتول (گـەڕاوی خـدر رەیحـان هەرێنـە– کەریمـە جـەل– زالـواو– پونگەڵـە – ئـاوە بۆرەکـە– ژاڵـە ممەلحـە قایتـەوەن). جادەیـەکی قـیر رێـژکراو کەهـەر دووناحیـەی سـەنگاوو قـادر کـەرەم پێکدەبەتـسێتەوە لەسـاڵی ١٩٧٨ گەیـشتۆتە قەیتوول. سەرچاوەی دەرامەتی ئەم گوندە بەخیوکردنی مەرو مـالاتو کشتوکاڵ بـووە هـەروەها مـەرەزەی لێکـراوەو برنجـی قـەیتول بـەنێو بانگـە. قـەیتوول سەرچـاوەی ئـاوی کـشتوکاڵی زۆر بـووە کانیـەکانی (کانی بەکرە خاڵـە.کـانی قارەمـان کـانی کەمـەرە کـانی فـەقیٚ یـونس کانی ژاڵە، کانی مام سلێمان کانی عەلی ئاغا) ئـەم چەمانەشـی لێیـە(چـەم قـەیتوول – چـەم کـانی سـارد – چـەم قـازان). گونـدی قـەیتول تاشـالاوی ئەنفالـەکان کەلەرێکـەوتی ١٩٨٨/٤/١١ ئـەك گوندەشـی گرتەوە. پێنج ئاشی تێدابووە مزگەوت‌و حـوجیرەی وانـە وتنـەوە تێـدا بووە لەگەڵ قوتابخانەیەك کەساڵانی شەست بەردی بناغـەی دانـراوە. زۆر بایەخیان بەخوێندەواری داوەو چەندین پیاوی ئەدەب دۆستی تێدا

هەڵکەوتووە لەوانە (غەمناکی زەبوون میر ئەحمەد بەگ). گوندی قەیتول نزویکەی (٣٠٠) ماڵێ لێ جێنشین بوو کە هەموویان خەڵکی مەدەنی و زەحمەتکیشبون بەرەنجی شانی خۆیان درێژەیان بەژیان و گوزەرانی خۆیان دەدا میواندۆست بون کە(٢٠٠٠) کەسی تێدا دەژیا دوو جاران بەر شالاَوی سووتانو کالوکاری کەوتووە لەساڵی ١٩٦٣ و لە ١٩٨٨/٤/١١ کە (١٣٦) ژنو منداڵو زەلامی بەرشالاَوی ئەنفالەکان کەوتووە بیسەرو شوێننو (٣٠) هاووڵاتیش بەرشالاَوی فرۆکەو تۆپبارانی رژێم کەوتووەو شەهیدبوون.

ئێستا گوندی قەیتول بەهیمەتی جوامێرانەی خەڵکەکەی ئاوەدانکراوەتەوە ئەمەش ریزبەندی ئەنفالەکراوەکانی گوندی قەیتول.

١- کەریم حاجی میرزا
٢- ئازاد وەلی عارف
٣- حسن جبار امین
٤- امین جبار امین
٥- حسین جبار امین
٦- احمد جبار امین
٧- جمال جلال جبار
٨- کمال جلال جبار
٩- غازی جلال جبار
١٠- عزالدین حسین رەشید
١١- فخرالدین حسین رشید
١٢- نجم الدین احمد عارف
١٣- شکور غریب عزیز
١٤- احمد قوربانی رحکمان
١٥- جلال رئووف رحیم

١٦- كاكه عولا قادر احمد

١٧- رەشيد قادر احمد

١٨- عبدالكريم قادر احمد

١٩- خلف قادر احمد

٢٠- مەريوان حسيب صديق

٢١- كامران حسيب صديق

٢٢- لەتيف صالح رەشيد

٢٣- شكور محمد سعيد

٢٤- انور شريف صديق

٢٥- مستەفا شەريف صديق

٢٦- لەتيف عبدالقادر رحيم

٢٧- عرفان عوسمان محمد

٢٨- شابير رەشيد امين

٢٩- احمد رشيد امين

٣٠ - ناسر حمه لاو قادر

٣١- محمد رشيد امين

٣٢- صمد حمه لاو قادر

٣٣- ياسين حمه لاو قادر

٣٤- عبيد غفور قەرەمان

٣٥- محمد غفور قارەمان

٣٦- احمد غفور قارەمان

٣٧- بكر عبدالكريم محمد

٣٨- انور عبدالكريم محمد

٣٩- عوسمان سمين عيسى

٤٠- جميل مجيد رەزا

٤١- اسماعيل حسن قادر

٤٢- كامل نورى قادر

٤٣- حميد صالح عەلی

٤٤- مجيد سالح عەلی

٤٥- جەلال امين احمد

٤٦- فازيل امين احمد

٤٧- عوسمان نورى قادر

٤٨- محمد صالح قادر

٤٩- نجات صالح قادر

٥٠- ئازاد صالح قادر

٥١- لوقمان صالح قادر

٥٢- قادر عبدالله قادر

٥٣- احمد عبدالله قادر

٥٤- محمد عبدالله قادر

٥٥- قادر كريم عزيز

٥٦- جبار امين احمد

٥٧- حكيم كريم عزيز

٥٨- عباس كريم عزيز

٥٩- لەتيف فاتح خورشيد

٦٠ ناصح امين حميد

٦١- جلال صابر محمد

٦٢- محمد صابر محمد

٦٣- عبدالله صابر محمد

٦٤- عمر جلال محمد

٦٥- محمد جلال محمد

٦٦- حمد جلال محمد

٦٧- جبار جلال محمد

٦٨- هادی علی محمد

٦٩- برهان محمد رەشید

٧٠- محمود علی عارف

٧١- احمد محمد حسن

٧٢- تاهیر رشید خلیفە

٧٣- محمدرەشید خلیفە

٧٤- جبار محمد محی الدین

٧٥- سالار جلال محمد

٧٦- هیوا احمد حسین

٧٧- کاکە خان سلیمان امین

٧٨- فریدون مجید سعید

٧٩- ئازاد مجید سعید

٨٠ - فازل مجید سعید

٨١- ولی محمد حسین

٨٢- صلاح محمد حسین

٨٣- تاریق محمد حسین

٨٤- خالد حسین عەلی

٨٥- نجم رەشید محمد

٨٦- محی الدین قوربانی مرك

٨٧- رەشید عبدالکریم محمد

٨٨- عەلی حمید نوری

٨٩- عمر حمید نوری

٩٠ -عوسمان مجید نوری

٩١- توفیق عبدالکریم محمد

٩٢- محمد توفیق عبدالکریم

٩٣- شیرزاد توفیق جبار

٩٤- فخرالدين عزالدين امين

٩٥- خالد عەلی رەشيد

٩٦- هادی حميد رەزا

٩٧- احسان حمه امين قادر

٩٨- حسين حمه امين قادر

٩٩- كاكه خوله كريم فقی

١٠٠- سيد احمد عەلی

١٠١- غالب محمد امين

١٠٢- خالد محمد امين

١٠٣- نازم فازل مجيد

١٠٤- خەليل كريم محمد

١٠٥- رعنه حسن قادر

١٠٦- نايف حسن قادر

١٠٧- ريژاو جلال جبار

١٠٨- بەفراو رەشيد قادر

١٠٩- گوله فاتح خورشيد

١١٠- دولبەر حسن عارف

١١١- چيمەن سعيد محمد

١١٢- رعنی قوربانی مرك

١١٣- چيمەن احمد حارس

١١٤- هاوڕێ كامل سيد

١١٥- شوان حسن جبار

١١٦- بەرژين حسن جبار

١١٧- ژيان حسن جبار

١١٨- تەها حسن جبار

١١٩- نەسرين حسن جبار

١٢٠- زاهيده حسن جبار

١٢١- ناهيده حسن جبار

١٢٢- احمد حسن جبار

١٢٣- ليمۆ كمال جلال

١٢٤- شنۆ احمد حسن

١٢٥- هەلۆ كمال جلال

١٢٦- صبرى حميد نورى

١٢٧- اكرم شكور نورى

١٢٨- هەڤال كمال جلال

١٢٩- صبرى حميد نورى

١٣٠- احمد كريم فقى عبدالله.

تێبینی: بۆ ئەم بابەتە سوود لەزانیاریەکانی بەرێزان عبدالله سـەنگاوی سابیر قەیتولی مهدی علی قەیتول وەرگیراوە

گوندی تەرەقە

گونـدی تەرەقـە، سـەر بەناحیـەی (شـوان)ەو دەکەوێتـە رۆژئـاوای چیای سەرکەشی خاڵخاڵانەوە، نزیکەی (٣٠) کم لەشـەقامی سـەرەکی تەقتـەق کەرکوکـەوە دوورە مێـژووی دورسـت بـوونی ئـەم گونـدە دەگەڕێتەوە بۆ پـتر لـە (٢٠٠) سـاڵو بـەر لەشـاڵاوی ئەنفالـەکان(٤٦) مـالّبوون ، ئەمگونـدە لەدووبنەماڵـەی سـەرەکی پێکهاتوون،کەبنەماڵەی (رەمەزان) و بنەماڵەی (تۆفیـق)ن سەرچـاوەی دەرامەتو بژێوی دانیشتوانی ئەم گوندە، بـەخێوکردنی ئـاژەڵو مـەڕو مـالاتو بـەربوومی کـشتوکاڵ بووەلـەم گونـدە (١٢) بـیری ئـاوو (٣) سەرچاوەی ئاوی کانی هەبووەن لە بەهاری ساڵی ١٩٨٨،کاتێ شاڵاوی ئەنفالـەکان گەیـشتە چـیای خاڵخـالان، خـەڵکی ئـەم گونـدەش وەك

گوندەكانی دەوروبەری (توركمان باخ، دووشیوان، ئۆمەر مەندان) روویان لەچەمی شیوە سوور كرد، بۆ خۆ حەشاردان لەوێشەوە بۆ شارەكان خۆیان دەرباز دەكرد، بەلاّم ئەم خێزانە كەوتنە بەردەست هێزەكانی سوپای ئێراق و بێسەرو شوێن كران، ئەمەی خوارەوەش ریزبەندی ناوەكانیانە:

١- محمد كریم شەریف

٢- بدیعە حمە علی كاویس

٣- سەمەد محمد كریم

٤- سەباح محمد كریم

٥- سەلاح محمد كریم

٦- رابعە محمدكریم

٧- سالح محمد كریم

٨- فەرمان محمد كریم

٩- سامان محمد كریم

١٠- سیروان محمد كریم

گوندی بۆلّقامیش

گوندی بۆلّقامیش سەر زێی بچووك بەرامبەر بۆگدو كلّێسە،كە(١٥) كم لەناحیەی ئاغجەلەرەوە دوورە مێژووی دروستبوونی بۆ پتر لە(٣٠٠) سالّ دەگەرێتەوە گوندەكانی دەوروبەری (عەسكەر هەیدەربەك- گوپتەپە)یە، خەلّكی ئەم گوندە لەعەشیرەتی (شێرە بەیانی)یە.

بۆلقامیش (٤٤) مالّبوو كە(٢٥٠) سەرخێزانی لەخۆ گرتبوو.

چیاكانی دەوروبەری بۆلقامیش (حەوت دارا- بێژن بەسەر- شاخولّك- گردەدار)ن لەم گوندە (٣) ئاشی لێبووە كەسوودی بەگوندەكەو گوندەكانی دەوروبەری گەیاندووە مێژوویان

بۆدەوروبەری (٥٠) ساڵ بەر لەئێستا دەگەڕێتەوە.
ئەم گوندە خۆراگرە (٣) جاران بەرشاڵاوی دڕندانـەی ڕژێـم کـەوتووەَ لەنێوان ساڵانی (٦١-٦٩-٨٨).
سەرچاوەی ئاوی ئەم گوندە کانیاو بووە لەوانـە(سـەرووکانی- کـانی عارەبە- کانی هەنجیرە- مۆرتکە- عەلکەش).
سەرچاوەی دەرامەتیان مەڕو ماڵات بەخێوکردن و کشتوکاڵو ئـاودێری بـووە لەهێرشـەکانی ڕژێـم بـۆ سـەر ئـەم گونـدە لەسـەنگەرەکانی بەرخوداندا ئـەم گونـدە (٢٢) ڕۆڵـەی بەجـەرکی پێـشکەش بـەکوردو کوردستان کردووە.
لەنووگرە سەلمانی تۆڕی مـەرگ (٤) هـاووڵاتـی ڕزگاریانبووەکەئێـستا دوانیان لەژیانیدا ماون بەم ناوانە:
١-محمد سوور حسن.
٢- خدر مارف معروف.

ئەو دوو هاوڵاتیەی دیش کەمردوون لەژیاندا نەماون:
١-نجم احمد امین
٢- رەیحان احمد پیرۆت ١٩٣٠.
لـەکاتی هێرشـی ئەنفالـەکان بۆسـەر کوردسـتان لـە ١٩٨٨/٥/٤ ئـەم گوندە کەوتە بەرشاڵاوی دڕندانەی ڕژێمو(٥٣) هاووڵاتی مـەدەنی لـە ئەنفالەکاندا بێسەرو شوێنن.
ئەمەش ریز بەندی ئەنفالکراوەکانی گوندی (بۆلقامیش)ە
١- رەفیق قادر حسن ١٩٤٠
٢- ئاڵتون عزیز حسن ١٩٤١
٣- حەمە سور رەفیق قادر ١٩٧١
٤- عبدالرحمن عبدالله عزیز ١٩٥٨
٥- محمد عبدالله عزیز ١٩٦٨

٦- عوسمان عبدالرحمن عبده ١٩٦٤.
٧- عمر عبدالرحمن عبده ١٩٦٧
٨- سعيد خدر معروف ١٩٧٤
٩- حميد عارف معروف ١٩٦٤
١٠- ناميف عبدالرحمن پيرۆت ١٩٦٧
١١- سعيد صديق امين ١٩٦٨
١٢- عبدالله محمد رسول ١٩٥٧
١٣- عبدالرحمن محمد رسول ١٩٦٩
١٤- توفيق حەمە رەشيد صالح ١٩٥٧
١٥- على خدر اسماعيل ١٩٧٢
١٦- ئايشه مارف معروف ١٩٤٢
١٧- سۆسن عبدالرحمن على ١٩٦٢
١٨- شاخەوان جوهر توفيق ١٩٨٢
١٩- بێرڤان جوهر توفيق ١٩٥٨
٢٠- دارەوان جوهر توفيق ١٩٥٨
٢١- سەبريه نجم امين ١٩٦٨
٢٢- على عبدالرحمن على ١٩٥٧
٢٣- عوزار محمد امين ١٩٥١
٢٤- فانيع على عبدالرحمن ١٩٨٤
٢٥- شەمال على عبدالرحمن ١٩٨٥
٢٦- هەورين على عبدالرحمن ١٩٨٦
٢٧- شالاو على عبدالرحمن ١٩٨٧
٢٨- فتح الله عبدالرحمن على ١٩٦٦
٢٩- فاتيمه توفيق مارف ١٩٦٢
٣٠- شەماڵ فتح الله عبدالرحمن ١٩٨٦
٣١- فەرمان فتح الله عبدالرحمن ١٩٨٧

٣٢- کوێستان فتح عبدالرحمن ١٩٨٨

٣٣- مەلیحە نجم امین ١٩٥٤

٣٤- شیلان احمدمحمد ١٩٨٢

٣٥- نەشمیل احمد محمد ١٩٨٤

٣٦- خاوەر عبدالرحمن عبده ١٩٢٨

٣٧- شاناز عوسمان عبدالرحمن ١٩٨٧.

٣٨- شوکریە نجم امین ١٩٥٦

٣٩- عوسمان احمد لەتیف ١٩٦٨

٤٠- محمد قادر اسماعیل ١٩٦٥

٤١- شلێر احمدکریم ١٩٥٢

٤٢- مەلەك عبدالله عبدالرحمن ١٩٨١

٤٣- شەوبۆ عبدالله عبدالرحمن ١٩٨٢

٤٤- چیمەن عبدالله عبدالرحمن ١٩٨٧

٤٥- پشتیوان عبدالله عبدالرحمن ١٩٨٦

٤٦- خەرمان عبدالله عبدالرحمن ١٩٨٧

٤٧- پەخشان عبدالرحمن علی ١٩٦٨

٤٨- فەخری خدر حسن ١٩٥١

٤٩- فەوزی شێخ کریم ١٩٦٧

٥٠- شۆخان عبدالرحمن پیرۆت ١٩٨٢

٥١- سروە عبدالرحمن پیرۆت ١٩٨٥

٥٢- غەنی حسین علی ١٩٦٢

٥٣- مجید حسین علی ١٩٦٤

روونکردنـەوە:بۆئـەم بابەتـە سـوود لەزانیارییـەکانی هـاوڵاتی (محمـد رەشید مستەفا) ئەنجومەنی گوندی بۆلقامیش وەرگیراوە

تێبینی : ئافرەتێك بەناوی (خونچە) کەشێرە ژنێکە لەکۆتەڵی ناوچەی دوکـان، بــەخۆی ومنداڵێکـەوە توانیویـەتی لەدەسـت ئەنفالـچیەکان

رزگاربێت پاش ئەوەی سێ جاران هەوڵی خۆ رزگارکردنی داوەو لەجاری سێیەم سەرکەوتووبووە.

گوندی قەسرۆك

گوندی قەسرۆك کەوتۆتە سەر رووباری دوکان بەرامبەر دەشتی کۆیە لەپشت چیای خاڵخاڵانەوە قەسرۆك سەربەناحیەی ئاغجەلەرە کە(٥٠) کلم لەناحیەوە دوورە،ناوچەی قەسرۆك گردۆلکاویە، کەدەرامەتی رۆژانەیان لەسەر کشتوکاڵو ئاودێریو مەڕو ماڵات بەخێو کردنە.

گوندەکانی سنووری قەسرۆك (دارئەختیار، گرد خەبەر،قوودرەتە) ن کەهەر یەکەیان نزیکەی (٥) کلم لەگوندەکەوە دوورن.

هیچ رێگاو باونێکی قیر رێژ کراو گوندەکە بەدەوروپشتەکەی نابەستێتەوە. تەنها ئەوشەقامە قیررێژکراوە نەبێت کەلەئاغجەرلەوە بەرەو گۆپتەپە دێت.

قەسرۆك لەچەند خێڵو عەشیرەتێ پێکهاتووە (قەسرۆکی، قادر سۆسەن، تۆفیق ئاغا) لەو گوندە قوتابخانەیەكو مزگەوتێ هەبووە.

تاساڵی ١٩٨٥ ئەم گوندە نزیکەی (١٢٠) ماڵ دەبوو کەنزیکەی (٧٠٠) سەر خێزانی لەخۆگرتبوو پاش ئەوەی حکومەتی رەگەز پەرستو شۆڤێنی بەغدا گوندەکانی گرتێبەرداو بەسەریەکدا رووخاندنو خەڵکەکەی پەرتەوازەو پەراگەندەکردن، روویان لەگوندی قەسرۆك کردو تائەنفالە رەشەکە ژمارەی ماڵەکانی گەیشتە (٢٠٠) ماڵ.

ئەم گوندە قەشەنگو دڵرفێنە،چەندین جار بەرشالاوی دڕندانەی فرۆکەکانی بەغدا کەوتووەو دڵڕەقانە بۆردومانکراوەو(٦) شەهیدی لەو پێناوەدا بەخشیوە.

لەمانگی ١٩٨٨/٥ وەك سەرجەم گوندەکانی دی کوردستان ئەم

گوندەش لەنینۆکە خوێناویەکانی ئەنفالچیەکان بەدەرنەبووەو دوور لەهەموو عورفو عادەتێکی ئینسانیو ئیسلامی (٢٠٦) هاوولاتی ژنو منداڵو پیرو پەککەوتەو جوانی بێ سەرو شوێن کراوەو لەدوو تۆێی نهێنیەرەشەکانی سەدام بێهەواڵن.

ئەمەش ریز بەندی ئەنفالکراوانی گوندی قەسرۆکی سەربەئاغجەلەرە.

١- عەدلە ئیسماعیل رسول

٢- عوبێد ئیسماعیل رسول

٣- پەیمان عوبێد ئیسماعیل

٤- نەخشین عەلی صادق

٥- شلێر صابر محمود

٦- شیرین صابر محمود

٧- شادیە صابر محمود

٨- محمد صابر محمود

٩- ئاوات صابر محمود

١٠- نیان صابر محمود

١١- شوکور محمود رەزا

١٢- غەزال مەولود

١٣- نادیە عبدول حمە شوکور

١٤- مەریوان عبدول حمە شوکور

١٥- سۆران عبدول حمە شوکور

١٦- گۆران عبدول حمە شوکور

١٧- قەرەیدون عبدول حمە شوکور

١٨- فەریدە عەبدول حمە شوکور

١٩- شادیە عبدول حمە شوکور

٢٠- فەرمان عبدول حمە شوکور

٢١- نەلیفە صالح ئەمین

٢٢- بەهار شکور محمود

٢٣- بەهار شکور محمود

٢٤- پەرژین شکور محمود

٢٥- کەتان شکور محمود

٢٦- مەریوان شکور محمود

٢٧- عاسی عباس فارس

٢٨- روناك عباس فارس

٢٩- هێمن عباس فارس

٣٠- لوقمان عباس فارس

٣١- چۆمان عباس فارس

٣٢- فاتیمە ئەسعەد

٣٣- ئارام خالد محمد

٣٤- شەهێن جەلیل عەلی

٣٥- عەزیمە قەرەنی حەمە ئەمین

٣٦- زارا صابر محمد

٣٧- وعدیە صدیق محمد

٣٨- دلْشاد جابر محمد

٣٩- نوزاد جابر محمد

٤٠- امینە محمود محمد

٤١- فاخر محمود محمد

٤٢- رەوشەن محمود محمد

٤٣- سەیفەدین محمود محمد

٤٤- عەنبەر ئەمین ئەحمەد

٤٥- صابر محمود رەزا

٤٦- حسیب صابر احمد

٤٧- ایوب صابر احمد

٤٨- فرهاد صابر احمد

٤٩- فەرمان صابر احمد

٥٠- بەدریە احمدمحمد

٥١- محمد حەمە ئەمین قادر

٥٢- عەتار حەمە ئەمین قادر

٥٣- هاوكار حەمە ئەمین قادر

٥٤- ڕێبوار حەمە ئەمین قادر

٥٥- ستار حەمە ئەمین قادر

٥٦- لەعلی ستار حەمە ئەمین

٥٧- ڕۆژگار ستار حەمە ئەمین

٥٨- نیگار ستار حەمە ئەمین

٥٩- فاخر احمد محمد

٦٠- مهدیە صدیق حمد

٦١- احمد شوكت افندی

٦٢- سعدیە عبدالرحمن احمد

٦٣- ئەردەلان عبدالرحمن احمد

٦٤- ئیسماعیل عبدالرحمن احمد

٦٥- زارا عبدالرحمن احمد

٦٦- ئەرخەوان عبدالرحمن احمد

٦٧- سكینە ئیسماعیل نوری

٦٨- محی الدین نصر الله امین

٦٩- احمد امین تصر الله

٧٠- رحمە افندی رەزا

٧١- هاجرە رفیق توفیق

٧٢- عبدالكریم شفیق حسین (سەربیر)

٧٣- زولەحیا صابر محمد

٧٤- ئەرسەلان عبدالرحمن احمد

٧٥- جلال صدالدين
٧٦- عبدالله محمد قادر
٧٧- كۆچەر صباح توفيق
٧٨- سەنگەر صباح توفيق
٧٩- هاوكار توفيق
٨٠ - رێبوار تۆفيق
٨١- روخسار جمعه
٨٢- لعلى صديق
٨٣- گەشاو ستار حەمە ەئمين
٨٤- گوڵە قادر ئيسماعيل
٨٥- غەزال مەلود
٨٦- بەدريە قادر ئيسماعيل
٨٧- ئامينە على محمد
٨٨- عوسمان محەمەد كەريم
٨٩ - رابيعە عوسمان محمد
٩٠- شڤان عوسمان محمد
٩١- كارزان عوسمان محمد
٩٢- سەميعە عوسمان محمد
٩٣- شێروان عوسمان محمد
٩٤- كاروان عوسمان محمد
٩٥- مروەت عبدالله
٩٦- لوقمان حسين حسن
٩٧- حەوسەت عمر حسن
٩٨- نيشتمان لوقمان حسين
٩٩- جيابان لوقمان حسين
١٠٠- ژيان لوقمان حسين
١٠١- خانەگوڵ ئيسماعيل حوسێن

١٠٢- سێوە محمد مەلود
١٠٣- شاهۆ جلال صد الدين
١٠٤- سەرگوڵ افندی رەزا
١٠٥- ئارام احمد رفيق
١٠٦- دلێر احمد رفيق
١٠٧- جمال صدالدين
١٠٨- ئەستێ صالح سعيد
١٠٩- سامی جمال
١١٠- ئاوات جمال صدرالدين
١١١- شاديە جمال صدالدين
١١٢- ئەنگەر جمال صدالدين
١١٣- ئاواز جمال صدالدين
١١٤- ساميە محمد رەجب
١١٥- سوعاد محمد رجب
١١٦- ئاوات بايز صالح
١١٧- ئاشتی بايز صالح
١١٨- خەبات بايز صالح
١١٩- خانزاد بايز صالح
١٢٠ - داماو بايز صالح
١٢١- بەختيار علی قادر
١٢٢- مەريوان علی قادر
١٢٣- سۆزان علی قادر
١٢٤- رێزان علی قادر
١٢٥- صبيحيە صالح سعيد
١٢٦- شنۆ عبيد قادر
١٢٧- بەدرخان عبيد قادر
١٢٨- دەوەن عبيد قادر

١٢٩- سكينه عبدالرحمن
١٣٠ - انور عومەر قادر
١٣١- ئازاد عومەر قادر
١٣٢- دلپاك عومەر قادر
١٣٣- نەسرين حەمە امين
١٣٤- ماريه عبدالله
١٣٥- سابر احمد محمد
١٣٦- عمر محمد مردان
١٣٧- هاشم سابر احمد
١٣٨- وعديه كريم قادر
١٣٩- نازانين اسماعيل حسين
١٤٠- داروەن اسماعيل حسين
١٤١- رێباز اسماعيل حسين
١٤٢- گوله احمد مولود
١٤٣- ميكائيل حسين حسن
١٤٤- گوليزار حسين حسن
١٤٥- جبرائيل حسين حسن
١٤٦- فەرمان حسين حسن
١٤٧- زينەت عومەر حسن
١٤٨- حكيم عمر حسن
١٤٩- عمر حسن
١٥٠ - رێبوار عومەر حسن
١٥١- غزال عومەر حسن
١٥٢- پشتيوان عومەر حسن
١٥٣- خاتوون رسول
١٥٤- خەرمان نوری
١٥٦- قومری علی قادر

١٥٧- دیمەن علی قادر

١٥٨- خۆمار علی قادر

١٥٩- عوبێد خەلیفە اسماعیل

١٦٠- لەعلی علی قادر

١٦١- پەیمان عبید خەلیفە

١٦٢- ئەحمەد علی قادر

١٦٣- رحمە عوسمان رەزا

١٦٤- سیوە احمد علی

١٦٥- محمد احمد علی

١٦٦- عەدلە خەلیفە اسماعیل

١٦٧- فەریدە احمد علی

١٦٨- هیوا احمد علی

١٦٩- هێ/ن احمد علی

١٧٠- ئامینە احمد علی

١٧١- خلیل علی قادر

١٧٢- عاصم محمد حمە

١٧٣- کاروان جلیل علی

١٧٤- شیرین جلیل علی

١٧٥- شەوبۆ جلیل علی

١٧٦- حەلیمە ابراهیم داود

١٧٧- نەزیرو قادر عوسمان

١٧٨- عبدول حمە شکر

١٧٩ -عبدول حەمە شکر

١٨٠- شادیە عبدول حەمە شکر

١٨١- فەریدە عبدول حەمە شکر

١٨٢- گۆران عبدول حەمە شکر

١٨٣- فەریدون عبدول

١٨٤- فەرمان عبدول

١٨٥- مەریوان عبدول

١٨٦- سۆزان عبدول

١٨٧- نادیە عبدول حەمە شکر

١٨٨- بەهیە عبداللە حاجی

١٨٩- هەلۆ جواد محمد صالح

١٩٠ زریان جواد محمد صالح

١٩١- ئارەزوو جواد محمد صالح

١٩٢- سۆیلە عبدالرحمن

١٩٣- یادگار فەرهاد محمد صالح

١٩٤- هێڤین فەرهاد محمد صالح

١٩٥- رزگار فەرهاد محمد صالح

١٩٦- فواد فەرهاد محمد صالح

١٩٧- ژیان شفیق لەتیف

١٩٨- پەخشان شفیق لەتیف

١٩٩- سۆزان شفیق لەتیف

٢٠٠- ئاوا شفیق لەتیف

٢٠١- کاوە شەفیق لەتیف

٢٠٢- حەسۆ شفیق لەتیف

٢٠٣- رێزان شفیق لەتیف

٢٠٥- سۆسەن سلێمان محمد

٢٠٦- هەمینە عبداللە علی

روونکردنەوە:

بۆ ئەم بابەتە سوود لەزانیارییەکانی هاووڵاتی (خەلیل علی قادر) وچەند هاوڵاتیەکی گوندی قەسرۆك وەرگیراوە).

بەشی هەشتەم

عاسی مستەفا

ئەو سەربازەی لەشەڕی عیراق - ئیران دیل بووە و خانەوادەکەی ئەنفال کراوە

عاسی مستەفا:

کە لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەکان کەللەسەری رۆڵەکانمان دەبینم وا دەزانم ئەوە ئیسك و پروسكی منداڵەکانی منن!

***سەرەتا حەز دەکەین خۆت بناسێنی؟**

-ناوم (عاسی مستەفا ئەحمەد)ە، خەڵکی گوندی زینانەی سەر بەناحیەی سەنگاو، لە ١٩٨١/١١/٢٢ بووم بە سەرباز لە ١٩٨٢/٣/٢٧ لەشۆش ئەسیر بووم، ئیتر لە مەسەلەی ئەسیرو ناخۆشی ناگێڕدرێتەوە، دووری خزمو کەس و کار کە (٨) ساڵو (٧) مانگو (٢٥) رۆژ لەزیندانەکانی ئێران بەسەرم برد، لەساڵی ١٩٩٠ ئازادکرام، کە وەختێ نامەم لەساڵی (١٩٨٨) بۆ هات کە نامەیەکی جوابی بوو من ئاگام لێنەبوو کە کوردستان بەو شێوەیە وێرانکراوە، نامەکەش هیچ شتێکی وای تیا نەنووسرابوو.

کە وەختێ وتیان دەگەڕێیتەوە بۆ ئیراق، رێکخراوی خاچی سوور پێمانیان وت هەر کەسێك دەیەوێت لەئێران بمێنێتەوە یان بچێ بۆ هەر وڵاتێکی تر ئێمە ئیقامەی بۆ دەکەین منیش یەکسەر بڕیارمدا بگەڕێمەوە کوردستان بۆ ناو ماڵو منداڵەکانم، چونکە من پەنجەیەکی منداڵەکانم بەهەموو دونیا نەدەگۆڕییەوە. وەختێ کە گەڕاینەوە لەرێگەی جەبەل منسوریە کە گەیشتینە ناو خاکی ئێراق هەموو پارێزگاکان دیاری کرابوو کە هەرکەسێ بۆ پارێزگاکەی خۆی بگەڕێتەوە پاسیان بۆمان ئامادە کردبوو سوارمانیان کردو مەئموریان لەگەڵمان نارد ئێمە گەیشتینە سلێمانی و بردمانیان بۆ (مونەزەمەی حەتین) لەوێ ماوەیەك ماینەوە دوای هەندێ گفتوگۆ بۆم دەرکەوت کە کوردستان وێرانکراوە، منیش کوڕێك لەوێ لێی پرسیم خەڵکی کوێی وتم خەڵکی (زینانەی سەنگاو) ئەویش ووتی ئەو ناوچەیە ئێستا (محەرەمە)یەو کەسی تیا نییە. وتیان

ئێستا ناوەکان دەخوێنینەوە هەرکەسێ خزمو کەسو کاری هاتووە تەسلیمی کەسو کاری دەکەین ئەوەی کەسی لێرە نیە دەیگەڕێنینەوە بۆ بەغدا منیش کوڕێکی ئامۆزام هات وتیان ئەمە چیتە وتم ئامۆزامە ناوی عبداللەیە وتیان باشە منیان دایە دەستی‌و سواری سەیارەیەك بووین‌و ڕۆیشتین لەمنیش وایە کە دەگەڕێینەوە بۆ دێیەکەی خۆمان، کەچی سەیارەکە بەرەو گوندی غلوبە بەڕێکەوت من وەختێ گەڕامەوە قەت بیری ئەوەم نەدەکردەوە بڕۆم بۆ گوندی غلوبە کە لەدامێنی سلێمانیەو زۆر دوورە لەدێیەکەی خۆمان زۆر محیەر مابووم وەختێ چووینە غلوبە کەسم نەبینی دواییش لەوێوە چووینە چەمچەماڵ سەیرم کرد ماڵ وێران کەسی تیا نییە نازانم ئەم سرە چییە من قەت بەخەیالّم نەدەهات من سەرباز بم‌و عەسکەری بکەم‌و بچم شەڕ بکەم بۆ سەدام حوسێن‌و ئەویش پاداشتم بەوە بداتەوە ماڵو منداڵم ئەنفال بکات، چونکە من نەمدەزانی ئەنفال چییە دوای ئەوەی زۆر عەودالّی منداڵەکانم بووم هەمیشە پرسیارم دەکرد منداڵەکانم لەکوێن وتیان منداڵەکانت ئەنفالکراون منیش وتم ئەنفال چییە؟ لەڕێی خوا ئەنفال چی یە؟ چوومە لای قایمقام چوومە لای رەفیق محمود سبعاوی چوومە لای کاکل ئاغا کە ئەو کات محافزی سلێمانی بوو وتی من هیچ نازانم شێخ جەعفەر بەرزنجی دەزانێ، چونکە کاتی ئەنفال ئەو محافیز بووە گشتیان وتیان هیچ نازانین هەستام چوومە هەموو دائیرەی ئەمن‌و ئیستخباراتی سلێمانی و تا گەیشتمە بەغدا لەوێ چوومە دائیرەی (تأهيل اسره مفقودين والاسرا) مەسەلەکەم بۆیان گێڕایەوە، ئەوانیش وتیان هیچ کەسێ ناتوانێ بچێتە ناو مەسەلەی ئەنفال ئەوەی باسی مەسەلەی ئەنفال بکات ڕۆژی رەش دەبێ لەوێش هیچ، خوایە دەبێ ئەم ئەنفالە چی بێت. لە ١٩٩٠/٩/٢٩ عەرزو حالێکم ئاراستەی دیوانی سەرۆکایەتی سەدام کرد زۆر هەولّمدا وەلام نەبوو، بەلام لەرۆژی ١٩٩٠/١٠/٤ دیسان نووسراوێکی ترم نووسیو ناردم ئەمیش وەلامی نەبوو دیسان نووسراوێکی ترم نووسیوو وتم مرۆڤێك ئەگەر دیفاع لەشەرەف‌و کەرامەتی ولاتەکەی بکات دەبێ ماڵو منداڵی پارێزراو بێت، من (٩) ساڵ

ئەسیر بووم لەئێران من دیفاعم لە ئیراق کردووە عێراق عێراقی هەموومانە بەعەرەبو کوردو هـەموو کەمایەتیەکانـەوە ئێمـە هـەموو لەیـەك بـەرەدا شەڕمان دەکردو وەکو برا بووین سنگمان هەدەفی دوژمن بـوو. منـێ کـە دیفـاعم لەوڵاتەکـەم بکـەم دوایـیش بێمـەوە منداڵـەکانم نـەمابن دەبـێ چارەنووسیان چی بێت یان دەبێ ئەو منداڵانە تاوانیان چی بێ یـەکێ لـە منداڵەکەم هەر نەدیبوو، چونکە ئـەو کاتـە مـن ئەسـیر بـووم، دوای سـێ مانگ لەئەسیری من لەدایك ببوو.

***باشە کاك عاسی چەند منداڵەت هەبوو؟**

—چوار منداڵ (مەریوانو سروەو فەرەیـدونو روخـۆش) دایکیـان عەزیمـە عەلی ئەحمەد، من وتم ئەگەر ماون بمدەنەوە ئەگەر مـردوون جـەنازەکانم بدەنەوە ئەگەر بەندنو بەریان نادەن من بەرن بۆ لای ئەوان بـا لەگـەڵیان بەند بکرێم، چونکە ژیانی بێ منداڵەکانم لام دۆزەخە، مـن لـەپێناو ئـەوان هاتۆتمەوە. ئەمان هیچیان لەگەڵم نەکرد واتـە هەوڵـەکانم بـێ هوودەبـوو. بۆیە ووتم ئەی (سـید الـرئیس) ناڵـێ (مـن یقاتـل بـشرف یـستحق المجـد) پاداشتی دەبێ ئاوا بدرێتەوە بەحیساب دوای ئەوەی بەرگریم لەشەرەفـو کەرامەتی وڵاتەکەم کردووە منداڵەکانم بزر بکرێتو ئەنفالبکرێت زۆر سەرم سووڕما هەموو هەوڵەکانم بێ هوودەبوو.

***کاك عاسی کەوابێ هیچ سۆراغێکت دەست نەکەوت؟**

—نەخێر ئـەوە نـەبێت کـە دەڵـێن لـەتۆبزاوەو دوبـز زۆریـان لێ کـوژراوەو مردوون دەشلێن لەعەرعەرو شوێنەکانی تر زیندە بەچاڵ کراون.

***جەنابت کە نامەکانت ئاراستە کرد هیچ وەڵامێکت پێ گەیشت؟**

—بەڵێ وەڵامی ٤/١٠/١٩٩٠ نووسراوێك بوو لەدیوانی ریئاسەی سەدام بـۆم گەڕایەوە لەئەمن بانگمیان کردم وتیان تۆ بۆچی نووسیوتە (بلا مسکن بلا مئوا) وتم من هیچ جێگـاو شـوێنمو مـاڵو منـداڵم نیـە ئـەی چـی بنووسـم جوابی نامەکە بەزمانی عەرەبی نووسرابوو کەلەوەڵامی ئەم نامەیم درابوە وە:

بەزەیی نامەیەك

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبانەوە

سەرۆکی فەرماندەی بەڕێزو شکۆدار سەدام حوسێن

(خوا بیپارێزێ)

سەرکۆمارو سەرۆکی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی بەڕێز هەڤاڵی تێکۆشەر، دەستی رێزو نەوازشت بۆ بەسنگەوە دەگرم و وەك هاووڵاتیەکی دڵسۆز لەرێگەتدا خۆم بەختدەکەم.

بەناوی دادپەرستی بەعسیەوە تکات لێدەکەم گوێ لـەدەردو مەینـەتیم بگرە، کەوا شەوو رۆژ خەوی لێزڕاندووم، لەبەر ئـەوەی هـیچ هیوایـەکم نەماوەو لەئێوە بەولاوە کەسـی دیکـەم نییـە پـەنای بـۆ ببـەم، وا ئـەم کێـشەیە دەخەمـە بـەردەمتان کـە ڕەنگـە پەیوەندییـەکی پێتانـەوە هەبێت.

گەورەم:

من کـە لـەخوارەوە ئیمـزام کـردووە نـاوم (عاسـی مـستەفا ئەحمـەد)ە سەربازی یەدەکم و لەدایکبووی ساڵی (١٩٥٥)م، لە ٢٤ی ئـابی ١٩٩٠دا وەك دیلێکی جەنگ گەڕامەوە.

من لەشەڕی قادسیەی سەدامی تێکۆشەردا لەکـەرتی شـوش بەشـداریم کردووەو لە ٢٧ی مارتی ١٩٨٢دا بەدیل گیرام‌و بەبەنـدەیی مامـەوە تـا ئەو رۆژەی بڕیاری دیلی جەنگ گۆڕینەوە دەرچوو، لەپاشان گەڕامـەوە بۆ خاکی نیشتمان‌و خۆڵی نیشتمانی دایکم ماچ کردو لەبەردەم وێنـەی سـەرکردەی سـەرکەوتووماندا سـەرۆك سـەدام حوسـێن کڕنۆشـم بـرد. لـەدڵی خۆمـدا هەسـتم بەپەرۆشـیەکی بێپایـان دەکـرد بـۆ ئـەوەی

بگەڕێمەوە لای خێزانەکەم. چەندە ئەوان شاگەشکە دەبوون بەبینینم‌و چەندە منیش خۆشحاڵدەبووم بەدیداریان‌و هەموو نوقمی خۆشی‌و شادییەك دەبووین ئەوسەری نەبێتەوەو لەباسکردن نەیەت.
بەڵام وا نەبوو هاتمەوە ناو ماڵی چۆڵ‌و هۆڵ، ژنەکەم و منداڵەکانم لەوێ نەبوون، ئای کە چ بەڵایەك بوو! ئای کە چ دەردو زووخاوێك بوو!
پێیان وتم تەواوی خێزانەکەم کەوتوونەتە بەر دەستی هێزەکانی ئەنفال لە عەمەلیاتی ئەنفالدا کەوا لەناوچەی باکووردا بەڕێوە چووە، بەفەرماندەی هەڤاڵ عەلی حەسەن مەجید، من هیچ لەبارەی چارەنووسیانەوە نازانم.
کەسانی خێزانەکەم ئەمانەی خوارەوەن:
١-عەزیمە عەلی ئەحمەد- ١٩٥٥ خێزانمە.
٢-چرۆ عاسی مستەفا - ١٩٧٩ کچمە.
٣-فەرەیدوون عاسی مستەفا- ١٩٨١ کوڕمە.
٤-رۆخۆش عاسی مستەفا- ١٩٨٢ کوڕمە.
بەم جۆرە ئەم داواکارییەم دەخەمە بەردەستتان و ئومێددەکەم بەزەییتان پێمدا بێتەوەو لەبارەی چارەنووسیانەوە ئاگادارم بکەنەوە.
داواکارم لەخوا سەرکەوتن و پارێزگاریتان پێڕەوا ببینێ‌و لەمنیشەوە سوپاس‌و رێز؟

(ئیمزا)

دیلی جارانی جەنگ

سەربازی یەدەك / عاسی مستەفا ئەحمەد

بێماڵ‌و بێدالدە/ لەسلێمانی، چەمچەماڵ

گەڕەکی بێکەس، مزگەوتی حاجی ئیبراهیم

٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٩٠

وەلام

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

کۆماری عێراق

دیوانی سەرۆکایەتی

ژمارە: ش ع/ب/ع/١٦٥٦٥

بەڕێز : عاسی مستەفا ئەحمەد

پارێزگای سلێمانی/ قەزای چەمچەماڵ/ گەڕەکی بێکەس/ مزگەوتی حاجی ئیبراهیم

ئاماژە بەبەزەیی نامەکەت لە ٤ی تشرینی یەکەمدا، ژنەکەت و منداڵەکانت لەسەردەمی عەمەلیاتی ئەنفالدا، کەوا لەساڵی ١٩٨٨ لەناوچەی باکووردا ئەنجامدرا وون بوون.

دڵسۆزتان

(ئیمزا)

سعدون علوان مصلح

سەرۆکی دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار

* * *

***کاک عاسی کاتێ کە بەتۆیان وت منداڵەکانت ئەنفالکراوە چۆن پێتیان وت؟**

—والله بە گەیشتنم بەکەس و کارم هەستم دەکرد کارەساتێك روویداوە، چونکە هەموویان جلیان ڕەش لێویان وشك بوو کاتێ سەیری منیان دەکرد لەچاویاندا کۆمەڵێ بەزەییم بەدی دەکرد بۆیە دەمزانی هەواڵێکی خەماوی لەدڵیاندا خۆی مۆڵداوەو ناتوانن پێم بڵێن، بەهەر حاڵ وازم نەدەهاورد تاکو گرێی دڵی خۆیان بۆم کردەوەو وتیان

منداڵەکانت ئەنفالکراون.

کاتێ کە هاتیەوە ئەو واقیعەت بەچاوی خۆت بینی چی دەڵێی بەرژێمی بەعس؟

-سەرەتا هەواڵی نەمانی منداڵەکانم تاڵاوی مەرگی پێ بەخشیم و ئەو کاتە هەستم بەدڕندەیی بەعس کردو پەنجەی پەشیمانم گەزت بۆ دەبێ من سەربازی رژێمێك بم کە جلی سەربازی دەولی لەبەربکەمو ئەویش ئەمە کردەوەی بێت بەرامبەرم لەهەموو دونیا جلی سەربازی لەبەر دەکرێت و خزمەتی وڵاتی پێ دەکرێت ئەی دەبێ ئێمە خزمەتی کێمان کردبێت خزمەتی ئەو رژێمە خوێنمژەی کە بەهەزاران ژنو منداڵو پیرو لاوی بێ گوناهی بێ سەرو شوێن کرد چونکە ئێمە کاتێ کە ئەسیر بووین خەڵکی بەسرا، بەغدا، حللە، رومادی، موسڵ، کەرکوك، هەولێرو هەموو شارەکان وەکو برا بووین هەموومان لەسەر خاکی ئێراق ئەسیر کرابووین چاوەڕوانبووین بگەڕێینەوە بۆ ناو ماڵو منداڵمان چوزانین منداڵمان بەم شێوەیە بزرکراونو دێهاتمان خاپوورکراوە.

ئێستا ئێراق بەگشتیو کوردستان بەتایبەتی ئازادە جەنابت دەتەوێ بڵێی چی؟

– بەڕاستی ئێستا دڕەندەیی بەعس لەهەموو جیهان ئاشکرا بوو کاتێ ئەو هەموو گۆڕە بەکۆمەڵە دۆزرایەوە کە هەموو شەوێك لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەکان کەللە سەری رۆڵەکانم دەبینین کە لەژێر لم دەردەهێنرێن مـن هـەر ئێسکو پروسکێك دەبینم وا دەزانم هـی منداڵەکانی منە، چونکە نازانم لەکوێ ژێر خۆڵ نراونو خۆزگا دەمردم بەیەکجاری نەك هەموو رۆژێك چەند جارێك دەمرم.

ئێستاش داوا دەکەم لە کاك مسعود بارزانیو مام جەلالو لەرێکخراوەکانی ئەنفالو لەجورج بۆشو لە UNو رێکخراوەکانی مافی مرۆڤو لەهەموو دونیا نابێ حەقی ئەنفال بفەوتێت، دەبێ ئەوانەی

ئەنفالیان کرد دادگایی بکرێن چونکە من لەجیاتی هەموو خەڵکی زوڵم لێکراوی ئەنفال دەڵێم قەت لێیان خۆش نابین، چونکە ئێمە زوڵممان لێ کراوە هیچ کەس و دەوڵەتێك بۆی نییە لەئەنفالچییەکان خۆشبێت وە دەبێ قەرەبووی هەموو زیانەکان بکرێتەوە. وە دەبێ بەعسیەکان لە دام و دەزگاکان لەسەر کار لابدرێن چونکە ئەگەر ئەوان بمێنن وەزعی ئێمە لەمە باشتر نابێت.

***رێکخراوی ئەنفالەکان هەوڵدەدات گۆڕە بەکۆمەڵەکان بدۆزێتەوە ئایا جەنابت هیچ زانیارییەکتان نییە لەبارەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان؟**

—من هەندێ برادەرم هەبوو کە عەرەب بوون و لەکاتی ئەسیریم لەئێران لەگەڵمدا بوون بەپێی ئەوەی هەمیشە دوای هاتنەوەمان پەیوەندیم لەگەڵیان هەبوو کە دەیان ووت خەڵکێکی زۆر لەئەنفالکراوەکان لەسنووری سعودیە لەناوچەی عەرعەر لەژێر خاك نراون وە ژوورێکی ٣×٤ لەنوگرە سەلمان پڕ بووە لەراپۆرتی پزیشکی و ناوو شتە شاراوەکان ئینجا نازانم ئەو ژوورە چی بەسەر هاتووە ئەو برادەرەی کە ئەم زانیارییەی پێدام ئێستا لەسلێمانیە کاتی خۆی لە (قوات خاصە) بووە، دیارە لەتۆبزاوە و نوگرە سەلمان زۆریان لێ مردووە بەهۆی برسێتی و نەخۆشی و ئەشکەنجەوە. وە کاتێ کە لەقاعەکانی سوێرە بوون غازی خەردەلیان پێیان تاقیکردۆتەوە کە لە ئەڵمانیاو فەرەنسا ئێراق وەری گرتبوو، (٢٣) قومبەلەی روسیان بەکارهێناوە ئەمە تەئکیدە.

***ئێمە پرسیارمان نەما جەنابت هیچت ماوە بیڵێی؟**

—والله داوا دەکەم هەرچی زووە ئەنجامدەرانی ئەنفال بەسزای خۆیان بگەن، چونکە مافی ژیانیان نیە جارێکی تر دوای ئەو تاوان و کوشتن و بڕۆیە، وە دەبێ قەرەبۆی زیانەکان بەزووترین کات بکرێتەوە.

ئەنجامەكانی تاوانی ئەنفال:

١- تــەخت و خــاپوركردنی ســەرجەم گونــدەكانی كوردســتان بەقۆناغــەكانی پێشوترەوەش گەیشتە (٤٥٠٠) گوند .

٢- قوربانیەكانی تاوانی ئەنفال گەیشتە (١٨٢) هەزار كەس لەهــەردوو رەگــەز بەهەموو تەمەنەكان .

٣- پیــسبونی ژینگــەی كوردســتان بــەهۆی بــەكارهێنانی چــەكی كیمیــاوی بــایلۆجی فۆسفۆری هتد...... كەتكو ئێستاش كاریگەری هەیە لەناوچــەكە بەلگــەش ئەوەیــە زۆرتــین نەخۆشیە كوشندەكان و مندالآنی شێواو و نــەزۆكی لــەم ســەردەمەدا تەشــەنەی كــردووە ، مەخابن تاكوئێستا هیچ لێكۆلینەوەیەكی زانستی بۆ ئەم بابەتە مەترسیدارە نەكراوە .

٤- كۆكردنەوی گوند نشینەكان ئەوانەی نەكەوتنە بەر شالآوی رەشــەكوژی ئــەنفال لــە ئۆردوگا زۆرە ملێكان كەلەژیانێكی زۆر سەختدابون لەژێر چاودێری توندی پیــاوانی رژێمــی بەعس ئەم كۆكردنەوەیــەش بــۆ ئــەوەبوو لــەكاتێكی گونجــاودا ئــەنفالیان بكــەن لــە شــەوو رۆژێكدا وەكوبارزانیەكان لەسالّی ١٩٨٣.

٥- گۆرینی كۆمەلّگای كوردی لەبەرهەم هێنەوە بۆ بەرهەم نــەهێن و هــەژاری و بێكاری و دەست پانكردنەوە.

٦- زۆربــونی خێزانــی بــێ سەرپەرشــتیار بەتایبــەتی ئەوندالآنــەی كــە بەتــەنها لەخێزانەكانیان دابرابون .

٧- تەشەنەكردنی نەخۆشی دەرونی و خەمۆكی لەناو خاوەند قوربانیەكان.

٨- شێواندنی كۆمەلّگای كوردی بە هەموولایەنەكانیەوە .

٩- دابرانی كۆمەلّگای كوردی لە رەسەنایەتی كلتوری كوردی .

١٠- چاندنی ترسو دلّەراوكێ لەدلّی هــەرتاكێكی كــورد كــەتاك و ئێــستاش رەنگدانــەوەی هەیە، بەلّگــەشمان كــۆرەوە ملیونیەكــەی ســالّی ١٩٩١ كــە لــە ئــەجامی پــەلاماری ســوپای رژێمــی بەعــسە بۆســە رشــارەكانی كوردســتان كەلەترســی ئــەنفال و بــەكارهێنانی چــەكی قەدەغەكراو ژن و مندالّ و پیر بەســەدان میلیــان بــری بــە پیــادە بەرەوسنورەكانی ولآتــی ئێران و توركیا لەكەشێكی باراناوی و سارددا كە لە ئەنجامدا بەهــەزاران كــەس لەســەرما و لەبرسا یان بەهۆی مینەوە گیانیان لە دەستدا .

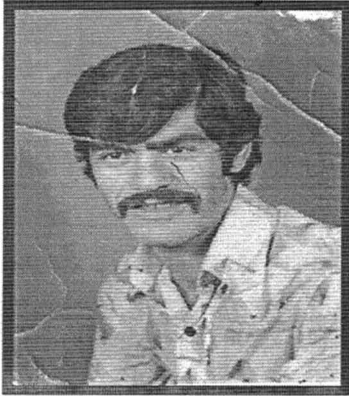
ئەو رۆژانەی گەلی كــورد كۆمــەلّكوژی دەكــران هــیچ فریادرەســێك نــەبوو فریــای ئــەم گەلــە بكــەوێت نەكۆمــەلّگای ئــەمریكی و نــە ئەورووپیــەكان نەموســلّمانەكان نــە عەرەبــەكان ، مەخابن بەرژەوەندی تایەبــەتی خۆیــان چاوو گوێیــانی داخــستبوو وەكــو ئــەوەی میللــەتی كورد نە مرۆڤ و نەئیسلام بووبێ، ئایا لەداهاتودا دەبێ ئەم شەرمەزاریە كۆتایی پێبێ؟

سەرچاوەکان:

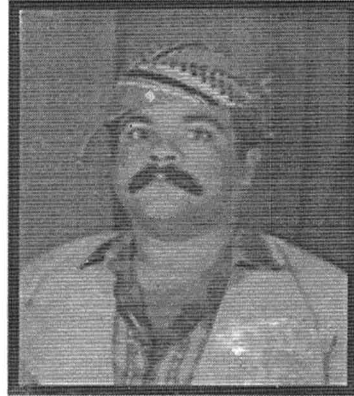
١- کورد گەلی لە خشتەبراوی غەدرلێکراو(دکتۆر گۆینتەر دێشنەر) وەرگێرانی لەئینگلیزیەوە بۆ کوردی (   ).
٢- ئەمنی ستراتیجی ی ئێراق و سێکوچکەی بەعسییان: تەرحیل - تەعریب - تەبعیس (ئەمین قادر مینە).
٣- جینۆساید لەئێراق و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد (چاودێریماف مرۆڤ و چاودێری رۆژهەلآتی ناوەراست) وەرگێرانی لەئینگلیزیەوەبۆ کوردی (سیامەند موفتی زادە).
٤- ئەمریکاو ئونفال (سەمانسا پاوەر) وەرگێرانی لە ئینگلیزیەوە بۆ کوردی (بەختیار کریم).
٥- دەرسیم لەمیژوی کوردستاندا (دکتۆر نوری دەرسیمی) وەرگێرانی لە تورکیەوە بۆ کوردی (دکتۆر ئەحمەد فتاح دزەیی).
٦- کارێکی ژەهراوی - ئەمریکا و ئێراق و گازبارانی هەڵەبجە(یوست هیلتەرمان) وەرگێرانی لە ئینگلیزیەوە بۆ کوردی (محەمەد حەمەسالح).
٧- گۆڤاری سەنتەری برایەتی ژمارە ٢٤ هاوینی ٢٠٠٢ ، لیکۆڵینەوەی (دکتۆر محەمەد گەزنەیی).
٨- ئەرشیفی بلآوکراوەی (چارەنوس.
٩- ئەرشیفی بلآوکراوەی دەنگی ئەنفال.
١٠- سەردانە میدانیەکان.
١١- چاوپێکەوتن لەگەڵ رزگاربوانی گرتوخانەی (تۆبزاوە - دوبز - نوگرەسەلمان.
١٢- گیرانەوەی شاهیدحالەکان کەبەچاوی خۆیان تاوانەکانیان بینیوە.
١٣- نص اللائحة الایضاحیة المقدمة من قبل هیئة الدفاع عن ضحایا جریمة الانفال

بەشی نۆیەم

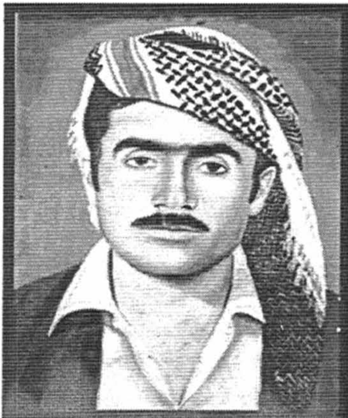
ئەلبومی هەندێك لە قوربانیەكانی ئەنفـــــــال



ووريا سعد رزاق 1954 رەواندز
1988/6/15 ئەنفال كراوە



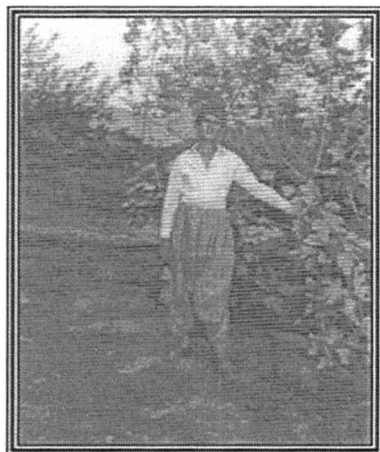
سليم أسعد عبدالله / 1964 رەواندز
1988/6/15 لە رەواندز ئەنفال كراوە



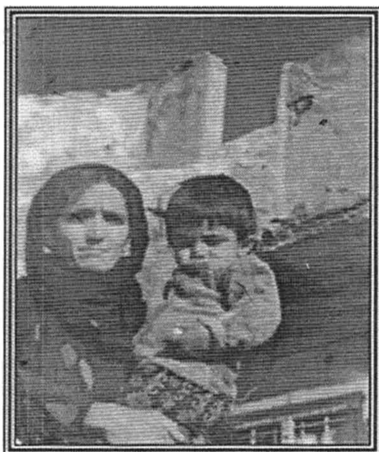
أسماعيل نادر صابر
1988/5/5 لەگوندى گەلناغاج ئەنفالكراوە



ئالتون حەمە رفيق / گۆمەشين 1950
1988/5 ئەنفال كراوە



عباس عبدالرحمن علی/گوندی جگیلە/1966
1988/5/8 لە تەق تەق ئەنفال کراوە



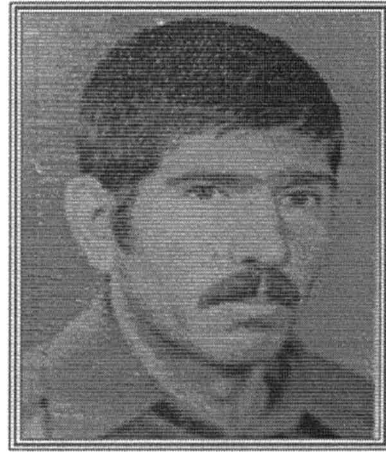
فخریە یاسین توفیق / گوندی سەرچنار
1988/5/4 خۆی و مندالەکەی‌ئەنفال کراوە



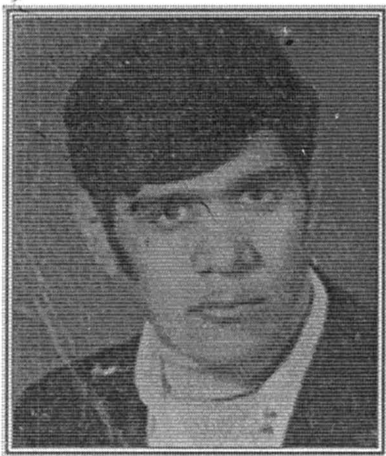
خەجێ حویز محمد/1952
1988/5/5 لە گوندی گەلناغاج ئەنفال کراوە



فتحیە علی محمد / 1973
1988/4/6 لە سەر جادەی چەمچەمال ئەنفال کراوە



أحمد خورشید مجید/1953 خورماتوو
1988/4/9 ئەنفالکراوە لە گوندی سالەیی



جبار خورشید مجید 1955 خورماتوو
1988/4/9 ئەنفالکراوەلەگوندی سالەیی



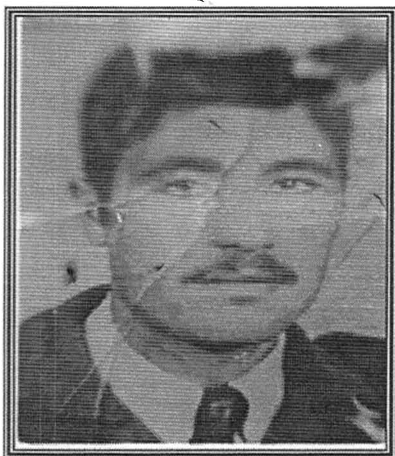
صبیحە علی محمد /1971 گوندی چراغە روتە
1988/4/6 / لە سەر جادەی سەنگاو ئەنفالکراوە



بختیار علی محمد /1974 گوندی چراغەروتە
1988/4/6 لە سەر جادەی سەنگاو ئەنفالکراوە



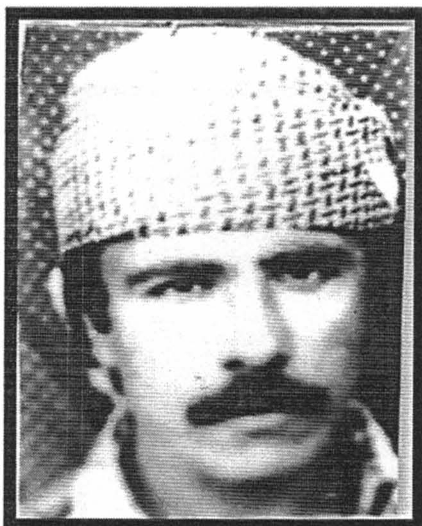
زینب حمدامین یەحیا /1914
1/9/1988 لە گوندی کاوانی ئەنفالکراوە



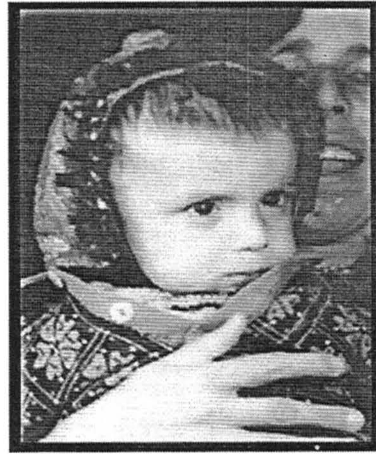
خلیل محمد مستەفا/ 1953
1/7/1988 لە چەمچەماڵ ئەنفالکراوە



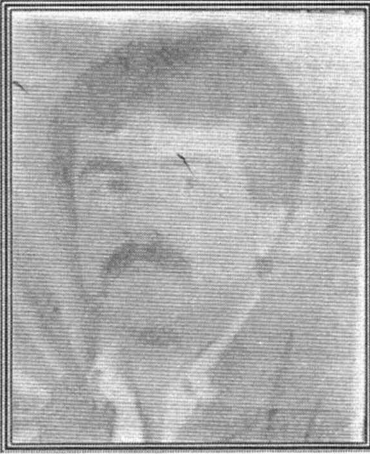
عبدالقادر صالح صمد /1949 تەق تەق
5/5/1988 لە تەق تەق ئەنفالکراوە



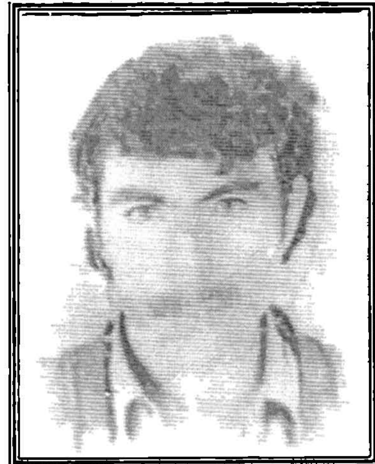
هادی سعدی رسول/ 1963 گوندی دەلۆ
1/5/1988 لە شۆڕیجە ئەنفالکراوە



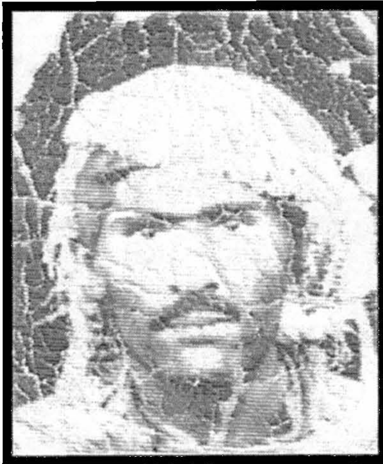
ژیان عبدالقادر صالح /1986 گوندی تالەبانی گەورە
1988/5/5 لەگوندی قەسرۆک ئەنفالکراوە



ابوبکر مستەفا رسول/1964
1988 لەچیای سپیلک ئەنفالکراوە



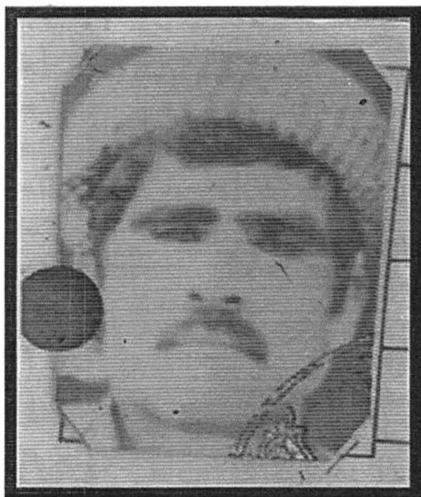
کریم قادر حسین /1966 گوندی کانی هەنجیر
1988/5/5 لە کانی هەنجیرە ئەنفالکراوە



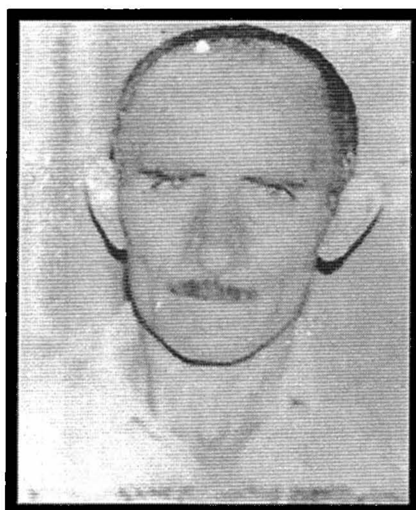
چەتۆ ناصر تۆفیق/ 1955 گوندی جەلەمۆرد
1988/5 لە گوندی جەلەمۆرد ئەنفالکراوە



کاکەسور حمدامین/1955 گوندی کلیسە
1988/ لە دەشتی کۆیە ئەنفالکراوە بەدەستی قاسم ئاغا



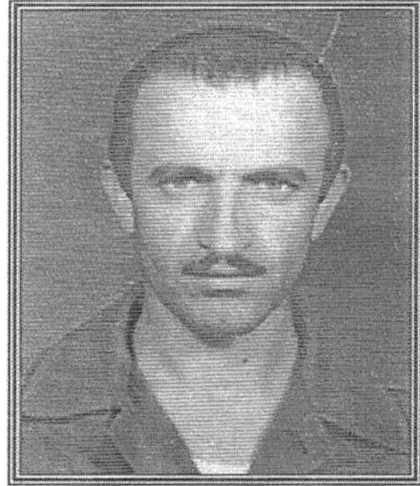
فاتح شریف احمد /1954
1988/لەگوندی قەمەر ئەنفال کراوە



خدر حەمە شێخ ئۆمەر/1944 خەلیفان
20/5/1988 لە جۆرەمیرگ ئەنفالکراوە



اسماعیل قادر ابراهیم/کانی هەنجیر/1952
5/5/1988 لە کانی هەنجیر ئەنفالکراوە



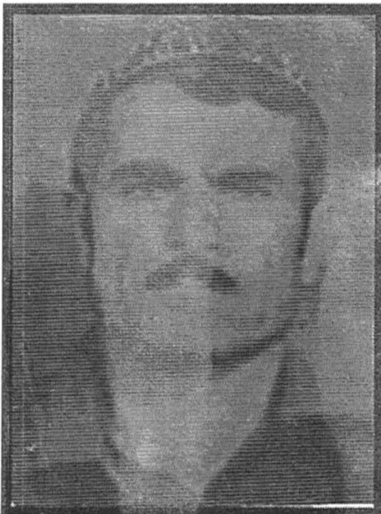
رشيد سعيد سليمان /1957
1988 ئەنفالكراوە سەربازی عیراق بووە ؟



امينه خاليد اسعد /1952
2/5/1988 ئەنفالكراوە



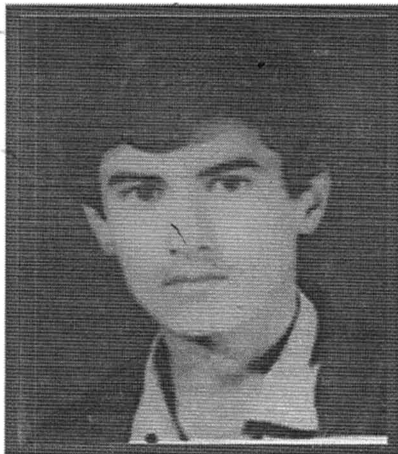
غفور ابراهيم خدر/1969 گوندی ئاقوبان شەقلاوە
25/6/1988 لە ئاقوبان ئەنفالكراوە



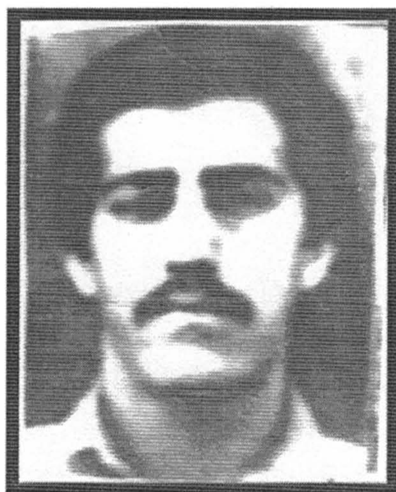
حسن ميرزا قادر /1966 مخەرەس
27/5/1988 ئەنفالكراوە



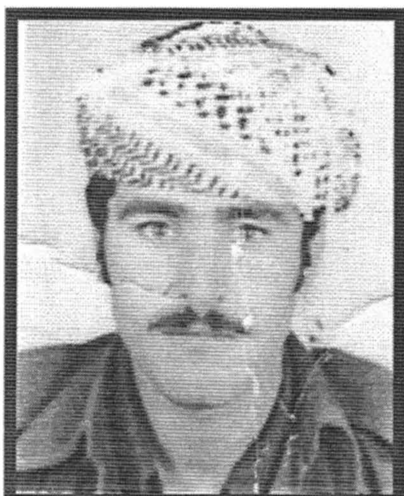
لطيف صابر قادر/1950
1988/4/9 لەگوندی سالەیی ئەنفالکراوە



جمال ابراهيم حمد/1969
17/5/1988 لە گەرمک ئەنفالکراوە



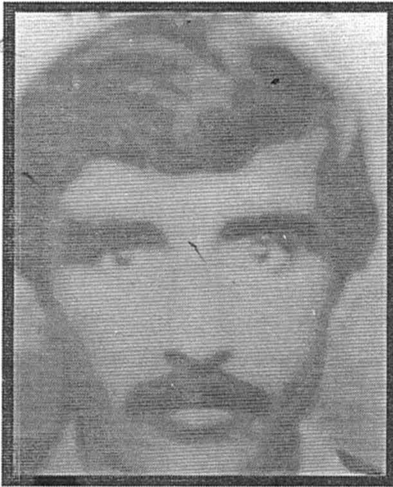
قادر حسن قادر/1968
1988 لەئالتون کوپری ئەنفالکراوە



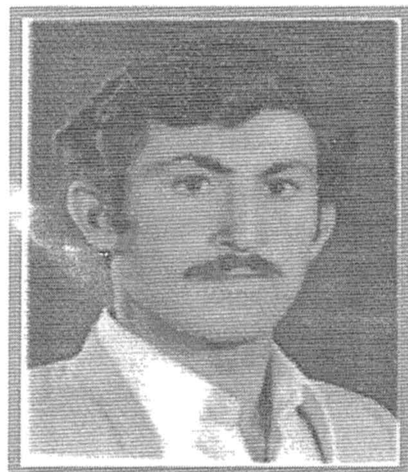
نصرالدين احمد عبدالله/1955
10/5/1988 لە کۆیە ئەنفالکراوە



فائق عبدالله علی/1963
4/1988 لە قادرکەرەم ئەنفالکراوە



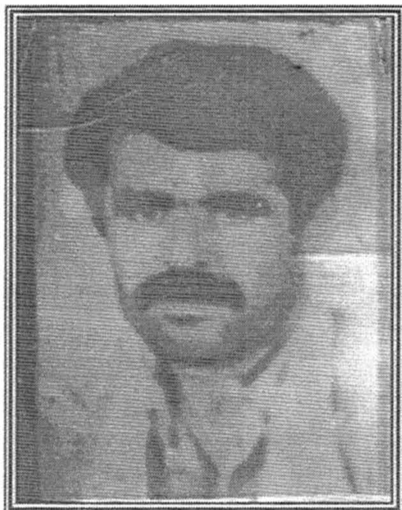
احمد مجید محی الدین/1964 بنارگل
20/4/1988 ئەنفالکراوە



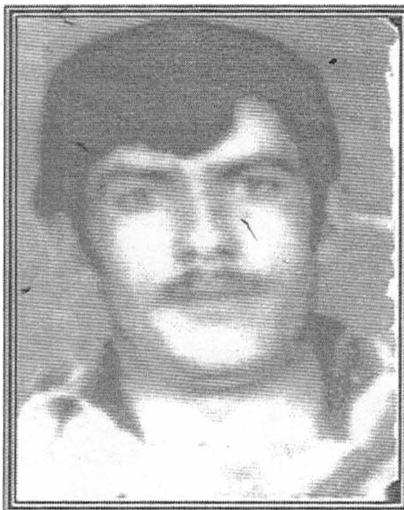
محمد نوری عزیز /1963 گوندی بانگۆل
24/4/1988 ئەنفالکراوە



جلال صالح امین /1967
14/4/1988 لە خوێلێن ئەنفالکراوە



عبدالرحمن عارەب قادر
14/8/1988 لە قوشتەپە ئەنفالکراوە



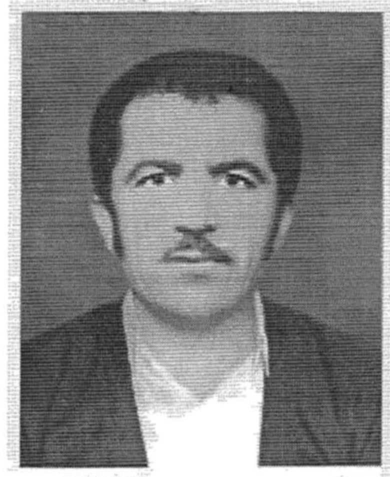
زبير عمر قادر/1956 گوندی لەمۆرد
20/5/1988 ئەنفالکراوە



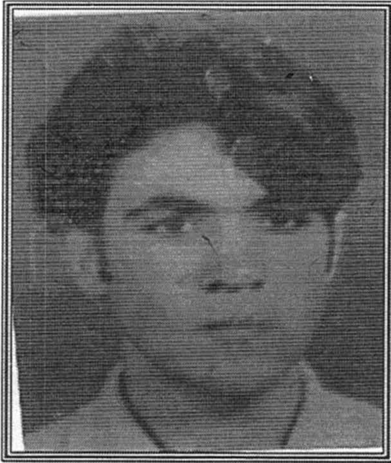
پەرژین خالد محمدامین/1978
5/5/1988 لە گەلناغاج ئەنفالکراوە



جلال عبدالله محمود/1954 گوندی فەقێیان
2/5/1988 ئەنفالکراوە



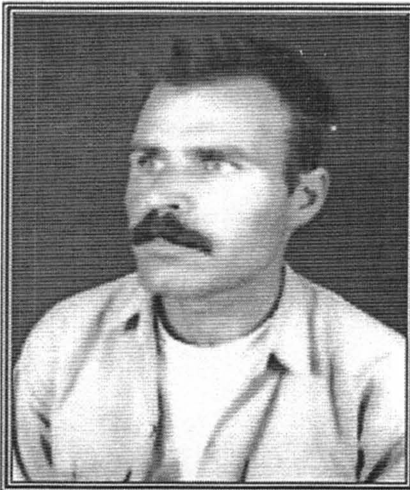
عوسمان محمد سعيد/1948
1988/4/26 لەقەرەداغ گلەزەردە ئەنفالكراوە



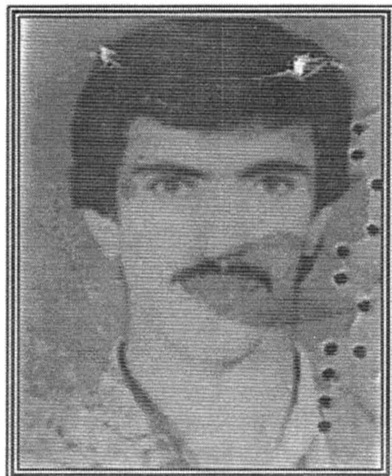
فرحان مراد احمد /1966
1988 لە هەنارەی شوان ئەنفالكراوە



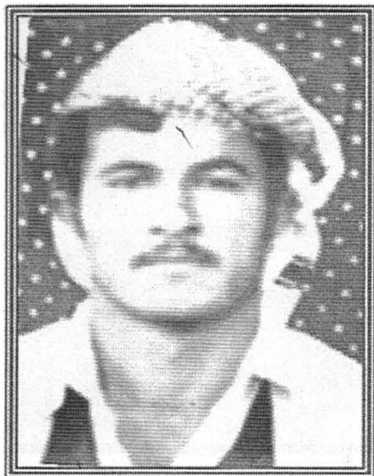
رشيداحمد صالح/ 1940
1988/5/5 لە بۆگد ئەنفالكراوە



محمد جعفر اسماعيل/1971
1988 ئەنفالكراوە



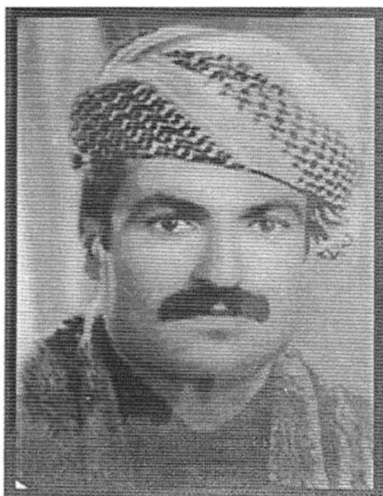
ازاد رشيد احمد/1970
1988 له بۆگد ئەنفالكراوه



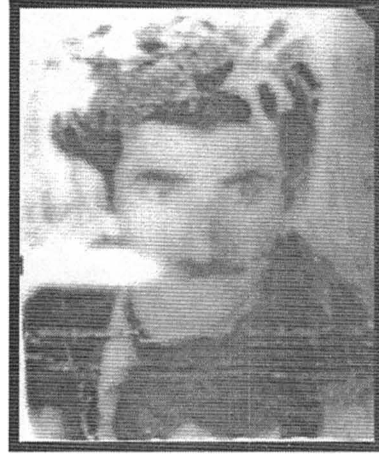
قادر عباس محمود/1963
25/5/1988 له قەسرۆک ئەنفالكراوه



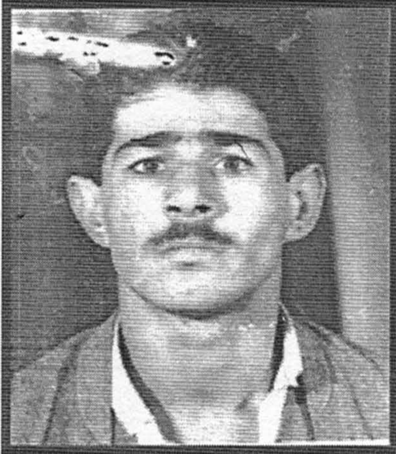
امام صالح حسن/1950
/4/1988 له گوندی یۆله ئەنفالكراوه



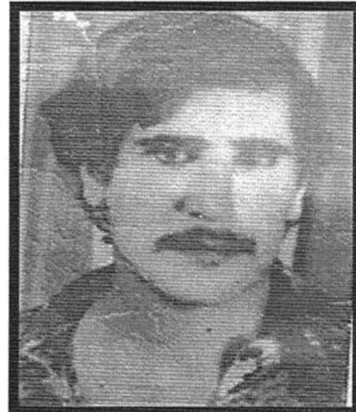
عبدالقادركازم قاسم/1954
1988 لەگوندی قایتەوەن قادركەرەم ئەنفالكراوە



ابراهیم عبدالرحمن محمدامین/1949
1988 لە کۆیە ئەنفالکراوە



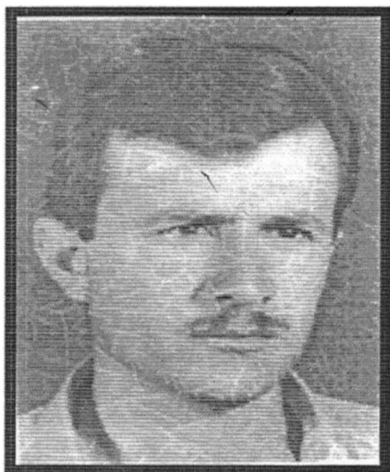
سوارە رفیق قادر/1971
5/5/1988لە بۆلقامیش ئەنفالکراوە



نادر کاکەرەش صابر/1962
5/1988 لە جەلەمۆرد ئەنفالکراوە



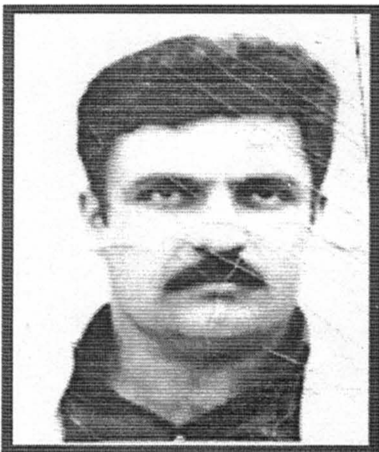
احمد محمد عوسمان /1947
1988 لە گوندی کلاوقوت ئەنفالکراوە



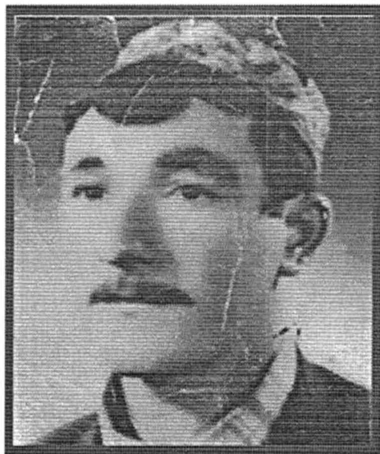
تەیب محمود قاسم/1965
لە قادر کەرەم ئەنفالکراوە 20/4/1988



نرمین قادر صالح/1985 تالەبانی گەورە
/5/5/1988 لە تەقتەق ئەنفالکراوە



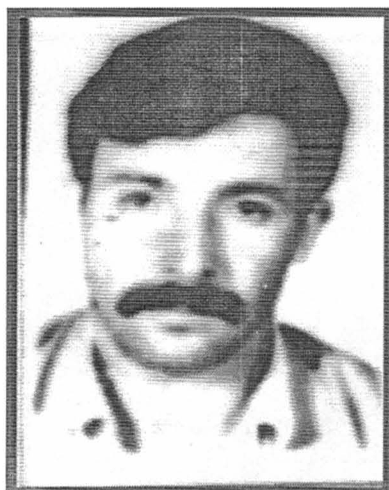
نجم محمد امین 1951
لە قادرکەرەم ئەنفالکراوە 14/4/1988



عزیز محمد عزیز/1940
لە دیانا ئەنفالکراوە 20/8/1988



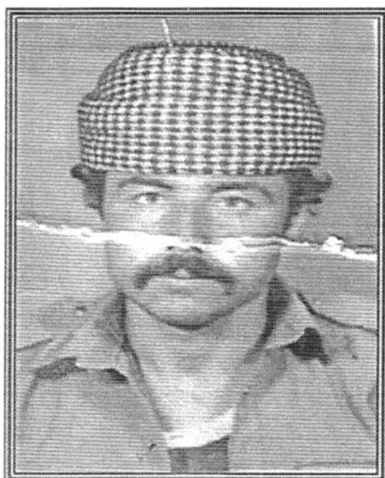
محی الدین مردان محمد/1930
1988 لەشوان ئەنفالکراوە



نجات خالد اسعد /1966
9/1988 لەگوندی ئەسپیندار ئەنفالکراوە



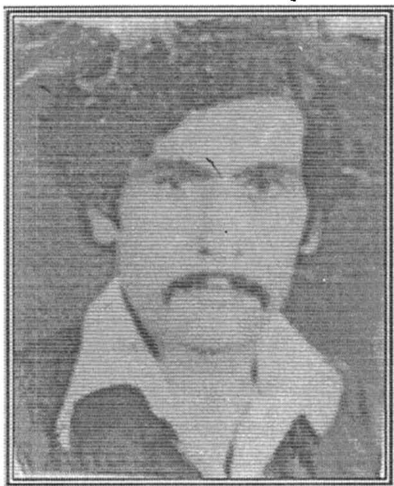
حسین محمد مستەفا /1950
31/8/1988 لە گوندی جولە میرگ ئەنفالکراوە



صالح حمید هرزانی/1954
15/5/1988 لە کلاوقوت ئەنفالکراوە



یاسین امین محی الدین/1943
20/4/1988 لە ئاوایی رەزا ئەنفالکراوە



جلال عزیز عمر /1959
1988 لە گولمکەوە ئەنفالکراوە



عبدی کریم علی/1950
20/4/1988 تەپەسپی ئەنفالکراوە



رسول محمد روستم/1963
20/5/1988 لە حەسار ئەنفالکراوە



سمیرەستار جبار /1971
4/ 4/1988 ئەومجول ئەنفالکراوە



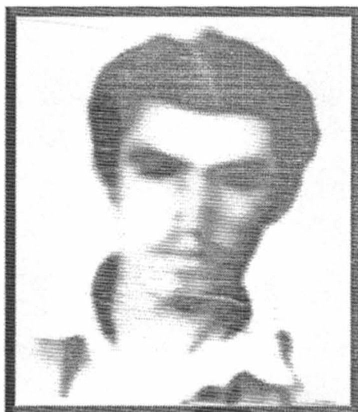
فاتمە علی هەینی/1940
9/5/1988 لەکۆیە ئەنفالکراوە



محمد حسین حسن/1970
1988 لە قەرەدالْ کۆیە ئەنفالکراوە



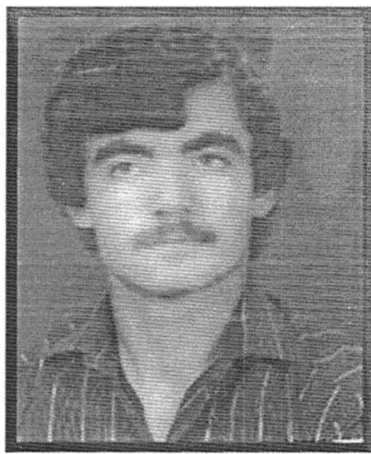
شێرکۆ عبدالقادر عبدالرحمن/1967
14/4/1988 لە جباری ئەنفالکراوە



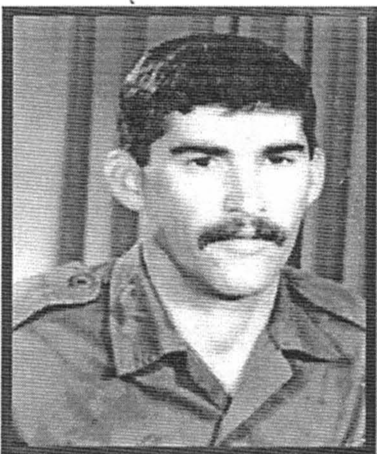
جمیل حسن قادر /1970
1988 لە چیاچەرمگ ـ پردی ئەنفالکراوە



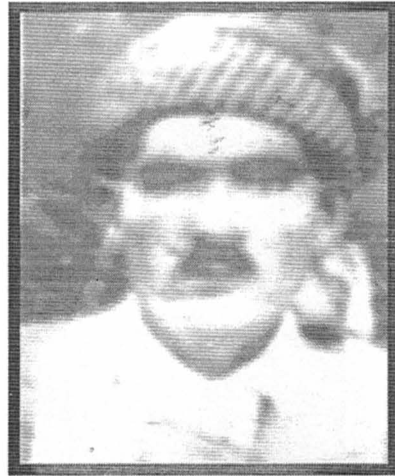
احمد محمد امین /1965
15/4/1988 ئەنفالکراوە



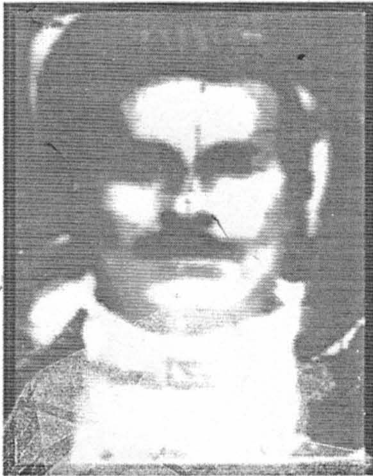
ئارام عمر حاجی مەلا/1965
5/1988 لە سێگردکان ئەنفالکراوە



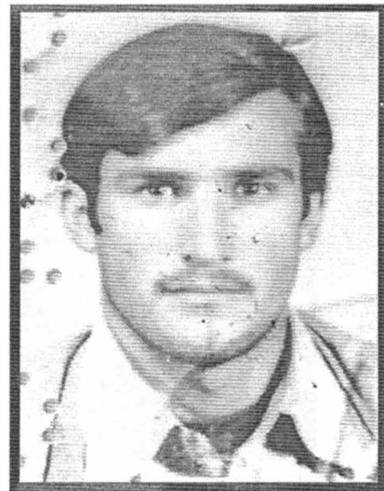
جمال عبدالقادر خورشید/ 1962
25/4/1988 لە قادرکەرەم ئەنفالکراوە



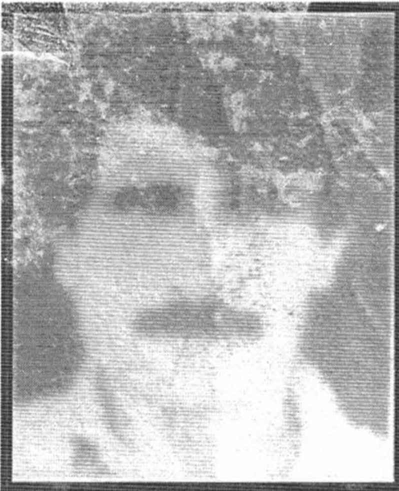
ابراعیم محی الدین محمد/1927
1988 لەگوندی تالاو ئەنفالکراوە



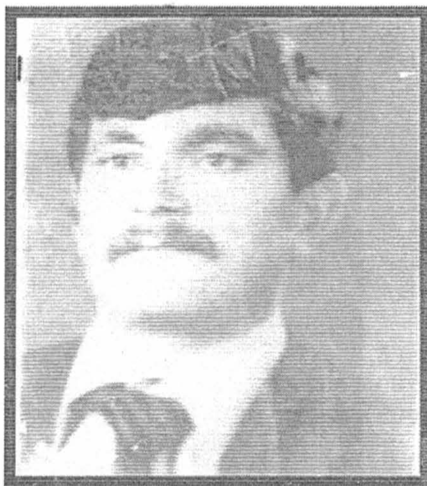
محمد [illegible] رمزا/[illegible]
1988 لە [illegible] ئەنفالکراوە



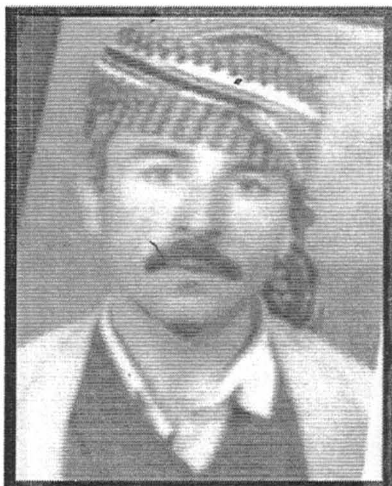
صدرالدین صابر خورشید/1963
1988 لە گوندی دەلۆ ئەنفال کراوە



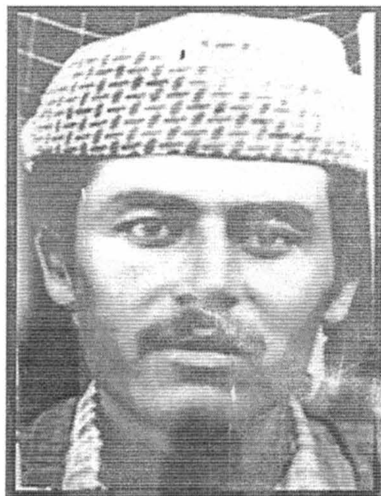
فاتح محمد فرج/1952
26/4/1988 لە گوندی گولباغ ئەنفالکراوە



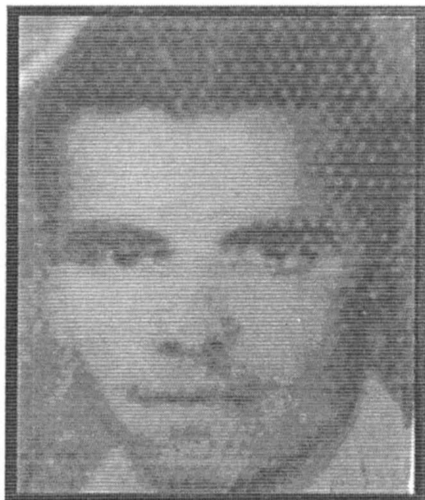
خدر قادر محی الدین
20/4/1988 لە قادر كەرەم ئەنفالكراوە



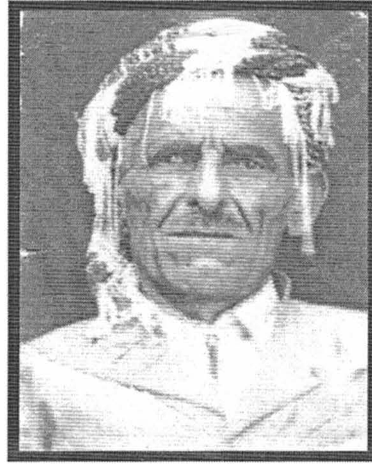
محسن عبدالله سعید /1955
2/9/1988 لە هیران ئەنفالكراوە



عبدول فاتح امین /1965
10/4/1988 لە قادر كەرەم ئەنفالكراوە .



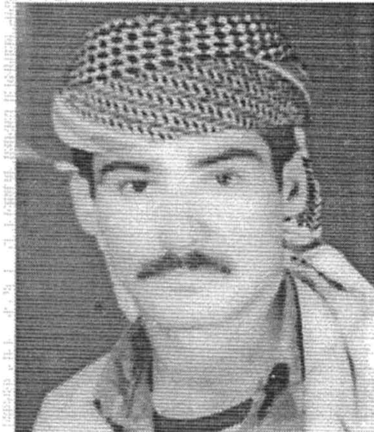
شفیق احمد شفیق /1957
9/5/1988 لە كانی هەنجیر لە كۆیە ئەنفالكراوە



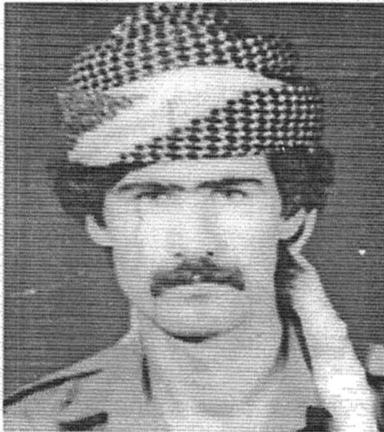
سعید خدر علی /1934
16/6/1988 لە شێخ وەسان ئەنفالکراوە



محمد رەزا
1988 ئەنفالکراوە



نامق غریب علی /1968
1988 لە گوندی کەرمک لە تەقتەق ئەنفالکراوە



لقمان غریب علی /1966
1988 لە گوندی گەرمک لە تەقتەق ئەنفالکراوە



سامیه علی عبدالرحمن

5/5/1988 لەگوندی گەلناغاج ئەنفالکراوە



سردار ستار خورشید/1969
25/4/1988 لە گوندی سالەیی ئەنفالکراوە



عبدالکریم عمر/1931
ئەنفالکراو لە نوگرەت سلمان رزگاری بو .



فایق عزیز رسول /1972
7/4/1988 لەهەلەدن ئەنفالکراوە



صالح رسول حسین /1950
10/8/1988 لە حاجی ئومەران ئەنفالکراوە



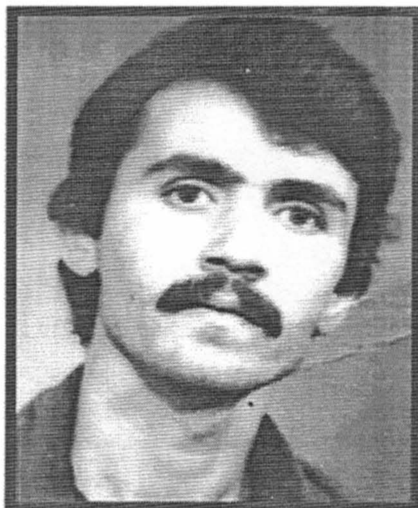
فتاح قادر مستەفا /1950
11/8/1988 لە سماقولی ئەنفالکراوە



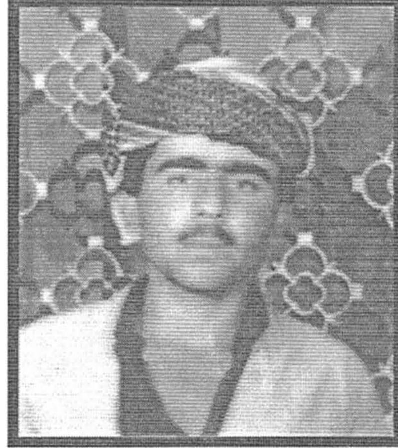
رفیق قادر حسن /1941
4/1988 لە بۆلقامیش ئەنفالکراوە



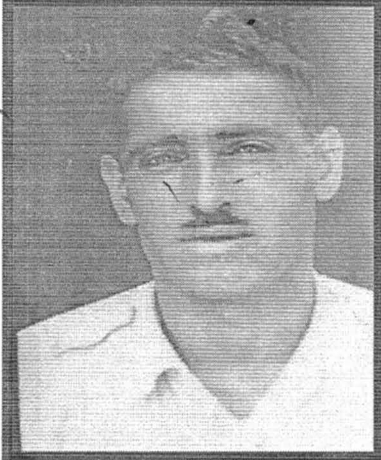
عبدالرحمن عبدالله /1951
19/8/1988 لە هەولێر ئەنفالکراوە



رزگار صالح کریم /1966
26/4/1988 لە قەرەداغ ئەنفالکراوە



نوزاد علی مستەفا /1970
17/9/1988 لە قەفار ئەنفالکراوە



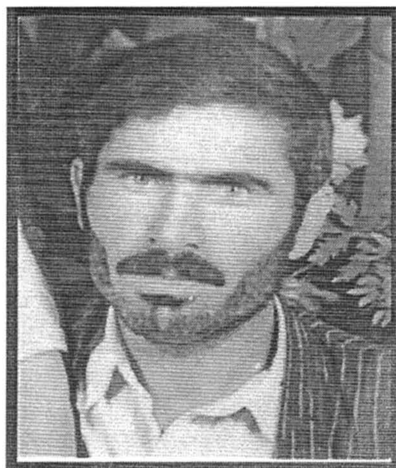
مالک صالح حسين /1935
11/9/1988 لە سپیلک ئەنفالکراوە



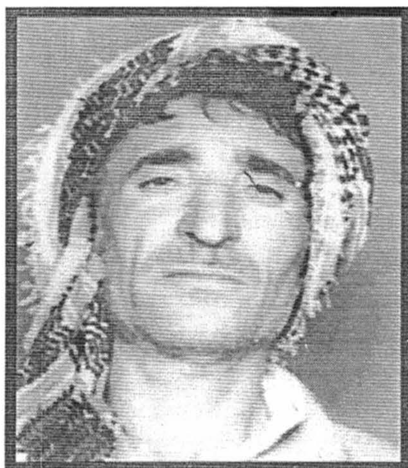
سعاد محمد رجب /1974
6/5/1988 لە گوندی قەسرۆک ئەنفالکراه



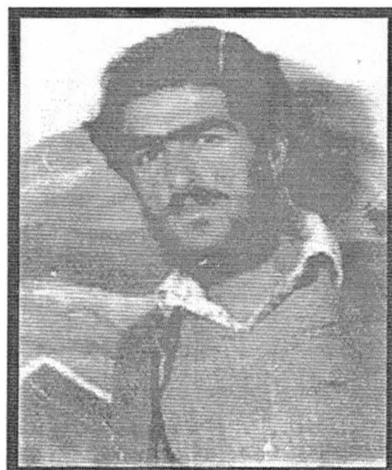
ولی محمد رسول /1950
1988 لە گوندی کۆچەک ئەنفالکراوە



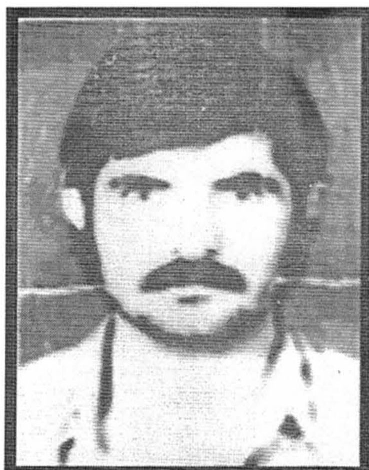
بهاالدین نصرالدین محمد /1954
1988/5/10 لە گوندی بیرالک ئەنفالکراوە .



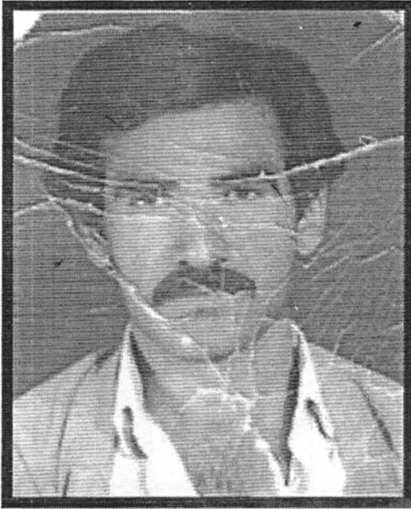
خدر محمود بابکر /1944
1988/5 لە بازاراوە/ سەنگەسەر ئەنفالکراوە



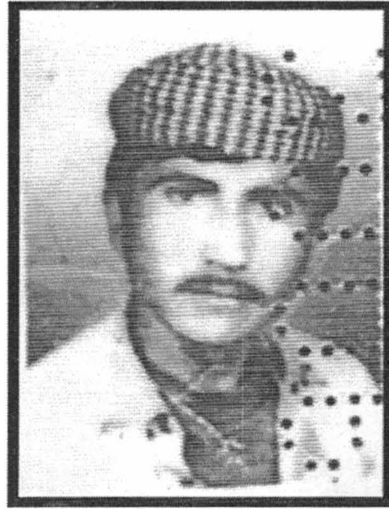
سیروان انور امین /1970
1988/4/15 لە مەملەحە ئەنفالکراوە .



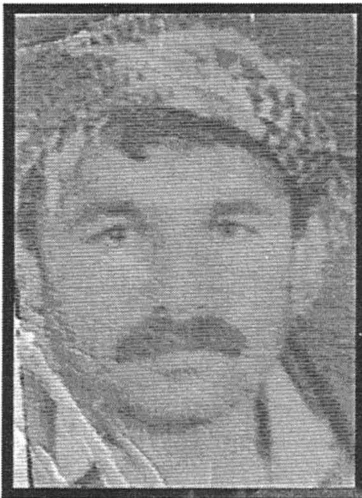
خالد کاکل تەیب /1967
1988/5/5 لە گوندی موخەرەس لە تەقتەق ئەنفالکراوە



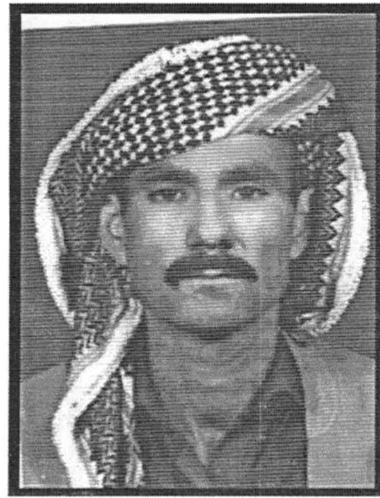
جەنگی حویز علی /1968
17/5/1988 لە کۆیە ئەنفالکراوە



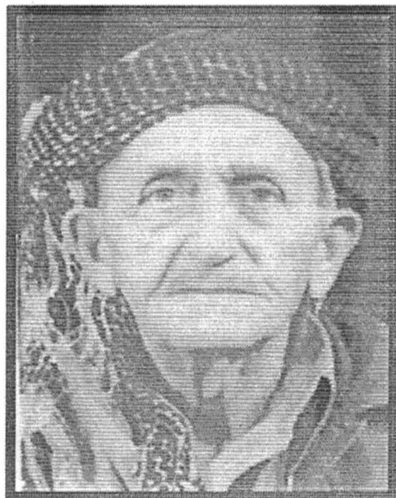
حمید حمە عزیز/1961
17/4/1988 لە گوندی علی منسور ئەنفالکراوە



سوارە حمید هەرزانی/1953
15/5/1988 لە کلاوقوت ئەنفالکراوە



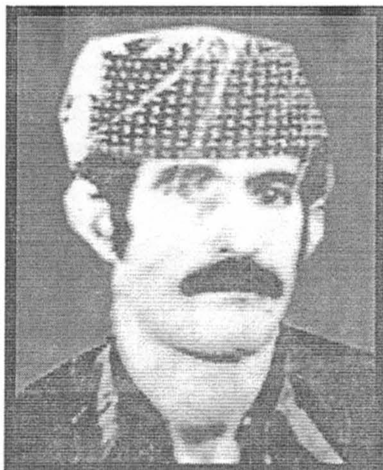
غریب عمر معروف/1952
31/3/1991 لە هەولێر ئەنفالکراوە



شێخۆ تاهر مستەفا /1909
1/8/1988 لە حاجی ئۆمەران ئەنفالکراوە



کازم عبدالقادر /1945
10/5/1988 لە تۆلکی ئەنفالکراوە



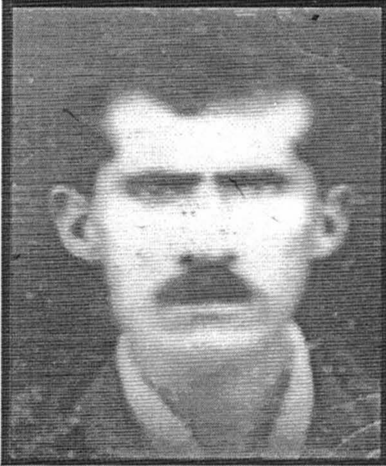
عباس عبدالخالق یونس /1953
21/5/1988 لە کلیسە ئەنفالکراوە



حمد تاهر احمد /1950
10/8/1988 لە شەقلاوە ئەنفالکراوە



حبیبە حمە بابکر /1941
5/1988 لە گوندی ژاراوە ئەنفالکراوە



صباح عبالخالق یونس/1971
1988 لە کلیسە ئەنفالکراوە



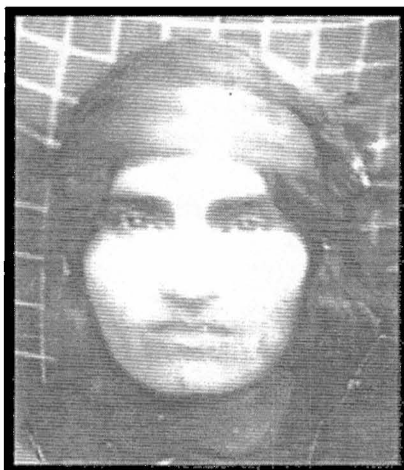
ابوبکر حسن فرج/1947
26/4/1988 ئەنفالکراوە



بەختیار علی رشید
1988 ئەنفالکراوە



حمد قادر حمد /1955
10/5/1988 ئەنفالكراوە



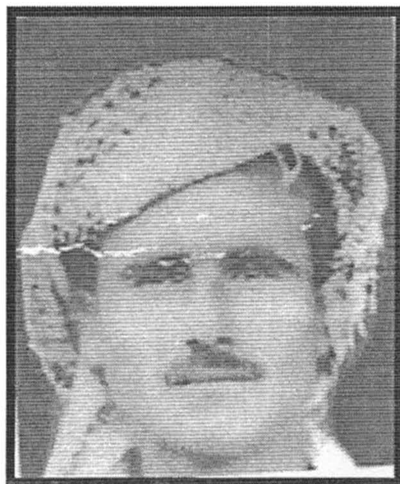
قدريە احمد محمد /1957
5/5/1988 لە گوندى قەمەر ئەنفالكراوە



ادريس نورى محمد/1968
20/4/1988 لەداويە ئەنفالكراوە



سەمەن فازل محمد/ 1950
20/5/1988 لە گوندى جەلەمۆرد ئەنفالكراوە



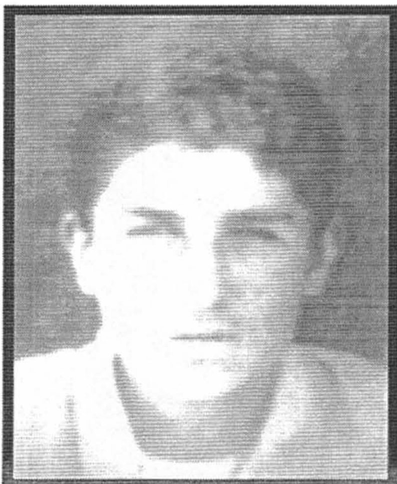
احمد حمدامين محمد /1949
26/8/1988 لە قوشتەپە ئەنفالكراوە



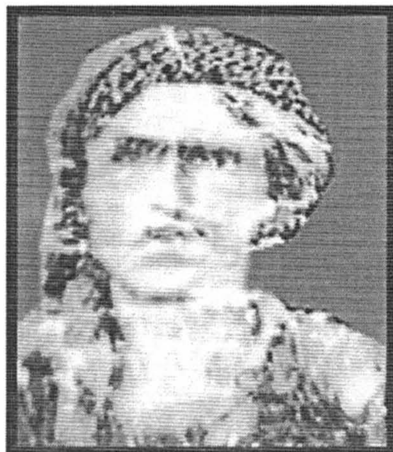
قادر سعدی محمد/ 1963
20/5/1988 لە قوشتەپە ئەنفالكراوە



احسان نوری محمد /1968
20/4/1988 لەخورماتوو ئەنفالكراوە



خدر علی اسماعيل /1973
6/5/1988 ئەنفالكراوە



عبدالخالق یوسف ملا امین/1930
1988/5/5 لە کلێسە ئەنفالکراوە



لقمان قادر عولا / 1970
1988/8/10 ئەنفالکراوە



فاتمە اسعد حمدامین / 1954
1988/5/5 لە قەسرۆک ئەنفالکراوە



عوسمان خورشید مجید/1954
1988/4/26 لە قادرکەرەم ئەنفالکراوە



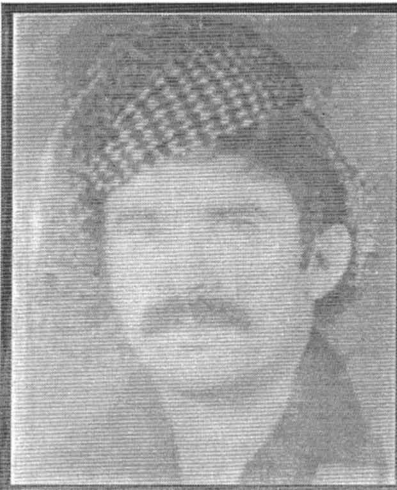
گلاویژ محمد فرج /1954
15/4/1988 لە قادر کەرەم ئەنفالکراوە



رسول مولودحسن/1952
1988/ 8 /28 ئەنفالکراوە



خجیجە مولود اسماعیل/1940
16/4/1988 لە شیخ وەسان ئەنفالکراوە



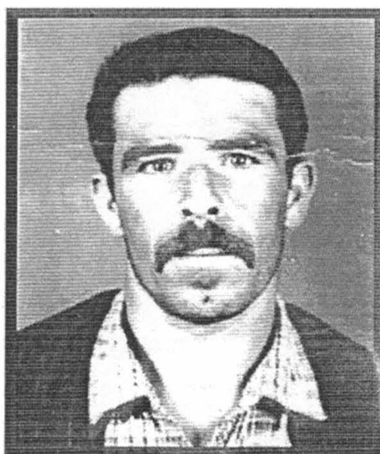
محمود علی محمود /1945
14/4/1988 لە قادر کەرەم ئەنفالکراوە



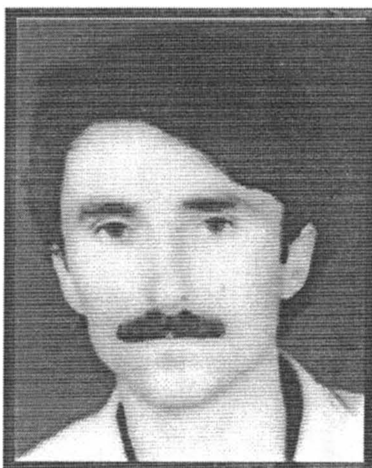
محمود علی محمود /1945
14/4/1988 لە قادر کەرەم ئەنفالکراوە



احمد شریف مستەفا/1963
10/5/1988 لە گوندی دارەقوتە ئەنفالکراوە



جوهر عوسمان علی / 1955
5/5/1988 لە تالەبانی گەورە ئەنفالکراوە



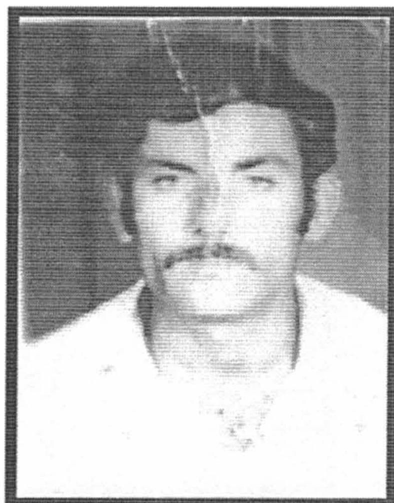
صلاح عبداللە حسن /1968
20/5/1988 تەقتەق ئەنفالکراوە



محمد محمد امین /1963
1988/4/15 لە گوندی خدری لە سەنگاو ئەنفالکراوە



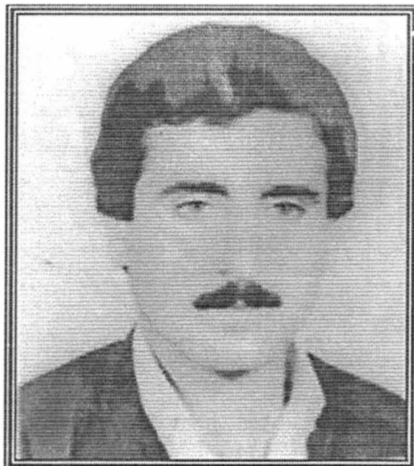
رەوشەن احمد سیلۆ /1922
لە بجیل ئەنفا 1988/9



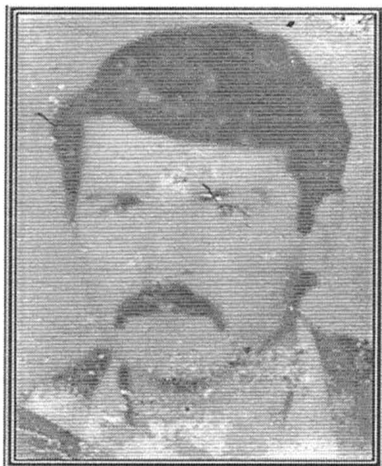
ابوبکر حسن فرج /1947
1988/4/14 لە گوندی گولپە ئەنفالکراوە



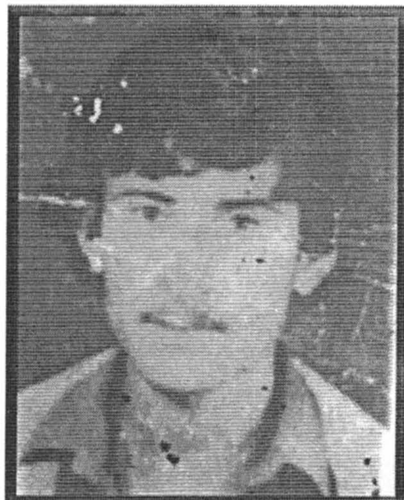
ئاوات عمر علی/ 1972
1988/4/15 لە گوندی علی ئاوا ئەنفالکراوە



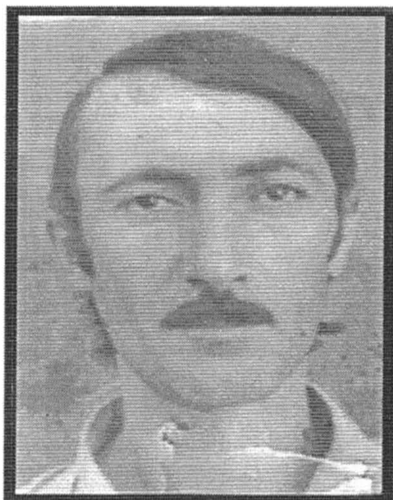
امین غریب محمد /1969
14/4/1988 لە کەلار ئەنفالکراوە



خالد عزیز عمر /1963
5/5/1988 لە گولمکەوە ئەنفالکراوە



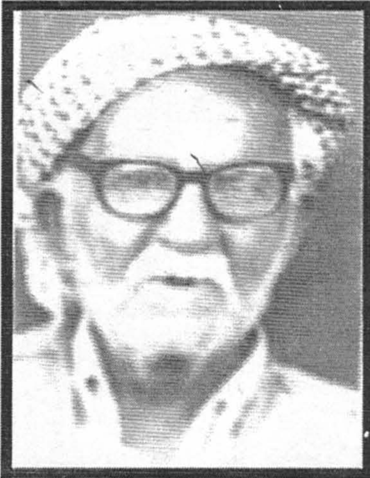
کمال عبدالعزیز قادر /1968
14/4/1988 لە گوندی محمود پەریزەئەنفالکراوە



مستەفا شیخ اومر حمد
3/9/1988 ئەنفالکراوە



عادل احمد محی الدین/1953
4/1988 لە کەلار ئەنفالکراوە



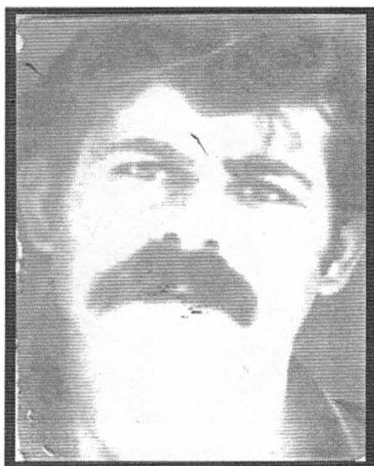
احمد کریم محمود / 1919
7/11/1988 لە چیمەن ئەنفالک



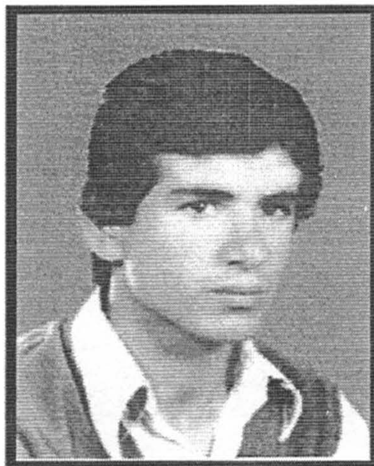
حاجی عزیز اسعد / 1938
5/11/1987 لەهیران ئەنفالکراوە



حسن کریم رحمان /1960
10/5/1988 لە گوندی ئۆمەربەک ئەنفالکراوە



محمد ئامق قادر /1966
2/4/1988 لە هەولێر بێسەر وشوێنکراوە



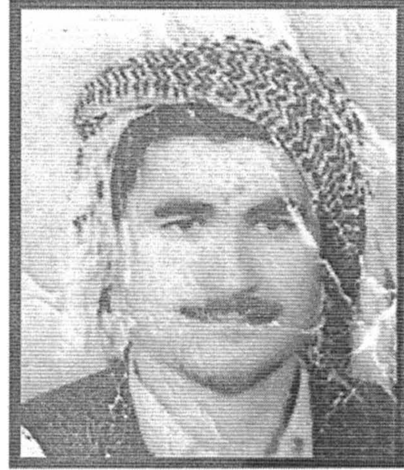
سردار احمد محمد /1965
10/5/1988 لە کانی بزرە ئەنفالکراوە



حنیفە محمد مستەفا /1942
1988 لە علی بەیان ئەنفالکراوە



عزیز رسول زۆراب / 1917
7/5/1988 لە سونی ئەنفالکراوە



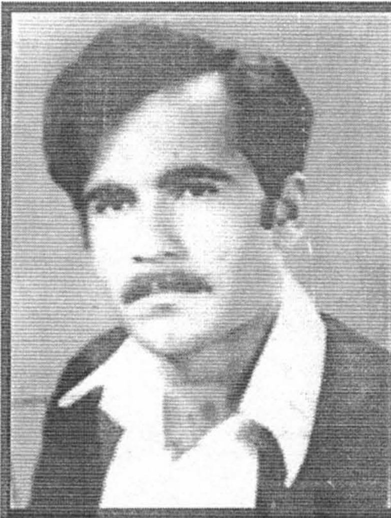
رفیق قادر حسن /1941
5/5/1988 لە گوندی بۆلقامیش ئەنفالكراوە



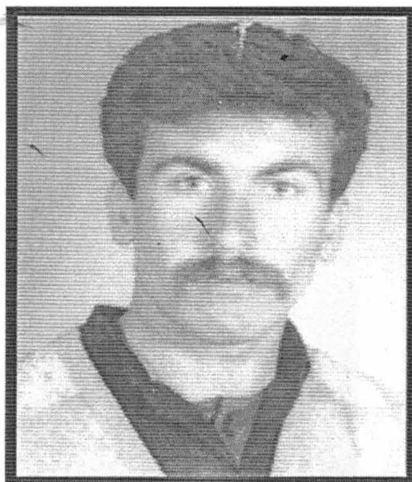
فازل رحیم میرزا / 1940
14/4/1988 لە گوندی خالدان ئەنفالكراوە



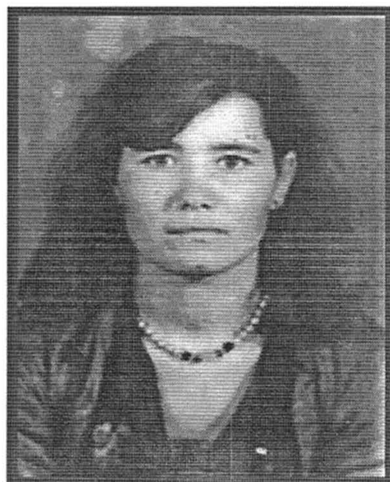
جلال عبالله محمود /1952
6/9/1988 ئەنفالكراوە



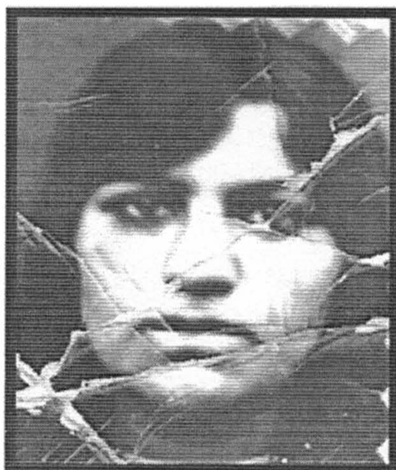
عارف حسین صالح /1956
4/5/1988 ئەنفالكراوە



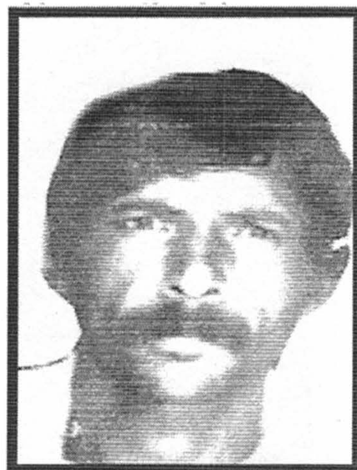
عمر قادر عزیز / 1968
17/5/1988 ئەنفالکراوە



شمام رشید عباللە /1960
5/5/1988 لە تالەبان گەورە ئەنفالکراوە



قدری محمد رەزا /1965
5/5/1988 لە گوندی گۆمە شین ئەنفالکراوە



محمد تاها وسمان / 1950
27/5/1988 لە گوندی سیگردکان ئەنفالکراوە



عزیز حسن شێخە/1966
15/8/1966 لە قوشتەپە ئەنفالکراوە



بکر ڕەمەزان جابر /1969
لە 10/7/1988 سماقولی‌ئەنفالکراوە



جاسم غفور حمد/1980
5/10/1988 لە خۆران ئەنفالکراوە



خلیل محمد شریف /1972
25/11/1987 لە خالۆبازیانی ئەنفالکراوە



محمد رشيد نادر /1960
1/7/1988 لە جافان ئەنفالكراوە



حيدر صالح عمر/1967
4/1988 ئەنفالكراوە



قادر تاهر صابر /1955
13/4/1988 لە حسن خانە ئەنفالكراوە



اسماعيل غريب عبدالرحمن/1969
3/4/1988 لە گۆران ئەنفالكراوە



تاهر موسی سلیمان زێباری/1967
29/6/1987 لە شەقلاوە ئەنفالکراوە



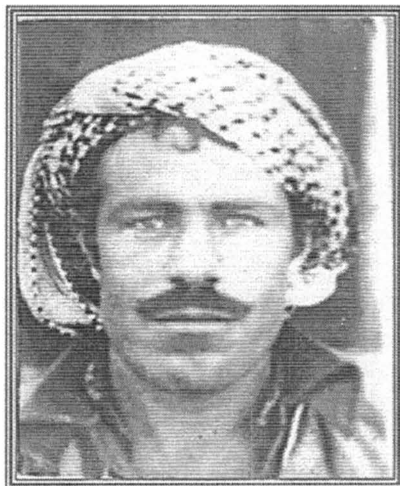
سفر مجید واحد/1971
27/5/1988 لە ئاوباریک ئەنفالکراوە



صالح جاسم حجی/1929
20/6/1988 زێوکا شێخا ئەنفالکراوە



کامران یەحیا عبدالرحمن/1964
13/4/1988 لە گۆران ئەنفالکراوە



جعفر اسماعیل میکائیل/1949
4/5/1988 شێخ بزێنی لەقەسرۆک ئەنفالکراوە



قدریە اسماعیل میکائیل/1954
5/5/1988 لە تالەبان گەورە ئەنفالکراوە



مێرەم جعفر اسماعیل/1975
4/5/1988 شێخ بزێنی لەقەسرۆک ئەنفالکراو

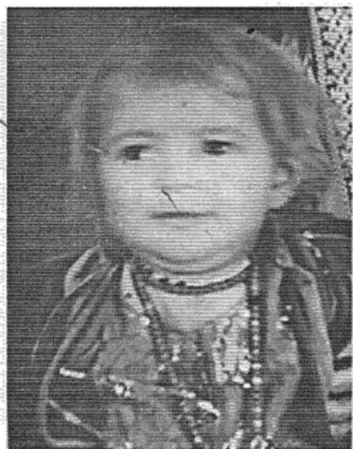


فاتمە جعفر اسماعیل /1976
4/5/1988 شێخ بزێنی لەقەسرۆک ئەنفالکراو



صمد جعفر اسماعيل /1985

4/5/1988 شيخ بزينى لەقەسرۆک ئەنفالكراو



عائشه جعفر اسماعيل/1986

4/5/1988 شيخ بزينى لەقەسرۆک ئەنفالكراو



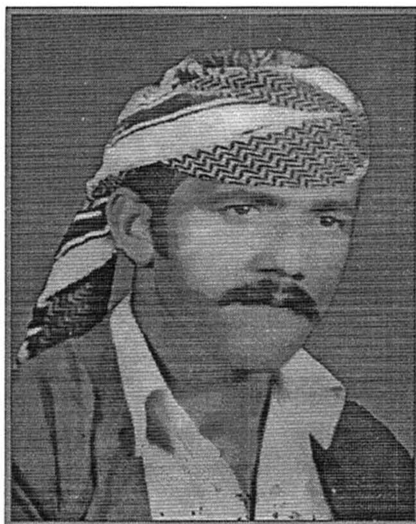
سەرباز جعفر اسماعيل

4/5/1988 شيخ بزينى لەقەسرۆک ئەنفالكراو

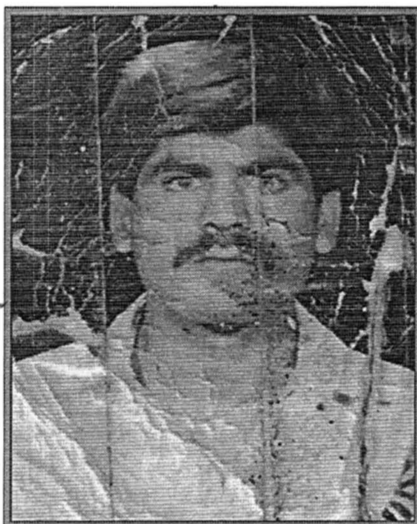


مريم جعفر اسماعيل/1974

4/5/1988 شيخ بزينى لەقەسرۆک ئەنفالكراو



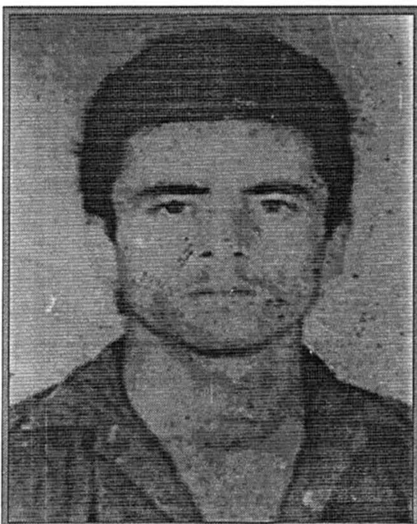
جودە كريم عبداللە / 1956
لە گوندی دەرماناوی ژووروو لە 1988/5/8
ئەنفالكراوە



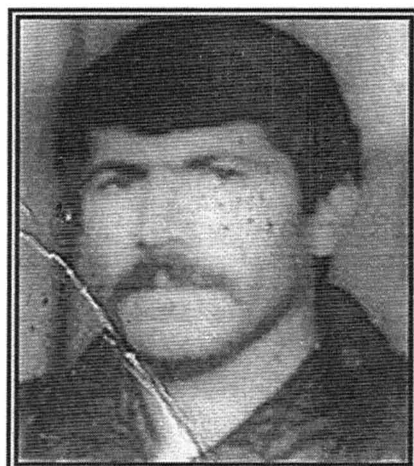
تالب عزيز عمر/1962
1988 لە گلومكەوە ئەنفالكراوە



تاهر حسن محمد
1988 لەخۆران ئەنفالكراوە



محمد عبدالرحمن قادر/1971
1988 لە گۆمەسپان ئەنفالكراوە



عباس علی توفیق /1962
ئەنفالکراوە 1988



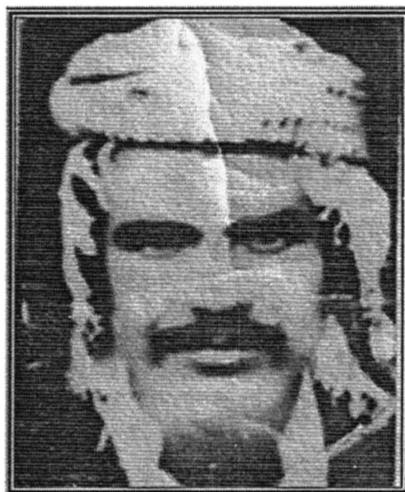
بکر جوهر رحیم/1975
لە خالەبازیانی ئەنفالکراوە 1988



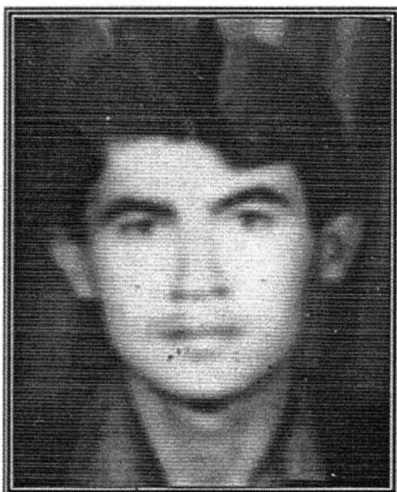
فرهاد محمد توفیق
لە تەق تەق ئەنفال کراوە 5/5/1988



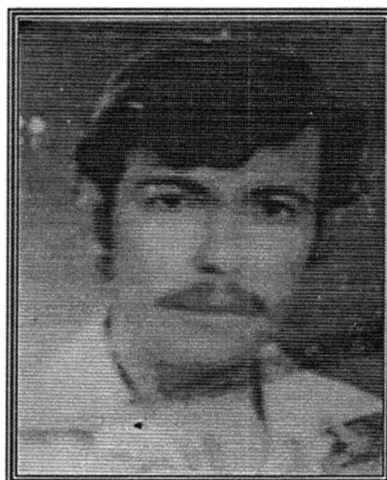
صابر خورشید رشید
لەگوندی دەلۆ ئەنفالکراوە 1988



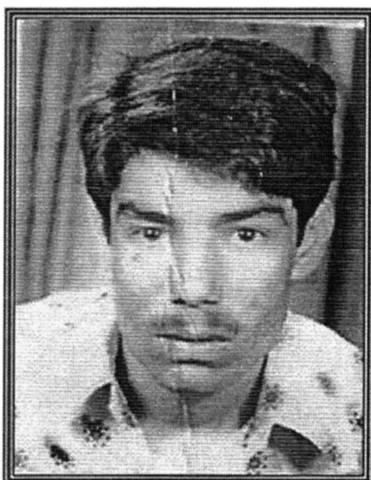
عوسمان صالح حسن/1952
1988 قادرکەرەم لە گوندی یۆلە ئەنفالکراوە
بەدەستی شێخ موعتەسەم



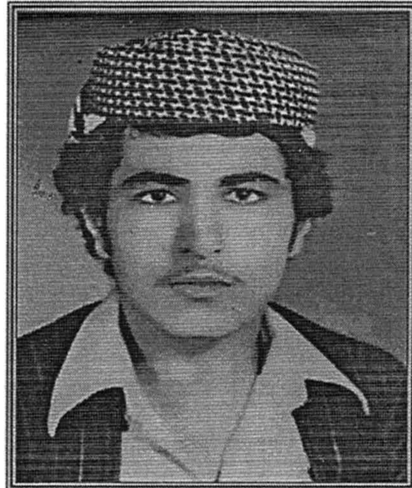
ناصح فاتح امین/1969
1988 ئەنفال کراوە لەگوندی میرچە



علی قادر احمد محمد/1956
1988خورماتوو لە گوندی سالەیی ئەنفالکراوە



فریدون محمد شکر/1967
1988 لە قادر کەرەم ئەنفالکراوە



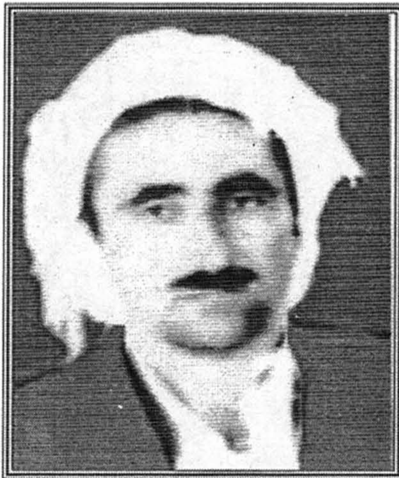
اکرم حسین حویز
9/5/1988لەگوندی تەکەلتووئەنفال کراوە



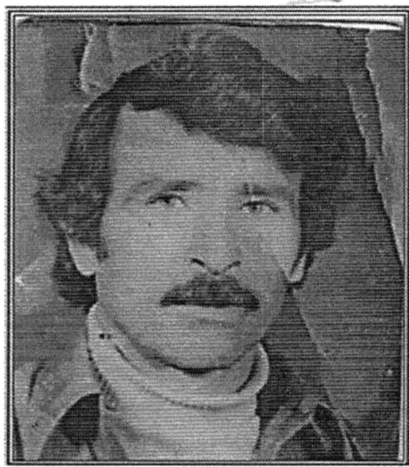
زرار حمید هرزانی /1955
15/5/1988 لە کلاوقوت ئەنفالکراوە



حسین سعید خدر /1972
1988 لە شیخ وەسان بەر کیمیاوی کەوتوەئەنفالکرا



خدر یوسف باپیر/1940
20/5/1988 لە رەواندز ئەنفالکراوە



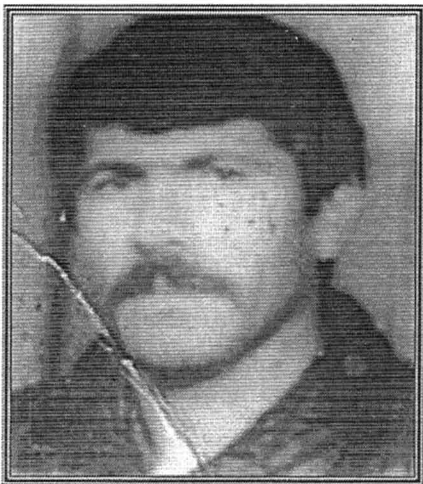
هدایت ستار شریف /1948
15/5/1988 لەگوندی حەفتا چەشمە ئەنفالکراوە



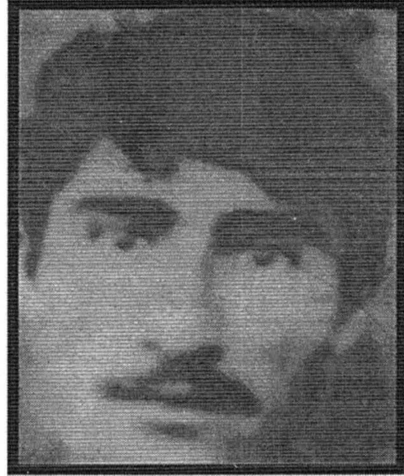
گەردە داود جاسم /1973
20/4/1988 لەتەوجول ئەنفالکراوە



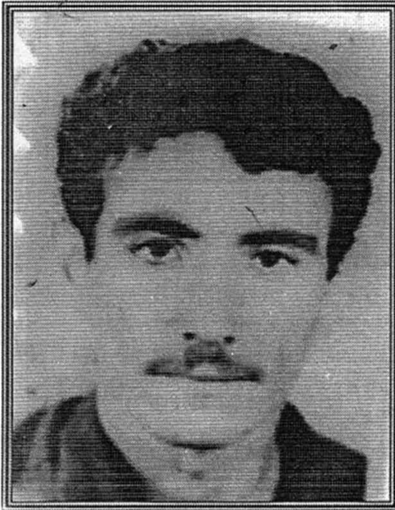
عبدالله عمر مستەفا/1975
6/5/1988 لەگوندی دارئەختیار ئەنفالکراوە



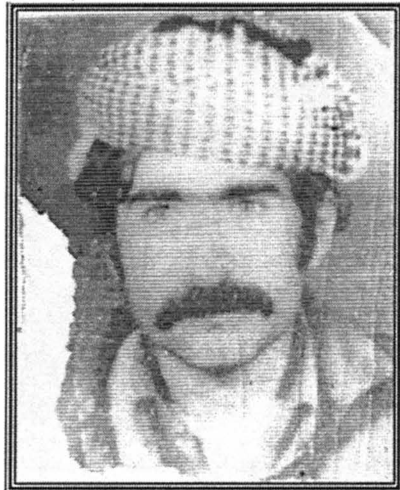
عباس علی توفیق /1962
1988 ئەنفالکراوە



اسماعیل غفور علی/1956
1988 لە گوندی قەرەسالم ئەنفال کراوە



امین حسین صالح/1965
13/4/1988 لە عوسمان لەکە ئەن



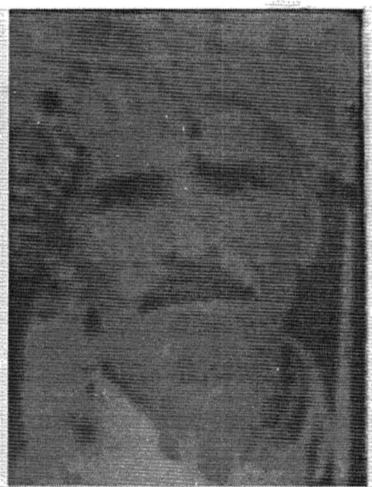
فاتح شێخە عوسمان/1955
1988 لەگوندی تورکەی شوان ئەنفال کراوە



بایز رەئوف علی/1954
1988 ئەنفال کراوە



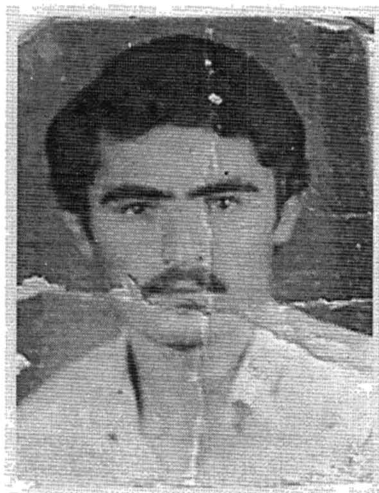
فلاح طاب كريم 1972
1988 جەعفەران-قەرەداغ ئەنفال كراوە



جبار رشيد علي/1949
1988 لە قەرەهەنجیر ئەنفالکراوە
قەرەهەنجیر /گوندی خالەبازیانی



عثمان ئۆمەر صالح 1971
1988/قاسم أغا تەسلیمی کرد



سەرکەوت عزیز حسین/1966
13/4/1988 لە عوسمان لەکە ئەنفالکراوە



کامران حمەخان ناصر/1971
5/5/1988 لە چەلەمورد ئەنفالکراوە



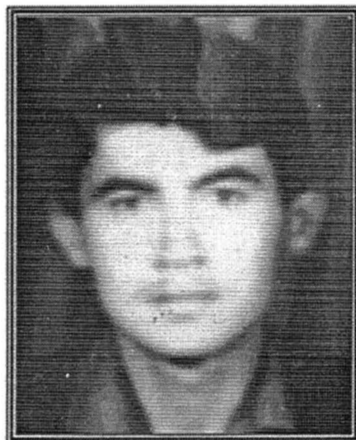
فتاح جلیل احمد/1969
5/5/1988 لە کانی رەش ئەنفال



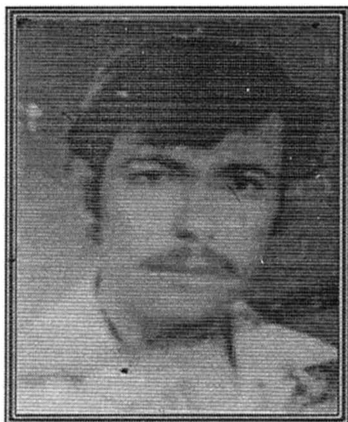
بکر عبدالرحمن محمدامین/1950
18/5/1988 قاسم ئاغای کۆیە ئەنفالی کردووە



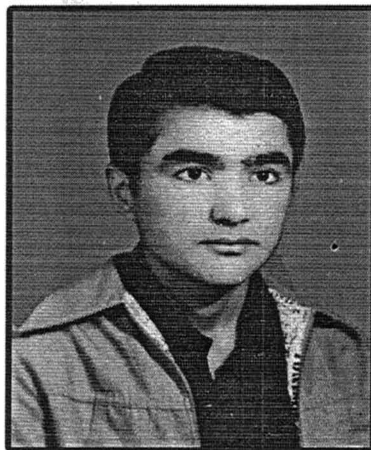
علی حمد حسن/1957
4/1988 لە ئاومال ئەنفالکراوە



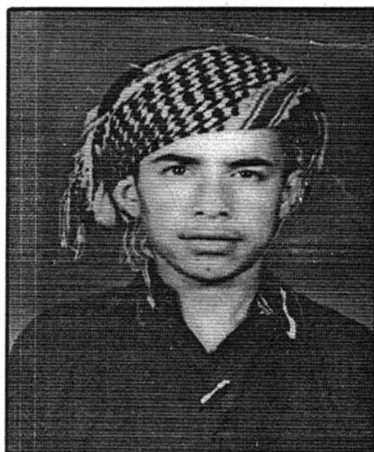
ناصح فاتح امین/1969
1988 ئەنفالکراوەلەگوندی میرچە



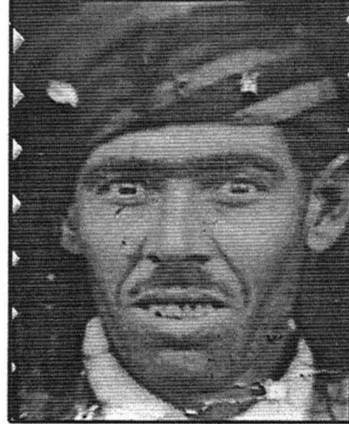
علی قادر احمد محمد/1956
1988خورماتوو لە گوندی سالەیی ئەنفالکراوە



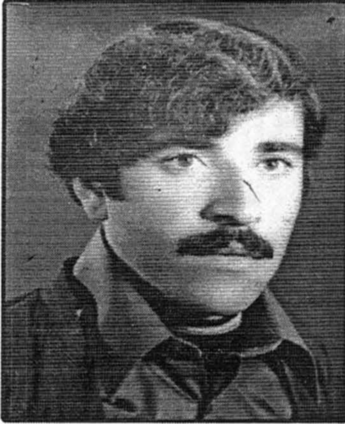
زرار نزیر أحمد 1963
1988 قوشتەپە



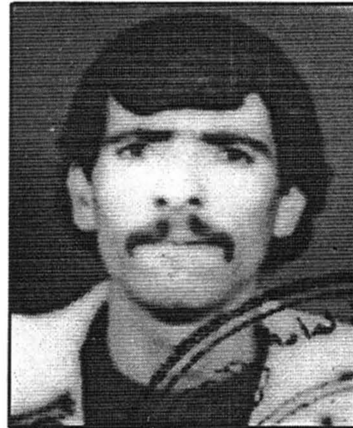
فقی عبدالرحمن صالح 1968
1988 لەکۆیە گیراوە /ناحیەی طق طق



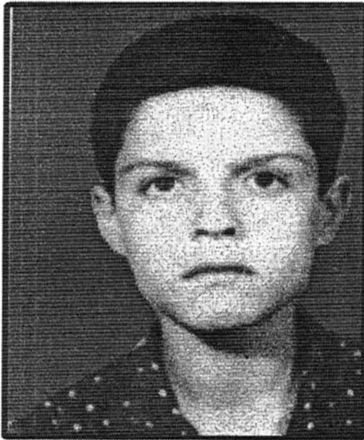
داود جاسم محمد 1940
1988 ئەنفال كراوە



عمر علی مستەفا 1956
1988 ئەنفال كراوە



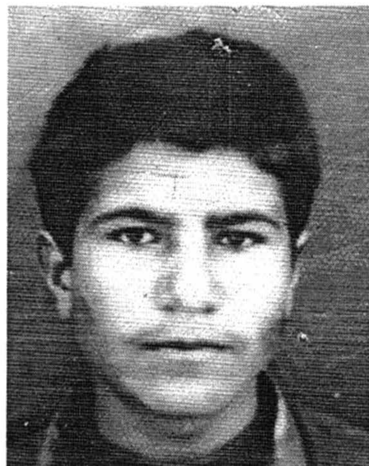
نادر میرزا قادر
1988 / لەگوندی مخەرمس ئەنفال كراوە



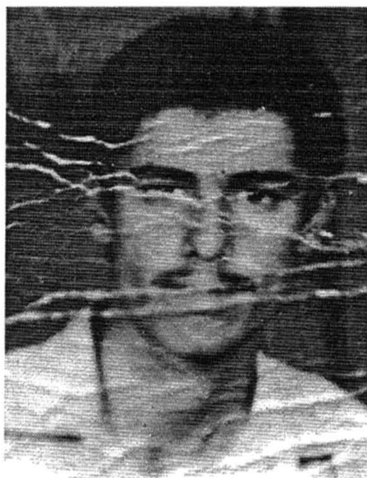
عبداللە محمد علی 1972
1988 قەرەداغ



فاتمە فتاح بابان / 1928
4/ 1988 لە خورماتووئەنفالکراوە



حیدر عزیز رشید 1968
1988 ئەنفال کراوە



عثمان حمید ناصر 1967
1988/لە لەیلان ئەنفال کراوە



طالب کریم أمین 1940
1988/لەقەرەداغ ئەنفال کراوە

بەشی دەیەم

بەڵگەنامەکان

بسم الله الرحمن الرحيم

يرجى الإشارة إلى الرقم كاملاً

(سري للغاية وشخصي)

رئاسة الجمهورية
السكرتير
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة
منظومة استخبارات المنطقة الشرقية

سري وشخصي

الرقم / ق٣/ ق٦/ / الاضبارة [illegible]
التاريخ / ١٠ / [illegible] / ١٩٨٩

إلى / قيادة مكتب تنظيم الشمال – السكرتارية
الموضوع / تنفيذ حكم

كتابكم السري والشخصي ١ ... في ٢ آب ١٩٨٩

بالساعة ١٠٠٠ من يوم ١٠ آب ١٩٨١ تم تنفيذ حكم الاعدام رمياً

بالرصاص بحق المجرمين المشار اليهم بكتابكم أعلاه ...

يرجى التفضل بالاطلاع ... مع التقدير.

العقيد الركن
م/ مدير منظومة استخبارات المنطقة الشرقية

(١ – ١)
سري وشخصي

تادانبار فرحان مطلك الجبوري

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
رئاسة الجمهورية
مكتب أمانة السر القيادة العامة للقوات المسلحة



سري للغاية

الرقم / ١٢١ / ٥٠٧
التاريخ / نيسان ١٩٨٨

ديوان الرئاسة

الى / ديوان الرئاسة

الموضوع / تكريم

أمر السيد الرئيس القائد العام للقوات المسلحة حفظه الله

بمنح الشارطون المدرج اسمهما ادناه نوط شجاعة لكل منهما لدورهما المتميز في قيادة عمليتي الانفال الاولى والثانية في قاطع عمليات الشمال .

١ . اللواء الركن (مشاة) سلطان هاشم احمد — قائد عملية الانفال الاولى

٢ . اللواء الركن (درع) اياد خليل زكي — قائد عملية الانفال الثانية

يرجى التفضل بالعلم … مع التقدير .

الفريق الركن
علاء الدين كاظم حماد
أمين السر العام للقيادة العامة للقوات المسلحة

نسخة الى /

رئاسة الجمهورية (السكرتير) / يرجى التفضل بالاطلاع … مع التقدير .

(١ - ١)
سري للغاية

بسم الله الرحمن الرحيم

سري للغاية وعلى الفور

وزارة الدفاع
بغداد
ديوان الوزارة
الرقم / د / ع / ١ / ٥١ / ٤ / ٤
التاريخ / ١ / ٥ / ٨٧ ١٩

الى / رئاسة اركان الجيش
الموضوع / معلومـــــات

أطلع السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع على ما جاء برسالة مديرية الاستخبارات العسكرية العامة السرية والشخصية ٢٨٣٥٧ في ٢٤ نيسان ٨٧ ويستفاد منه ما يلـــي :-

(تضرب كافة مقرات العملاء بسلاح الجو التقليدي والخاص وكل الاسلحة ضمن المدى)

يرجى التفضل باتخاذ ما يقتضـــي .

اللواء الركن
محمود شكر شاهيـــن
و/امين السر العام لوزارة الدفـــاع

نسخة الى

مكتب امانة السر للقيادة العامة للقوات المسلحة / يرجى التفضل بالاطلاع .. مع التقدير .
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة / رسالتكم اعلاه .

سري للغاية وعلى الفور

ق ٣٠ نيسان

بسم الله الرحمن الرحيم

سري وشخصي



وزارة الدفاع
قيادة القوة الجوية والدفاع الجوي
معاونية رئاسة أركان العمليات
مديرية الحركات الجوية

العدد / ش خ / [illegible]
التاريخ / ٣ / ٥ / ١٩٨٧

الى / ديوان وزارة الدفاع

الموضوع / مقرات عملاء ايران .

كتاب رئاسة أركان الجيش السري للغاية وعلى الفور ١٥٧٨٧ في ٢ أيار ١٩٨٧ وكتاب مديرية الاستخبارات العسكرية العامة السري للغاية وشخصي ٥٨١٩ في ٣ أيار ١٩٨٧ . تم تنفيذ ضربات جوية بالعتاد التقليدي بقوة (١٠) طائرة مع (٤٤) طائرة بالعتاد الخاص على مقرات العملاء المذكورة بكتاب مديرية الاستخبارات العسكرية العامة أعلاه باستثناء [illegible] لقربها [illegible] .

يرجى التفضل بالاطلاع .. مع التقدير .

العميد الطيار
حميد شعبان
قائد القوة الجوية والدفاع الجوي

نسخة الى /
رئاسة أركان الجيش / يرجى التفضل بالاطلاع . [illegible]
مع التقدير

[illegible] / [illegible]

(١-١)
سري وشخصي

A807

بسم الله الرحمن الرحيم



الجمهورية العراقية
وزارة الدفاع
ديوان الوزارة
العدد / د /ع/١/٥١/٨
التاريخ / / ٤ / ١٩٨٨

سري وشخصي وعلى الفور

الى / رئاسة اركان الجيش
الموضوع/ اجراءات

اطلع السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع على كتاب مديرية الاستخبارات العسكرية العامة السري وشخصي ومستعجل ٨٣٦٨ في ٢٣ نيسان ١٩٨٨ ونسب سيادته..

١ - لاحداث تأثير نفسي اكبر من المتحقق لا مانع من توجيه ضربه بالعتاد الخاص اذا هناك هدف يستحق العقوبه .

٢ - استئناف العمليات مطلوب والتحديد الان موضع تدارس مع الرفيق علي حسن هذا اليوم ٢٦ نيسان ٨٨ .

يرجى التفضل باتخاذ ما يقتضي .

اللواء البحري الركن
محمد محمد عبدالله
امين السر العام لوزارة الدفاع

السيد المدير العام
يرجى التفضل بالاطلاع .
٢٧ / ٤

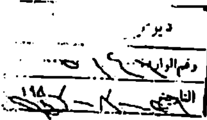
نسخه الى
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

اطلعت
٢٨ / ٤

سري وشخصي وعلى الفور

ود يع ٢٦ / ٤

بسم الله الرحمن الرحيم





الجمهورية العراقية
مجلس
قيادة الثورة
لجنة شؤون الشمال

((سـري))

العدد /
التاريخ / ٨ / ١٩٨٦

الى / ديوان الرئاسة

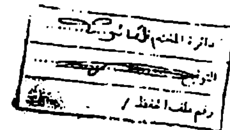
م / معلومات

نقترح اعدام عشرة من المتهمين من جماعة الاتحاد الوطني الكردستاني والمحجوزين حاليا " في مديرية أمن محافظة السليمانية .

طيا " صورة المذكرة المعدة بشأن الموضوع .

راجين التفضل بالاطلاع واتخاذ ماترونه مناسبا " .... مع التقدير .

طاهر توفيق
سكرتير لجنة شؤون الشمال



بسم الله الرحمن الرحيم

سري للغاية

اللجنة الامنية لقضاء بشدر
الرقم/ لجنة / / ٨٧
التاريخ : ١ / ٦ / ١٩٨٧

الى / كافة اعضاء اللجنة ( )

الموضوع/ موقف تجميع القرى

... قيادة مكتب تنظيم الشمال السري والشخصي ٣٢٢٣ فـــــي ١٦/٥/١٩٨٧ ... لحق بكتاب قيادة فل ١ السري للغاية ٥٥٤ في ٢١/٥/١٩٨٧ المبلغ الينا بكتاب فق ٢٤ السري للغاية ٨٩ في ٢٧/٥/١٩٨٧ .

... وضع الخطط اللازمة لتصريح انجاز المهمة الخاصة بترحيل وتهديم القرى بالوقت المحدد لها قبل الرفيق المناضل علي حسن المجيد عضو القيادة القطرية، نرجو تزويدنا باسماء المعلومات عن القرى التي كانت مشمولة بالترحيل والتي اصبحت جميع مقاتليها من افواج الدفاع الوطني والاستـــــــ ا ه

العقيد

رئيس اللجنة الامنية لقضاء بشدر

سري للغاية

حزب البعث العربي الاشتراكي
القطر العراقي
قيادة مكتب تنظيم الشمال

أمة عربية واحدة
ذات رسالة خالدة

((سري وشخصي))

العدد / ٢٨٧٥ (مكتب السكرتارية)
التاريخ ٢٢ / ٧ / ١٩٨٧

الى : قيادة الفيلق الاول

م/ اعدام مجرمين

تحية رفاقية

كتابكم السري والشخصي ٣٥٢ في ١٩٨٧/٧/٨

علق الرفيق المناضل علي حسن المجيد ـ مسؤول مكتب تنظيم الشمال على ماجاء بكتابكم اعلاه مايلي .

(ليس لدينا اعتراض على قطع رؤوس الخونة ولكن كان الافضل ارسالهم الى الامن للتحقيق معهم ايضا " فلربما يجدون لديهم امورا " اخرى يستفاد منها قبل اعدامهم) .

يرجى الاطلاع ... مع التقدير .

طاهر توفيق
سكرتير لجنة شؤون الشمال

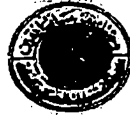
نسخة منه الى /

قيادة فرع الرشيد العسكري
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

كتاب القيادة اعلاه . يرجى الاطلاع مع التقدير .

بسم الله الرحمن الرحيم

رئاسة الجمهورية
السكرتير
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة



العدد: ٣س/ش/٦٨٨٥
التاريخ: ٢٩/٣/١٩٨٧

سري للغاية وشخصي

مستعجل

الى - رئاسة الجمهورية - السكرتير

الموضوع - استخدام العتاد الخاص

كتابكم السري للغاية والشخصي وعلى الفور ١٧/ج٣/٧٧٧٣ك في ١٩ آذار ١٩٨٧ ...

١. تمت دراسة أماكن تواجد مقرات عملاء ايران وانتخاب الأهداف أدناه إستناداً الى حجم التواجد المعادي فيها وتأثير هذا التواجد على الأمن الداخلي في المنطقة الشمالية بما يتلائم والامكانيات المتيسرة من العتاد الخاص ووسائل الاطلاق :-

أ. مقرات عملاء ايران في منطقة حوض باليسيان (قرية باليسان ، توتمة ، ختي وشيخ وسان) الكائنة قرب الطريق العام جوارقرنه - خليفان ...

ب. مقرات عملاء إيران في حوض قره (تكيه ، بلكجار وسيوسنان) التابعة لناحية قره داغ ...

(١ - ٣)

سري للغاية وشخصي



سري للغاية وشخصي

٢. الأهداف المشار اليها أعلاه من القطعات المهمة لعملاء ايران وأفراد العدو الايراني وان حجم التواجد المعادي فيها يؤثر على الأمن الداخلي في المنطقة الشمالية وهي بعيدة بعداً كافياً (كأهداف للعتاد الخاص) عن مواقع قطعاتنا وتعتبر ملائمة أكثر من غيرها لاستخدام هذا العتاد لوقوعها في مناطق منخفضة تساعد على ركود أبخرة العامل الكيمياوي وبالإمكان معالجتها بالوسائل المتيسرة (القوة الجوية / القاذفات الأنبوبية والمدفعية ليلاً) ...

٣. محدودية الكمية المتيسرة من العتاد الخاص في الوقت الحاضر تتمثل العمل بأحد البديلين أدناه :-

أ. البديل الأول :-

توجيه الضربة للهدفين المنتخبة خلال هذه الفترة باستخدام ثلثي المتيسر من العتاد الخاص (عامل الزارين) إضافة الى ثلث المتيسر من العتاد الخاص (عامل الخردل) والاحتفاظ بالمتبقي للحالات الطارئة في قواطع العمليات ...

- ٢ -

سري للغاية وشخصي



سري للغاية وشخصي

ب. **البديل الثاني**

تأجيل تنفيذ الضربة المستهدف شهر نيسان ١٩٨٧ ولحين تيسر الكميات الكافية من العتاد الخاص وتحسن موقف الانتاج...

ج. نؤيد العمل بالبديل الأول...

يرجى التفضل بالاطلاع وما ترونه مناسباً واعلامنا.. مع التقدير.

اللواء الركن

م. مدير الاستخبارات العسكرية العامة

- ٣ -

سري للغاية وشخصي

بسم الله الرحمن الرحيم

يجب الاشارة الى الرقم كاملاً

(ممنوع التصوير او النقل نهائياً)

رئاسة الجمهورية

السكرتير

مديرية الاستخبارات العسكرية العامة



سري للغاية وشخصي

على الفور

العدد: م١/ ش٣/ ق٩/ ٢٦٤١٤

التاريخ: ٨ اذار ١٩٨٧

الى/ رئاسة الجمهورية - السكرتير

الموضوع/ أستخدام العتاد الخاص

كتابكم السري للغاية وشخصي ٧/ج ٢/ ٨٠٨/ك في ١٢ آذار ٨٧

١. مايلي الأمكانيات المتيسرة لدينا لأستخدام العتاد الخاص تجاه مواقع حرس خميني ضمن مقرات مخربي الفرع الأول لزمرة البارزاني :-

~~أ. لا تساعد الظروف الجوية على أستخدام عامل (الزارين) في الوقت الحاضر~~ نظراً لتغطية منطقة الأهداف المعنيه بالثلوج التي تؤدي الى تحليل العامل وتحويلة الى مادة غير سامة وتنطبق هذه الحالة على عامل (التابون) أيضاً

ب. تتيسر لدينا كميات جيدة من عامل (الخردل) ألا أن تأثيراته المتوقعة تعتبر (محجمة) ألا في حالة أستخدام جرعة مركزة منه أضافة الى أنه بطيء التبخر في المناطق الثلجية .

ج. يمكن أستخدام القوة الجوية والقاذفات الأنبوبيه وكذلك السمتيات لنيلا لهذا الغرض .

٢. نقترح مايلي .

أ . أرجاء تنفيذ الضربة على مواقع حرس خميني ضمن مقرات زمرة البارزاني حتى شهر حزيران المقبل ولوقوع الأهداف في منطقة الشريط الحدودي العراقي - التركي يفضل أختيار الأهداف الواقعة خارج التأثير المحتمل على القطعات الحدوديه التركيه

(١ - ٢)

سري للغاية وشخصي



سري للغاية وشخصي

أو القوى التركية .

ب. المباشره بالتخطيط لتنفيذ عمليات محدودة مماثلة بأتجاه مقرات عملاء أيـــــران

يرجى التفضل بالأطلاع واعلامنا تنسيبكم ... مع التقدير .

اللواء الركن
مدير الأستخبارات العسكرية العامة

- ٢٠ -

سري للغايه وشخصي

محضر تنفيذ حكـــــم

١• بالساعه ١٠٠ من يوم ١٠ ك٢ ١٩٨٩ تم تنفيذ حكم الاعدام رميا " بالرصاص بحق المجرمين المدرجه اسمائهم وعناوينهم ادنــــاه :ــ

آ• شاكر علي عبد اللـــه — قضاء كــــلار
ب• حمزه جمعه محمد فرحان — قضاء كلار ــ حي البعث ــ قرب مقر ل ٤٤٢
جـ• عادل جمعه محمــد — قضاء كلار ــ حي البعث
د• عبد الحسين اسماعيل مصطفى — بغداد ــ مدينة صدام ــ قطاع رقم/ ١٤ ــ قرب مدرسة خوله ــ رقم الدار ١/ ٥/ ١٤
هـ• آرام احمد محمد — السليمانيه ــ محلة آزادى ــ قرب مركز شرطة آزادى
و• انور حمه رشيد حمه لاو — السليمانيه ــ ناحية عربت ــ المختار حاج صالح
ز• كمال عزيز احمـد — السليمانيه ــ مجمع عربت ــ المختار محمود شاه مراد
ح• ابو بكر قطبي فــرج — السليمانيه ــ مجمع الاخوه
ط• حمزه كاكه حمه خليفه — السليمانيه ــ مجمع الاخوه ــ المختار محمد عارف
ى• سيروان عزيز ابراهيم — السليمانيه ــ مجمع الاخوه

٢• تم تنفيذ الحكم من قبل المراتب المدرجه اسمائهم ادناه المنسوبين الى منظومة استخبارات المنطقــه الشرقيـــــه :ــ

آ• ر/ع سعد قاســم
ب• ن/ع محمد كنـــو
جـ• ن/ع محمــد صالــح
د• ج/أ خالد اسماعيـل
هـ• ج/ م خزعـل ابراهيـم
و• ج/م سرمـد زكـــي
ز• ج حاجــم مهـــد
ح• ج صادق محمد عطيه

(١ ــ ٢)

ط. ن.م صبيـــح نعمـــة

ي. ن طارق هلال علـــف

٣. اشرف على عملية التنفيذ كل مـــن :-

النقيب	الطبيب	م أول طبيب
عبدالكريم صالح جـــواد	اسمح محمد علـــي	ابراهيم منير جبارة
ممثل م أمن م العرقيـــه	و. ضابط امن مستشفـــى كركوك العسكـــري	دكتور جيم في مستشفى كركـــوك العسكـــري

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية

(سري للغاية وشخصي)

(سبيل الشهداء أكرم منا جميعاً)

وزارة الدفاع
رئاسة أركان الجيش
(مكتب رئيس أركان الجيش)

العدد/ راج/ ٤٠/ ١١٨٢
التاريخ ٢٨/ آب/ ١٩٨٨

١٦١٥ / ١٢ / ٥
٢٨/٨/١٩٨٨

الى/ قيادة الفيلق الاول
قيادة الفيلق الخامس

الموضوع/ توجيهات

نسب السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع خلال إيجازه بخطط عمليات الانفال التي يجري تنفيذها في قواطعكم مايلي :

١. إزالة كافة القرى وإزالة كافة الدور ضمن القرية الواحدة حيث لوحظ بترك دار أو أكثر في القرى المزالة سابقاً ويكلف طيران الجيش بمراقبة ذلك.
٢. على قيادة الفيلق الاول الايعاز الى قيادة فرقة ٤١ بأناطة واجبات الفوج ٤٢ المستقل ضمن خطة العمل في قاطع القيادة.
٣. تحديد المرتزقة المتقدمين الى أفواج الدفاع الوطني وملاحظة عدم إعطائهم المرتزقة قدراً والاستعاضة عنه بالعدل.
٤. إخضاع عجلات أفواج الدفاع الوطني الى التفتيش من قبل السيطرات.

نرجو اتخاذ ما يلزم

الفريق الركن
نزار عبد الكريم فيصل
رئيس أركان الجيش
٢٨

٧١٥

السيد أمين السر الأقدم
يرجى التفضل بالاطلاع
وتبليغ المكتب العسكري للرئيس القائد ... الخ
سعد الحر/

نسخة منه الى/
أمانة سر القيادة العامة للقوات المسلحة
ديوان وزارة الدفاع
دائرة العمليات. نسب السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع تحديث الخرائط وكافة المقاييس بأحدث المعلومات الطبوغرافية.
مديرية طيران الجيش. لاتخاذ ما يلزم بصدد المادة (١) أعلاه
هيئة الأمن الداخلي (١ - ١)

السيد أمين السر الأقدم
يرجى التفضل بالاطلاع ... وتبليغ الكتاب
٢٨

٢٩ آب

((صورة كتاب))

نسب الرفيق علي حسن المجيد / مسؤول مكتب تنظيم الشمال التأكيد على تنفيذ مضمون برقيتنا السرية والفورية المرقمة ٤٠٠٨ في ١٩٨٧/٦/٢٠ بحق المخالفين • علماً " بأنه ستجري أعمال تفتيش بواسطة الطائرات للتأكد من سلامة التنفيذ • وفي حالة وجود أعمال حراثة أو زراعة متروكة ضمن أراضي القرى المحذورة أمنياً فستتحمل اللجنة الأمنية المعنية كامل المسؤولية أمام الرفيق مسؤول المكتب وتقوم القطعات العسكرية بتنفيذ الأمر الوارد في البرقية أعلاه حرفياً • .

طاهر توفيق

سكرتير لجنة شؤون الشمال

الجمهورية العراقية

محافظة أربيل
اللجنة الأمنية

العدد / ٢٠٩٧
التاريخ ٢٧/ ١٠/ ١٩٨٧

((سري وشخصي / يفتح بالذات))

الى / كافة اللجان الأمنية في الأقضية (

م / تأكيد

لاحقاً لكتابنا ٦٣١ في ١٩٨٧/٦/٢٤

أعلاه صورة كتاب قيادة مكتب تنظيم الشمال المرقم ٦٢٣٦ في ١٨/ ١٠/ ١٩٨٧
لاتخاذ مايلزم وإعلامنا بكامل اجراءاتكم رجاءً •

م/ محافظ أربيل
رئيس اللجنة الأمنية

نسخة منه الى /
قيادة فرع أربيل للحزب القائد
مديرية أمن محافظة أربيل
منظومة استخبارات المنطقة الشمالية

للتفضل بالاطلاع أعلاه وإعلامنا مع التقدير •

حزب البعث العربي الاشتراكي
قيادة شعبة صلاح الدين
قيادة فرقة راوندوز
العدد / ٢م / ٢٢٦
التاريخ / ٩ / ٤ / ١٩٨٨

امة عربية واحدة
ذات رسالة خالدة

الى / علايا الاعضاء كافة
م / توجيهات

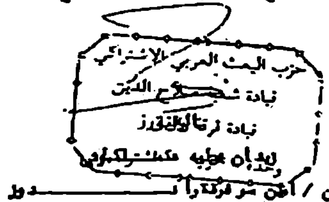
تحية رفاقية

ادناه التوجيهات الصادرة من قيادة الشعبة وهي على الشكل الاتي :

١. التعامل مع العوائل التي يهبط من مناطق المخربين معاملة المخرب وتقوم المنظمات الحزبية بالتفتيش وجمع المعلومات واخبار الجهات الامنية بذلك ان وجدت موانع .
٢. الجهاز الحزبي مسؤول عن نقالة الرقعة الجغرافية التي يحصل فيها حول العوائل المشار اليها في الفقرة (١) . ويتم تبليغ المختارين بان اي عائلة تسكن في منطقته ولم يخبر عنها يحجز هو وعائلته ويهدم داره واذا كان لم يعلم بذلك يحجز لمدة ثلاثة ايام .
٣. اذا وجدت خمسة عوائل فاكثر في محلة المختار المسؤول عنها يعدم مختار المحلة .
٤. يمنع منعا باتا تسليم اي مخرب الى افواج الدفاع الوطني ويسلم فقط الى الامن . اما الاجهزة الحزبية تقوم هي الاخرى بتسليم المخربين الذين يسلمون انفسهم مع اسلحتهم الى الامن .
٥. تنشيط رجال الدين والنقاء معهم وحثهم على توعية المخربين وقيادتهم العميلة .
٦. قيام المنظمات الحزبية بجمع المعلومات عن المخربين الحاملين بجداول خاصة بهم ويدونون فيها كافة المعلومات .

ويشمل جمع المعلومات عن التنظيمات الداخلية وعوائلهم حسب السكن وينظم لكل عائلة جرد على حدى ويقدم هذا الجرد الى قيادة الفرقة خلال فترة اسبوع . واجبين التفضل بالاطلاع مع التقدير .

ودمتم للنضال



م / امين سر فرقة راوندوز

الجمهورية العراقية

محافظة اربيل ــ اللجنة الأمنية

العدد / ٥٥٥٢ — سري للغاية وشخصي

التاريخ / ١١/١٦/ ١٩٨٥

م / أمـــــــــــــــر

بناءً " على ماجاء بقرار مجلس قيادة الثورة رقم ١٢٥٥ في ١٩٨٥/١٠/٢١ والمبلـــــغ الينـا بموجب كتاب قيادة مكتب تنظيم الشمال رقم ٢٨/٨٨٩٣ في ١٩٨٥/١١/٩ ــ والمتضمن تخويلنا صلاحية بيع الاموال المنقولة وغير المنقولة للمخربيـــن تقـــرر تشكيل لجنة رئيسة في المحافظة وعلى الشكل التالي :

١ ــ السيد نائب المحافظ رئيساً " للجنة
٢ ــ ممثل من قيادة فرع اربيل عضـــواً "
٣ ــ ممثل من مديرية أمن محافظة اربيل عضواً "
٤ ــ مدير عقارات الدولة عضـواً "
٥ ــ مدير التسجيل العقاري عضـواً "
٦ ــ مســـاح المحافظـة عضـواً "

ثانياً ــ تشكيل لجان فرعية في الاقضية والنواحي برئاسة رئيس الوحدة الادارية وعضوية ممثل بـــ الجهات ذات العلاقة الوارد ذكرهم في الفقرة أولاً " ــ تسلسل (٢ و ٣ و ٤ و ٥ و ٦) .

ثالثاً ــ تخضع كافـة قرارات التثمين والبيع لمصادقتنا شخصياً " بعد اقرارها من قبل اللجان الفرعيـة في الوحدات الادارية واللجنة الرئيسة في المحافظة .

ابراهيـم محمد حســـن
محافظ اربيـل
رئيس اللجنة الأمنيـــة

نسخة منه الى /

مجلس قيادة الثورة ــ لجنة شؤون الشمال / كتابكم ٢٤/١٤/٥١١ في ١٩٨٥/١٠/٢٧ للتفضل بالاطـــلاع .. مع التقدير .

مكتب تنظيم الشمال ــ كتابكم اعلاه / للتفضل بالاطلاع ... مع التقدير .

وزارة الحكم المحلي ــ كتابكم ١/٤/٢/٤٤/١٧٥ في ١٩٨٥/١٠/٣٠ للتفضل بالاطـلاع مع التقديـــــــــر .

قيـــادة فرع اربيل لحزب البعث العربي الاشتراكي
مديريـــة أمن محافظـــة اربيـــل
مديريـــة عقـــارات الدولــــة
مديريـــة التسجيـــل العقـــاري
مســـاح المحافظـــة
| للعلم واعلامنا باسماء ممثليكم ولاجل انجاز كشوفات البيع بالسرعة الممكنة ... مع التقديــر .

كافـــة الوحدات الادارية في الاقضية (المحترمين)
كافة اللجان الأمنية في الاقضيـــة (المحترمين)
| للعلم واتخاذ مايلزم واعلامنا رجاءً .

السكرتير

٦٢
١١/١٦

تشكيل لجنة على غرار اللجنة اعلاه ... النواحي لاتخاذ ما يلزم حول الموضوع واعلامنا .

(التوقيع)
١١/١٧

حزب البعث العربي الاشتراكي
القطر العراقي
قيادة مكتب تنظيم الشمال

امة عربية واحدة
ذات رسالة خالدة

العدد / ٢٨ - ٥ (مكتب السكرتارية)

((سري وشخصي))

التاريخ ٢٢ / ٧ / ١٩٨٧

الى / قيادة الفيلق الاول

م / اعدام مجرمين

تحية رفاقية

كتابكم السري والشخصي ٣٠٢ في ١٩٨٧/٧/٨

علق الرفيق المناضل علي حسن المجيد ــ مسؤول مكتب تنظيم الشمال على ماجاء

بكتابكم اعلاه مايلي .

(ليس لدينا اعتراض على قطع رؤوس الخونة ولكن كان الافضل ارسالهم الى

الامن لتحقيق معهم ايضا "فلربما يجدون لديهم امورا " اخرى يستفاد

منها قبل اعدامهم) .

يرجى الاطلاع ... مع التقدير .

طاهر توفيق
سكرتير لجنة شؤون الشمال

نسخة منه الى /

قيادة فرع الرشيد العسكري
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

كتاب القيادة اعلاه . يرجى الاطلاع
مع التقدير .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس
قيادة الثورة
لجنة شؤون الشمال



((سري))

العدد/
التاريخ / ٨ / ١٩٨٦

الى/ ديوان الرئاسة

م/ معلومات

نقترح اعدام عشرة من المتهمين من جماعة الاتحاد الوطني الكردستاني والمحجوزين

حاليا " في مديرية أمن محافظة السليمانية .

طيا " صورة المذكرة المعدة بشأن الموضوع .

راجين التفضل بالاطلاع واتخاذ ماترونه مناسبا " .... مع التقدير .

طاهر توفيق
سكرتير لجنة شؤون الشمال

سرية فورية	وقت الانشاء	ورود
٥/٦	٢١٢٠

من / م أ س م الشرقيـــه
الى / الاستخبارات (ش٣)

رقم السنشي / ش٣ / ق ٣ / ٢٢٩٩ / (٠) قلعة شهروانه ـ حلبجه ١ / ١٠٠٠٠٠ (٠) موقف القرى المرحله والمزاله ضمن قاطع منظومتنا ليوم ٦/١ (٠) ١ (٠) بالساعه ١٩٠٠ يوم ٥/٣١ تم هدم القرى التاليه بواسطة الدبابات بالمتاسالسرك بعـــد استقرارها بمكان امين و (٢) بطرية مدفعيه وبدلالة مرصد جوي (٠) كاني جلكـــه (٢٧٤٨) كومه زرد (٢٧٥٠) حاج قاضي (٢٤٥٠) دوميلان العليا (٢٦٥٢) دوميلان الوسطى (٢٧٥١) دوميلان السفلى (٢٦٥٠) (٠) يقدر عدد عوائـــل القرى اعلاه (٣٠٠) عائله التحق معظمهم الى جانب المخربين (٠) بالساعـــه ٦٠٠ امن نفس اليوم عادت القوه بدون حادث (٠) ٢ (٠) بالساعه ١٠٠٠ يوم ٦/١ تم هدم القرى التاليـــه وبنفس الطريقـــه في (١) اعـــلاه (٠) دهنك كوره (٢٨٥٥) كاني زرد (٢٤٥٧) بوه (٢٤٥٣) دوخران (٢٤٥٧) زرين (٢٣٥٣) زرده محمـــود قادر (٢٠٥٣) تلكه الصغرى (٢٨٥٥) فرج ويسه (١٥٥٦) (٠) يقدر عدد عوائل القرى اعلاه (٩٦) عائله التحق معظمهم الى جانب المخربين (٠) بالساعه ٥٠٠ امن نفس اليوم عادت القوه بدون حادث (٠) ٣ (٠) تم ازالة القرى التاليه من قبل لق ٢٧ وترحيل ساكنيها الى مجمع زراين بدون حادث (٠) جورتاي (٥٣٢٢) كولوس (٢٨٢٥) (٠) يرجى الاطـــلاع .

العميد الركن
مدير منظومة استخبارات المنطقه الشرقيـــه

سريـــه فوريـــه

سـري وشخصـي

موقف القرى المرحله والمزاله للفتره من ١٦ حزيران ولغاية ٣٠ حزيران ١٩٨٧

ت	المحافظة	القضاء	القرية	الأحداثيات	الخرائط	تاريخ الأزالة	الملاحظات
٠١	السليمانية	دربندخان	كاني كوه الجديد	٦٧٠٧	حلبجة ١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٦/١٦	
٠٢			كاني كوه القديمه	٦٨٠٦	=	=	
٠٣			الآن	٧٠٠٥	=	=	
٠٤		جم جمال	توكل	٨٨٥٣	جم جمال ١/٠٠٠ ١٠٠	=	
٠٥			توكل الكبرى	٨٨٥٢	=	=	
٠٦		حلبجة	كازاو السفلى	٦٠١٣	حلبجه ١/٠٠٠ ١٠٠	=	
٠٧			كازاو العليا	٦٢١٢	=	=	
٠٨			زنجو السفلى	٦٠١٤	=	=	
٠٩			زنجو العليا	٦٠١٢	=	=	
١٠		كلار	توقت	٣١٤٩	قلعة شيروانه ١/٠٠٠ ١٠٠	=	
١١			جم بصم الله	٣٤٤٧	=	=	
١٢			كيجوك	٣١٥٣	=	=	
١٣			صوفي رحيم	٣٧٥٥	=	=	

(٣ ـ ١)

سـري وشخصـي

سري وشخصي

ت	المحافظة	القضاء	القرية	الاحداثيات	الخرائط	تاريخ الازالة	الملاحظات
٠١٤	السليمانية	كلار	توركه السفلى	٣٠٤٧	قلعة شهروانه ١/١٠٠٠٠٠	١٩٨٧/٦/١٦	
٠١٥			حاجي قادر	٣٩٥١	=	=	
٠١٦		جوارتا	كاني هيخان	٤٢٥١	بنجوين ١/١٠٠٠٠٠	=	
٠١٧			كركدر	٤١٥٤	=	=	
٠١٨			كرەدى	٤٩٤٢	=	=	
٠١٩		حلبجه	ديكون	٢٨٢٨	السليمانية ١/١٠٠٠٠٠	١٩٨٧/٦/١٨	
٠٢٠			قالبجو السفلى و قالبجو العليا	٦٤١٤	حلبجه ١/١٠٠٠٠٠	=	
٠٢١		جوارتا	كاني مارد	٥١٤٣	بنجوين ١/١٠٠٠٠٠	١٩٨٧/٦/١٩	
٠٢٢		دربندخان	دارەوين	٥٧٨٢	حلبجه ١/١٠٠٠٠٠	١٩٨٧/٦/٢٠	
٠٢٣		جوارتا	كاني سرد	٥١٤٤	بنجوين ١/١٠٠٠٠٠	=	
٢٤		على مركز المحافظة	قلكين	٣٩٣٩	السليمانية ١/١٠٠٠٠٠	=	
٠٢٥			جلكتان	٥٦٤٢	بنجوين ١/١٠٠٠٠٠	=	
٠٢٦		حلبجه	توماش	٢٣١٣	حلبجه ١/١٠٠٠٠٠	١٩٨٧/٦/٢١	

(- ٢ -)

سري وشخصي

سري وشخصي

ت	المحافظة	القضاء	القرية	الاحداثيات	الخرائط	تاريخ الازالة	الملاحظات
٠٢٧	السليمانية	حلبجة	طاسلوجة	٧٣١٣	حلبجة ١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٦/٢١	
٠٢٨			ومان ملا طاهر	٦٩١١	=	١٩٨٧/٦/٢٢	
٠٢٩			ومان ملا مرزه	٦٧١٢	=	=	
٠٣٠			ستكان العليا و ستكان السفلى	٨٩٠٩	=	١٩٨٧/٦/٢٣	
٠٣١			قره تبه	٨٤٠١٨	=	=	
٠٣٢			قعدري	٨٦٧٥	=	١٩٨٧/٦/٢٤	
٠٣٣			تبه مرقوح	٨٦٦٢	=	=	
٠٣٤			كلتكي أسماعيل	٩٢٠٦	=	١٩٨٧/٦/٢٥	
٠٣٥			كلتكي قلي كرم	٩٢٠٦	=	=	
٠٣٦			لامركزي	٨٦٠٤	=	١٩٨٧/٦/٢٧	
٠٣٧			كردي فازه	٨٨٠٧	=	=	
٠٣٨			تبه رزنه	٨٨٠٢	=	١٩٨٧/٦/٢٨	

– ٣ –

سري وشخصي

سري وشخصي

موقف القرى المرحلة والمزالة للفترة من ... حول ولغاية ٣٠ أيلول ٨٧

ت	المحافظة	القضاء	القرية	الإحداثيات	الخرائط		تاريخ الازالة	الملاحظات
٠١	السليمانية	جمجمال	قاسم بكزاره	٠١١١	قره داغ	١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٩/٢٠	
٠٢			جرافه روته	٠٤١٦	قره داغ	١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٩/٢٠	
٠٣			علي منصور	٩١٢٩	جم جمال	١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٩/٢٤	
٠٤		حلبجة	بك مالي	٤٧٢٠	حلبجة	١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٩/٢٤	
٠٥			باجي مالي	٤٨١٩	حلبجة	١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٩/٢٤	
٠٦		على مركز المحافظة	تركة	٤٤٣٣	السليمانية	١/٠٠٠ ١٠٠	١٩٨٧/٩/٢٦	

(١ – ١)

سري وشخصي

بسم الله الرحمن الرحيم

يرجى الإشارة الى الرقم كاملاً

(سيظل الشهداء أكرم منا جميعاً)

رئاسة الجمهورية

البكرتيه

مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

منظومة استخبارات المنطقة الشرقية



سري وشخصي

الرقم / ش٣ / ق ٣ / / قادسية صدام / ١٢٤٦

التاريخ / \ / تموز / ١٩٨٧

الى / مديرية الاستخبارات العسكريه العامه (ش٣)

الموضوع / إزالـــة قـــرى

طيا " (٣) قائمه خاصه بالقرى التي تمت إزالتها ضمن قاطع منظومتنا والبالغ عددها (٣٨) قريــه من ١٦ حزيران ولغاية ٣٠ منــه .

يرجى التفضل بالاطـــلاع .

المرفقـــــات

(٣) قائمـــه

العميد الركن

مدير منظومة أستخبارات المنطقه الشرقيــه .

(١ ـ ١)

سري وشخصي

محمد / ...

بسم الله الرحمن الرحيم

رئاسة الجمهورية
مكتب أمانة السر للقيادة العامة للقوات المسلحة



سيدي الرئيس القائد العام للقوات المسلحة المحترم

م/ توصيات

المرفق طياً كتاب رئاسة أركان الجيش سري للغاية وشخصي ٣٢٤٩ في ٢٧ نيسان ١٩٨٨ المعنون الى قائدي الفيلق الاول اللواء الركن (سلطان هاشم احمد) والفيلق الخامس اللواء الركن (أ. ياد خليل زكي) المتضمن التوصيات الخاصة بإتجاهات العمل المعادي ونهج العمل المقبل في قاطع الفيلقين أعلاه الصادره خلال المؤتمر المنعقد في كركوك يوم ٢٧ نيسان ١٩٨٨.

يرجى التفضل بالإطلاع مع فائق التقدير والاحترام سيدي الرئيس القائد العام.

الفريق الركن
علاء الدين كاظم حماد
أمين السر العام للقيادة العامة للقوات المسلحة
٢٨ نيسان ١٩٨٨

أطلعت
١٩٨٨/٤/٢٩

الحكومة العراقية
سري للغاية وشخصي

(سبيل الشهداء اكرم منا جميعا)

وزارة الدفاع
رئاسة اركان الجيش
(مكتب رئيس اركان الجيش)
الرقم / د أ ج / ١١٩٩
التاريخ ٢١ / ٨ / ١٩٨٨

الى / قائد الفيلق الاول
قائد الفيلق الخامس

الموضوع / توجيهات

اللقاء الذي جرى معكم في مقر الفيلق الاول في كركوك يوم ٢٠ آب ٨٨ بحضور معاون رئيس أركان الجيش للعمليات ومدير الحركات العسكرية وطيران الجيش لمناقشة خطط عمليات الأنفال المقبلة نسبنا مايلي :

١. يجري تحديد التجمعات السكانية في قاطع كلٍ وتعالج بالضربات الخاصة الكثيفة قبل الشروع بالتنفيذ بـ (٤٨) ساعة لخلق حالة الذعر في صفوفهم ومنعهم من التعاون مع المخربين مع مراعاة تطويق حيث المنطقة مع ضرورة الحذر الشديد من ضرب القرى السكانية المتاخمة للحدود العراقية - التركية
٢. يجري التنسيق بشكل جيد مع الجانب التركي وفق بروتوكول التعاون المرتبط معهم بصدد مطاردة المخربين في قاطع كلٍ
٣. التأكيد على انجاز عمليات تطهير المخربين من الحدود الدولية والحد منها مع الجانب التركي قبل المباشرة بالعمل الرئيسي لعمليات الانفال .
٤. أن الفرصة الحالية للقضاء على المخربين في المنطقة الشمالية هي أفضل الفرص ويجب لا تتاح مثلها في المستقبل سواء تم تحقيق السلام مع العدو أو لم يتحقق عليه يجب أن تكون هنالك تدابير شاملة للتخريب في المنطقة الشمالية ومن المترتب انجاز ذلك قبل حدوث أي توتر مع العدو الايراني في حالة تعثر محادثات السلام .

دائرة العمليات
مديرية التخطيط

سري للغاية وشخصي

٥. ينبغي مسك كافة المفاصل ونقاط الاتصال بين المناطق التي يتمركز بها المخربين خلال عمليات التطهير وعدم تركها في حالة تقدم الارتال للأمام .

٦. نشر سرايا الاستخبارات العسكرية العامة ومفارز الاستخبارات في المناطق لمتابعة ردود فعل المخربين وتأثير العمليات عليهم خلال تنفيذ العمليات لإمكان توجيه ضربات قوية إليهم وعدم التقاط أنفاسهم .

٧. التخطيط لعمليات الانزال بالسمتيات وبشكل جريء وحوله مقدمة تنفيذ العمليات ويتم انزال جزء من فوجي دفاع وطني والقسم المتبقي يواصل التقدم على المحاور لإمكان الاتصال مع القوتين مرحلة لاحقة .

٨. عدم استخدام أفواج الدفاع الوطني في نفس مناطق عشائرهم منعاً للتواطؤ مع سكان القرى .
ينبغي أن تكون هناك مرونة في احتياجات عمل الارتال لإمكان الوصول الى الأهداف بأسرع ما يمكن .

٩. عدم المطالبة بالاحتياطات للعمليات التي ستنفذ وإنما يجري تأمينها من نفس قطعات التنفيذ حيث بعد تطهير القسم الأكبر من المناطق سيتم توفير احتياط كافي .

١٠. عدم الارتباك في حالة التأثير على طرق المواصلات من قبل المخربين

(٢ - ٣)

سري للغاية وشخصي

دائرة العمليات
مديرية التخطيط

سري للغاية وشخصي

١١. في مناطق الحدود العراقية - التركية عدم التوغل في الأراضي التركية لحين إجراء التنسيق مع الجانب التركي.
استخدام أسلوب الثواب والحساب مع أفواج الدفاع الوطني وعزله أي مستشار في حالة تردده.

١٢. تجمع مفارز ٢٤ طائرة قبلاً للأغراض العملياتية بعد مرور (٢) أيام اعتباراً من يوم ٢٠ آب ٨٨.

١٣. يجري أستعداد ثلث القطعات للأغراض المسلحة للدفاعات الحالية وتحرير الباقي لأغراض عمليات الأنفال.
يوم (ي) لعمليات الأنفال هو ٢٥ آب ٨٨ وفي حالة تحديده فسيكون أقصى موعد هو ٢٧ آب ٨٨.

نرجو اتخاذ ما يلزم

الفريق الركن
نزار عبد الكريم فيصل
رئيس أركان الجيش

نسخة منه إلى/
أمانة سر القيادة العامة للقوات المسلحة
ديوان وزارة الدفاع
دائرة العمليات
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة: نرجو اتخاذ ما يلزم بصدد المادتين (٢ و٦) وبالتنسيق مع قيادة فيلق الأول.

(٣ - ٣)
سري للغاية وشخصي

السيد مدير الاستخبارات العسكرية العام
يُعرض للتفضل / ٢ ملاحق
[illegible]
السيد [illegible] حفظه الله
[illegible]
٨/١٩

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية

وزارة الدفاع
رئاسة أركان الجيش
(مكتب رئيس أركان الجيش)
العدد/ م ع / ٤٦٧ / ١١٨٢
التاريخ ٢٨ / آب / ١٩٨٨

سري للغاية وشخصي

(سيظل الشهداء أكرم منا جميعاً)
١٦٦١٥
٢٨/٨/٨٨

إلى / قيادة الفيلق الأول
قيادة الفيلق الخامس

الموضوع / توجيهات

نسب السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع خلال إجازته لخطط عمليات الأنفال التي يجري تنفيذها في قواطعكم ما يلي :

١. إزالة كافة القرى وإزالة كافة الدور ضمن القرية الواحدة حيث لوحظ بتركه دار أو أكثر في القرى المزالة سابقاً وتكلف طيران الجيش بمراقبة ذلك .

٢. ~~[illegible]~~ ضمن خطة العمل في قاطع القيادة .

٣. تحديد الطرق المتوجهة إلى أفواج الدفاع الوطني وملاحظة عدم إعطائهم الطرق حذراً والاستفادة منه بالعمل .

٤. ~~[illegible]~~ .

نرجو اتخاذ ما يلزم

الفريق الركن
نزار عبد الكريم فيصل
رئيس أركان الجيش

السيد آمر ال[illegible]

السيد آمر اللواء الأقدم
يرجى الاطلاع بالإجراء
وتبليغ [illegible]
[illegible] السيد
الرئيس القائد [illegible]

نسخة إلى /
أمانة سر القيادة العامة للقوات المسلحة
ديوان وزارة الدفاع
دائرة العمليات . نسب السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع تحديث الخرائط ولكافة المقاييس بأحدث المعلومات المطلوب ترابيه .
مديرية طيران الجيش . لاتخاذ ما يلزم بصدد المادة (١) أعلاه
حملة الأنفال الأخيرة (١ – ١)



سري للغاية [illegible]

رئاسة أركان الجيش

مكتب رئيس أركان الجيش

العدد: [illegible]

التاريخ: [illegible]

الى / [illegible]

الموضوع / توجيهات

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

أولا ... [illegible]

ثانيا ... [illegible] في مركز القيادة

ثالثا ... [illegible]

رابعا ... [illegible]

خامسا ... [illegible]

سادسا ... [illegible]

[illegible]

سابعا ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]



رئاسة أركان الجيش

مكتب رئيس أركان الجيش

[illegible]

ب. [illegible] بنجوين

اولاً. محور [illegible] العليا

ثانياً. محور [illegible]

ثالثاً. محور [illegible]

رابعاً. [illegible]

خامساً. تخصيص التشكيلات التالية ([illegible]) لاستغلال هذه الفرصة [illegible]

ج. [illegible] (... [illegible] المتوفر)

ثالثاً. [illegible] على [illegible]

[illegible] على أن [illegible] على [illegible]

[illegible]

[illegible]

في المرحلة [illegible]

د. يجب أن [illegible] على الجانب [illegible]

[illegible]

هـ. [illegible]

٢. [illegible]

و. [illegible]

[illegible]

(-٤-)



سري للغاية وشخصي

رئاسـة أركان الجيش

مكتب رئيس أركان الجيش

٥ـ سيتم تشكيل مقر منفصل [illegible] الجنوبية [illegible]
[illegible] الجديدة ويتم [illegible] [illegible]
[illegible] المقر [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] الذي يتم [illegible] [illegible] التعاون [illegible]
[illegible] [illegible] خلال (٤٨) ساعة
من تاريخ المباشرة بالعمل.

٦ـ الإسراع بإنجاز خطة العملية المتجه والمشار إليها بكتابنا السري للغاية
[illegible] في ٢٨/١٢/٨٨

٧ـ ضرورة إعلان [illegible] الانتقال [illegible] الترتيب الدفاعي [illegible]
[illegible] [illegible] التالية:

أ ـ [illegible] ٥٧٧ [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] [illegible]

ب ـ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

٨ـ الإسراع [illegible] [illegible] على أن
[illegible] المرحلة [illegible] [illegible]
[illegible] ٢٠ / ١٢ / ٨٨ [illegible] التوجيهات الصادرة
[illegible] ([illegible]) [illegible] على أن
[illegible] للأعلى [illegible] بأسرع ما يمكن

(٢ ـ ٤)

سري للغاية وشخصي



سري للغاية وشخصي

رئاسة أركان الجيش
مكتب رئيس أركان الجيش

٩. تقديم المطالبات للضربات الجوية الخاصة بالضربات الاخرى الى اللجنة المشتركة بموجب رسالتنا السرية ٤٤٦٤٦ في ٨٩/٧/١٨ والتركيز على اختيار الاهداف التي تم تحديدها اعلاه للضرب في خطوط العدو بصورة مركزة وتكتلات

نرجو اتخاذ ما يلزم لتنفيذها اجراءاتكم

المرفقات
[illegible]

الفريق الركن
نزار عبد الكريم فيصل
رئيس اركان الجيش

نسخة الى
امانة سر القيادة العامة للقوات المسلحة
ديوان الرئاسة
مديرية العمليات
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

[illegible]
مديرية الشعبة [illegible]

(٤-٤-٤)

سري للغاية وشخصي

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية

(سيظل الشهداء أكرم منا جميعا)

وزارة الدفاع

رئاسة أركان الجيش

(مكتب رئيس أركان الجيش)

الرقم / د ٦ ع / ١٠٧٦

التاريخ ١٦ / ٨ / ١٩٨٨

سري للغاية وشخصي

إلى / قائد الفيلق الأول

قائد الفيلق الثاني

قائد الفيلق الخامس

الموضوع / توجيه

اللقاء الذي جرى معكم يوم ١٤ آب ٨٨ في مركز القيادة العامة للقوات المسلحة الرئيسي بحضور معاون رئيس أركان الجيش للعمليات ومدراء الحركات العسكرية وطيران الجيش للتداول بصدد الخطط المقبلة لعمليات الأنفال في قواطعكم [illegible] ما يلي :

١. [illegible] عمليات الأنفال [illegible] :

أ. يعمل فيلق [illegible] باتجاه [illegible] تواجد المخربين في منطقة باليسان والسماقوليات وجيوبهم في منطقة قرناقو وبشتوبان بحيث تؤمن المنطقة من الزاب الأسفل جنوبا [illegible]

ب. [illegible]

ج. يعمل فيلق [illegible] باتجاهات العمل السابقة في منطقة [illegible] (كفري [illegible]) وبالتنسيق مع فيلق [illegible] .

د. يستخدم في التنفيذ أكبر ما يمكن من القوات والتشكيلات والمغاوير والقطعات الجبلية وطيران الجيش والمدفعية .

هـ. الشروع بالتنفيذ [illegible] في [illegible] فيلق [illegible] بعد إكمال عمله في باليسان والسماقوليات .

و. تستمر العمليات لنهاية الصيف الحالي .

(١ – ٢)

سري للغاية وشخصي

سري للغاية وشخصي

ز. تكون عمليات الانفال المقبلة في قاطع فيلق ٥ شاملة ومتتابعة وواسعة ويجري التنفيذ بأكثر من اتجاه لتشتيت الاتجاهات.

ح. تكثيف الادلاء الضعيفي الاداء بالسلاح وتبديل بالكرد تسحبه بشكل دوري.

٢. يبلغ النظر بتقدير الاحتياجات لعمليات الانفال ويتم عقد لقاء آخر يوم الخميس ١٨ آب ٨٨ لعرض الخطط مجدداً.

٣. تخصص مقرات الفرق التالية لأغراض عمليات الانفال اضافة الى المقرات التي سيتم تحريرها من نفس القاطع والمقرات التي سيجري المناورة بها لاحقاً.

أ. ق ف مش ٢، ق ف مش ٤٦ الى فيلق ١

ب. ق ف مش ٧، ق ف مش ٤ الى فيلق ٥.

٤. سيتولى النظر وزارة الدفاع تأمين التجهيزات الشتوية والقطعات بحجم كبير.

٥. يجري التنسيق مع الجانب التركي بصدد العمل في قاطع فيلق ٥ حول النقاط التالية:

أ. ~~[illegible]~~ حجم عملنا المقبل واسع وكبير.

ب. البحث معهم حول تأمين عمله القصف المهم والمناطق الحيوية المؤدية اليهم خلال الشروع بعمليات الانفال.

ج. ~~[illegible]~~ [illegible] اليهم خلال العمليات.

د. الشكل العام واتجاهات العمل الواسع وتنظيم العمل لاستخدامات الاسلحة بما فيها مسافات عمل القوة الجوية داخل العمق التركي وفقاً للاتفاقيات معهم.

٦. سيحدد الوقت التقريبي لبدء العمل الكبير لاحقاً خلال حضور الاتصالات مع الجانب التركي.

نرجو اتخاذ ما يلزم

الفريق الركن
نزار عبد الكريم فيصل
رئيس أركان الجيش
١٥/٨/٨٨

(٢ – ٢)
سري للغاية وشخصي

نسخة الى /

مكتب أمانة السر للقيادة العامة للقوات المسلحة

ديوان وزارة الدفاع

هيئة العمليات . نرجو دراسة امكانية تأمين ٥ طائرات نقل وطائرات [illegible]

المشكلة من الالوية المدرعة المستحصلة من [illegible] العمليات الى

المنطقة الشمالية بما يغطي متطلبات عمليات الانتقال .

مديرية الاستخبارات العسكرية العامة . نرجو الايعاز بتنفيذ ما جاء بالمادة (٥)

أعلاه وما يلي :

١. استدعاء الملحق العسكري التركي في بغداد والملحق العسكري العراقي في أنقرة للتداول معهم أسلوب تنفيذ ما جاء بالمادة أعلاه .

٢. التنسيق مع قيادة فلق ٥ لنفس الغرض أعلاه .

نعم

[توقيع]

٨/١٧

السيد أمين السر الثاني

يرجى [illegible]

السيد الرئيس القائد [illegible]

[توقيع]

٨/١٦

السيد أمين السر الأقدم

يرجى التفضل بالاطلاع

وتفضلكم برفع مطالعة

لاستحصال السيد الرئيس القائد حفظه الله

[توقيع]

١٦

[illegible]

(٢-٢-٠)

٨/١٦

بسم الله الرحمن الرحيم

الامن العامه
مديرية امن محافظة اربيـــل
العدد / ش س ٢ / ٧ - ٥ ٥
التاريـــخ ٢٠ / ٦ / ١٩٨٧

سري وشخصي ويفتح
بالـــذات

الى / مدير امن البلـــده
مدير امن القضـــاء
مدير امن شقـــلاوه
ضابط امن الســـراي
ضابط امن كويسنجـــق
ضابط امن العديـــق
ضابط امن مخمـــور

م / التعامل مع المخربيـــن

برقية قيادة مكتب تنظيم الشمال في ٢٠ / ٦ / ١٩٨٧ وبالنظر لانتهاء الفتره المعلنه رسميا لتجميع القرى المحذوره امنيا والتي سينتهي موعدها يـــوم ٢١ / حزيران / ١٩٨٧ قررنا العمل ابتداء من يوم ٢٢ حزيران / ١٩٨٧ – صعـــودا بما يلـــي :–

١) تعتبر جميع القرى المحذوره امنيا والتي لم تزل لحد الان اماكـــن لتواجد المخربين عملاء ايران وسليلي الخيانه وامثالهم من خونـــه العـــراق .

~~٢) يحرم التواجد البشري والحيواني فيها نهائيا وتعتبر منطقة عمليـــات محرمه ويكون الرمي فيها حرا غير مقيد بأية تعليمات مالم تصدر من مقرنا .~~

٣) يحرم السفر منها واليها او الزراعه والاستثمار الزراعي او الصناعي والحيواني وعلى جميع الاجهزه المختصه متابعة هـذا الموضوع بجديه كل ضمن اختصاصه .

٤) تعد قيادات الفيالق ضربات خاصه بين فتره واخرى بالمدفعيه والسمتيـــات والطائرات لقتل اكبر عدد ممكن ممن يتواجد ضمن هذه المحرمات وخلال جميع الاوقات ليلا ونهارا واعلامنـــا .

– يتبع لطفـــا –

٥) يحجز جميع من يلقى القبض عليه القبض لتواجده ضمن قرى هذه المنطقه وتحقق معه الاجهزه الامنيه وينفذ حكم الاعدام بمن يتجاوز عمره (١٥) سنــــه داخل صعوداً الى عمر (٧٠) سنه داخل بعد الاستفاده من معلوماتـــه واعلامنــــــا .

٦) تقوم الاجهزه المختصه بالتحقيق مع من يسلم نفسه الى الاجهزه الحكوميـــــه او الحزبيه لمدة اقصاها ثلاثة ايام واذا تطلب الامر لحد عشرة ايام لابد من اعلامنا عن مثل هــذه الحالات واذا استوجب التحقيق اكثر من هــذه المده علىهم اخــذ موافقتنا هــاتفياً او برقياً وعن طريق الرفيق طاهر العاني .

٧) يعتبر كل ما يحصل عليه مستشارو افواج الدفاع الوطني او مقاتلوهم يؤول اليهــم مجاناً ماعدا الاسلحه الثقيله والساند والمتوسطه اما الاسلحه الخفيفه فتبقــى لديهم ويتم اعلامنا باعداد هذه الاسلحه فقط وعلى قيادة الجحافل ان تنشـــط لتبليغ جميع المستشارين وامراء السرايا والمفارز واعلامنا بالتفصيل عن نشاطاتهـــم ضمن افواج الدفاع الوطني .

للاطلاع والتنفيـــــذ

عميد بر آمن محافظة اربيـــل

نسخه منه الى /

المعاون الاداري / للتفضل بالاطلاع رجــــاء ـ

ضابط شعبة المفارز
ضابط امن الدائــره
ضابط الجنائيه والاقتصاديه
ضابط المنشآت

للاطـــلاع

بسم الله الرحمن الرحيم



(سيظل الشهداء اكرم منا جميعاً)

رئاسة الجمهورية
السكرتير
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة
العدد : م١ / ش٣ / ق٢ / ١٩٢٢٠
التاريخ : ٨ أيلول ١٩٨٧

سري وشخصي

(ني الفور)

الى / قيادة مكتب تنظيم الشمال

الموضوع / معلومات

١. بالساعه ١٦٠٠ يوم ٣ أيلول ٨٧ تم توجيه ضربه مركزة بالمدفعيه (باستخدام العتاد الخاص) على ثلاثة من مقرات زمرة عملاء ايران الثالثه - شرق الخط العام دوكان - بيره مكرون - بضمنها مقر قيادة الزمرة المذكورة الذي يتواجد فيه المجرم جلال الطالباني وبحضر من عناصر قيادة زمرته وكانت خسائرهم (٢) قتيلين و ( ) مصاب من عناصر قيادة زمرة عملاء ايران فضلاً عن عدد من القتلى والجرحى من مخربيهم واهالي القرى المجاوره للمقرات اعلاه .

٢. يوم ٤ أيلول ٨٧ ارسلت قيادة زمرة الحزب الشيوعي العراقي العميل رسالة الى قيادة زمرة عملاء ايران بصدد الموضوع اعلاه ادعت فيها بانها (تستنكر) عملية القصف (بالاسلحه الكيمياويه) وردت قيادة زمرة عملاء ايران على الرساله اعلاه وادعت بان خسائرهم كانت قليله للاسباب ادناه :-

آ. توفر الاقنعه والالبسه ضد الاسلحه الكيمياويه .

ب. وجود اطباء مدربين على ابطال مفعول المواد الكيمياويه .

ج. توفر مواد التطهير والادويه والابر المضاده للاسلحه الكيمياويه .

(١ ـ ٣)
سري وشخصي



سري وشخصي

د. اسراع (البيشمركه) والاهالي في تنفيذ التعليمات الخاصه بالوقايه الكيمياويه .

هـ. كان لوجود (بعثه طبيه ايرانيه) متخصصه بمكافحة الاسلحه الكيمياويه عاملا" مساعدا" للتقليل من آثار الضربه .

٣. يوم ٦ أيلول ٨٧ بثت اذاعة العدو الايراني خبرا" عن الموضوع ~~اعلاه اشارت فيه الى قيام قطعاتنا باستخدام غاز (الخردل)~~ لقصف (جماهير كردستان العراق) وادعت بان قيادة زمرة عملاء ايران طالبت من جميع المنظمات الدوليه ادانة (النظام العراقي) ومنعه من استخدام الاسلحه الكيماويه في جبهات القتال وفي مناطق كردستان العراق .

٤. تعليق

بعد الضربات الجويه (بالعتاد الخاص) التي وجهت الى بعض من مقرات زمرة عملاء ايران في نيسان ٨٧ كانت قيادة الزمرة المذكورة قد حصلت على كمية من تجهيزات الوقايه الكيمياويه من النظام الايراني فضلا" عن قيام قيادة الزمرة المذكورة بأصدار

— ٢ —

سري وشخصي

بسم الله الرحمن الرحيم

سري للغاية وشخصي

رئاسة اركان الجيش

العدد ر/٢ / ٢٤٩

التاريخ ٢٧/٤/٩٨٨

الى / قائد الفيلق الاول (لواء سلطان هاشم)

قائد الفيلق الخامس (لواء ... خليل)

الموضوع / توجيهات

المؤتمر المنعقد في كركوك يوم ٢٧ شباط ٨٨

١. اتجاهات العمل المعادي

من خلال استعراض نوايا العدو في قاطعي فيلقيكما واتجاهات عمله ومحاولته لاحتلال اهداف ذات مردود اعلامي (مدينة او ناحية او مقاطعات) لتعويض خسارته عن عملية تحرير الفاو نجد انه قد تكون اتجاهات عمله المقبلة مايلي :-

أ. احتلال دربندخان : رغم الظروف الصعبة المحيطة بالاهداف بها القوية وقد يهاجم بصورة مباشرة او غير مباشرة (من قاطع فق٢) وقد يصل الى مرتكزات (عوارض) مهمة توصله الى الهدف الرئيسي

ب. احتلال سيد صادق : وهو الهدف الثاني بالاهمية قوتنا مع فق كما ينبغي التحسب اتجاه باني بنوك

ج. احتلال دوكان : رغم صعوبة ذلك لعدم مسك زلوان وشيخ محمد وطاني تو والتي تشكل خطاً دفاعياً امامياً والتي (هذه المواضع) قد تشكل اهداف يستهدفها العدو في المرحلة المقبلة

د. احتلال قلعة دزة : وهو الاتجاه الاكثر احتمالاً وقد يصاحبه في الخلف نفس حملة احتلال حلبجة من الجهة وصولاً الى قضاء سنكسر.

هـ. احتلال عوارض مهمة في قاطع قوة ٢٢ (سروكه وكلوان ومجموعة ارواح غرب)

٢. نهج العمل المقبل

تعزيز ما تم ذكره اعلاه فان نهج العمل المطلوب كمايلي :-

(١ - ٢)

سري للغاية وشخصي

سري للغاية وشخصي

آ. خلال الفترة من شهر تموز علينا ان ندامغ بشكل رئيسي في المنطقة الشمالية مع استمرار العمل بالحملات المحدودة (هجمات الموقف) باتجاه اهداف ذات قيمة تعبوية وبالمتيسر من القطعات

ب. التهيؤ بشكل جدي للدفاع عن قلعة دزة مع وضع اطار عمل العدو المحتمل أمامنا وعلى قل ٥ الاهتمام في الدفاع عن مضيق سنكسر وجبهة سلطان ومن الوجهة (نوكان - بشتاشان وقرناقو) ومن اتجاه جم ريزان وباليسان

ج. على الفيلق الخامس ان يعمل باتجاه المخربين في مقاطع قلعة دزة وتدمير تجمعاتهم وابعادهم عن الاهداف الحيوية الوطنية وتحشيد انواع المدافع والقطعات وان يكون هنالك تعاون مع الفيلق وجبهة سلطان ... على الاقل

د. اعادة النظر بالقطعات المحورة واعادة تنظيم وسد نواقصها وتدريبها بشكل جيد.

هـ. تنفيذ عملية الانفال الرابعة في حوض سنوان - جم ريزان وفق الخطة المقترحة والتي نوقشت في مديرية الخطط مع التعديلات التي اجريت عليها من قبل فل ١ مع ضرورة اخراج مقاومات من فل ٥ وبالتنسيق مع فل ١ وبعدها يباشر بعمليات الانفال في قاطع فل ٥ ودفع الاستقبالات المحورة وصولا الى القضاء على كافة مقرات المخربين في المنطقة الشمالية

و. استخدام العتاد الخاص على تحشدات العدو كلما كان ذلك ممكنا سواء بالقوة الجوية أو المدفعية / الاسنوبية / الكتائب قبل ان يشرع بعملياته ضد قطعاتنا (ضربات اجهاضية) ويمكن كذلك توجيه ضربات بالعتاد الخاص ضد مقرات المخربين

يرجى الاتخاذ ما يلزم

[signature]

نسخة الى

امانة السر للقيادة العامة للقوات المسلحة / السيد أمين السر الأقدم الفريق الركن

ديوان وزارة الدفاع / يرجى الاطلاع ... نزار عبد الكريم فيصل

دائرة الاستخبارات العسكرية العامة / ... رئيس اركان الجيش

مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

سري للغاية وشخصي

بسم الله الرحمن الرحيم

التاريخ ٩/ ٢ /١٩٨٩

السيد م م ع للشؤون السياسية المحترم

تحية وتقدير

---

١. في نهاية تموز من عام ١٩٨٨ بلغت مع عدد من ضباط أمن بغداد والأمن العامة من قبل السيد مدير أمن بغداد السابق العميد علي عبدالله البرعي باستلام عدد من الخونة البارزانيين الذين [illegible] من الحكم الذاتي والأمن العامة الشعبة الثالثة وقد كانوا محجوزين في سجن أبي غريب

٢. تم استلام ما مجموعه [illegible] من الخونة وبواسطة [illegible] تم نقلهم إلى (الرطبة) لحجزهم هناك.

٣. أمر السيد مدير أمن بغداد بتشكيل فريق عمل بإمرته حيث أصدر أمر بتنفيذ حكم الشعب بحق هؤلاء الخونة العملاء

٤. في بداية آب عام ١٩٨٨ تم تنفيذ حكم الشعب بحق الخونة العملاء وعددهم [illegible] منهم في منطقة [illegible] منطقة [illegible] بالتنسيق مع مدير أمن المنطقة [illegible]

٥. صدر توجيه من السيد مدير الأمن العام السابق الدكتور فاضل البراك بتنظيم قضايا خاصة [illegible] منهم وفعلاً تم تنظيم (١٦) قضية (١٧) منهم وأحيلت القضايا إلى محكمة الثورة وصدر بحقهم حكم الإعدام ولم [illegible]

٦. بقي (١٣٣) الخونة [illegible] لم تنظم لهم قضايا

٧. تم تكليف لجنة من عدد من الضباط لاستلام المبالغ من المتهمين أعلاه والتي كانت بحوزتهم وإرسال هذه المبالغ إلى مديرية الأمن العامة [illegible]

التاريخ / / ١٩

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

« مذكرة »

التاريخ / / ١٦

سيدي مدير الامن العام المحترم

تحية طيبة

م/ البارزانيين

ترد الينا بين فترة وأخرى طلبات من المراجع العليا وخصوصاً من ديوان الرئاسة يطلب المراجعين فيها بيان مصير أزواجهم وأولادهم بالوضع والبارزانيين. الذين نالوا جزائهم وخضعوا الى الحكم لخيانتهم تربة الوطن.

فقد وردنا الطلب المرفق طياً من ديوان الرئاسة ولم يذكر الطلب أنهم من البارزانيين، أوضحنا للرئاسة بأن هؤلاء من البارزانيين وقد تم تنفيذ حكم الاعدام بحقهم لخيانتهم للوطن عام ١٩٨٢ ٢٣ بموجب كتابنا ١٢٦٥٩ في ٢٠/١٢/١٩٩٠ وقد أعلمنا ديوان الرئاسة بموجب كتابها ٢٧٩ في ١٢/أيار/١٩٩٠ المرفق طياً بأنه تنسيب تبليغ ذوي المذكورين اليهم بأنهم مفقودين أثناء الحرب مع العدو الايراني

يرجى التفضل بالاطلاع ... مع التقدير

اطلع

٩٩٠/٧/١٩

رئاسة الجمهورية
السكرتير



العدد: ٢٦٥١/ك
التاريخ: ١٩٨٧/٨/٢٤

سري للغاية وشخصي

الرفيق علي حسن المجيد المحترم

م/ العوائل البارزانية

نظراً لاستمرار تأكيد المجرم مسعود البارزاني على موضوع العوائل البارزانية التي كانت تسكن محافظة اربيل - مجمع قوشتبة وذلك من خلال الاتصالات غير المباشرة التي تحققت مع زمرته منذ عام ١٩٨٢ وحتى الآن، حيث انه يعتبر ذلك كشرط أو مقترح رئيسي للبدء بحوار جدي مع قيادة الحزب والثورة..

أمر السيد الرئيس القائد بتوجيه المسؤولين والاجهزة الامنية المعنية بالقضية الكردية - الذين من المحتمل الاتصال بهم من خلال طرف ثالث - بأن يكون الرد محدد وموحد بأن (لا أحد يعرف عنهم شيئ سوى قيادة الدولة وأن المسألة الاساسية أكبر من قضية هذه العوائل) وأن يعتمد هذا الجواب في الرد على أي استفسار منهم تدخل عن مصير هذه العوائل.

نرجو اتخاذ ما يقتضي.. مع التقدير

سكرتير رئيس الجمهورية

يتبع/..

(١-٢)

بسم الله الرحمن الرحيم



باسم الشعب

مجلس قيادة الثورة

رقم القرار/ ١٦٠

تاريخ القرار/ ٢٩/ ٣/ ١٩٨٧

قـــــرار

استنادا الى احكام الفقرة (أ) من المادة الثانية والاربعين ، والفقرة (أ) من المادة الثالثة والاربعين من الدستور، وتنفيذا لما تقرر في الاجتماع المشترك لمجلس قيادة الثورة والقيادة القطرية لحزب البعث العربي الاشتراكي المنعقد في ١٨/٣/١٩٨٧ .

قرر مجلس قيادة الثورة بجلسته المنعقدة في ٢٩ /٣/١٩٨٧ مايلي :-

اولا - يقوم الرفيق علي حسن المجيد ، عضو القيادة القطرية لحزب البعث العربي الاشتراكي ، بتمثيل القيادة القطرية للحزب ومجلس قيادة الثورة في تنفيذ سياستهما في عموم المنطقة الشمالية ومنها منطقة كردستان للحكم الذاتي بهدف حماية الامن والنظام وكفالة الاستقرار فيها وتطبيق قانون الحكم الذاتي في المنطقة .

ثانيا - يخول الرفيق عضو القيادة القطرية ، لتحقيق اهداف هذا القرار ، صلاحية التقرير الملزم لجميع اجهزة الدولة المدنية والعسكرية والامنية ، وبوجه خاص الصلاحيات المنوطة بمجلس الامن القومي ولجنة شؤون الشمال .

ثالثا - ترتبط الجهات التالية في عموم المنطقة الشمالية بالرفيق عضو القيادة القطرية وتلتزم بالقرارات والتوجيهات الصادرة عنه التي تكون واجبة التنفيذ بموجب هذا القرار .

١- المجلس التنفيذي لمنطقة كردستان للحكم الذاتي .

٢- محافظو المحافظات ورؤساء الوحدات الادارية التابعون لوزارة الحكم المحلي .



٢

٣- اجهزة المخابرات وقوى الامن الداخلي والاستخبارات العسكرية .

٤- قيادات الجيش الشعبي .

رابعا . تلتزم القيادات العسكرية في المنطقة باوامر الرفيق عضو القيادة القطرية بكل ما يتصل بـ (اولاً) من هذا القرار .

خامسا . يعمل بهذا القرار من تاريخ صدوره وحتى اشعار آخر . ويتوقف العمل بالاحكام القانونية التي تتعارض واحكام هذا القرار .

صدام حسين

رئيس مجلس قيادة الثورة

لە کۆتایی ئەو دانیشتنانەی (سەدام)ی گۆڕبەگۆڕ ئامادەی دادگای ئەنفال بوو سکاڵاکارانی رزگاربوی نوگرە سەلمان ، باسیان لە هەتککردنی کچان و ژنانی ئەنفالکراو دەکرد لەسەر دەستی (عەجاج)ی تاوانبار و هاوکارەکانی ، لە وەڵامدا (سەدام) ووتی : ئەگەر هەر ئافرەتێك لە زیندانەکانی ئێمە (اغتصاب) کرابێ من سمێلی خۆم دەتاشم .

بۆ وەڵامی ئەم قسەیەی (سەدام) یەکەم قسەی ئافرەتێك لە بەردەم دادگا ووتی من داوادەکەم سەدام سمێلی بتاشێت چونکە من لە (نوگرە سەلمان) بووم ئەوکات تەمەنم (١٦)ساڵان بوو کچ بووم، بەڵام لەسەر دەستی (عەجاج) شەش جار هەتك کراوم .



زەمان عەبدە
لەدایك بووی 1960
کەرکوك - گەڵۆزی